ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗБІРНИК ТЕЗ

XXI Всеукраїнської науково-практичної

інтернет-конференції

«ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ Й СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ ТА МОДЕЛІ В ОПОДАТКУВАННІ, БІЗНЕСІ, ЕКОНОМІЦІ»

3 листопада 2025 р..

Ірпінь
2026

ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ Й СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ ТА МОДЕЛІ В ОПОДАТКУВАННІ, БІЗНЕСІ, ЕКОНОМІЦІ

Збірник тез
XXI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції

3 листопада 2025 р.

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

Ірпінь
2026

УДК 657:005(06)
ББК 65.052.2я431
О-17

Рекомендовано до розповсюдження в мережі «Інтернет»
Вченою радою Державного податкового університету
(протокол № 7 від 29 січня 2026 року)

Рецензенти:

Іванішина О. С., канд. екон. наук, доцент, завідувач кафедри адмі- ністрування податків Державного податкового університету;

Лісовий А. В., д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри обліку та аудиту Державного податкового університету.

О-17 **Обліково-аналітичні й статистичні методи та моделі в оподаткуванні, бізнесі, економіці** [Електронне видання] : збірник тез за матеріалами XXI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. – Ірпінь : Державний податковий університет, 2026. – 340 с. – PDF-формат ; мережеве видання ; інституційний репозитарій.
ISBN 978-966-337-791-9

До збірника увійшли тези доповідей учасників XXI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Обліково-аналітичні й статистичні методи та моделі в оподаткуванні, бізнесі, економіці». Вони охоплюють широкий спектр проблем з різноманітних аспектів: моделювання соціально-економічних процесів і статистичного аналізу, застосування прикладних обліково-аналітичних методів і систем у бізнесі. Збірник буде корисним студентам, науковцям-початківцям, усім, хто цікавиться сучасним станом моделювання та статистичного аналізу в економіці, фінансах, сфері податкових відносин з метою прийняття ефективних управлінських та інвестиційно-фінансових рішень, розподілу й оптимізації ресурсів, аналізу обробки даних, прогнозування результатів нововведень тощо.

Матеріали конференції друкуються в авторській редакції.
За науковий зміст і якість поданих матеріалів
відповідальність несуть учасники конференції.

УДК 657:005(06)
ББК 65.052.2я431

ISBN978-966-337-791-9 © Державний податковий університет, 2026

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова оргкомітету – Краєвський Володимир Миколайович, доктор екон. наук, професор, декан факультету податкової справи, обліку та аудиту.

Заступник голови:

Паянок Тетяна Миколаївна, канд. екон. наук, доцент, завідувач кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики.

Члени оргкомітету:

Белінська Яніна Василівна, д-р екон. наук, професор кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики;

Коляда Олена Володимирівна, канд. екон. наук, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики;

Мискін Юрій Ігорович, д-р екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики;

Остапенко Яна Олександрівна, канд. екон. наук, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики;

Параниця Надія Володимирівна, канд. екон. наук, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики;

Пілевич Дмитро Станіславович, канд. екон. наук, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики;

Скорик Марина Олегівна, канд. екон. наук, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики;

Теліщук Мирослава Миколаївна, старший викладач кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики;

Юр'єва Поліна Борисівна, канд. екон. наук, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики.

Відповідальний секретар:

Даниленко Софія Володимирівна, старший лаборант кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики.

ЗМІСТ

Секція 1. Обліково-аналітичні методи й моделі та інформаційні системи й технології в бізнесі та оподаткуванні
Керівник секції: Мискін Ю. І., д-р екон. наук, професор

Kozachenko Maksym, Onuchak L. V.
STATISTICAL METHODS IN TAXATION UNDER MARTIAL LAW 17

Блюс Ірина
ВПЛИВ ERP-СИСТЕМ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ
ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВА 20

Гевлич Іван, Гевлич Лариса
IT-SKILLS ЕКОНОМІСТІВ 23

Дмитренко Аліна
ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ МОДЕЛІ ПРОГНОЗУВАННЯ
ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ
НЕСТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІКИ 26

Кучеренко Сергій
ОЦІНКА ПОДАТКОВИХ РИЗИКІВ У БІЗНЕСІ..... 30

Марисич Дмитро, Паянок Тетяна
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ
ЗВІТНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..... 33

Приболовець Ірина
РОЛЬ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ
ПРО ЗНОС У ФОРМУВАННІ СТРАТЕГІЇ
ОНОВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ 36

Синчак Віктор
МИТНІ ПЛАТЕЖІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ІНДИКАТИВНИХ ПОКАЗНИКІВ..... 39

Чередник Юлія
МОДЕЛЮВАННЯ СЦЕНАРІЇВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА
ЗА ДОПОМОГОЮ BI-СИСТЕМ..... 43

Черненко Олександр
КІЛЬКІСНИЙ АНАЛІЗ У БІЗНЕСІ В УМОВАХ
ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: МЕТОДИ,
ІНТЕГРАЦІЯ ТА ПЕРЕВАГИ 45

Школьна Вікторія
ТЕНДЕНЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ
БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ 49

Секція 2. Бізнес-аналіз в управлінні діяльністю підприємства
Керівник секції: Остапенко Я. О., канд. екон. наук, доцент

Kravchenko Svetlana
ANALYSIS OF THE MANAGEMENT OF AGRICULTURAL
BUSINESS STRUCTURES UNDER MARTIAL LAW 52

Амелін Богдан
ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ
У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 56

Березюк Ірина
АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ МЕРЕЖ ПРОДУКТОВИХ
СУПЕРМАРКЕТІВ: ЕМПІРИЧНИЙ ДОСВІД УКРАЇНИ 59

Бишовець Марина
ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗАСТОСУВАННЯ
БІЗНЕС-АНАЛІЗУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ 63

Бондаренко Анна
РОЛЬ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ
В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МЕНЕДЖМЕНТУ 65

Брянська Юлія
РОЗВИТОК ФУНКЦІЙ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ 67

Даниленко Софія
МОДЕЛЮВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ: BPMN ТА ІНШІ ПІДХОДИ 70

Карповець Богдан
БІЗНЕС-АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ
У СУЧАСНОМУ ДИНАМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ 73

Козаченко Максим
УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 76

Крученюк Віталій
ІННОВАЦІЇ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК СТРАТЕГІЧНОЇ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ 79

Ланько Нікіта, Петухов Дмитро, Ланченко Євгеній
ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВАХ 83

Лукіяненко Анастасія
ІНТЕГРАЦІЯ АНАЛІТИЧНИХ ПЛАТФОРМ
У СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ 86

Муренець Анна
РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ТА ЛІКВІДАЦІЯ: СТРАТЕГІЧНИЙ
ВИБІР У КРИЗОВИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ 90

Параниця Надія
РОЛЬ БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ В СТРАТЕГІЧНОМУ
ПЛАНУВАННІ ПІДПРИЄМСТВА 94

Резнік Вероніка
УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК І БІЗНЕС-АНАЛІЗ
В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА 96

Руденко Юлія
БІЗНЕС-АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО
УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА 99

Савченко Володимир
РОЛЬ БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ У ФОРМУВАННІ
ESG-ОРІЄНТОВАНИХ СТРАТЕГІЙ
ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ 103

Сіденко Дар'я
SWOT-АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО
ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 106

Скляров Данііл
ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ МОНТЕ-КАРЛО
ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 109

Томчук Микола
АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ (KPI)
В УПРАВЛІННІ БІЗНЕСОМ 111

Федчук Марія
ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ SWOT-
ТА PEST(EL)-АНАЛІЗУ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ
ЗОВНІШНЬОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО
СЕРЕДОВИЩА В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ
УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ..... 113

Харченко Аліна
ВИКОРИСТАННЯ BIG DATA ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ
УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ..... 117

Хом'як Катерина
ОПТИМІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ
ЗА ДОПОМОГОЮ СПЕЦІАЛЬНИХ ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ..... 119

Шевченко Євгеній
ЦИФРОВИЙ СЛІД ПОСТАВОК ЯК ЕЛЕМЕНТ
АНАЛІТИЧНОГО КОНТРОЛЮ ВИТРАТ
У СИСТЕМІ GREEN LOGISTICS 122

Секція 3. Статистичний аналіз, моделювання та прогнозування соціально-економічних процесів, явищ і систем

Керівник секції: Паянок Т. М., канд. екон. наук, доцент

Бондарь Яна
ВИКОРИСТАННЯ СТАТИСТИКИ
В МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ 125

Віхрова Олександра
АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ НА ОСНОВІ
МІКРОДАНИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ 128

Гладких Кирило
ПРОГНОЗУВАННЯ РІВНЯ УРБАНІЗАЦІЇ
В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ 130

Зарицька Олександра
ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ СТАРІННЯ НАСЕЛЕННЯ
ЗА ДОПОМОГОЮ РЕГРЕСІЙНОГО АНАЛІЗУ 132

Карасевич Вікторія
МАРКЕТИНГОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ У СФЕРІ
СПОЖИВАННЯ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ 134

Кошулько Мар'яна
СТАТИСТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ДИНАМІКИ
ВВП УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 137

Крученюк Віталій
СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНОЇ
СТРУКТУРИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ 140

Купріянова Анастасія
ПРОГНОЗУВАННЯ ЦІН НА ЕНЕРГОНОСІЇ
ЗА ДОПОМОГОЮ РЕГРЕСІЙНИХ МОДЕЛЕЙ 142

Михайленко Анна
МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ОСВІТНЬОГО РІВНЯ
НА ЗАЙНЯТІСТЬ МОЛОДІ 146

Морозова Катерина
СОЦІАЛЬНА СТАТИСТИКА В МАРКЕТИНГУ 149

Несененко Микола, Коляса Данило
АНАЛІЗ ДЕПОЗИТІВ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ
В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ..... 152

Остапенко Яна
СТАТИСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ
СФЕРИ ГОСТИННОСТІ 155

Петькун Вікторія
АНАЛІЗ ВПЛИВУ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
НА РЕАЛЬНІ ДОХОДИ НАСЕЛЕННЯ 159

Пілевич Дмитро
ПРОГНОЗУВАННЯ ФОНДОВОГО РИНКУ:
СУЧАСНІ НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ 161

Пінчура Павло
АНАЛІЗ ТА МОДЕЛЮВАННЯ ДИНАМІКИ
ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД 163

Рум'янцева Кіра, Белінська Я. В.
ВИКОРИСТАННЯ СТАТИСТИЧНИХ МЕТОДІВ
У ПРОГНОЗУВАННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ 165

Савченко Данііл
ПРИКЛАДНА СТАТИСТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ
АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ 167

Сахно Оксана
ІНФЛЯЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ УКРАЇНИ
В ПЕРІОД ВОЄННОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ..... 169

Халімончук Катерина
ПРОГНОЗУВАННЯ ВІДТОКУ КЛІЄНТІВ
У CRM ЗА ДОПОМОГОЮ СТАТИСТИЧНОГО
АНАЛІЗУ ТА МАШИННОГО НАВЧАННЯ
ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІЧНО ОБҐРУНТОВАНОЇ
СТРАТЕГІЇ ЇХНЬОГО УТРИМАННЯ..... 172

Шеля Максим
ВИКОРИСТАННЯ КОРЕЛЯЦІЙНО-РЕГРЕСІЙНОГО
АНАЛІЗУ В ПРИКЛАДНІЙ СТАТИСТИЦІ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ..... 176

Яковенко Дмитро, Паянок Тетяна
СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ 179

Ярмощук Іванна
МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ
НАСЛІДКІВ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ..... 182

**Секція 4. Сталий розвиток міст та регіонів України
в умовах євроінтеграції**
Керівник секції: Скорик М. О., канд. екон. наук, доцент

Богашко Ірина, Богашко Олександр
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР СТАЛОГО
РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ..... 186

Горецька Анна
РОЗВИТОК «РОЗУМНИХ МІСТ» ЯК КАТАЛІЗАТОР
СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ВІДБУДОВИ..... 191

Гуслєв Олександр
РОЗВИТОК ЗЕЛЕНИХ МІСТ ЯК КЛЮЧОВИЙ
ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ УРБАНІСТИЧНОГО
СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ..... 194

Деркач Віталій
ІНФРАСТРУКТУРНІ ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ 197

Зінчук Андрій
СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОЇ ПІДТРИМКИ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ
В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД 199

Іонашку Вікторія
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС:
ШЛЯХ УКРАЇНИ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ 201

Коваль Софія
SMART CITY В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОЇ
ВІДБУДОВИ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ 205

Корж Марина
МІСТОБУДІВНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ
ВІДНОВЛЕННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ:
ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ТА РЕГУЛЯТОРНІ РІШЕННЯ..... 209

Костенко Анастасія
УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ МІСТА ІРПІНЬ 213

Костенко Інна
РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН
У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ..... 216

Кравцов Юрій
ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ
ГРАНТІВ У ПРОЄКТАХ МІСЬКОЇ СПІВПРАЦІ..... 219

Ляхімець Вероніка
БЕЗБАР'ЄРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК
СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТА: ДОСВІД БУЧАНСЬКОЇ
МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ 221

Мазій Кирил
«ОЗЕЛЕННЯ МІСТ» ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 225

Максименко Іван
РОЗШИРЕННЯ ФОРМ АКТИВІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 227

Матвіїв Ілля, Томчук Леся
УЧАСТЬ ГРОМАДЯН У ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ 231

Мельник Микола
ТРУДОВА МІГРАЦІЯ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ 234

Мосьпак Софія
МІСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ 237

Мужайло Руслан
ВПЛИВ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ПРОСТОРОВУ ОРГАНІЗАЦІЮ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА 240

Неділько Дмитро
РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ..... 243

Перерва Поліна
ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ 246

Романюк Ірина
ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ВИРОБНИЦТВО АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ..... 249

Сатанівська Катерина
ЦІНОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ПІДТРИМКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ 253

Скорик Марина
РОЗВИТОК ПАРТНЕРСТВ МІСТ-ПОБРАТИМІВ
ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 256

Скорик Олександр
КОРПОРАТИВНИЙ КОМПЛАЄНС ЯК ЧИННИК
ІНСТИТУЦІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО
БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА 258

Соболь Марія
СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ ТА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 261

Соколюк Іван
ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ
БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
ГРОМАДАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ 264

Солоп Анастасія
ПІСЛЯВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
ТА СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВИ 267

Степанов Данило
СОЦІАЛЬНІ ІНІЦІАТИВИ ЯК ЧИННИК
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТ УКРАЇНИ:
АНАЛІЗ ПРОГРАМ ДОСТУПНОГО ЖИТЛА ТА ЗАЙНЯТОСТІ 270

Тищенко Єлизавета
РОЛЬ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ
В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ 273

Ткаченко Андрій
ЕКОНОМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ
МІЖ МІСТАМИ-ПОБРАТИМАМИ 277

Черкас Ярина
ФОРМУВАННЯ ЦІН НА КОМУНАЛЬНІ ПОСЛУГИ
В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
МІСТ УКРАЇНИ ТА СТАНДАРТІВ ЄС 279

Юр'єва Поліна
ФОРМУВАННЯ КОМФОРТНОГО МІСЬКОГО
СЕРЕДОВИЩА ЯК КЛЮЧОВА УМОВА
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
МІСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ 283

Ягодіна Аліна
РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ЦІНОУТВОРЕННЯ
НА ЖИТЛОВУ НЕРУХОМІСТЬ У КОНТЕКСТІ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ 287

**Секція 5. Аналітика функціонування глобальних ринків
у контексті міжнародної економічної інтеграції**
Керівник секції: Белінська Я. В., д-р екон. наук, професор

Альошина Анастасія
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНИХ
ФІНАНСОВИХ РИНКІВ У ПРОЦЕСАХ
МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ 290

Борисенко Дарина
РОЛЬ РЕГІОНАЛЬНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ УГОД
У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОСТІ ГЛОБАЛЬНИХ
ПРОДОВОЛЬЧИХ РИНКІВ 292

Василюк Єлизавета
ОЦІНКА СТРАТЕГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ
НА УКРАЇНСЬКОМУ РИНКУ (НА ПРИКЛАДІ NESTLÉ)..... 295

Гаврищук Анастасія
АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ВПЛИВУ
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ
НА ІНТЕГРАЦІЮ УКРАЇНИ В СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ..... 298

Гарнаженко Вікторія
РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
СТАБІЛЬНОСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ..... 302

Далінчук Ірина
ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ МИТНИХ РИЗИКІВ
У ЗОВНІШНЬО-ЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЯХ 305

Дідківська Карина
ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ Й СУСПІЛЬСТВО..... 308

Карпік Андрій
ІНТЕГРАЦІЯ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ
В СИСТЕМУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
ЗВ’ЯЗКІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 312

Ковбаса Анастасія
ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ ЯК ДРАЙВЕР
ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ 315

Коломієць Дарія
АНАЛІТИКА МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ
В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
ВІДНОСИН У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ..... 318

Коломієць Богдан
ШВЕЦІЯ ЯК ПРИКЛАД ЗБАЛАНСОВАНОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ЗАДОВОЛЕННЯ
ПОТРЕБ НАСЕЛЕННЯ 321

Коляда Олена
ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ 324

Леонова Єлизавета
ТРАНСФОРМАЦІЯ ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ
ВАРТОСТІ ПІСЛЯ ПАНДЕМІЇ COVID-19..... 326

Редзюк Євгеній
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ
ТА ЇХ ВПЛИВ НА ГЛОБАЛЬНИХ РИНКАХ КАПІТАЛУ 330

Цикулова Альбіна
РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ТОРГІВЛІ
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ..... 336

СЕКЦІЯ 1
ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ МЕТОДИ Й МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ Й ТЕХНОЛОГІЇ В БІЗНЕСІ ТА ОПОДАТКУВАННІ

Керівник секції: Мискін Ю. І., доктор економічних наук, професор

Maksym Kozachenko,
bachelor's degree student
Scientific advisor:
L. V. Onuchak,
associate professor, PHD

STATISTICAL METHODS IN TAXATION UNDER MARTIAL LAW

With the introduction of martial law in Ukraine, the economic situation has deteriorated significantly, posing serious challenges to the stable functioning of the state. The government's priorities and tasks have changed, and financial stability has become critical to ensuring the country's defense capabilities and recovery. In wartime, enterprises and businesses are forced to adapt to new realities: reduced production capacity, interruptions in the supply of raw materials, and changes in consumer habits. At the same time, the need to finance critical areas such as defense, social assistance, and humanitarian support poses a challenge for the tax system to generate stable revenues for the state budget [1]. The use of statistical methods in a state of martial law becomes an important tool for optimizing the tax collection process, forecasting tax revenues, and effectively managing public finances. Analysis of statistical data allows us to obtain accurate information about changes in the economic situation, the impact of military actions on various sectors of the economy, and to assess the effectiveness of tax changes during this difficult period.

Martial law always poses a significant challenge to a country's economy, as it causes a sharp decline in economic activity, disrupts logistics and production chains, and increases unemployment. In Ukraine, where many enterprises are forced to suspend their activities or switch to other types of production, such as manufacturing goods for the army, there is a significant decline in tax revenues. This affects the state's ability to meet its financial obligations. The level of tax revenues is also affected by changes in consumer habits. Lower incomes, uncertainty about the future, and changes

in demand for various goods and services lead to reduced consumption and, consequently, lower tax revenues from VAT and excise duties. The state, in turn, must adapt the tax system, ensure revenue stability, and find new sources of income to finance the army and rebuild infrastructure. One important aspect is monitoring the effectiveness of tax policy measures, including reducing tax rates for certain categories of businesses or providing tax incentives to stimulate economic activity [1].

In wartime, when the country's economy is in turmoil, statistical methods play an important role in forecasting tax revenues [2]. They enable the government and tax authorities to plan the budget effectively and adjust policy in real time, which is crucial for ensuring the sustainability of public finances.

One of the main forecasting tools is time series analysis, which can be used to forecast future tax revenues based on data from previous periods. This allows for both seasonal fluctuations and long-term trends to be taken into account. For example, by analyzing the decline in GDP during the war, it is possible to build a model that predicts a decline in tax revenues, but takes into account specific changes in legislation, such as the introduction of new taxes or the abolition of certain exemptions.

It is also important to monitor the effectiveness of tax changes. Changes in tax legislation must be constantly monitored to determine their impact on the economy.

Statistical models make it possible to determine which changes in tax policy have the greatest effect and whether they actually stimulate growth in tax revenues [3]. This includes both the introduction of new taxes and changes in rates for existing taxes

In the difficult conditions of martial law, when the state needs to respond quickly to changes in the economic environment, special attention should be paid to a number of statistical methods that can help in developing effective tax policy.

One such method is cluster analysis, which allows different groups of taxpayers to be studied according to several criteria, such as industry affiliation, income level, and company size, and appropriate tax strategies to be developed for each group. This approach can be useful for differentiating tax rates depending on the category of taxpayers, allowing for the most effective use of the tax system. Another important method is the analysis of tax inspections and audits, which allows for assessing the effectiveness of tax inspections, identifying the most risky sectors of the economy and taxpayers who underreport their income. The use of statistical methods to evaluate the results of audits allows for the optimization of tax control processes and a reduction in the number of errors or abuses. Another important component is methods for measuring the tax burden on different segments of the economy, in particular using big data. They allow for an accurate assessment of how changes in tax rates or new tax initiatives affect different sectors of the economy, from small and medium-sized

businesses to large enterprises and state-owned corporations. This helps prevent excessive burdens on individual sectors of the economy that may be vulnerable in wartime [4].

Despite the significant advantages of statistical methods, their application in a state of war faces a number of challenges. One of the main difficulties is the instability and incompleteness of data. War leads to the destruction of infrastructure, the relocation of businesses, the disruption of supply chains, and the forced closure of businesses, which makes it difficult to collect and process accurate data for statistical models.

Another problem is the low quality of statistical data, where certain data may be incomplete, inaccurate, or outdated. This complicates the forecasting and assessment of tax revenues. In this regard, data verification methods and the constant updating of statistical information are particularly important.

Ethical and security issues also pose a serious challenge. In a state of martial law, the collection of personal data may violate citizens' rights, and the collection of financial and business data may be dangerous from a cybersecurity perspective, particularly in the context of active cyberattacks.

In conditions of martial law, statistical methods play a key role in forecasting and analyzing tax revenues. They enable effective management of public finances, ensure budget stability, and minimize the negative impact of war on the economy. At the same time, there are serious challenges related to data instability and security issues that require additional attention and improvement of approaches to the use of statistical methods.

REFERENCES

1. Galaburda A. S. (2022). Podatkova polityka v umovakh voiennoho stanu [Tax Policy under Martial Law]. *Economic Bulletin of the University*, no. 54, pp. 123–130. DOI : https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-54-123-130

2. Hretsa V. Modification of the tax system under conditions of a state of war. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*. 2023. Vol. 2, no. 78. P. 24–31. URL : https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.3

3. Isaieva N. Taxation in Ukraine under martial law: organizational and legal. *Yearly journal of scientific articles "Pravova derzhava".* 2024. No. 35. P. 491–498. URL : https://doi.org/10.33663/0869-2491-2024-35-491-498

4. Tokarieva K. O., Berezovskyi D. O. Management and taxation of digital platforms in Ukraine: new solutions under martial law. *Legal Novels*. 2025. No. 26. P. 115–122. URL : https://doi.org/10.32782/ln.2025.26.13

Ірина Блюс,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
О. П. Колісник,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку та аудиту,
Державний податковий університет

ВПЛИВ ERP-СИСТЕМ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВА

У наш час коли глобалізація та цифровізація економіки є ще доволі новими поняттями, але вже вкрай важливими для підприємств, виникає потреба постійно вдосконалювати системи управління. Підвищення ефективності фінансового обліку набуває особливої актуальності. Фінансовий облік - це основа для прийняття ефективних управлінських рішень, а також для забезпечення прозорості діяльності підприємства. Традиційні методи ведення обліку дедалі частіше змінюються сучасними технологіями, які ефективно оптимізовують облікові процеси. Впровадження інтегрованих ERP-систем стало суттєвим кроком для розвитку інформаційного забезпечення фінансового управління.

ERP-система (Enterprise Resource Planning) – це комплексне програмне забезпечення, яке інтегрує основні бізнес-процеси компанії, а саме: фінанси, виробництво, продажі, постачання та управління персоналом, в одну інформаційну систему [1]. Така система надає можливість централізованого зберігання та обробки даних, а це у свою чергу збільшує точність обліку та мінімізує ризики появи помилок. За допомогою інтеграції всіх підрозділів підприємства менеджмент може оперативно отримувати актуальну фінансову інформацію для обґрунтованого прийняття рішень. Також ERP-системи забезпечують аналітичну підтримку, яка є важливою у стратегічному плануванні та контролі фінансових, матеріальних, людських та інформаційних ресурсів на підприємстві.

Як відомо, персонал компанії є найціннішим ресурсом. Сучасні системи управління працівниками орієнтовані на створення таких умов, що забезпечують конкурентоспроможність і сталий розвиток організації. Ці системи формуються на концепції людських ресурсів, що доводить важливість інвестицій у їхнє формування та професійний розвиток. Важливими також є фінансові ресурси, які завжди мають грошову форму та є основою економічних відносин. Матеріальні ресурси в свою чергу є активами підприємства, які поділяються на засоби та предмети праці. Слід також зазначити, що від засобів праці залежить рівень розвитку виробничих можливостей [2].

Важливо підкреслити, що ефективне управління всіма ресурсами компанії – це основа для чіткого та своєчасного фінансового обліку. За допомогою ERP-систем з'являється можливість централізовано обробляти фінансову інформацію, контролювати рух коштів і формувати звітність відповідно до нормативної бази. Отже, інтегроване управління всіма ресурсами значно підвищує ефективність фінансового обліку, а також сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень.

Використання ERP-систем, таких як SAP (німецька компанія, що є одним із провідних світових розробників бізнес-програмного забезпечення) або Oracle (американський лідер у сфері програмного забезпечення, хмарних технологій і баз даних для бізнесу), надають можливість для ведення бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю зобов'язань у реальному часі. Такі системи дають змогу не лише швидко ухвалювати управлінські рішення, а ще й підвищують достовірність та якість фінансової інформації [3].

Автоматизація рутинних процесів- це основна перевага використання ERP- систем у фінансовому обліку, яка скорочує ймовірність помилок і дозволяє бухгалтерам економити час. А завдяки інтеграції даних з усіх підрозділів компанії є змога отримувати повне уявлення про фінансовий стан у будь-який зручний час. Також ERP-системи- це чудові помічники у стандартизації облікових процедури, вони також дають гарантію того, що фінансова звітність

складена за усіма вимогам чинного законодавства. Такі можливості дають змогу керівництву підприємства приймати управлінські рішення з більшим обґрунтуванням, що у свою чергу, підвищує ефективність ресурсного використання та фінансову стабільність організації.

ERP-системи мають серйозний вплив на ефективність фінансового обліку завдяки автоматизації основних процесів. Наприклад, за допомогою модулей обліку зобов'язань можна у реальному часі контролювати всі борги компанії перед постачальниками та вчасно здійснювати усі необхідні платежі. Модулі обліку активів дозволяють точно контролювати наявність і рух майна, спрощують процеси амортизаційних нарахувань і формування балансу. Також підвищується прозорість роботи компанії через швидке формування звітів за міжнародними та національними стандартами, яке забезпечується функціями складання фінансової звітності. Крім того, за допомогою аналітичних інструмента ERP-систем можна формувати прогнози фінансових потоків і оцінювати ефективність використання ресурсів, що допомагає в обґрунтованому управлінському рішенні.

У ERP-системах звичні для бухгалтера функції, як ведення первинного обліку, нарахування податків і підготовка фінансової звітності, доповнюються

новими завданнями, пов’язаними з внутрішнім плануванням і контролем. Для автоматизації обліку складських запасів і продажів у цих системах активно використовуються засоби штрих-кодування, що дозволяють уникнути передачі даних між різними програмними продуктами. Традиційні бухгалтерські інформаційні системи організовуються за ділянками обліку, що відповідають одному або кільком рахункам. Натомість ERP-система містить ключові модулі для ведення бухгалтерського, фінансового та управлінського обліку, контролю платежів і розрахунків, а також підготовки консолідованої звітності. Основна увага у таких системах приділяється не окремим бухгалтерським рахункам, а господарським операціям та економічним чинникам діяльності компанії [4].

Отже, підсумовуючи, можна зазначити, що впровадження ERP-систем істотно впливає на ефективність фінансового обліку на підприємстві. Використання таких систем дає змогу інтегрувати всі процеси на підприємстві, забезпечити облік і контроль господарських операцій у реальному часі, автоматизувати рутинні завдання та усунути необхідність ручного перенесення даних між різними обліковими системами. Такі дії підвищують достовірність та точність фінансової інформації, а також спрощують процес підготовки звітності та дає змогу бухгалтерському персоналу більше уваги приділяти аналітичній та управлінській діяльності. Впровадження ERP-систем дає змогу оптимізувати ресурси компанії, підвищити прозорість інформаційних потоків і зробити процес ухвалення управлінських рішень оперативнішим. Отже, для того щоб підвищити ефективність і конкурентоспроможність підприємства, необхідно інтегрувати сучасні інформаційні системи у фінансовий облік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. SAP. (2025). What is ERP? URL : https://www.sap.com/products/erp/what-is-erp.html

2. Юрчук Н. П., Боднарук А. І. ERP-системи та їх вплив на управління ресурсами підприємства. URL : https://ir.lib.vntu.edu.ua//handle/123456789/46474

3. Проскуріна Н. М., Скорнякова Ю. Б., Зінькова С. С. Вплив цифрових інновацій на традиційні підходи до бухгалтерського обліку фінансових зобов’язань підприємств. URL : https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi81/0061502.pdf#page=40

4. Онищенко О. В. Упровадження та застосування сучасних інформаційних технологій і ERP-систем у бухгалтерському обліку вітчизняних підприємств. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2019. № 20. С. 515–522.

Іван Гевлич,
канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу та бізнес-аналітики;
Лариса Гевлич,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту,
Донецький національний університет імені Василя Стуса

IT-SKILLS ЕКОНОМІСТІВ

Сучасна економіка розвивається в умовах цифрової трансформації, коли інформаційні технології стають ключовим інструментом підвищення ефективності управління, аналітики та прийняття рішень. Володіння ІТ-компетенціями є невід'ємною складовою професійної підготовки економіста нового покоління. Розвиток IT-skills економістів сприяє формуванню конкурентоспроможності на ринку праці, адаптації до нових бізнес-моделей і використанню потенціалу штучного інтелекту, хмарних сервісів та аналітичних платформ. Отже, актуальність дослідження зумовлена потребою у визначенні складу, рівнів та шляхів формування ІТ-компетентностей майбутніх економістів у контексті цифровізації економіки та освіти.

Цифрові навички при підготовці економісті досліджувалися вітчизняними науковцями. У статті [1] Гусак Л., Левчук О., Гринчук Т. розкрито значення комп'ютерної математики як інструменту формування цифрових компетентностей майбутніх економістів. У праці [2] Гончар Л., Головко С., Попової Г., Кульбаки Г. висвітлено роль цифрових платформ у підготовці економістів нового покоління та підвищенні ефективності освітнього процесу. У дослідженні [3] Хоми П., Данканич В., Няговського І. проаналізовано проблеми формування комп'ютерної компетентності економістів і протидії дезінформації в умовах цифровізації освіти. Разом з тим не досліджений існуючий дисбаланс між наявними навчальними дисциплінами та практичними вимогами ринку праці, недостатньо досліджена ефективність використання інструментів штучного інтелекту у процесі навчання програмуванню та економічній аналітиці, що вимагає продовження та актуалізації існуючих досліджень.

Метою дослідження є визначення ключових ІТ-компетентностей та інструментів їх розвитку, а також ідентифікація проблем і перспектив підготовки фахівців економічного профілю в умовах цифрової трансформації.

Як показує дослідження, основними IT- skills економістів у світі наразі є програмування для аналітики даних, візуалізація економічних даних, машинне

навчання, робота з Big Data, SQL-запити до економічних баз даних, фінансове моделювання у середовищі Excel (Google Sheets), автоматизація бізнес-процесів, робота з інструментами ШІ, кібергігієна та захист даних, хмарні платформи. Наразі в Україні більшість інструментів формування таких навичок мають безкоштовні версії для навчання або базової роботи, що робить їх доступними для опанування.

Штучний інтелект відіграє ключову роль у формуванні IT-skills економістів, оскільки забезпечує практичне засвоєння навичок програмування, аналізу даних і автоматизації рутинних процесів. Використання інструментів ШІ, таких як ChatGPT, Copilot чи Gemini, сприяє індивідуалізації навчання, прискоренню опанування складних цифрових технологій і розвитку аналітичного мислення. Завдяки ШІ економісти набувають здатності ефективно інтегрувати інтелектуальні системи у бізнес-аналітику, фінансове прогнозування та управлінські рішення. Найбільш популярними інструментами ШІ у світі є ChatGPT (OpenAI), GitHub Copilot, Google Gemini, Microsoft Azure AI, IBM Watson, DataRobot, Orange Data Mining, TensorFlow / PyTorch, RapidMiner. Хоча слід відмітити, що не всі з них у рівній мірі дають можливість формування IT-skills (програмування та цифрової обробки економічної інформації) та не всі є легкими до самостійного опанування у сенсі формування таких навичок.

Тому навчання у вищій школі цифровим навичкам та навичкам програмування майбутніх економістів є необхідним і ефективно здійснюється у рамках дисциплін «Інформаційні системи і технології в економіці та управлінні» (вивчення ERP/CRM-систем, хмарних сервісів, основ ШІ та кібербезпеки), «Економетрика» (моделювання та аналіз даних із використанням спеціалізованих програм), «Основи програмування» (створення скриптів, алгоритмізація, автоматизація завдань) і «Пакети прикладних програм» (робота з Excel, Power BI, Tableau, SQL-запитами та онлайн-інструментами для аналітики й візуалізації).

Разом з тим, таке навчання стикається з основними проблемами: застарілі навчальні програми, нестача практичного досвіду викладачів у сфері сучасних IT-рішень, обмежений доступ до ліцензійного програмного забезпечення та сучасних цифрових платформ, недостатня інтеграція IT-дисциплін з економічними, слабка мотивація здобувачів вищої освіти до самостійного вивчення технологій. Напрямами вирішення цих проблем може стати оновлення освітніх програм із залученням експертів IT-індустрії та бізнесу, підвищення кваліфікації викладачів через курси, стажування, сертифікацію, впровадження відкритих і безкоштовних онлайн-платформ (Google Cloud, Microsoft Learn, DataCamp, Kaggle), інтеграція практичних проєктів і кейсів на основі реальних бізнес-

процесів, популяризація цифрової грамотності та використання штучного інтелекту як навчального інструменту.

За результатами дослідження можна зробити такі висновки:

1. Формування ІТ-компетентностей економістів є критично важливим у контексті цифрової трансформації економіки та професійної діяльності.

2. Основними IT-skills сучасного економіста є програмування для аналітики даних, візуалізація даних, машинне навчання, робота з Big Data, SQL-запити, фінансове моделювання, автоматизація бізнес-процесів, робота з інструментами ШІ, кібергігієна та хмарні платформи.

3. Штучний інтелект виступає ключовим засобом формування практичних цифрових навичок, сприяє розвитку аналітичного мислення та інтеграції інтелектуальних систем у бізнес-аналітику та управлінські рішення.

4. Освоєння ІТ-навичок у вищій школі ефективно здійснюється через дисципліни «Інформаційні системи і технології в економіці та управлінні», «Економетрика», «Основи програмування» та «Пакети прикладних програм».

5. Основними проблемами підготовки є застарілі навчальні програми, брак практичного досвіду викладачів, обмежений доступ до сучасних інструментів, недостатня інтеграція ІТ-дисциплін з економічними та низька мотивація студентів.

6. Для подолання цих проблем доцільно оновлювати програми із залученням експертів, підвищувати кваліфікацію викладачів, використовувати відкриті онлайн-платформи, впроваджувати практичні кейси та популяризувати цифрову грамотність і застосування ШІ у навчанні.

Оцінка ефективності використання конкретних інструментів ШІ у навчанні програмуванню та обробці економічних даних буде напрямом подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гусак Л., Левчук О., Гринчук Т. Значення комп’ютерної математики у формуванні цифрових компетентностей майбутніх економістів. *Комп’ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво*. 2023. № 52. С. 71–76. DOI : https://doi.org/10.36910/6775-2524-0560-2023-52-09

2. Використання цифрових платформ у підготовці економістів нового покоління / Гончар Л., Головко С. Попова Г., Кульбака Г. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2025. № 1 (107). DOI : https://doi.org/10.31865/2077-1827.1(107)2025.326906

3. Хома П. П., Данканич В. А., Няговський І. Б. Актуальні питання формування комп’ютерної компетентності економістів та протидії дезінформації у процесі професійного навчання. *Освіта і наука* : міжнародний науковий журнал. 2023. Вип. 1 (34). С. 253–263.

Аліна Дмитренко,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
М. М. Теліщук,
*старший викладач кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ МОДЕЛІ ПРОГНОЗУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІКИ

Прогнозування державного бюджету є одним із ключових етапів бюджетного процесу, що передбачає формування обґрунтованих оцінок доходів і видатків із урахуванням очікуваних тенденцій соціально-економічного розвитку держави. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від якості інформаційно-аналітичної бази, на основі якої здійснюється моделювання. У цьому контексті обліково-аналітичні моделі прогнозування відіграють визначальну роль, оскільки ґрунтуються на системному використанні даних бухгалтерського обліку, фінансової звітності та аналітичних показників, що забезпечують достовірність та повноту прогнозних розрахунків.

У статті розглянуто методологічні засади формування обліково-аналітичних моделей та їх роль у процесі прогнозування державного бюджету в умовах економічної нестабільності. Сучасні економічні реалії характеризуються високим рівнем невизначеності, зумовленої глобальними кризовими явищами – пандемією, енергетичною та фінансовою кризами, а для України – ще й наслідками збройної агресії. Такі чинники суттєво впливають на бюджетні показники, зумовлюючи нестійкість доходів, необхідність перегляду видаткових пріоритетів і потребу у більш гнучких інструментах прогнозування.

Виконання Державного бюджету України за 2023 рік підтвердило масштабність фінансових викликів: доходи становили 2,67 трлн грн (зокрема, 433,9 млрд грн – гранти від міжнародних партнерів), тоді як видатки перевищили 4 трлн грн. Понад 2,65 трлн грн, або близько 40,5 % ВВП, було спрямовано на національну безпеку та оборону. Як наслідок, дефіцит бюджету досяг 20,4 % ВВП, що істотно перевищує допустимі показники фіскальної стійкості [1]. За таких умов традиційні підходи до прогнозування втрачають ефективність, а обґрунтоване прогнозування можливе лише за умови належної

аналітичної підтримки та використання сучасних моделей, здатних враховувати як внутрішні, так і зовнішні ризики.

Таким чином, актуальність дослідження обумовлена потребою удосконалення обліково-аналітичного інструментарію прогнозування державного бюджету, що сприятиме підвищенню його точності, адаптивності та здатності забезпечувати прийняття стратегічних управлінських рішень у нестабільному економічному середовищі.

Водночас уряд і міжнародні партнери наполегливо впроваджують довгострокове планування. МФУ затвердив рекомендації щодо організації середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні, щоб підвищити передбачуваність фінансування . Наприклад, урядовий прогноз бюджету на 2025 рік передбачає зниження дефіциту до 19,4 % ВВП [2; 3]. Ці обставини свідчать про необхідність удосконалення обліково-аналітичних моделей. Без надійних прогнозних розрахунків неможливо звести бюджетні ризики до прийнятного рівня, ефективно розподілити ресурси та гарантувати виконання соціальних зобов'язань.

Проблематика бюджетного прогнозування посідає значне місце в наукових дослідженнях, однак специфіка обліково-аналітичного підходу в цьому контексті набуває розвитку переважно в сучасних роботах. Так, Єршова Н. акцентує увагу на тому, що достатність і якість обліково-аналітичного забезпечення є ключовими передумовами формування релевантних прогнозів, які виступають своєрідною «дорожньою картою» для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень у процесі стратегічного планування [4, с. 312].

Водночас низка науковців підкреслює зростаюче значення цифрових технологій у процесі прогнозування. Зокрема, Нечипоренко та Сулима зазначають, що цифровізація докорінно трансформує систему обліково-аналітичного забезпечення фінансового прогнозування, сприяючи підвищенню точності, оперативності та ефективності побудови моделей [5, с. 96].

Однак, як свідчить аналіз сучасної літератури, більшість наукових публікацій зосереджена переважно на дослідженні обліково-аналітичних моделей у сфері підприємницької діяльності, тоді як питання їх адаптації та застосування у державних фінансах залишаються недостатньо розкритими. Отже, попри наявність напрацьованих теоретичних засад обліково-аналітичного прогнозування, особливості їх використання у процесі формування державного бюджету в умовах економічної нестабільності потребують подальшого наукового опрацювання.

Обліково-аналітичні моделі прогнозування бюджету побудовані на поєднанні бухгалтерських даних, макроекономічних показників та статистичних алгоритмів. Зазвичай процес прогнозування складається з аналізу історичних даних про доходи та видатки бюджетів, виділення ключових закономірностей та

зважування їх з урахуванням поточних нормативних змін. Наприклад, для прогнозування доходів використовують модель залежності податкових надходжень від ВВП і інфляції, а прогноз видатків – від бюджету-попередника плюс запланованих трансфертів [4, с. 312]. При цьому обліково-аналітична складова забезпечує контроль точності вихідної інформації: дані про фактичні виконані доходи і видатки пройшли перевірку бухгалтерського і статистичного обліку, тому прогнози, побудовані на їх основі, виходять достовірнішими.

Завдання моделі також включає врахування зовнішніх шоків. Наприклад, значна частина доходів бюджету України у 2023 році припадала на гранти від партнерів. При складанні прогнозу врахування такого нетипового джерела фінансування та сценаріїв його зменшення чи збільшення вкрай важливі. Аналогічно, моделі аналізують витрати у контексті форс-мажорних подій: зокрема видатки на оборону 2023 року було закладено із запасом, але реальні потреби все одно перевищили планові [1]. Таким чином, обліково-аналітичні моделі зв'язують статистичні методи (регресії, часові ряди) з компетенціями фінансової служби держави, де аналітики доповнюють розрахунки експертними оцінками і рішеннями уряду.

У технічному плані сучасні моделі прогнозування бюджету теж змінюються. Застосування ІТ-інструментів і аналітики великих даних дозволяє швидше обробити великі обсяги інформації. Наприклад, автоматизована система бюджетування дозволяє оперативно порівнювати фактичне виконання бюджетних програм з прогнозами, своєчасно виявляти відхилення і коригувати очікування [5, с. 97]. Відповідно, точність прогнозів зростає, а прийняття рішень стає більш обґрунтованим.

Отже, в умовах нестабільності економіки обліково-аналітичні моделі прогнозування державного бюджету набувають вирішального значення. Вони дозволяють поєднати надійну бухгалтерську інформацію з аналітичними методами й новітніми технологіями, зменшуючи невизначеність планування. Фокусуючись на достатності і якості вхідних даних, такі моделі дають можливість отримувати релевантні прогнози, що формують базу для стратегічних рішень. Перспективним напрямом розвитку бюджетного планування є акцент на інформаційному забезпеченні прогнозування. При цьому цифровізація бюджетного процесу доповнює традиційні підходи й підвищує точність прогнозів. Загалом, сучасні обліково-аналітичні моделі допомагають державі оперативно реагувати на виклики невизначеної економіки та забезпечувати ефективне управління фінансовими ресурсами в довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Уряд України схвалив звіт про виконання Державного бюджету на 2023 рік: видатки на оборону та безпеку становили 2,65 трлн гривень / Міністерство фінансів України.

2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні / Верховна Рада України.

3. Уряд схвалив проєкт держбюджету на 2025 рік: оборону країни буде забезпечено / Міністерство фінансів України.

4. Єршова Н. Фінансове прогнозування у фокусі обліково-аналітичного забезпечення. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics.* 2024. № 5. С. 312–322. URL : 312-322+-+Iershova+N. (1).pdf (дата звернення: 12.10.2025).

5. Нечипоренко А. В., Сулима М. О. Обліково-аналітичне забезпечення фінансового прогнозування в умовах цифровізації економіки. *Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців. Серія: економіка, управління, безпека, технології.* 2024. № 3. С. 90–98. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/49633/1/A_Nechyporenko_M_Sulyma_SBIAS_3(3)_2024_FEU.pdf (дата звернення: 12.10.2025).

Сергій Кучеренко,
здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності 071 «Облік і оподаткування»,
Державний податковий університет

ОЦІНКА ПОДАТКОВИХ РИЗИКІВ У БІЗНЕСІ

Аналіз тематичних публікацій свідчить про брак цілісних праць, які б комплексно висвітлювали теоретичні та прикладні засади методології оцінювання податкових ризиків суб'єктів господарювання. Єдиного стандарту для такої оцінки поки не сформовано: дослідники по-різному класифікують методи оцінки, а запропоновані підходи нерідко викликають обґрунтовані заперечення. Тому завдання пошуку дієвої й практично орієнтованої методики оцінювання податкових ризиків залишається актуальним.

Оцінювання податкових ризиків є ключовою складовою системи управління ризиками й слідує за етапом їхнього виявлення (ідентифікації) [2, с. 28; 6, с. 135]. Мета оцінювання податкових ризиків — визначити можливі обсяги фінансових втрат, що можуть виникнути через податкові правопорушення або некоректне застосування норм податкового законодавства. Ідентифікація та оцінювання ризиків утворюють обов'язковий підготовчий блок, який передує головному завданню — мінімізації ризиків [4, с. 50].

Під час оцінювання податкових ризиків слід розглядати дві ключові змінні: очікуваний розмір можливих втрат і ймовірність їх виникнення.

Можливі втрати доцільно трактувати як потенційний обсяг донарахувань податків, штрафів, пені, а також витрат на супровід податкового спору, що можуть з'явитися внаслідок реалізації конкретного податкового ризику чи їх сукупності. Це можна формалізувати наступною формулою:

$$R = T + F + P + C,$$

де R – величина податкового ризику; T – сума заниженого податку (майбутні донарахування); F – штрафи; P – пеня; C – витрати на досудове та судове врегулювання спору [5, с. 34].

Ймовірність реалізації податкового ризику можна оцінювати двома підходами: об'єктивним (кількісним) і суб'єктивним (якісним). При цьому у науковій літературі немає єдності щодо чіткого наповнення цих підходів - кожен автор пропонує власну систему.

Найуживанішими серед кількісних підходів до оцінювання ймовірності ризиків є статистичний і аналітичний методи [3, с. 74]. Слід відмітити, що кількісний підхід спирається на підрахунок частоти ризикових подій за допомогою засобів математичної статистики та теорії ймовірностей. Водночас його застосування потребує достатнього масиву релевантних даних, що, з огляду на специфіку податкових ризиків, компаніям зазвичай недоступно.

Попри значну кількість описаних у літературі інструментів для оцінювання податкових ризиків, більшість із них запозичено з методологій аналізу фінансових ризиків і, на нашу думку, лише частково відповідають практичним потребам сфери оподаткування. Так, при розгляді кількісної оцінки фінансових ризиків найчастіше згадують показники на кшталт математичного очікування, середньоквадратичного відхилення, дисперсії, коефіцієнта варіації; рідше – розмаху варіації, бета-коефіцієнта, критеріїв на основі нерівності Чебишева, моделей поєднання систематичного ризику з прибутковістю, а також аналізу варіації та кореляції. Однак, на нашу думку, беззастережно переносити ці інструменти на податкові ризики недоцільно, оскільки в контексті оподаткування компаніям дуже бракує порівняльної бази для таких розрахунків, або самі ці критерії орієнтовані на дещо інші типи ризиків.

Вважаємо, що запровадити кількісний розрахунок імовірності податкового ризику для підприємств реально лише за умови регулярного публікування податковими органами детальної статистики перевірок. Поточний формат даних у розділі «Контрольно-перевірочна робота» на офіційному сайті ДПС України, на жаль, цьому не сприяє: звіти обмежуються лише кількістю проведених перевірок і загальною сумою донарахувань за їх результатами. Для практичного застосування в моделюванні імовірності донарахувань, на наш погляд, необхідні значно глибші розрізи — за окремими податками, секторами та видами діяльності, типовими операціями, конкретними типами порушень тощо. До того ж, по кожному з таких критеріїв варто додавати щонайменше частку виявлених порушень у загальній кількості перевірок і відсоток заниження податкових зобов’язань відносно задекларованої бази.

Ще одна складність визначення ймовірності збитку статистичними методами або шляхом зіставлення з іншими підприємствами полягає у тому, що кожен суб’єкт має свій масштаб ризикових операцій і специфіку їхнього документального оформлення. Відповідно і ймовірність можливих донарахувань істотно різнитиметься. Ба більше, відкрита інформація щодо характеру та обсягів виявлених податкових порушень у розрізі окремих компаній відсутня, що унеможливлює коректні порівняння. Отже, визначення ймовірності потенційного збитку є, по суті, індивідуальною процедурою.

Суб'єктивний підхід до визначення імовірності реалізації ризиків спирається на судження фахівців, які добре орієнтуються у відповідній категорії ризиків. Такі експерти оцінюють шанси настання податкових подій і масштаб їхнього впливу на підприємство. На відміну від об'єктивного методу, результати різних експертів можуть суттєво різнитися – це й становить один із головних недоліків цього підходу. За браку необхідної статистики, що дала б змогу точно оцінювати ймовірності, у практиці якісного оцінювання податкових ризиків найчастіше застосовують: метод аналогій, Due Diligence, дерево рішень і метод Монте-Карло [1, с. 18].

Отже, підсумуємо. Щоб ухвалювати виважені управлінські рішення щодо доцільності заходів мінімізації податкових ризиків, необхідно оцінити розмір потенційних збитків і ймовірність реалізації ризиків. Обсяг можливих втрат варто визначати індивідуально для кожного підприємства, оскільки профіль податкових ризиків у кожного платника унікальний. Кількісно виміряти ймовірність настання податкових ризиків наразі складно через брак статистичних даних належної якості та структури. Тож у більшості випадків доводиться покладатися на якісні експертні оцінки (наприклад, низький/середній/високий рівень).

Поєднавши оцінку величини збитків із ймовірністю їх настання у матриці ризиків, можна визначити загальний рівень загроз, зрозуміти їх потенційний вплив на діяльність підприємства та пріоритезувати впровадження заходів з їх мінімізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманенко І. Б. Оцінка податкових ризиків при ухваленні управлінських рішень. *Вісник ЖДТУ.* 2010. № 3 (53). С. 16–20.

2. Болдова А. А. Гаглоєва Ж. Е. Податковий ризик-менеджмент на фінансовому ринку України. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2015. № 1. С. 27–33.

3. Вигівська І. М., Грабчук І. Л., Зеленіна О. О. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємницькими ризиками. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу.* 2015. Випуск 1 (31). С. 67−79.

4. Жукова О. What is COMPLIANCE, або як оцінювати податковий ризик? *Офіційно про податки.* 2019. № 27–28. С. 50–52.

5. Кучеренко С. М. Проблематика оцінки податкових ризиків суб'єктів господарювання. *Український економічний часопис.* 2024. № 6. С. 31–38.

6. Нехай В. А. Податкові ризики: зміст та методи зниження. *Науковий вісник Полісся.* 2015. № 2. С. 132–138.

Дмитро Марисич,
здобувач другого (магістерського) рівня освіти;
Тетяна Паянок,
канд. екон. наук, завідувач кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний стан економіки України супроводжується низкою викликів, спричинених наслідками воєнних дій, що безпосередньо впливають на організацію обліку та проведення аудиту фінансової звітності. Війна зумовлює істотні ризики для бізнесу, що проявляються у втраті активів, міграції трудових ресурсів, руйнуванні виробничих потужностей, а також у суттєвій невизначеності ринкового середовища. У таких умовах аудит стає важливим інструментом забезпечення достовірності фінансової інформації та підтримки довіри інвесторів, кредиторів, держави і суспільства.

Актуальність проблеми полягає в тому, що фінансова звітність підприємств у воєнний період зазнає значних викривлень, пов'язаних із переоцінкою активів, обмеженням доступу до первинних документів, неможливістю інвентаризації у зонах бойових дій, а також зміною облікової політики через нестабільність національної економіки. Це все створює нові виклики для аудиторів, які повинні забезпечувати якісну перевірку в умовах дефіциту інформації та обмеженого доступу до клієнтів.

Однією з ключових проблем аудиту фінансової звітності в умовах воєнного стану є питання достовірності оцінки активів та зобов'язань. Багато підприємств втратили майно, однак документальне підтвердження руйнувань або реквізиції може бути відсутнім. Це ускладнює визначення реальної вартості активів та зумовлює ризики недостовірного відображення інформації у звітності.

Другим важливим аспектом є підвищення рівня суттєвості та аудиторського ризику. В умовах воєнних дій невизначеність зовнішнього середовища зростає, а це означає, що аудитор має переглядати методику оцінювання ризиків шахрайства та помилок. У багатьох випадках неможливість проведення аудиту традиційними методами потребує використання альтернативних процедур, у тому числі цифрових інструментів дистанційного аудиту. До традиційних методів відносяться: виїзна перевірка, інвентаризація, фізичне підтвердження наявності активів тощо.

Значний виклик становить і питання незалежності аудитора. У кризових умовах існує ризик тиску з боку власників та менеджменту підприємств, які прагнуть зменшити негативний вплив війни на показники діяльності. Це потребує особливої уваги до етичних принципів аудиту, дотримання Кодексу етики професійних бухгалтерів та забезпечення прозорості аудиторського висновку.

Важливу роль відіграє й цифровізація аудиту. Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє аудиторам дистанційно отримувати доступ до облікових даних, проводити аналітичні процедури та перевіряти коректність операцій. Проте, в умовах зростання загрози кібератак, аудитори мають враховувати ризики інформаційної безпеки та забезпечувати захист конфіденційної інформації клієнтів.

Зміни відбулися й у сфері нормативно-правового регулювання аудиту. Зокрема, на законодавчому рівні передбачені відстрочки у поданні звітності, що впливає на строки проведення аудиту та може викликати додаткові труднощі при плануванні перевірок. Аудиторам необхідно орієнтуватися в новітніх нормативних актах, які регламентують ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності у період воєнного стану.

Не менш важливою, проблемою аудиту в умовах воєнного стану є дефіцит кадрів та професійних ресурсів. Частина аудиторів була змушена залишити країну, приєднатися до збройних сил або змінити сферу діяльності, що знижує загальну пропозицію аудиторського ринку. Це також створює додаткове навантаження на тих фахівців, які залишилися, і може негативно впливати на якість перевірок. Поряд із цим, актуальним є питання підвищення кваліфікації аудиторів, зокрема щодо міжнародних стандартів аудиту та цифрових інструментів перевірки.

Важливим напрямом розвитку є гармонізація аудиторської практики з вимогами ЄС. Воєнний стан лише підкреслив необхідність посилення ролі незалежного аудиту у забезпеченні довіри до фінансової інформації українських компаній, що беруть участь у міжнародних економічних відносинах. Це стосується насамперед підприємств-експортерів, банківських установ та компаній, які залучають іноземні інвестиції.

Перспективним напрямом розвитку аудиту є застосування штучного інтелекту, великих даних і блокчейн-технологій. В умовах війни, коли значна частина інформації може бути втрачена або спотворена, використання інноваційних інструментів дозволяє аудиторам підвищити якість перевірок, швидше виявляти аномалії та знижувати ризики маніпуляцій. Такі технології відкривають нові можливості для підвищення ефективності аудиту, проте водночас потребують значних інвестицій та розвитку професійних компетенцій аудиторів.

Перспективи розвитку аудиту у воєнний і повоєнний періоди полягають у необхідності адаптації методик аудиту до умов підвищеного ризику, удосконаленні цифрових інструментів перевірки, посиленні контролю за дотриманням міжнародних стандартів аудиту та впровадженні інноваційних підходів до оцінювання достовірності інформації. Також зростає роль державного регулювання аудиторської діяльності з метою підвищення прозорості бізнесу і довіри до фінансової системи України.

Отже, аудит фінансової звітності у воєнний час стикається з низкою проблем, серед яких: оцінка активів і зобов'язань, зростання аудиторського ризику, обмеженість інформаційної бази, цифровізація процесів перевірки та етичні виклики для фахівців. Подолання цих проблем потребує комплексного підходу, співпраці професійної спільноти, державних органів і міжнародних партнерів, а також впровадження інноваційних інструментів аудиту. Лише за таких умов можливо забезпечити достовірність фінансової інформації, що є запорукою економічної стабільності та відновлення України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутинець Ф. Ф. Аудит : навч. посіб. Житомир : ПП «Рута», 2019. 560 с.
2. Гончарук Я. А. Аудит : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2020. 428 с.
3. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Організація та методика аудиту : підручник. Львів : Львівська політехніка, 2021. 412 с.
4. Сопко В. В. Теорія бухгалтерського обліку і аудиту : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2018. 384 с.
5. Голов С. Ф. Актуальні проблеми розвитку бухгалтерського обліку та аудиту в Україні. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2022. № 6. С. 3–11.
6. Кузьминський А. М. Проблеми аудиту в умовах воєнного стану. *Фінанси України.* 2023. № 4. С. 45–56.
7. Ладанюк А. П. Аудит фінансової звітності: сучасні виклики та перспективи розвитку. *Економіка та держава.* 2023. № 7. С. 21–27.

Ірина Приболовець,
здобувачка другого (магістерського) рівня освіти
Науковий керівник:
О. П. Колісник,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку та аудиту,
Державний податковий університет

РОЛЬ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЗНОС У ФОРМУВАННІ СТРАТЕГІЇ ОНОВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Проблематика ефективного управління основними засобами набуває особливої актуальності в умовах зростання капіталоємності виробництва, прискорення технологічного оновлення та обмеженості інвестиційних ресурсів підприємств. Визначальною складовою цього процесу є обліково-аналітична інформація про стан і знос основних засобів, яка забезпечує основу для стратегічних рішень щодо їх оновлення, модернізації та ефективного використання. Саме аналітична інтерпретація даних бухгалтерського обліку перетворює інформацію про амортизацію, залишкову вартість і технічний стан активів на дієвий інструмент стратегічного планування.

У системі управління підприємством інформація про знос основних засобів виконує подвійну функцію – контрольну та прогностичну. Контрольна функція полягає у відображенні реального ступеня фізичного та морального спрацювання активів, визначенні рівня їх готовності до експлуатації, обґрунтуванні потреби у ремонтах. Прогностична – у моделюванні майбутнього відтворювального циклу та визначенні необхідних обсягів інвестицій для оновлення технічної бази. Таким чином, аналітичні показники зносу стають елементом інформаційного контуру управління відновленням основних засобів, який поєднує фінансові, виробничі та стратегічні параметри. Бухгалтерський облік забезпечує первинну ідентифікацію показників зносу через амортизаційні нарахування, переоцінку, ліквідаційну вартість, знецінення та капітальні ремонти. Проте в умовах цифрової трансформації важливою стає не лише реєстрація даних, а й аналітична інтеграція – тобто перехід від облікових записів до систематизованих моделей оцінювання технічного та економічного стану основних засобів. Використання сучасних інформаційних технологій (ERP-, EAM-, BI-систем) дає змогу формувати розширені аналітичні панелі (дашборди), що відображають у динаміці коефіцієнти зносу, структуру активів, залишковий ресурс експлуатації та прогноз амортизаційних потоків.

Аналітична інформація про знос стає основою для прийняття стратегічних управлінських рішень щодо вибору моделі оновлення: технічного переозброєння, модернізації, заміни або аутсорсингу активів. На її основі оцінюють рентабельність капіталу, що інвестується в оновлення, строк окупності витрат, вплив інвестицій на собівартість і продуктивність. Важливо, що показники зносу дозволяють моделювати сценарії оптимізації структури основних засобів: визначати, які об'єкти доцільно модернізувати, а які – вивести з експлуатації. Це створює інформаційну базу стратегічного управління відтворенням основного капіталу, узгоджену з фінансовими цілями підприємства.

Оновлення основних засобів неможливе без урахування морального зносу – втрати економічної ефективності через технічне застаріння. Його аналіз потребує поєднання облікових і позаоблікових показників: технологічного рівня, енергоефективності, вартості обслуговування, витрат на простої. Такі дані формуються за допомогою управлінського обліку та бізнес-аналітики, які дозволяють побудувати індикатори економічної доцільності модернізації. Таким чином, аналітична інформація про знос є не лише частиною фінансової звітності, а й стратегічним сигналом для оновлення виробничої системи.

Особливого значення набуває взаємозв'язок аналітичних показників зносу з амортизаційною політикою підприємства. Вибір методу нарахування амортизації впливає на розподіл витрат у часі, а отже – на фінансові результати й обсяги ресурсів, доступних для інвестування в оновлення. Аналітичне моделювання амортизаційних потоків дозволяє прогнозувати можливості самофінансування відтворення активів, визначати оптимальні строки експлуатації, оцінювати вплив різних амортизаційних стратегій на ліквідність і капіталоємність. Це підкреслює роль обліково-аналітичної інформації як механізму узгодження короткострокових і довгострокових фінансових цілей підприємства.

Зростаюче значення має й оцінка відновлюваності активів у контексті сталого розвитку (ESG-орієнтації). Дані про знос все частіше використовуються для аналізу енергоефективності, екологічного впливу та соціальної безпеки експлуатації обладнання. Підприємства, що впроваджують принципи «зеленої модернізації», інтегрують у свої аналітичні системи показники екологічного зносу – викидів, шумового впливу, утилізації компонентів. Це формує новий тип звітності – ESG-звітність про стан та оновлення основних засобів, у якій аналітика зносу виступає джерелом оцінки сталості інвестиційних рішень.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що обліково-аналітична інформація про знос основних засобів є стратегічним ресурсом управління інвестиційним циклом підприємства. Її систематизація й аналітичне осмислення забезпечують

обґрунтованість рішень щодо реконструкції, технічного переозброєння та модернізації, підвищують точність прогнозування фінансових потреб і дозволяють збалансувати економічні, екологічні та технологічні пріоритети розвитку. Отже, у сучасних умовах цифрової економіки інформація про знос перетворюється з елемента облікового процесу на індикатор стійкості та інноваційної спроможності підприємства, що визначає траєкторію його довгострокового розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Краєвський В. М., Мискін Ю. І. Стратегічна модель синергетичного розвитку інноваційно-орієнтованого циклу модернізації основних засобів. *Цифрова економіка та економічна безпека.* 2024. № 6 (15). С. 294–299.

Віктор Синчак,
д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

МИТНІ ПЛАТЕЖІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ІНДИКАТИВНИХ ПОКАЗНИКІВ

В умовах глобальних викликів і загроз, пов'язаних насамперед з російсько-українською війною, Україна зіштовхнулась із небувалим після завершення Другої світової війни явищем – російською агресією. Відтак поряд із мирними ризиками, зокрема бюджетними у частині виконані доходів держави з митних платежів, очевидною стала загроза національній безпеці держави, а отже – необхідність відстоювання її суверенітету та збереження кордонів в географічних межах, визнаних світовою спільнотою.

Безумовно, в умовах війни митні платежі, як і стосунки з агресором, втратили свій зміст. Натомість вони продовжують мати своє використання в зовнішньоекономічних відносинах з країнами-партнерами. Тож перетин митного кордону з такими державами здійснюється у законодавчо визначеному порядку як це прийнято у демократичних країнах вільного світу, у тому числі за різними напрямками зовнішньоекономічної діяльності. У такій сфері здійснювані операції оцінюються сплатою митних платежів або наданням преференцій у відповідній послідовності, визначеній нормативно-правовими актами України.

Тому проблема сплати митних платежів, з одного боку, є питанням державної митної політики та інструментом державного регулювання, а з іншого – вони суттєво впливають на доходи Державного бюджету України, кошти якого призначені безпосередньо і для фінансування сектору оборони. Відтак означені напрями досліджень належать до найактуальніших питань у сучасній фіскальній теорії та мають практичне значення для державної влади на різних її рівнях.

Із погляду теоретичних аспектів побудови митних платежів і практики їх установлення варто звернутися до ідей, проголошених ще меркантилістами [1, с. 11]. Так представник раннього меркантилізму, французький економіст, професор права в Тулузі Жан Боден (роки життя – 1530–1596 рр.) у своєму трактаті «Шість книг про республіку» (опублікованому у 1576 році), обґрунтував доцільність запровадження високого мита на ввезення в країну готових промислових виробів, і навпаки, низького на ввезення сировини [1, с. 11]. Інший

відомий представник раннього меркантилізму, англійський економіст Вільям Стаффорд (роки життя – 1554–1612рр.) у своїй праці «Швидке обговорення англійської політики» (опублікованій у 1581 році) наполягав на запровадженні різних видів мита при реалізації політики державної підтримки вітчизняної торгівлі [1, с. 11]. Тож із означених двох підходів кожний із них мав своє призначення та практичне використання. Згодом ідеї меркантилістів знайшли своє подальше поширення у фіскальній теорії та практиці як податковий інструмент у державному регулюванні зовнішньоекономічної діяльності.

І хоча зазначені ідеї мають більш практичне спрямування (з погляду сьогодення), проте вони не можуть затьмарити науковий інтерес до них. Причому з декількох причин, бо, по-перше, диверсифікація у величині будь-якого мита вимагає наукового обґрунтування для регулювання зовнішньоекономічної діяльності, і, по-друге, уведення різних назв і видів мита потребує їх впорядкування. Останнього можливо досягти завдяки класифікаційним ознакам, які дозволяють такі платежі звести у відповідні групи.

Відтак очевидно, що для реалізації практичної ідеї має бути теоретичний базис. На його основі можливо визначити обґрунтовану величину мита та сформувати його у відповідні групи. Причому, навіть якщо практика спочатку випереджає теорію. Допускаємо, що в основі підходів до встановлення ставок мита та формулювання нинішньої назви групи «Митні платежі», яку нами сформовано відповідно до положень Митного кодексу України (наглядно див. [2, с. 11]), частково простежується ідея меркантилістів. Нагадаємо, що саме вони вагоме значення надавали торгівлі, як виду діяльності здатному забезпечити економічний розвиток і добробут населення в країні. Результатом останнього ставали і збільшені надходження різних видів мита до державної скарбниці.

З огляду на зазначені концептуальні підходи та фактичні надходження митних платежів до Державного бюджету України в умовах російсько-української війни доцільно окремо зупинитися на виконанні індикативних показників Міністерства фінансів України (indicative target / indicative indicator – у практиці МВФ, ЄС, ЄЦБ) за таким джерелом доходів (рис. 1). Їх порівняння з фактичними надходженнями митних платежів, зокрема у довоєнний період (пов’язаний з початком у 2014 році російської агресії, для якого обмежимося даними 2021 року), а також під час широкомасштабного російського вторгнення (розпочатим у 2022 році та його наявністю у теперішній час, для чого використаємо дані за три повні роки 2022–2024 рр.), що дозволить встановити відхилення, а відтак і вплив російської агресії на зміни у виконанні доходів Державного бюджету України за цим джерелом.

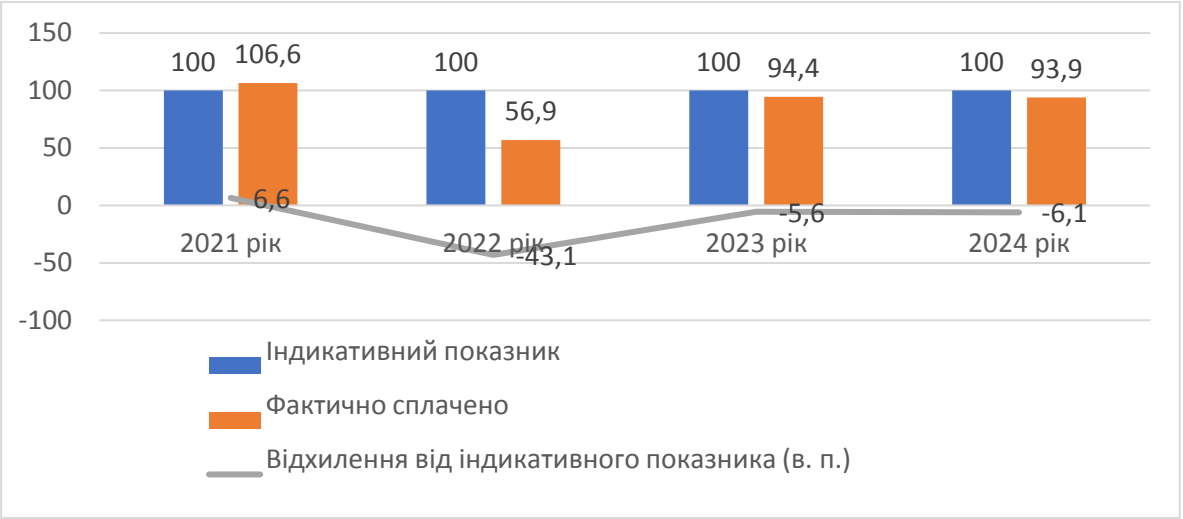

Рисунок 1 – Виконання індикативних показників за сплатою митних платежів до Державного бюджету України у 2021–2024 рр. (%)

Джерело: розраховано та побудовано за даними [3–5].

З огляду на поставлене завдання та здійснений аналіз, зауважимо, що у 2021 році, тобто до початку широкомасштабного російського вторгнення, індикативний показник за надходженнями митних платежів виконувався на рівні 106,6%. Причому за підрахунками українських дослідників [6] таке виконання у 2021 році було характерним для всіх трьох видів митних платежів (податку на додану вартість (102,65 %), акцизного податку (122,7 %) та мита (107,31 % [6]).

Натомість із 2022 року, в якому відбулося широкомасштабне російське вторгнення (24.02.2022), виконання індикативного показника зазнало різких змін. Особливо відчутно це простежувалося 2022 року, в якому виконання індикативного показника з митних платежів становило лише 56,9 % за відхилення (–43,1) відсоткових пункти. Та й наступні два роки (2023 рік і 2024 рік) також характеризувалися невиконанням індикативного показника з митних платежів. Однак відхилення фактичних надходжень митних платежів від індикативних показників були вже не такими значними (–5,6 та –6,1 в. п. відповідно).

Отже, у виконанні індикативних показників із митних платежів з початком російської агресії відбулися суттєві відхилення, що характерно простежувалося із 2022 року. Тож індикативні показники з виконання митних платежів доцільно і надалі зазначати при плануванні Державного бюджету України і разом із цим доводити до суспільства методику їх визначення з алгоритмом розподілу по виконавцях головного фінансового плану з урахуванням способів і розрахунків корегування, що здійснюється для їх перегляду у бюджетному періоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Синчак В. П. Еволюція наукової думки в оподаткуванні та її реалізація у податкових системах : монографія. Київ-Хмельницькийм: Вид-во ХУУП, 2006. 294 с.

2. Синчак В. П. Митна вартість як база оподаткування в нарахуванні митних платежів. *Державна митна політика України: відповідь на глобальні виклики та перспективи міжнародного співробітництва* : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Хмельницький, 10 червня 2025 року. Хмельницький : ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2025. С. 55–59.

3. У 2022 році Держмитслужба перерахувала до держбюджету 300,8 млрд грн: чому не більше? URL : https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/u-2022-rotsi-derzhmitsluzhba-pererakhuvala-do-derzhbiudzhetu-3008-mlrd-grn-chomu-ne-bilshe-1062?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 15.10.2025).

4. У 2023 році Держмитслужба перерахувала до бюджету 459,8 млрд грн. URL : https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/u-2023-rotsi-derzhmitsluzhba-pererakhuvala-do-biudzhetu-4598-mlrd-grn-1438?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 15.10.2025).

5. Результати виконання митними органами фіскальної функції у 2024 році. URL : https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/rezultati-vikonannia-mitnimi-organami-fiskalnoyi-funktsiyi-u-2024-rotsi-1976?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 15.10.2025).

6. Легкоступ І. І., Саінчук Н. В., Соколюк М. В. Митні платежі як складова формування дохідної частини державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство.* 2023. № 52. URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2564/2482 (дата звернення: 15.10.2025).

Юлія Чередник,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Н. В. Параниця,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

МОДЕЛЮВАННЯ СЦЕНАРІЇВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА ЗА ДОПОМОГОЮ BI-СИСТЕМ

У сучасних умовах цифровізації економіки одним із ключових чинників успішного розвитку підприємств є аналітика даних. Обсяг, швидкість і різноманітність інформації, з якою стикаються компанії, вимагають нових підходів до прийняття управлінських рішень. Саме тому BI-системи (Business Intelligence) стали важливим елементом системи стратегічного управління.

BI дозволяє не лише аналізувати поточні показники діяльності підприємства, але й моделювати можливі сценарії його розвитку, прогнозувати наслідки управлінських рішень і виявляти оптимальні напрями дій.

Поняття Business Intelligence охоплює комплекс технологій, методів і процесів збору, інтеграції, аналізу та візуалізації бізнес-даних. Основне завдання BI – перетворення великих обсягів неструктурованої інформації у стратегічні знання для підтримки прийняття рішень.

BI-системи, такі як Microsoft Power BI, Tableau, Qlik Sense, SAP BusinessObjects, дозволяють підприємствам інтегрувати дані з різних джерел (ERP, CRM, бухгалтерські системи, маркетингові платформи), створювати інтерактивні панелі управління (дашборди) та проводити сценарне моделювання – аналіз можливих варіантів розвитку подій залежно від зміни вхідних параметрів.

Сценарне моделювання – це процес побудови кількох можливих варіантів майбутнього розвитку організації, який враховує різні комбінації внутрішніх і зовнішніх факторів. Його мета – підготувати керівництво до ухвалення ефективних рішень у ситуаціях невизначеності.

Етапи сценарного моделювання за допомогою BI:

1. Збір і консолідація даних – інтеграція внутрішніх (бухгалтерських, маркетингових, виробничих) та зовнішніх джерел (ринкові звіти, макроекономічні індикатори).
2. Визначення ключових факторів впливу – показники, які суттєво впливають на фінансові результати (ціна продукції, обсяг продажів, курс валют, витрати).

3. Формування сценаріїв:

оптимістичного (зростання ринку, збільшення прибутку);

базового (стабільна ситуація);

песимістичного (зниження попиту, зростання витрат).

4. Моделювання у BI-системі – створення дашбордів із можливістю зміни параметрів і миттєвого відображення результатів.

5. Аналіз результатів і прийняття рішень – оцінювання ризиків, визначення резервів розвитку, розробка стратегічних планів.

Моделювання сценаріїв розвитку підприємства за допомогою BI-систем є потужним інструментом стратегічного управління, який дозволяє підприємствам адаптуватися до змін зовнішнього середовища та ефективно управляти ресурсами. BI забезпечує перехід від реактивного до прогнозного управління, коли рішення приймаються не постфактум, а з урахуванням майбутніх тенденцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Paranytsia N. V. Accounting technologies and reporting in cost management of transfer pricing operations on the basis of sustainable development. Роль та значення бухгалтерського обліку, оподаткування, аналізу та контролю у підтримці інноваційно-інвестиційної активності підприємств для створення продукції з високим ступенем доданої вартості та сприяння післявоєнному відновленню економіки України : кол. моногр. / за заг. ред. Т. С. Гайдучок. Житомир : Поліський національний університет, 2024. С. 8–27.

2. Eckerson W. Performance Dashboards: Measuring, Monitoring, and Managing Your Business. Wiley, 2019.

3. Power B., Kaplan R. Business Analytics and Decision Support Systems. Harvard Business Review, 2022.

4. Гавриленко С. І. BI-системи як інструмент аналітичного управління підприємством. *Економічний вісник*. 2023. № 1. С. 45–53.

Олександр Черненко,
аспірант
Науковий керівник:
Г. М. Калач,
канд. екон. наук, доцент кафедри управління та бізнес-адміністрування,
Державний податковий університет

КІЛЬКІСНИЙ АНАЛІЗ У БІЗНЕСІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: МЕТОДИ, ІНТЕГРАЦІЯ ТА ПЕРЕВАГИ

Кількісний аналіз включає методи націлені на розуміння фінансових ринків й прийняття обґрунтованих інвестиційних та торговельних рішень. Він зумовлює використання математичних й статистичних методів спрямованих на аналіз фінансових даних. Кількісні аналітики вивчають минулі ціни на акції й прибутки для прогнозування ринкових тенденцій. На відміну від фундаментального аналізу, який досліджує управлінські чи галузеві умови, кількісний аналіз націлений на числові обчислення для отримання необхідної інформації [3, с. 25]. Кількісний аналіз є актуальним на ринках, де є велика кількість досліджуваних даних й передові інструменти дають змогу зробити точний фінансовий аналіз. Однак дехто вважає, що дані цифри, отримані внаслідок кількісного аналізу, потрібно поєднувати з результатами якісного аналізу. Кількісний аналіз є доцільним у сучасних фінансах для дослідження поведінки ринку за допомогою математичних й статистичних методів, даючи змогу інвесторам приймати обґрунтовані рішення й прогнозувати ринкові тенденції. Попри всі свої переваги, кількісний аналіз має й певні обмеження, серед яких можна виділити залежність від якості даних, складність моделей, а також неспроможність врахувати емоційний вплив людей або динамічні зміни на ринку. Коли кількісний аналіз комбінується з якісним аналізом, що оцінює фактори, які не можна виміряти числово, це дає більш цілісне уявлення, яке сприяє більш ефективному прийняттю фінансових рішень. Кількісний аналіз не обмежується лише фінансовою сферою, а й застосовується в інших галузях, таких як охорона здоров'я, державне управління та маркетинг, для аналізу трендів і даних.

Кількісний аналіз у фінансах передбачає використання статистичних та математичних методів для дослідження економічних і фінансових даних, що дозволяє приймати рішення щодо інвестицій, торгівлі та управління ризиками.

Процес починається з збору даних, де аналітики отримують великі обсяги фінансової інформації, що може вплинути на ринок. Це можуть бути різноманітні дані, включаючи цінові рухи акцій, прибутковість компаній чи економічні показники, як от рівень інфляції чи безробіття. Потім ці дані аналізуються за допомогою різних математичних моделей і статистичних методів, щоб виявити тренди, закономірності і можливості для інвестицій. На основі цього аналізу інвестори можуть приймати більш обґрунтовані рішення про те, як краще розподілити свої ресурси для досягнення високої прибутковості або зменшення ризиків [1, с. 173].

Статистичний аналіз є одним із центральних елементів кількісного підходу у фінансах. Він передбачає обробку й аналіз фінансових даних з метою виявлення закономірностей, встановлення зв'язків між різними показниками, а також побудови моделей для прогнозування майбутніх подій. Серед основних методів застосовують регресійний аналіз для вивчення взаємодії між змінними; аналіз часових рядів для дослідження динаміки даних у часі; та моделювання математичний інструмент, що дозволяє враховувати невизначеність у процесі аналізу. Застосування статистичних підходів у кількісному аналізі допомагає виявляти приховані закономірності та робити більш обґрунтовані висновки, що сприяє прийняттю ефективних рішень у сфері інвестування та фінансового планування.

Алгоритмічна торгівля полягає у використанні спеціальних програмних алгоритмів, які автоматизують виконання торгових операцій. Такі алгоритми працюють за заданими умовами, враховуючи різні параметри - зокрема, часові інтервали, коливання цін, рівень ліквідності та інші сигнали, що надходять з ринку. Одним із різновидів цього підходу є високочастотна торгівля (HFT), що характеризується виконанням великої кількості транзакцій за мілісекунди з метою отримання прибутку на незначних цінових коливаннях. Завдяки високому рівню автоматизації, алгоритмічні стратегії дозволяють підвищити ефективність торгівлі та часто забезпечують конкурентну перевагу на фінансових ринках.

Моделювання ризиків відіграє важливу роль у фінансовій діяльності, оскільки ризики є постійною складовою ринкового середовища. Цей процес полягає у розробці математичних моделей, які дозволяють оцінити та виміряти рівень можливих загроз для інвестиційного портфеля. Серед основних методів застосовуються оцінка ризику за допомогою Value-at-Risk (VaR), сценарний аналіз та стрес-тестування. Такі інструменти дають змогу виявити вразливі місця в стратегії, оцінити можливі втрати за різних умов ринку та сформувати ефективні підходи до управління ризиками.

Ціноутворення деривативів стосується процесу оцінювання вартості фінансових інструментів, чия ціна залежить від базових активів — наприклад, акцій, облігацій чи товарів. Для визначення справедливої вартості таких контрактів застосовуються спеціалізовані математичні моделі, які також враховують ризики, пов'язані з ними. Однією з найвідоміших моделей у цьому контексті є модель Блека-Шоулза, яка широко використовується для оцінки опціонів [4, с. 125].

Точне визначення вартості деривативів є критично важливим для трейдерів та інвесторів, оскільки дозволяє ухвалювати зважені рішення щодо їх купівлі, продажу чи використання в стратегіях хеджування. Правильна оцінка допомагає мінімізувати ризики та підвищити ефективність фінансових операцій.

Оптимізація інвестиційного портфеля передбачає формування такого набору активів, який забезпечує найвищу очікувану дохідність при заданому рівні ризику. Для досягнення цього балансу застосовуються різні підходи, зокрема сучасна теорія портфеля (Modern Portfolio Theory, MPT), що дозволяє знайти найефективніший спосіб розподілу капіталу між активами [2, с. 225].

Аналіз різних типів активів з урахуванням їх потенційної прибутковості, рівня ризику та взаємозв'язку між ними дозволяє кількісним аналітикам сформувати оптимальну структуру інвестиційного портфеля, яка сприятиме досягненню визначених фінансових цілей при мінімізації ризиків. Основна мета кількісного підходу полягає у використанні статистичних методів, математичного моделювання, аналітичних інструментів і спеціалізованого програмного забезпечення для обґрунтованого прийняття фінансових рішень, автоматизації процесів та досягнення вищої дохідності з урахуванням ризику.

Кількісні методи широко застосовуються в таких сферах, як діяльність центральних банків, алгоритмічна торгівля, хедж-фонди та інвестиційні банки. Фахівці в цій галузі володіють глибокими знаннями в програмуванні, математичному аналізі, лінійній алгебрі та статистиці, що дозволяє їм ефективно виконувати складні розрахунки й моделювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апалькова В. В. Концепція розвитку цифрової економіки в Євросоюзі та перспективи України. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Менеджмент інновацій.* 2015. № 4. 13 с.

2. Бородай А. О. Методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки банківської установи [Електронний ресурс]. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2016. № 16. С. 494–499. URL : http://globalnational.in.ua/archive/13-2016/100.pdf

3. Бухт Р., Хікс Р. Визначення, концепція та вимірювання цифрової економіки. *Вісник міжнародних організацій.* 2018. Т. 13, № 2. 149 с.

4. Васильчак С. В., Вінтоняк С. Ф. Організація безпеки банківської діяльності в Україні. *Науковий вісник ЕЛТУ України.* 2011. Вип. 21.18. С. 153–157.

5. Веретюк С. М., Пілінський В. В. Визначення пріоритетних напрямків розвитку цифрової економіки в Україні. *Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку.* 2016. № 2. С. 51.

Вікторія Школьна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Я. О. Остапенко,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ТЕНДЕНЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

В умовах розвитку інформаційних технологій та діджиталізації, важливим аспектом для підприємств стає ефективне управління з використання сучасних систем управлінського обліку бізнес-процесів. В таких реаліях діджиталізація відкриває нові можливості для автоматизації збору, обробки, аналізу та прогнозування даних, що дозволяє підвищити оперативність управлінських процесів та точність прийняття рішень.

Діджиталізація є процесом інтеграції цифрових технологій у діяльність компанії чи організацій, що має на меті трансформувати бізнес-моделі та процеси, включаючи автоматизацію, оптимізацію комунікацій та отримання нових можливостей для зростання й отримання прибутків.

Науковець Є. Мосійчук зазначає, що управлінський облік бізнес-процесів являє собою комплексну систему збору, опрацювання та аналізу інформації про діяльність підприємства чи установи, що спрямована на підтримку процесів прийняття ефективних управлінських рішень. В епоху діджиталізації дана система стає більш інтегрованою, автоматизованою та орієнтованою на використання великих даних [2, с. 71]. Тому сучасний управлінський облік передбачає цифрову автоматизацію етапів збору, аналізу, синтезу, обробки, візуалізації, прогнозування даних, що значно підвищує ефективність управлінських процесів.

Збір інформації здійснюється за допомогою автоматизованих систем, таких як ERP- та CRM-системи, які забезпечують безперервний потік даних із різних підрозділів компанії. Наприклад, ERP-платформи, зокрема SAP, Oracle та Microsoft Dynamics, поєднують у собі різні напрями діяльності компанії від бухгалтерського обліку та управління ресурсами до логістики та планування [3]. Подальший аналіз виконується за допомогою інструментів бізнес-аналітики, систем штучного інтелекту та алгоритмів машинного навчання, що дозволяє виявляти тенденції, закономірності та відхилення у функціонуванні бізнесу.

Візуалізація результатів аналітики через інтерактивні діаграми та векторні графіки сприяє кращому розумінню інформації керівництвом. На основі чого формуються аналітичні моделі, облік витрат, моніторинг показників які використовуються для прогнозування майбутніх результатів діяльності, планування ресурсів та розробки стратегічних рішень [4, с. 153].

Програмні рішення для автоматизації обліку та контролю показників зазвичай поділяють на кілька категорій: міні-бухгалтерії, комплексні облікові системи, інтегровані платформи та корпоративні інформаційні комплекси. Наприклад, компанія SAP пропонує рішення, що включають передові практики, сучасні технології та партнерські програми, спрямовані на трансформацію підприємства в інтелектуальну організацію. Постачальники програмних продуктів надають високо персоналізовані інтелектуальні рішення нового покоління, які відповідають потребам сучасного бізнесу. Система ERP SAP R/3 виконує значний обсяг функцій обліку та забезпечує користувачів підтримкою через хмарні сервіси та експертні плани, що сприяє ефективному використанню платформи [1, с. 36].

У своїх працях І. Афанас'єва підкреслює, що у сучасних умовах діджиталізації управлінський облік бізнес-процесів стикається з низкою викликів, що ускладнюють ефективне використання цифрових технологій. Однією з головних проблем є висока вартість і складність впровадження сучасних інструментів, таких як ERP-системи чи аналітичні платформи, що обмежує можливості бізнесу. Значною перешкодою стає потреба у підготовці персоналу до роботи з новими технологіями, адже співробітникам необхідно опановувати цифрові компетентності та підвищувати кваліфікацію. Не менш важливою проблемою є підвищення загрози кібератак і небезпека витоку даних, які ставлять під загрозу конфіденційність управлінської інформації та вимагають додаткових витрат на кіберзахист [1, с. 37].

Перспективними тенденціями розвитку управлінського обліку бізнес-процесів в умовах діджиталізації є: інтеграція аналітичних інструментів, інтеграція Internet of Things та блокчейн-технологій, розвиток хмарних сховищ, вдосконалення принципів навчання працівників [4, с. 72–73].

Отже, управлінський облік бізнес-процесів в умовах діджиталізації зазнає значних трансформацій, стаючи більш інтегрованим, автоматизованим та орієнтованим на роботу з великими даними. Тому використання сучасних ERP- та CRM-систем, інструментів бізнес-аналітики та алгоритмів штучного інтелекту дозволяє підвищити точність, оперативність та прозорість управлінських рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанас'єва І. І. Інформаційна система управлінського обліку в умовах діджиталізації економіки. *Збірник наукових праць ДУІТ. Серія «Економіка і управління».* 2021. Вип. 49. С. 32–41.

2. Мосійчук Є., Мискін Ю. Управлінський облік бізнес-процесів в умовах діджиталізації. *Обліково-аналітичні й статистичні методи та моделі в оподаткуванні, бізнесі, економіці* : збірник тез за матеріалами XX Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Ірпінь : Державний податковий університет, 2025. С. 71–73.

3. Склярук І., Вовк Н. Управлінський облік бізнес-процесів в умовах діджиталізації. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-69 (дата звернення: 26.10.2025).

4. Ясінська А. І. Етапи впровадження автоматизованої системи управлінського обліку. *Вісник НУ «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку.* Львів, 2023. № 2 (9). С. 152–159.

5. Мискін Ю. І., Остапенко Я. О. Інформаційні системи та технології в бухгалтерському та управлінському обліку. Information systems and technologies for managing socio-economic processes in sectors of the economy : Collective monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. С. 82–101.

6. Управлінський облік (у схемах і таблицях) : навчальний посібник / Ю. І. Мискін, В. М. Краєвський, С. В. Шевчук та ін. Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. 194 с.

СЕКЦІЯ 2
БІЗНЕС-АНАЛІЗ В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Керівник секції: Я. О. Остапенко, кандидат економічних наук, доцент

Svetlana Kravchenko,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Leading Research Fellow of the Department of Entrepreneurship,
Cooperation and Agro-Industrial Integration,
National Research Center «Institute of Agrarian Economics», Kyiv

ANALYSIS OF THE MANAGEMENT OF AGRICULTURAL BUSINESS STRUCTURES UNDER MARTIAL LAW

Comprehensive, continuous, phased and monitored analysis in the management system of agricultural business structures is of paramount importance for ensuring food security in the country under martial law. In general, the integrated development of entrepreneurial activity in the agricultural sector of the economy is aimed at creating an environment capable of ensuring employment, food security, and income growth for the rural population and communities. In conditions of military action, special attention should be paid to the entrepreneurial activity of micro-enterprises and the development of family farms and private peasant farms. The agricultural sector suffered significant losses during the 2022–2024 war, estimated by various researchers at over $35 billion, and this is not the end. More than a hundred economic entities suffered direct losses, and more than 20 per cent were completely destroyed. The losses are growing every day. There are also significant catastrophic demographic problems. Over 84 per cent of agricultural enterprises under temporary occupation have ceased operations, and as of the end of 2023, about 39 per cent of farms are still not operating.

The number of active enterprises engaged in agricultural activities has decreased by almost a third, from 51,800 to 35,600. The number of individual entrepreneurs has also decreased by 11 per cent, and micro-enterprises by 34 per cent [1, p. 86–97].

Over the past two years, due attention has been paid to the development of entrepreneurship in the agricultural sector of the economy. The development of entrepreneurial activity in the farming sector, especially family farms, i.e. small farms,

is gradually intensifying. During the period of military operations, the number of family farms has increased. Micro-enterprises are showing particularly significant growth rates. This indicates that small entrepreneurial structures are developing more effectively in crisis conditions. The successful development of small and micro-enterprises in rural areas is not only about increasing production volumes, but also about the expected social effects of economic development as a whole. The agricultural sector of the economy achieved significant success in 2024, harvesting 55.8 million tonnes of cereals and legumes, 20 million tonnes of oilseeds and 10.9 million tonnes of sugar beet. Despite the fact that the sown area decreased by almost 10 %, a record harvest of 57 centners per hectare was harvested. Between 2012 and 2024, the number of large enterprises increased threefold, or by 10–15 per cent annually. At the same time, the number of medium and small enterprises decreased by an average of 2–4 per cent per year for medium-sized enterprises and 0.5–1 per cent for small enterprises. These processes were influenced by the merger and acquisition of large, medium and small business structures. The share of individual entrepreneurs among small business structures remains stable at 30–35 per cent.

The development of the cooperative sector remains a problem. Cooperatives face problems related to the lack of qualified personnel, low level of innovation technology implementation, insufficient financial support, low production volumes, and poor marketing quality. All this hinders the successful development of cooperation. About 60 % of cooperatives are currently active, which indicates, first of all, the difficulties in organising their functioning that existed until recently and have intensified in wartime conditions. The development of agricultural cooperation in Ukraine fundamentally depends on the availability of state financial support and grant projects. The reason is that there is a need to maintain the agricultural economy at an adequate level and ensure its further development during the period of hostilities as the main source of food and foreign exchange earnings.

In the structure of gross agricultural production, livestock products account for 21 per cent, and there is a downward trend. The armed conflict has changed the operating conditions for the livestock sector of the agricultural economy. Logistics have become more complicated, demand for livestock products has declined both on the domestic market and for export, problems have arisen with feed supplies, especially for livestock that has been removed from the war zone, infrastructure has been destroyed and animals have died, livestock numbers have declined, there is a shortage of veterinary drugs and a lack of working capital. First and foremost, the reduction in cattle numbers, especially cows, must be stopped. Without state support, it will be difficult to ensure the further development of milk and beef production.

In order to ensure milk production in accordance with European sanitary standards, in addition to high-quality feed, funds are needed for the construction and reconstruction of livestock and processing complexes. The approval and implementation of the Concept of the State Targeted Economic Programme for the Development of Livestock Farming for the period up to 2033 provides an opportunity to increase the number of dairy cattle; develop cooperatives of private farms and personal peasant farms in order to increase the volume of milk and meat products; support family farms and personal peasant farms with access to veterinary services and high-quality feed.

The significant scale of vertically integrated enterprises makes it possible to maximise the benefits of integration and create organisational structures capable of processing agricultural raw materials and selling them with added value. Integration should be based on the economic interests of all participants in the technological chain from production to consumption. Integrated agricultural holding-type associations will remain as entities that ensure innovative improvement of technological processes and the export potential of agricultural products. Agricultural holdings may have at their disposal the diversified capabilities of financial institutions. For example, four agricultural holdings (Kernel Holding Sa, Ukr Land Farming, Mhp Se and Astarta-Kyiv) raised funds through IPOs on global stock exchanges, and NCH Agroprosperis has a bank in its structure, the beneficial owner of which is the investment fund NCH Capital [2, p. 10–27].

Thus, the study has established that the implementation of systematic analysis in the mechanism of managing the activities of agricultural business structures is of particular importance for ensuring the country's food security in conditions of martial law. The comprehensive development of entrepreneurial structures in the agricultural sector of the economy in conditions of military action consists in the implementation of profound qualitative transformations in agricultural production. The problems of revitalising entrepreneurial activity in rural areas in a state of crisis are the reduction in domestic demand for food products caused by a decrease in both the population and real incomes; the purchase of cheap products, which limits the profitability of enterprises; the intensification of the polarisation of socio-economic development in rural areas; the absence of state programmes for the development of non-agricultural entrepreneurship and the imperfection of mechanisms for investment support for technological and organisational innovations. Measures are needed to create a favourable environment for expanding the subject and object composition of entrepreneurship and cooperation and to strengthen the economic responsibility of enterprise owners for the results of their activities. It should be recognised that, based on an assessment of the state and trends in the development of entrepreneurship, the

priority forms of entrepreneurial activity are farms and small business structures, the development of joint entrepreneurial activity through the formation of integrated structures, and the establishment of inter-farm relations. The development of effective entrepreneurial activity requires significant funds and investment resources.

REFERENCES

1. Kravchenko, S. (2025). Analysis of the organizational and economic development of entrepreneurial structures in the agricultural sector of the economy under martial law. Moderní aspekty vědy : LX. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 86–97. DOI : https://doi.org/10.52058/60-2025

2. Kravchenko, S., Malik, M., & Shpykuliak, O. (2025). Development of integration structures in the agricultural sector of the economy in wartime conditions. *Ekonomika APK*, 32 (2), 10–27. DOI : https://doi.org/10.32317/ekon.apk/2.2025.10

Богдан Амелін,
здобувач першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Т. М. Паянок,
*канд. екон. наук, доцент,
завідувач кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес аналітики,
Державний податковий університет*

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасний ринок відзначається динамічністю, що робить діяльність підприємств складною та непередбачуваною. Успішне управління передбачає оперативне реагування на зміни, швидке вирішення проблем та впровадження відповідних організаційних рішень.

Комплексне уявлення про бізнес-процеси, їх зміст, роль та функції в організації сформувалося завдяки дослідженням як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Зарубіжні дослідники, такі як Т. Дейвенпорт та Дж. Шорт, М. Хаммер та Дж. Чампі, М. Портер та В. Міллар, вивчали сутність бізнес-процесів, їх структуру та класифікацію, а також інструменти управління ними. Вітчизняні вчені: Л. І. Чорнобай, О. І. Дума, Л. О. Денисенко, С. Є. Шацька, Н. П. Чорна, Л. М. Уніят, О. В. Тур, А. С. Матусевич, О. В. Ольшанський та І. І. Стец – продовжили ці дослідження, уточнюючи завдання, структурні елементи та методи управління бізнес-процесами в українських умовах.

Налагоджені та чітко структуровані процеси дозволяють підприємству ефективно організовувати свою діяльність, раціонально використовувати ресурси і досягати стратегічних та поточних цілей. Вони допомагають співробітникам розуміти послідовність виконання завдань, чітко визначають зони відповідальності та формують прозору систему взаємодії як між різними підрозділами компанії, так і з її зовнішніми партнерами та контрагентами.

Завдяки цьому бізнес-процеси виконують подвійну роль: з одного боку, вони є інструментом координації роботи всередині компанії, а з іншого – сприяють інтеграції підприємства у зовнішнє середовище та ефективній взаємодії з ринком. У результаті компанія працює більш злагоджено, швидше досягає своїх цілей і підвищує загальну ефективність своєї діяльності.

Бізнес-процеси допомагають підприємству не лише координувати роботу, а й постійно вдосконалювати її. Коли компанія чітко розуміє, як виконуються завдання, вона може швидко знаходити слабкі місця, усувати непотрібні етапи і підвищувати ефективність своєї діяльності. Це дозволяє скоротити витрати, підвищити якість продукції або послуг і швидше реагувати на зміни на ринку.

Ще одна важлива роль бізнес-процесів - це стандартизація роботи. Коли всі співробітники дотримуються однакових правил і процедур, менше виникає помилок і непорозумінь. Така прозорість робить процеси передбачуваними і зрозумілими, що особливо важливо у великих компаніях, де одночасно працюють багато людей і підрозділів.

Крім того, бізнес-процеси допомагають компанії залишатися гнучкою і адаптивною. Вони створюють базу для автоматизації та впровадження сучасних технологій, а також дозволяють ефективніше взаємодіяти з клієнтами, постачальниками та партнерами. У результаті підприємство стає більш конкурентоспроможним і здатним до сталого розвитку на довгий термін.

В. В. Нетепчук зазначає, що бізнес-процесом називають сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих бізнес-операцій, які за допомогою вхідних потоків, представлених ресурсами та інформацією, трансформуються процесом у вихідні потоки, тобто готову продукцію, необхідну споживачу [1].

В. П. Мартиненко вважає, що бізнес-процес є системою взаємопов'язаних операцій, яка може зазнавати змін під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, використовує всі ресурси суб'єкта господарювання задля створення продукції [2, с. 22].

І. І. Світлишин у процесі проведення аналізу сутності поняття «бізнес-процес» дійшов висновку, що будь-який процес містить три стадії: стадія формування входів процесу; стадія формування виходів процесу; стадія перетворення виходів процесу у входи наступного процесу [3, с. 59-60].

Етимологічно поняття «бізнес» походить від давньоанглійського «bisid», що означає «активний», «діловий», «зайнятий роботою». Таким чином, вже в давньому розумінні слова було закладено декілька змістових значень [11, с. 112], що зумовило формування низки підходів до тлумачення сутності поняття «бізнес».

Т. Ю. Тіханов визначає бізнес як самостійну та ініціативну діяльність окремих осіб або їх об'єднань, яка ведеться на власний ризик і спрямована на отримання економічного прибутку [4, с.11].

М. Волосатова вважає, що бізнес-процеси як: «…комплекс дій, взаємозалежних та пов'язаних між собою, що мають початок та кінець, метою реалізації яких є перетворення вхідних ресурсів у вихідний продукт, який задовольняє вимогам споживачів…» [5].

Бізнес-процеси – це всі дії і завдання, які виконують на підприємстві, щоб досягти певної мети. Наприклад, виробництво товару, продаж, обслуговування клієнтів або доставка продукції. Кожен бізнес-процес складається з кроків, які відбуваються один за одним і ведуть до конкретного результату. Вони дуже важливі для роботи підприємства, бо допомагають робити все правильно і ефективно. Якщо процеси добре організовані, компанія може економити час і гроші, уникати помилок і робити свою продукцію або послуги кращими.

Бізнес-процеси також допомагають чітко розподілити обов'язки між працівниками. Кожен знає, що і коли робити, і як його робота впливає на загальний результат. Завдяки цьому легше контролювати, як працює компанія, і швидко знаходити способи покращити роботу.

Отже, налагоджені бізнес-процеси роблять підприємство організованим, ефективним і здатним до розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нетепчук В. В. Управління бізнес-процесами : навчальний посібник. Рівне : НУВГП, 2014. 158 с.

2. Мартиненко В. П., Коваленко Д. І. Економічна сутність бізнес-процесів в господарській діяльності підприємства. С. 22–23. URL : https://www.internauka.com/uploads/public/16065082992066.pdf#page= (дата звернення: 28.10.2025).

3. Світлишин І. І. Категоріальний аналіз поняття «бізнес-процес». *Економіка, управління та адміністрування.* 2023. № 2 (104). С. 58–62.

4. Лапшин В. В. Бізнес: соціально-економічна сутність і проблема визначення. *Сучасна картина світу: інтеграція наукового та позанаукового знання* : зб. наук. праць. 2004. Вип. 3. С. 112–116.

5. Основи бізнесу : навч. посібник / Т. Ю. Тіханова, О. В. Калінчик, М. А. Кузнєцова та ін. Одеса : Одеська національна академія зв'язку ім. О. С. Попова, 2007. 188 с.

6. Волосатова М. Поняття категорії «бізнес-процес» та характерні риси його змісту. URL : https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/12/45.pdf (дата звернення: 28.10.2025).

Ірина Березюк,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
К. Безверхий,
д-р екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту,
Державний торговельно-економічний університет

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ МЕРЕЖ ПРОДУКТОВИХ СУПЕРМАРКЕТІВ: ЕМПІРИЧНИЙ ДОСВІД УКРАЇНИ

На українському ринку продуктових супермаркетів представлені такі компанії, як АТБ, Fozzy Group та ЕКО. Діяльність цих мереж у 2019–2025 роках значною мірою формувалася під впливом низки зовнішніх чинників, серед яких вирішальну роль відіграли пандемія COVID-19 та війна, що розпочалася у 2022 році. Пандемія вплинула на логістичні процеси, зміни в споживчій поведінці та зростання витрат на забезпечення дистанційних продажів і безпеки персоналу. Війна ж призвела до тимчасової окупації територій, руйнування інфраструктури та порушення логістичних ланцюгів, що створило серйозні виклики для ведення бізнесу.

Незважаючи на складні умови, українські супермаркети демонструють високу здатність адаптуватися, забезпечуючи стабільність постачання, ефективність управління та поступове відновлення роботи магазинів у безпечних регіонах. Проведений аналіз діяльності мереж дозволяє оцінити ефективність стратегій управління, фінансові результати та операційну стійкість компаній у кризових умовах.

Для оцінки діяльності мереж продуктових супермаркетів Fozzy Group у цьому дослідженні використано фінансові дані ТОВ «Експансія», підрозділу групи, яке займається дистрибуцією та роздрібним продажем продуктів. У 2019–2024 роках спостерігається зниження доходу з 8,68 до 5,58 млрд грн (– 35,7 %) та зростання збитку з 3,2 до 472,7 млн грн [1], що пов’язано з воєнними діями, зменшенням купівельної спроможності та зростанням витрат на логістику, персонал і енергоносії. Попри це, компанія зберігає частку ринку та забезпечує постачання товарів. Показники свідчать про необхідність підвищення ефективності та оптимізації витрат для відновлення прибутковості.

Корпорація «АТБ» – лідер роздрібної торгівлі в Україні, мережа якої на початок 2022 року налічувала понад 1 250 магазинів у 22 областях. У 2019–2024 рр.

чистий дохід ТОВ «АТБ-Маркет» зріс із 1,09 до 208,9 млрд грн, а чистий прибуток у 2024 році становив 3,1 млрд грн (+15,3 % до 2023 р.). Компанія зберегла лідерство на ринку та у 2024 році сплатила 28,61 млрд грн податків (+14 %), що підтверджує її стійкість, ефективність управління та вагому роль в економіці України навіть в умовах воєнного часу [2].

ТОВ «Еко» – українська мережа продуктових супермаркетів, що стабільно працює на ринку роздрібної торгівлі. У 2019–2024 роках чистий дохід зменшився з 6,34 до 4,26 млрд грн (–32,8 %), що пов'язано зі спадом купівельної спроможності та зростанням витрат. Попри це, компанія зберігає прибутковість: чистий прибуток у 2024 році становив 8,46 млн грн [3]. Динаміка показує поступове зниження рентабельності, що свідчить про потребу оптимізації витрат і підвищення ефективності операцій. ТОВ «Еко» залишається стійким гравцем на українському ринку роздрібної торгівлі.

Проведений аналіз діяльності провідних мереж продуктових супермаркетів України (АТБ, Fozzy Group, ЕКО) показав різну динаміку розвитку у 2019–2025 рр. Найбільші обсяги реалізації демонструє АТБ, проте компанія втратила частину прибутку через зростання витрат і воєнні ризики. Fozzy Group характеризується скороченням доходу та збитковістю. Мережа «Еко» зберігає стабільну рентабельність при зниженні обсягів продажу. Порівняння показників свідчить, що ефективність діяльності компаній визначається рівнем адаптації до зовнішніх викликів та здатністю оптимізувати витрати.

Для наочності та порівняння фінансових результатів діяльності провідних продуктових мереж України основні показники зведено в табл. 1.

Таблиця 1 – Основні фінансові показники продуктових мереж України, 2019–2024 рр.

Рік	Мережа	Дохід (тис. грн)	Чистий прибуток / збиток (тис. грн)	Рентабельність, %
2019	АТБ	1094844	701866	64,1
2020	АТБ	123864393	5768666	4,66
2021	АТБ	148745255	8328888	5,69
2022	АТБ	148348875	2506886	1,60
2023	АТБ	181179056	-429441	-0,24
2024	АТБ	208905300	3099374	1,48
2019	ЕКО	6338027	3476	0,06
2020	ЕКО	6146482	36967	0,60
2021	ЕКО	5964330	49575	0,83
2022	ЕКО	4455122	5162	0,12

2023	ЕКО	4723934	11193	0,24
2024	ЕКО	4260019	8459	0,20
2019	Fozzy Group	8682501	-3205	-0,04
2020	Fozzy Group	7840450	-178403	-2,28
2021	Fozzy Group	7416730	-66296	-0,89
2022	Fozzy Group	6103392	-326797	-5,36
2023	Fozzy Group	5824436	-395336	-6,78
2024	Fozzy Group	5581932	-472659	-8,47

Джерело: складено авторами на основі річних фінансових звітів Fozzy Group, АТБ та ЕКО [1–4].

Враховуючи значне перевищення доходу АТБ над іншими мережами, абсолютні значення доходу Fozzy Group та ЕКО на гістограмі виглядають незначними. Проте аналіз їх динаміки дозволяє оцінити ступінь адаптації мереж до зовнішніх викликів: АТБ демонструє найбільші обсяги доходу, Fozzy Group показує спад, а ЕКО зберігає відносну стабільність, що свідчить про різний рівень фінансової стійкості та ефективності управлінських стратегій.

Як видно з рис. 2, у 2024 році найбільшу частку доходів на ринку роздрібної торгівлі займають «інші мережі» (приблизно 91 %), що свідчить про високу фрагментованість ринку. Серед великих національних компаній АТБ має близько 9,6 %, тоді як Fozzy Group і ЕКО – менше 1 %. Такі показники дають змогу оцінити структуру ринку та порівняти конкурентні позиції провідних гравців, виявивши домінування дрібніших мереж або локальних торговців у загальному обсязі доходів.

Рисунок 1 – Частка продуктових мереж у загальному доході ринку, 2024 р.

Джерело: складено авторами на основі річних фінансових звітів Fozzy Group, АТБ та ЕКО [1–4].

Війна стала серйозним випробуванням для української галузі супермаркетів, створивши руйнування інфраструктури, тимчасову окупацію територій, порушення логістичних ланцюгів та зменшення кількості діючих магазинів. Попри це, АТБ, Fozzy Group та ЕКО оперативно адаптувалися: перебудували ланцюги постачання, забезпечили стабільність товарних запасів, підвищили ефективність управління та підтримували безперервність операцій у безпечних регіонах. Мережі застосовували стратегічні підходи до маркетингу, логістики та управління витратами, що дозволяло мінімізувати фінансові втрати і зберігати конкурентні позиції. Досвід показує, що ключовими факторами стабільності та розвитку у кризових умовах є гнучка бізнес-модель, ефективне управління ланцюгами постачання, контроль якості та стратегічне планування. Компанії демонструють здатність не лише підтримувати прибутковість і рентабельність, а й забезпечувати соціальну відповідальність, зокрема стабільне постачання товарів для населення та сплату податків, що має важливе значення для економіки країни. Тобто сучасний аналіз дає змогу вчасно зреагувати на ті чи інші зміни. Саме на основі управлінського аналізу діяльності бізнес-структур розробляються всі управлінські рішення [5, с. 8]. Таким чином, діяльність українських мереж супермаркетів у період війни свідчить про системний підхід до управління, оперативну адаптацію до зовнішніх викликів та здатність зберігати провідні позиції на ринку, забезпечуючи стабільність бізнесу та економіки в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Оптовий гіпермаркет FOZZY. Звітність Товариства з обмеженою відповідальністю «Експансія». URL : https://fozzyshop.ua/content/34-reports (дата звернення: 28.10.2025).

2. АТБ-корпорація. Сума сплачених АТБ у 2024-му році податків та зборів склала 28,61 мільярдів. URL : https://www.atb.ua/section/novini-korporatsiyi-4/article/suma-splachenikh-atb-u-2024-mu-rotsi-podatkiv-ta-zboriv-sklala-2861-miliardiv-231 (дата звернення: 28.10.2025).

3. ЕКО МАРКЕТ. Звіти та результати. URL : https://www.eko.com.ua/ua/page/zvit_2019/ (дата звернення: 28.10.2025).

4. Товариство з обмеженою відповідальністю «АТБ-ІНВЕСТ». Фінансова звітність за 2020 рік URL : http://www.atb-invest.com/wp-content/uploads/2021/06/Report_Invest_2020_.pdf (дата звернення: 28.10.2025).

5. Управлінський аналіз бізнесу (за видами економічної діяльності) : навчальний посібник / Парасій-Вергуненко І. М., Назарова К. О., Гордополов В. Ю, Безверхий К. В., Гоцуляк В. Д., Нежива М. О., Негоденко В. С. Київ : Центр учбової літератури, 2024. 586 с.

Марина Бишовець,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Ю. І. Мискін,
д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗАСТОСУВАННЯ БІЗНЕС-АНАЛІЗУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

У сучасних умовах ринкової економіки підприємства функціонують у динамічному середовищі, що характеризується високою конкуренцією та невизначеністю. Для забезпечення стабільного розвитку і ефективного управління необхідно володіти достовірною та повною інформацією про всі аспекти діяльності. Бізнес-аналіз виступає ключовим інструментом, який дозволяє керівництву оцінювати поточний стан підприємства, виявляти тенденції та визначати напрями вдосконалення управлінських процесів.

Бізнес-аналіз є невід'ємною складовою системи управління підприємством, оскільки забезпечує керівництво інформацією для прийняття обґрунтованих рішень. Його завдання полягає у систематичному дослідженні внутрішнього та зовнішнього середовища, оцінці ресурсів, виявленні сильних і слабких сторін, а також визначенні можливостей і загроз розвитку.

Методи бізнес-аналізу включають збір та обробку даних, моделювання процесів, оцінку ризиків і прогнозування результатів. Використання цих методів дозволяє підвищити ефективність управлінських рішень та забезпечує основу для стратегічного планування [1].

Основні напрями бізнес-аналізу охоплюють:

- оцінку фінансово-економічних результатів діяльності;
- аналіз внутрішніх бізнес-процесів;
- вивчення ринкового середовища та конкурентної ситуації;
- прогнозування розвитку підприємства й планування стратегічних заходів.

Важливою складовою є інтеграція інформаційних технологій, яка забезпечує автоматизацію збору та обробки даних, побудову моделей, прогнозування сценаріїв та підвищення точності управлінських рішень. Використання CRM-, ERP- та BI-систем дозволяє ефективно збирати інформацію про клієнтів, ринок і внутрішні процеси, а також аналізувати її для прийняття стратегічних рішень [2].

Інформаційна база бізнес-аналізу формується на основі внутрішніх і зовнішніх джерел:

- Внутрішні: бухгалтерська, фінансова та управлінська звітність, дані про виробничі процеси та ефективність використання ресурсів;
- Зовнішні: інформація про конкурентів, ринкові тенденції, споживчі уподобання, статистичні дані.

Бізнес-аналіз є важливим інструментом управління, який забезпечує підприємство необхідною інформацією для стратегічного та оперативного планування. Він дозволяє оцінювати поточний стан діяльності, прогнозувати результати управлінських рішень, оптимізувати ресурси та підвищувати конкурентоспроможність. Інтеграція сучасних інформаційних технологій і якісне інформаційне забезпечення є передумовою ефективного функціонування бізнес-аналізу та сприяє підвищенню стійкості підприємства в умовах ринку

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бізнес-аналіз – основна передумова планування в підприємництві. URL : https://buklib.net/books/35105/

2. Виганяйло С. М., В’юненко О. Б. Тенденції розвитку інформаційних технологій у бізнес-аналітиці.

Анна Бондаренко,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Ю. І. Мискін,
д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

РОЛЬ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МЕНЕДЖМЕНТУ

В умовах сучасного бізнес-середовища управлінський облік відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності діяльності підприємства. Він надає керівництву необхідну інформацію для планування, контролю та прийняття управлінських рішень. Завдяки управлінському обліку можна своєчасно аналізувати витрати, доходи та собівартість продукції, що сприяє підвищенню прибутковості й стабільному розвитку бізнесу.

Сучасні науковці акцентують увагу на тому, що даний тип обліку характеризується такими складовими, як:

• облік витрат / доходів, як частина управління фінансовими потоками підприємства на основі використання інформації про їх рух. Критично важливою є дана складова управління в умовах кризи, адже вивчення витрат і доходів в їх аналітичному розрізі дає ключові дані для визначення майбутнього фінансового результату, його зміну, динаміку приросту чи скорочення, імовірності отримання збитків чи навіть банкрутства;

• облік собівартості, як напрям облікової роботи, що відповідає за збір інформації про витрати на створення товарів і послуг та передбачає її детальне вивчення із подальшим формування рішень, необхідних для

• оптимізації співвідношення між собівартістю та прибутковістю продажів;

• систематизація і аналіз даних, як частина стратегічного планування, зокрема економічної інтерпретації інформації, її використання для реалізації тактичних і оперативних кроків управління на шляху протидії кризовим явищам та досягнення стратегічної мети [1].

Управлінський облік має багато переваг, наприклад за допомогою нього ви маєте актуальні фінансові дані, що дозволяє вам швидко приймати обґрунтовані рішення. Незалежно від того, чи розглядаєте ви розширення свого бізнесу, інвестування в нове обладнання чи управління грошовими потоками, наявність точної фінансової інформації під рукою є надзвичайно важливою.

Також управлінський облік допомагає підприємцям у вимірюванні ефективності, що є важливим для розуміння того, чи досягає бізнес своїх цілей. Управлінський облік відіграє ключову роль у цьому процесі, контролюючи ключові показники ефективності та проводячи аналіз відхилень. Завдяки постійному відстеженню ефективності, управлінський облік гарантує, що підприємства можуть підтримувати свою траєкторію зростання та адаптуватися до змін у своєму операційному середовищі.

Також є не аби яким важливим аргументом є, це те , шо управлінський облік допомагає контролювати та управляти ризиками.

Роль управлінського обліку в сучасному бізнесі виходить далеко за рамки електронних таблиць та звітів. Це критично важлива функція, яка поєднує дані та прийняття рішень, надаючи можливість підприємцям діяти з розумінням та впевненістю. Від контролю витрат до стратегічного планування, управлінський облік відіграє важливу роль у кожному аспекті сучасного ведення бізнесу. За допомогою управлінського обліку виявляють фінансові ризики, оцінюють їх потенційний вплив та розробляють стратегії їх пом'якшення. За допомогою таких інструментів, як сценарне планування та аналіз чутливості, управлінські бухгалтери допомагають підприємствам передбачати несприятливі події та готувати плани дій у надзвичайних ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скрипник С., Костенко Ю., Курей О. Управлінський облік на підприємствах України в умовах кризових явищ. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2317/2238

2. The Importance of Management Accounts for Your Business. URL : https://www.welfaccountants.co.uk/journal/the-importance-of-management-accounts-for-your-business

3. The Strategic Role of Management Accounting in Driving Business Growth. URL : https://www.linkedin.com/pulse/strategic-role-management-accounting-driving-business-oebmf

Юлія Брянська,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Ю. І. Мискін,
д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

РОЗВИТОК ФУНКЦІЙ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Облік є основною функцією системи управління, оскільки забезпечує відображення фактів, явищ і процесів, що відбуваються у діяльності підприємства. Він є інструментом оцінювання фінансово-економічного стану господарюючого суб'єкта та слугує інформаційною базою для планування й прогнозування його подальшого розвитку. Головною метою діяльності будь-якого підприємства є забезпечення прибутковості, тому облікова система спрямовується на її досягнення через організацію контролю та аналітичного оцінювання витрат і собівартості виробленої продукції.

Бухгалтерський облік набув статусу одного з основних інструментів у процесі формування та реалізації управлінської політики. Це зумовило розширення його функціонального призначення, яке нині охоплює не лише інформаційне забезпечення управління, а й прогнозування фінансового стану підприємства, розроблення альтернативних управлінських рішень, а також організацію контролю за витратами та фінансовими результатами діяльності.

Для ефективного виконання цих функцій необхідним є використання достовірної та комплексної інформації, основним джерелом якої виступають облікові системи. Управління інформаційними потоками має забезпечувати їхню корисність шляхом гарантування своєчасності, точності, актуальності, зіставності, об'єктивності, достовірності, повноти та ефективності даних. Одним із пріоритетних завдань в систем управління є збирання, систематизація та інтеграція цієї інформації для потреб управлінського процесу [3, с. 120].

Управлінський облік являє собою внутрішню систему обліку, спрямовану на забезпечення інформаційних потреб керівництва підприємства та його окремих структурних підрозділів. На відміну від фінансового обліку, діяльність якого регламентується міжнародними та національними стандартами, основним критерієм ефективності управлінського обліку виступає корисність сформованої інформації для здійснення аналітичних процедур, контролю господарських процесів та прийняття обґрунтованих управлінських рішень [1, с. 8].

Нападовська Л. В. виокремила такі ключові функції управлінського обліку, серед яких:

– контрольна функція – передбачає здійснення контролю та оцінки результатів діяльності як окремих структурних підрозділів і виконавців, так і підприємства в цілому; забезпечення досягнення тактичних і стратегічних цілей, оцінювання ефективності прийнятих рішень та їхнього впливу на кінцеві результати діяльності, а також формування дієвого механізму управління стратегічним розвитком підприємства;

– аналітична функція – передбачає здійснення аналізу відхилень між фактичними показниками витрат і результатами діяльності центрів відповідальності та запланованими орієнтирами, що реалізується із застосуванням економіко-математичних методів і моделей;

– інформаційна функція – полягає у наданні керівникам усіх рівнів управління релевантних даних, необхідних для підвищення ефективності процесів планування, контролю та прийняття управлінських рішень;

– комунікаційна функція – забезпечує організацію управлінської взаємодії, виконуючи роль інструмента прямого та зворотного зв'язку між різними рівнями управління, структурними й функціональними підрозділами, а також між внутрішнім і зовнішнім середовищем підприємства;

– прогнозна функція – орієнтована на формування інформаційної бази для перспективного планування та визначення стратегічних напрямів розвитку підприємства [2, с. 177].

Упорядкування взаємозалежних елементів системи управлінського обліку дозволяє визначити її основне призначення — створення цілісної інформаційної бази для потреб управління. Еволюція функцій управлінського обліку є важливим фактором, що забезпечує зростання результативності та ефективності управління діяльністю підприємства. Сучасні тенденції свідчать про поступовий перехід від традиційного підходу, орієнтованого переважно на облік витрат, до стратегічного аналізу та прогнозування. Під впливом цифровізації управлінський облік стає більш гнучким, автоматизованим і інтегрованим з аналітичними інформаційними системами, що забезпечує керівництво підприємства достовірними, точними й оперативними даними для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

У теперішніх умовах особливого значення набувають такі функції управлінського обліку, як бюджетування, контроль витрат, аналіз ефективності та прогнозування. Таким чином, управлінський облік трансформується з інструменту реєстрації господарських операцій у стратегічний механізм управління бізнесом, який сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства та його адаптивності до динамічних змін ринкового середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Павлишин А. І., Мельничук І. В. Історичні аспекти розвитку управлінського обліку / Тернопільський національний економічний університет. 2016. URL : http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/2968/1/%D0%9F%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B8%D1%88%D0%B8%D0%BD%20%D0%90.%D0%86..pdf

2. Нападовська Л. В. Базові принципи управлінського обліку. *Актуальні проблеми економіки.* 2013. № 1 (139). С. 173–181.

3. Буткевич О. В. Функції управлінського обліку. *Економічний простір*. 2021. № 168. С. 118–124. URL : https://doi.org/10.32782/2224-6282/168-20

Софія Даниленко,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Н. В. Параниця,
*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

МОДЕЛЮВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ: BPMN ТА ІНШІ ПІДХОДИ

Сучасне функціонування підприємств неможливе без ефективного управління бізнес-процесами, оскільки вони визначають структуру та послідовність виконання завдань, що забезпечують досягнення стратегічних цілей організації. Під бізнес-процесом розуміють сукупність взаємопов'язаних діяльностей, ресурсів, процедур і правил, спрямованих на створення цінності для клієнта або внутрішнього користувача організації. Ефективне моделювання бізнес-процесів дозволяє не лише формалізувати їхню структуру, але й аналізувати, оптимізувати та автоматизувати управлінські й операційні функції.

Одним із найпоширеніших інструментів для моделювання бізнес-процесів є Business Process Model and Notation (далі – BPMN). BPMN представляє графічну нотацію, яка дозволяє описувати процеси на різних рівнях деталізації, забезпечуючи зрозумілість як для бізнес-аналітиків, так і для розробників інформаційних систем. Використання BPMN передбачає створення діаграм, що включають події, завдання, шлюзи, послідовності та взаємозв'язки між об'єктами процесу. Такі діаграми дозволяють візуалізувати потоки робіт, визначити критичні точки та взаємозалежності, а також виявити дублювання чи неефективність у процесах [1].

Створення діаграм бізнес-процесів є ключовим етапом моделювання, оскільки забезпечує формалізацію процесів у вигляді структурованої, легко зрозумілої моделі. При цьому важливо дотримуватися логіки потоків, враховувати ролі та відповідальності учасників, а також визначати вхідні та вихідні дані для кожної операції. Діаграми BPMN можуть бути як високорівневими (орієнтованими на стратегічне планування), так і детальними (для автоматизації конкретних операцій), що робить їх універсальним інструментом у процесі аналізу та управління.

Особливу увагу в управлінні бізнес-процесами займає оптимізація та автоматизація процесів. Оптимізація передбачає поліпшення процесів шляхом скорочення часу виконання, зменшення витрат, усунення зайвих дій і покращення якості результату. Для цього використовують методи аналізу «як є» (AS-IS) та «як має бути» (TO-BE), моделювання сценаріїв, а також інструменти математичного та статистичного аналізу [2]. Автоматизація процесів, у свою чергу, передбачає інтеграцію інформаційних технологій, що дозволяє виконувати рутинні завдання без участі людини, підвищуючи швидкість та точність виконання процесів. У цьому контексті BPMN діаграми часто слугують основою для розробки програмних рішень класу Business Process Management-систем (надалі - BPM-систем), що підтримують управління життєвим циклом процесів.

Крім BPMN, існують й інші підходи до моделювання бізнес-процесів, зокрема Unified Modeling Language (далі – UML), Event-driven Process Chain (далі – EPC) та Data Flow Diagram (далі – DFD). UML використовується переважно для моделювання інформаційних систем та програмного забезпечення, EPC дозволяє візуалізувати бізнес-процеси у контексті подій та функцій, а DFD акцентує увагу на потоках даних між процесами та їхньою взаємодією. Вибір конкретного підходу залежить від цілей моделювання, рівня складності процесів та потреб організації в автоматизації й оптимізації [3; 4].

Отже, моделювання бізнес-процесів є фундаментальним інструментом управління сучасними організаціями. BPMN та інші підходи забезпечують структуровану візуалізацію, аналіз та вдосконалення процесів, що сприяє підвищенню ефективності, прозорості та адаптивності підприємств. Поєднання створення діаграм, оптимізації та автоматизації процесів дозволяє організаціям не лише ефективно керувати ресурсами, а й швидко реагувати на зміни ринкових умов, забезпечуючи стійкий розвиток та конкурентоспроможність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Що таке BPMN-діаграма і навіщо вона потрібна з прикладами / iampm.club : вебсайт. 2024. URL : https://iampm.club/ua/blog/shho-take-bpmn-diagrama-i-navishho-vona-potribna-z-prikladami-2/ (дата звернення: 21.10.2025).

2. Business Process Management, BPM / it. : вебсайт. 2024. URL : https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/business-process-management-bpm (дата звернення: 21.10.2025).

3. UML – панацея, отрута чи альтернатива BPMN? e5. : вебсайт. 2024. URL : https://e5.ua/uk/blogpost-2/uml-panatseya-otruta-chi-alternativa-bpmn/ (дата звернення: 21.10.2025).

4. Моделювання бізнес-процесів. Що це таке, та як допоможе вашому бізнесу стати ефективнішим. softinform.com. : вебсайт. 2024. URL : https://www.softinform.com.ua/news/modeliuvannia-biznes-protsesiv-shcho-tse-take-ta-iak-tse-dopomozhe-vashomu-biznesu-staty-efektyvnishym/ (дата звернення: 21.10.2025).

5. Академія YouControl. URL : https://youcontrol.com.ua/dashboard/?utm=serv_nooli&uol=plivd_ouks_1896237&poSlt=openData&utmShft=3&utmIrr=4&urm=plo_03i9 (дата звернення: 21.10.2025).

Богдан Карповець,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
М. М. Теліщук,
старший викладач кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес аналітики,
Державний податковий університет

БІЗНЕС-АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ У СУЧАСНОМУ ДИНАМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У сучасних умовах динамічного бізнес-середовища підприємства стикаються із підвищеною конкуренцією, невизначеністю, швидкою зміною ринку та технологій. У таких умовах роль бізнес-аналізу стає ключовою для забезпечення стійкого розвитку, ухвалення обґрунтованих управлінських рішень та адаптації підприємства до змін. Мета цього дослідження – розглянути сутність бізнес-аналізу, його роль у системі управління підприємством, етапи та методи, а також приклади практичного застосування.

Бізнес-аналіз визначається як сукупність методів, технік і підходів, які дозволяють виявляти потреби бізнесу, формулювати проблеми чи можливості, аналізувати поточний стан, моделювати бажаний стан та підтримувати процес ухвалення рішень. Сучасні дослідження підкреслюють, що бізнес-аналітик на підприємстві має виконувати не лише тактичну роль, а й брати участь у формуванні стратегії та інновацій [1]. Основні функції бізнес-аналізу полягають у підвищенні прозорості внутрішніх процесів підприємства та зв’язку між стратегією і операційною діяльністю, виявленні вузьких місць, ризиків та невикористаних можливостей для оптимізації витрат і підвищення ефективності, підтримці ухвалення рішень на основі даних, а також у адаптації підприємства до змін зовнішнього середовища, вимог клієнтів та технологічних трендів. Таким чином, бізнес-аналіз виступає «містком» між інформацією та рішеннями, теперішнім станом і бажаними змінами.

Цикл бізнес-аналізу у системі управління підприємством складається з кількох етапів. Спершу визначають проблему або можливість, формулюючи запит бізнесу щодо того, що не працює або які існують перспективи [4]. Далі відбувається збір даних і аналітична діагностика, для чого використовуються інтерв’ю, опитування, спостереження, аналіз документів, фінансових показників,

SWOT-аналіз та аналіз стейкхолдерів [5]. Наступним кроком є моделювання поточного стану («AS-IS») і побудова моделі бажаного стану («TO-BE») із застосуванням процесного підходу, UML та інших нотацій [3]. Після цього проводиться оцінка альтернатив, вибір рішення та обґрунтування бізнес-випадку (business case) через аналіз витрат і вигод, ризиків, сценаріїв та стратегічної відповідності. Завершальним етапом є впровадження рішення, моніторинг результатів та коригування, що забезпечує контроль ефективності та адаптацію рішень до змін у середовищі.

Процесний підхід у бізнес-аналізі дозволяє зрозуміти логіку взаємопов'язаних процесів підприємства, покращити координацію та комунікацію між підрозділами, що сприяє комплексній оцінці операцій та ефективному управлінню змінами [6]. Незважаючи на очевидні переваги, застосування бізнес-аналізу має низку викликів: низьку якість або неповноту даних, суб'єктивність оцінок, багатофакторність впливів, складність моделювання, недостатню компетентність аналітиків, відсутність підтримки від топ-менеджменту та організаційні й культурні бар'єри, зокрема опір змінам і фрагментованість процесів. Для подолання цих викликів необхідні формалізація аналітичної функції, впровадження методологій і стандартів (наприклад, BABOK), інвестування в компетенції аналітиків, інтеграція аналітики в систему управління та безперервний розвиток аналітичної діяльності.

Бізнес-аналіз відіграє критично важливу роль у сучасному управлінні підприємством, забезпечуючи зв'язок між стратегією та реалізацією, підтримку ухвалення рішень на основі даних, гнучкість і адаптивність підприємства, підвищення ефективності та конкурентоспроможності у мінливому середовищі. Ефективність його застосування залежить не лише від методів і технологій, але й від організаційних умов, зокрема підтримки керівництва, компетентності персоналу та інтеграції аналітики у систему управління.

Процесний підхід у бізнес-аналізі, який детально розглядається в дослідженні «Management of enterprises on the basis process approach», дозволяє зрозуміти повний контекст та логіку взаємодії всіх бізнес-процесів, а також значно покращує координацію й комунікацію між підрозділами [6]. Незважаючи на численні переваги бізнес-аналізу, його застосування в управлінні підприємством пов'язане з певними викликами. До основних проблем належать низька якість або неповнота даних, суб'єктивність оцінок, багатофакторність впливів і складність моделювання. Також відзначаються недостатня компетентність аналітиків або управлінців у сфері аналітичних підходів, відсутність чіткої підтримки з боку топ-менеджменту та культурні й організаційні бар'єри, зокрема опір змінам і фрагментованість процесів.

Для подолання цих перешкод необхідні комплексні заходи. Важливо формалізувати аналітичну функцію в організації, впровадити сучасні методології та стандарти, такі як BABOK від International Institute of Business Analysis (IIBA), інвестувати у підвищення компетенцій аналітиків, забезпечити підтримку керівництва, інтегрувати аналітичні дані та показники ефективності (KPI, звіти, панелі керування) у систему управління, а також підтримувати безперервний розвиток аналітики як процесу. У книзі The Enterprise Business Analyst підкреслюється, що аналітик повинен виступати агентом змін, який займає стратегічне місце в організації та активно впливає на процес ухвалення рішень [1].

Таким чином, бізнес-аналіз виконує критично важливу роль у сучасному управлінні підприємством. Він виступає ефективним інструментом зв'язку між стратегією та тактикою, між інформацією та ухваленням рішень, між поточним станом і бажаними змінами. Успішність його застосування залежить не лише від обраних методів і технологій, але й від організаційних умов – рівня підтримки керівництва, компетенцій персоналу, якості даних та інтеграції аналітики у систему управління. Впровадження бізнес-аналізу сприяє підвищенню гнучкості, адаптивності, ефективності та конкурентоспроможності підприємства в умовах мінливого бізнес-середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hass, K. (2006). The Enterprise Business Analyst: Developing Creative Solutions to Complex Business Problems. O'Reilly Media.

2. Samczuk, F. (2025). Enterprise business analysis – a comprehensive guide. Well Done Business. URL : https://welldonebusiness.com/en/blog/enterprise-businessanalysis-comprehensive-guide/

3. Shankararaman, V., Zhao, J. L., Lee, J. K. (Eds.). (2012). Business Enterprise, Process, and Technology Management: Models and Applications. IGI Global.

4. Wiegers, K., Hokanson, C. (2023). Software Requirements Essentials: Core Practices for Successful Business Analysis. Addison-Wesley Professional.

5. Beynon-Davies, P. (2021). Business Analysis and Design.

6. Cherchata, A. O., Andrusiv, U. Я., Зелінська, Г. O. (2023). Management of enterprises on the basis process approach. *Scientific Bulletin of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (Series: Economics and Management in the Oil and Gas Industry)*, 2 (28), 133–142.

Максим Козаченко,
здобувач першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Ю. І. Мискін,
*д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Система управлінського обліку відіграє критичну роль для підприємств, забезпечуючи інформаційну базу для прийняття рішень. У звичайних умовах вона орієнтована на планування, контроль, аналіз витрат і результатів. Проте запровадження воєнного стану створює суттєво нові виклики: нестабільність логістики, пошкодження активів, дефіцит ресурсів, швидкі зміни попиту та державних регуляцій. В таких умовах підприємства повинні перебудувати свої системи обліку та аналітики.

Як у дослідженні С Скрипник зазначено, «важкість реалізації господарських процесів в умовах пост-пандемії та воєнного стану зумовлюють реорганізацію системи управління, зокрема у частині роботи із інформацією» [1].

Система управлінського обліку має бути переорієнтована з рутинного збору даних на швидке формування аналітичної інформації для підтримки управлінських рішень в умовах невизначеності. У таких реаліях значення управлінського обліку полягає не лише у фіксації фактів господарської діяльності, а у прогнозуванні та плануванні можливих сценаріїв розвитку підприємства [2].

Воєнний стан кардинально змінив умови господарювання підприємств, що потребує переосмислення змісту управлінського обліку. Якщо раніше основними його завданнями були калькулювання собівартості, контроль витрат та формування внутрішньої звітності, то сьогодні він стає складовою антикризової системи управління [3]. Основними напрямами трансформації управлінського обліку є: перехід до короткострокового планування, оскільки довгострокові прогнози у період війни стають малоефективними; посилення контролю за витратами та ліквідністю з метою запобігання фінансовим ризикам; інтеграція функцій управлінського обліку з аналітичними підсистемами для формування оперативної інформації; розвиток антикризового аналізу, спрямованого на мінімізацію збитків та збереження платоспроможності підприємства [4].

Ключовим завданням є забезпечення адаптивності облікової інформації, тобто її здатності відображати поточні зміни у зовнішньому середовищі та підтримувати гнучкість управлінських рішень [5].

Підприємства, які продовжують функціонування в умовах війни, змушені змінювати підходи до формування та використання облікової інформації. Це вимагає не лише оновлення методичних принципів, а й переосмислення самої структури управлінського обліку. Важливу роль відіграє облікова політика, що має бути гнучкою та враховувати нові економічні реалії [6]. Серед найбільш ефективних інструментів адаптації виділяються: гнучке бюджетування, яке дозволяє швидко коригувати витрати відповідно до змін у середовищі; використання цифрових технологій для дистанційного збору, обробки та аналізу даних; створення інформаційних панелей управлінського обліку (dashboard), які забезпечують керівництво актуальними показниками діяльності в режимі реального часу [7]. Водночас важливою проблемою залишається нестача кваліфікованих кадрів, здатних ефективно впроваджувати нові інструменти управлінського обліку. Це потребує підвищення рівня фінансової грамотності персоналу та розвитку аналітичної культури в організаціях.

В умовах постійних змін, викликаних воєнним станом, значення оперативної та достовірної інформації зростає. Управлінський облік має забезпечити керівників актуальними даними для прийняття стратегічних і тактичних рішень.

Ефективна система управлінського обліку повинна інтегрувати в собі не лише фінансову, а й нефінансову інформацію – дані про ризики, стан персоналу, наявність ресурсів, відновлення активів тощо [8]. Особливо актуальним стає застосування CVP-аналізу (аналізу взаємозв’язку витрат, обсягу виробництва і прибутку), який дає змогу визначити критичні точки беззбитковості та оцінити вплив зміни обсягів діяльності на фінансовий результат.

Крім того, важливим напрямом розвитку є цифровізація управлінського обліку. Використання ERP-систем, електронних платформ та аналітичних панелей дозволяє автоматизувати процес обробки даних, підвищити їх точність та забезпечити доступність у будь-який момент часу.

Після завершення війни роль управлінського обліку лише зростатиме. Очікується, що підприємства активно впроваджуватимуть інструменти сценарного планування, стрес-тестування фінансових результатів та моделювання ризиків. У центрі уваги буде не лише прибутковість, а й стійкість бізнес-моделі [9].

Поступово управлінський облік перетворюється з технічного інструменту у стратегічний – він стає засобом формування конкурентних переваг підприємства в умовах післявоєнного відновлення. Розвиток цифрових технологій,

автоматизації, аналітичних модулів і штучного інтелекту створює умови для побудови інтегрованої системи обліково-аналітичного забезпечення управління.

Отже, управлінський облік у період воєнного стану виконує функцію інформаційної опори для прийняття рішень, спрямованих на збереження та розвиток підприємства. Його трансформація має бути спрямована на підвищення гнучкості, аналітичності, цифровізації та здатності адаптуватися до змін середовища. Саме через модернізацію управлінського обліку можливо забезпечити стабільність і ефективність управління як у воєнний період, так і в умовах післявоєнного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скрипник С. Управлінський облік у підприємствах України в умовах сучасних викликів. *Економіка та суспільство.* 2023. № 49.
2. Кушнір Л. І. Управлінський облік у системі антикризового управління підприємством: виклики воєнного стану. *Фінанси, облік і аналітика в умовах воєнного стану* : матеріали воркшопу. Тернопіль : ЗУНУ, 2023.
3. Крачок Л. Управлінський облік у підприємствах України в умовах сучасних викликів. *Економіка та суспільство.* 2024. № 42.
4. Хома І. Б. Трансформація обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством в умовах воєнного стану. *Економічний розвиток і держава.* 2023. № 5 (18).
5. Чиж В. І. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: сучасні тенденції. Черкаси : ЧДТУ, 2022.
6. Шигун М. Роль облікової політики в системі управління підприємством в сучасних умовах. *Економіка та держава.* 2024. № 2.
7. Копчикова І. В. Особливості обліку основних засобів в умовах воєнного стану. *А-Економіка.* 2025. № 1.
8. Фінансово-кредитне та обліково-аналітичне забезпечення післявоєнного відновлення : збірник Міжнародної конференції НУБіП України, м. Київ, 5–6 жовтня 2023. К., 2023.
9. Трансформація обліку та бізнес-консалтингу в умовах невизначеності : матеріали конференції. Харків, 2024.

Віталій Крученюк,
здобувач першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Н. В. Параниця,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ІННОВАЦІЇ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК СТРАТЕГІЧНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

У сучасних умовах стрімкого технологічного прогресу та високої динаміки ринкових змін, інновації перестають бути другорядним елементом діяльності підприємства. Вони трансформуються у центральний компонент бізнесу, визначаючи його здатність до адаптації, оперативного реагування на виклики та створення нових цінностей. Сьогодні конкурентоспроможність компанії залежить не лише від якості продукції чи ефективності управління, а насамперед – від рівня її інноваційності.

Цифрова трансформація, нестабільність геополітичної ситуації та зростаюча роль знань як стратегічного активу роблять інновації критично важливими для виживання та розвитку. Ті підприємства, які не здатні генерувати, впроваджувати та масштабувати нововведення, опиняються під загрозою втрати ринкових позицій, а іноді – й самого існування.

Інновації – це не лише впровадження нових технологій, це також нові управлінські підходи, трансформація бізнес-моделей, модернізація взаємодії з клієнтами та зміна форматів організації праці [https://elartu.tntu.edu.ua]. Інноваційність – це здатність бачити перспективи там, де інші бачать лише ризики, це поєднання стратегічного бачення з креативністю та системним мисленням [2].

Стратегічне управління інноваційною конкурентоспроможністю – це не просто набір інструментів чи процедур, це цілісна управлінська філософія, яка передбачає [3]:

1) безперервний пошук та розвиток нових ідей;
2) відкритість до змін і готовність до трансформацій;
3) глибоку інтеграцію інновацій у всі рівні управління;
4) формування організаційної культури, де експеримент і ризик сприймаються як природна частина розвитку.

Для українських компаній, які функціонують в умовах війни, економічної нестабільності та глобального тиску, інновації – це не просто перевага, а життєва необхідність. Саме завдяки інноваціям вони можуть не лише зберегти свою діяльність, а й сформувати нову якість бізнесу, нову модель лідерства та сприяти побудові сучасної економіки.

Було виявлено низку суттєвих проблем, які значно гальмують розвиток підприємств у цьому напрямі. Ці труднощі охоплюють як внутрішні організаційні чинники, пов'язані з ефективністю управління та використанням ресурсів, так і зовнішні виклики, що формуються під впливом динамічного та конкурентного ринкового середовища.

Однією з основних перешкод є відсутність чітко визначеної інноваційної стратегії. У багатьох компаніях нововведення впроваджуються спонтанно, без належної системності, часто на основі інтуїтивних рішень або ситуативних потреб. Такий підхід призводить до того, що інноваційні проєкти не узгоджуються з довгостроковими цілями підприємства, не інтегруються в загальну бізнес-модель і, відповідно, не забезпечують очікуваних результатів. Без стратегічного бачення інновацій неможливо ефективно планувати, розподіляти ресурси та оцінювати досягнення.

Ще одним суттєвим бар'єром є обмеженість фінансових можливостей. Це особливо актуально для малих і середніх підприємств, які часто не мають доступу до венчурного капіталу, державних грантів чи пільгових кредитних програм. Унаслідок цього навіть перспективні ідеї залишаються на рівні концептуальних розробок і не переходять до стадії реалізації. В умовах економічної нестабільності компанії змушені зосереджувати ресурси на поточних витратах, відкладаючи інноваційні ініціативи на невизначений термін.

Важливою проблемою залишається низький рівень інноваційної культури в організаціях. У багатьох підприємствах не створено середовища, яке б сприяло креативності, експериментам та ініціативності. Працівники не залучаються до процесу генерації нових ідей, а керівництво не забезпечує умов для відкритого обговорення альтернативних підходів. Це формує атмосферу обережності, де інновації сприймаються як загроза, а не як можливість для розвитку.

Окремим викликом є слабка інтеграція інновацій у стратегічне управління. Часто інноваційні проєкти реалізуються ізольовано, без зв'язку з ключовими показниками ефективності. Відсутність системи моніторингу, чітко визначених KPI для інновацій та механізмів зворотного зв'язку призводить до того, що успішні рішення не масштабуються, а невдалі – не аналізуються для подальшого вдосконалення.

Не менш значущою є проблема невизначеності зовнішнього середовища. Стрімкі технологічні зміни, геополітична нестабільність, коливання ринку та непередбачуваність регуляторної політики створюють додаткові труднощі для стратегічного планування. У таких умовах підприємства часто уникають інноваційних рішень, побоюючись втрати контролю або невиправданих ризиків.

Ефективне вирішення виявлених проблем потребує не точкових управлінських рішень, а комплексного, багаторівневого підходу. Йдеться про глибоку трансформацію управлінського мислення, організаційної структури та корпоративної культури. Нижче окреслено основні напрями, які здатні суттєво посилити стратегічне управління інноваційною діяльністю підприємства.

Першочерговим завданням є формування цілісної інноваційної стратегії, яка має бути інтегрована в загальну бізнес-модель компанії. Така стратегія повинна узгоджуватись із місією, баченням і довгостроковими цілями підприємства. Вона має включати чітко визначені пріоритети, критерії оцінки ідей, етапи реалізації та механізми контролю. Інновації мають стати не додатковим елементом, а невід'ємною складовою управлінського процесу.

Наступним кроком є активне залучення зовнішніх фінансових ресурсів. Підприємства можуть скористатися державними програмами підтримки, грантовими ініціативами, краудфандинговими платформами, а також налагодити співпрацю з науковими установами та стартапами. Наприклад, участь у міжнародних програмах, таких як Horizon Europe або Ukrainian Startup Fund, відкриває доступ до фінансування, експертної підтримки та нових ринків. Крім того, доцільно створювати внутрішні інноваційні фонди, які дозволяють спрямовувати частину прибутку на реалізацію експериментальних проєктів.

Третім важливим напрямом є розвиток інноваційної культури. Це передбачає створення сприятливого середовища, де заохочуються креативність, ініціативність і готовність до експериментів. Працівники мають бути впевнені, що їхні ідеї цінуються, а помилки – це природна частина процесу навчання. Для цього варто впроваджувати внутрішні конкурси ідей, хакатони, програми типу «Ідея місяця», а також систему мотивації за інноваційні досягнення. Важливу роль у цьому процесі відіграє лідерство – керівники мають демонструвати відкритість до змін і підтримувати інноваційні ініціативи.

Четвертим кроком є впровадження систем оцінки та моніторингу інноваційної діяльності. До таких інструментів належать ключові показники ефективності (KPI), індекси задоволеності клієнтів, аналіз ринкових тенденцій, Net Promoter Score (NPS), а також цифрові платформи управління проєктами. Це дозволяє не лише оцінювати результативність інновацій, а й оперативно коригувати стратегію, масштабувати успішні рішення та уникати повторення помилок.

П’ятий напрям – це впровадження адаптивного стратегічного планування. В умовах високої невизначеності доцільно використовувати гнучкі управлінські моделі, зокрема сценарне планування, agile-стратегії, lean startup та design thinking. Такий підхід дозволяє швидко реагувати на зміни, тестувати гіпотези, залучати клієнтів до процесу створення продукту. Наприклад, замість повноцінного запуску нового продукту доцільно створити MVP (мінімально життєздатний продукт) і протестувати його на фокус-групі.

Стратегічне управління інноваційною конкурентоспроможністю виступає не просто складовою управлінської діяльності, а ключовим чинником сталого розвитку підприємства, яке потребує не лише впровадження технічних рішень, а й переосмислення управлінських підходів. Підприємствам необхідно навчитися мислити як інноватори – бачити перспективи там, де інші помічають лише загрози, та діяти швидко, системно й рішуче.

Подолання таких проблем, як дефіцит фінансування, слабка інноваційна культура та відсутність системного бачення, вимагає комплексного підходу, гнучких управлінських рішень і відкритості до змін. Лише ті організації, які здатні інтегрувати інновації на всіх рівнях стратегічного управління, можуть не лише ефективно реагувати на виклики сучасного ринку, а й активно формувати нові можливості його розвитку. Інновації варто сприймати не як джерело ризиків, а як потужний ресурс для зростання, тоді як стратегія має стати інструментом їх реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Малюта Л. Я. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства : навчальний посібник. Тернопіль : ФОП Паляниця В.А., 2016. 232 с. URL : https://elartu.tntu.edu.ua (дата звернення: 31.10.2025).

2. Ковтуненко К. В., Пар’єва О. О. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства: сутність, класифікація стратегій. *Економіка та управління підприємством.* 2020. № 2. URL : https://economics.net.ua (дата звернення: 31.10.2025).

3. Ракицька С. О. Стратегічне управління інноваційною конкурентоспроможністю підприємства. *Економіка та суспільство.* 2021. № 7. URL : https://economyandsociety.in.ua (дата звернення: 31.10.2025).

Ланько Нікіта, Дмитро Петухов,
здобувачі другого (магістерського) рівня освіти;
Євгеній Ланченко,
д-р екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Успішне функціонування сільськогосподарських підприємств значною мірою залежить від ефективного управління людськими ресурсами, що, у свою чергу, зумовлює потребу в системному підході до організації та оплати праці, аналізу виконання норм праці. Праця в аграрному секторі економіки має низку специфічних характеристик, серед яких сезонність, залежність від природно-кліматичних умов, трудомісткість багатьох технологічних операцій. За таких умов особливого значення набуває раціональна організація праці, справедливе її матеріальне стимулювання, а також застосування сучасних методів нормування праці.

Організація передбачає упорядкування трудових операцій і формування ефективної системи взаємодії учасників виробничого процесу, забезпечення мотиваційного механізму в трудовому колективі. Метою організації праці в сільськогосподарських підприємствах є раціоналізація трудового процесу з метою досягнення високої продуктивності праці, ефективності виробництва продукції рослинництва й тваринництва тощо.

Раціональна організація праці є фундаментальним чинником забезпечення ефективності діяльності сільськогосподарського підприємства. Вона охоплює низку взаємопов'язаних елементів, спрямованих на оптимальне використання людських ресурсів, матеріальних засобів та робочого часу. Кожен із цих елементів відіграє окрему інтегровану роль у створенні цілісної системи праці.

Однією з основ організації праці є поділ праці, який передбачає спеціалізацію працівників на окремих виробничих операціях. Організація робочих місць охоплює їхнє планування, оснащення необхідними інструментами, а також розміщення обладнання. Організація праці передбачає чітку регламентацію режиму праці й відпочинку, що дозволяє запобігти перевтомі працівників і забезпечити сталість їхньої продуктивності праці. Невід'ємною складовою ефективної організації праці є дотримання трудової дисципліни, яка забезпечує порядок у трудовому процесі, сприяє своєчасному і якісному виконанню завдань.

Аналіз ефективності господарської діяльності передбачає досягнення оптимального результату з мінімальними витратами ресурсів, що набуває особливої актуальності в умовах зростання конкуренції та ресурсної обмеженості. Для подальшого ефективного розвитку аграрного сектору економіки необхідно продовжувати: технологічну модернізацію та впровадження інновацій; розвивати селекцію та насінництво, створювати нові високопродуктивні сорти та гібриди рослин; стимулювати розвиток органічного землеробства та виробництво екологічно чистої продукції; сприяти розвитку сільськогосподарської кооперації та агропромислової інтеграції виробництва; забезпечувати й надалі державну підтримку галузі.

Одним із перспективних напрямів інновацій в техніці і технології виробництва продукції рослинництва є застосування дронів і супутникових систем для моніторингу полів, корегування в подальшому відповідних заходів, виробничих витрат, затрат робочої сили тощо.

Сільське господарство є важливою складовою економіки України, що забезпечує продовольчу безпеку, створює робочі місця та генерує значні доходи для держави. Проте в умовах сучасного ринку аграрні підприємства стикаються з різноманітними викликами, такими як коливання цін, зміни в попиті, екологічні фактори та потреба в інноваціях. Для досягнення успіху важливо розвивати проаналізувати стан маркетингово-збутової діяльності, яка охоплює планування, реалізацію та просування продукції до споживачів.

Значну роль у трудовому процесі відіграє нормування праці, яке є основою для планування обсягів роботи, визначення потреб у людських ресурсах та забезпечення мотивації праці. Необхідно аналізувати виконання норм праці, яке відіграє велику роль у забезпеченні ефективності та раціональності виробничих і трудових процесів, особливо в аграрному секторі економіки, де поєднуються ручна праця, механізовані процеси та сезонність навантаження персоналу. Належний рівень нормування праці дозволяє визначити необхідну кількість працівників і засобів виробництва, забезпечити безперервність виробництва, синхронізацію суміжних процесів, а також планування режимів праці й відпочинку, стабільність кадрів на виробництві тощо.

Нормування праці у сільському господарстві має на меті визначення раціональних норм праці, що дозволяють досягти планових показників виробництва продукції. Важливо зазначити, що норми праці в сільському господарстві повинні враховувати специфіку робіт на різних етапах виробничого процесу, а також умови, в яких працюють сільські працівники. Оскільки робота в аграрному секторі економіки часто є фізично важкою і залежить від погодних умов,

нормування праці має враховувати індивідуальні можливості працівників та адаптацію до змін зовнішнього середовища.

Стан упровадження науково обґрунтованих норм праці є одним із головних критеріїв техніко-економічного обґрунтування для прийняття управлінських рішень при організації виробництва й праці в сільськогосподарських підприємствах. Постійні технологічні зміни в агровиробництві зумовлюють динамічність зміни норм праці, їх прогресивний характер. Тому необхідно систематично переглядати норми праці, аналізувати контролювати їх застосування, їх виконання, уточнювати й своєчасно корегувати, де це потрібно. Це вагомий внутрішній резерв підвищення продуктивності праці та ефективності сільськогосподарського виробництва.

Організація праці охоплює також наступні питання: поділ та кооперація праці, умови роботи, планування кар'єри, оптимізація режимів праці й відпочинку, підвищення кваліфікації персоналу. Усі ці компоненти перебувають у тісному взаємозв'язку з нормуванням праці як інструментом вимірювання й оптимізації трудових зусиль персоналу. Особливого значення це набуває в сільському господарстві, де високий рівень залежності від природно-кліматичних факторів і сезонних коливань потребує точного прогнозування навантаження на працівників в часі й просторі.

Важливим фактором є врахування сезонності, що є характерною рисою сільського господарства. У різні пори року обсяги робіт змінюються, що потребує гнучкої організації праці. Одним із основних завдань є оптимізація праці, тобто забезпечення найбільш ефективного використання робочого часу й працівників. Для цього важливо враховувати різноманітні фактори: від технологічних особливостей вирощування сільськогосподарських культур і утримання тварин до рівня кваліфікації робітників і організації робочих місць.

Сучасні умови ведення агробізнесу потребують впровадження ефективного мотиваційного механізму в колективах підприємств, що охоплює не лише матеріальну винагороду, а й соціальні гарантії, професійний розвиток та іншу підтримку працівників (житло, транспорт, медичне страхування). Значного значення набуває впровадження прогресивних систем оплати праці, а також розробка дієвих механізмів кадрового забезпечення підприємств.

У підприємствах до оплати праці потрібно підходити більше ретельно й експериментувати: підвищувати тарифні коефіцієнти й міжпосадові тарифні коефіцієнти для стимулювання підвищення оплати праці. Одночасно з цим проводити поточний економічний аналіз і порівнювати темпи росту заробітної плати й продуктивності праці, інших показників економічної і соціальної ефективності виробництва продукції.

Анастасія Лукіяненко,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Н. В. Параниця,
*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

ІНТЕГРАЦІЯ АНАЛІТИЧНИХ ПЛАТФОРМ У СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

У сучасних умовах цифрової трансформації бізнесу зростає роль інформаційно-аналітичних технологій у забезпеченні ефективності управління підприємствами. Зміна підходів до обробки даних, швидке зростання обсягів інформації та підвищення складності бізнес-процесів вимагають нових інструментів для підтримки прийняття управлінських рішень. У цьому контексті актуальним стає впровадження аналітичних платформ, які забезпечують комплексний цифровий аналіз, дозволяють систематизувати дані, формувати обґрунтовані висновки та створювати умови для підвищення прозорості діяльності підприємства. Цифровізація управління є ключовим чинником конкурентоспроможності бізнесу, адже дає змогу швидко реагувати на зміни середовища, підвищувати адаптивність і результативність прийнятих рішень.

Корпоративне управління, як важлива складова організаційного розвитку, забезпечує збалансованість інтересів між власниками, керівництвом, працівниками, інвесторами та іншими зацікавленими сторонами. Ефективна система корпоративного управління передбачає чіткий розподіл відповідальності, прозорість управлінських процесів, належний контроль і підзвітність. Упровадження аналітичних платформ у корпоративне управління створює основу для переходу від інтуїтивного до доказового управління, заснованого на об’єктивних даних. Такий підхід дозволяє приймати рішення з урахуванням реальних показників діяльності, підвищуючи рівень контролю, передбачуваності та стратегічного розвитку підприємства.

Аналітична платформа DIGITAL-аналіз охоплює сучасні інструменти Business Intelligence, Big Data та ERP-аналітику, які забезпечують збір, накопичення, обробку та візуалізацію великих масивів даних. Її сутність полягає у створенні єдиного аналітичного середовища, де інформація з різних джерел інтегрується у зручний формат для оцінки ефективності, планування та

прогнозування діяльності підприємства. Завдяки такому підходу керівники мають можливість здійснювати моніторинг ключових показників у режимі реального часу, швидко реагувати на зміни внутрішніх і зовнішніх факторів, визначати оптимальні напрями розвитку. Основними функціями аналітичних систем є узагальнення інформації, виявлення закономірностей і тенденцій, формування прогнозів і сценаріїв розвитку, а також надання обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень. Застосування аналітичних платформ сприяє підвищенню рівня прозорості корпоративного управління, удосконаленню системи внутрішнього контролю та посиленню стратегічного планування [1].

Процес інтеграції аналітичних платформ у систему корпоративного управління передбачає декілька послідовних етапів. На першому етапі здійснюється аналіз потреб підприємства, визначення цілей аналітичної підтримки та вибір відповідного програмного рішення. Далі відбувається технічна інтеграція платформи у структуру управління, адаптація її до специфіки бізнес-процесів, налаштування збору даних і створення аналітичних панелей для користувачів. Наступним етапом є навчання персоналу, формування навичок роботи з аналітичними інструментами та розуміння принципів цифрового аналізу. Важливо, щоб аналітична система взаємодіяла з усіма підсистемами корпоративного управління - фінансовою, операційною, кадровою, ризик-менеджментом тощо. Це забезпечує створення єдиного інформаційного простору, який дозволяє узгоджено оцінювати показники діяльності підприємства, своєчасно виявляти проблеми та приймати стратегічно виважені рішення [2].

Переваги інтеграції аналітичних платформ у корпоративне управління є очевидними. Вони дозволяють підвищити якість управлінських рішень, скоротити час на обробку інформації, оптимізувати процеси планування й контролю, а також підвищити ефективність використання ресурсів. Завдяки цифровому аналізу зменшується вплив людського фактора, мінімізуються ризики помилкових дій і неефективних рішень. Крім того, аналітичні платформи сприяють підвищенню прозорості фінансових потоків, зміцненню довіри між учасниками корпоративного управління та забезпеченню підзвітності керівництва перед власниками. Водночас впровадження таких систем супроводжується певними труднощами: високими витратами на придбання та налаштування програмного забезпечення, проблемами сумісності з існуючими системами, потребою у захисті конфіденційних даних та необхідністю підготовки кваліфікованих фахівців. Для подолання цих викликів важливо розробляти комплексні стратегії цифрової трансформації, що поєднують технічні, організаційні та кадрові рішення [3].

Інтеграція аналітичних платформ формує нову корпоративну культуру, орієнтовану на дані (data-driven culture). Це означає, що прийняття управлінських рішень ґрунтується на фактичних аналітичних результатах, а не на інтуїтивних оцінках. Така культура сприяє розвитку аналітичного мислення серед керівників, підвищує рівень обґрунтованості стратегічних рішень і сприяє підвищенню ефективності управління підприємством у цілому [3].

Подальші перспективи розвитку аналітичних платформ у корпоративному управлінні пов’язані з розширенням можливостей прогнозного аналізу та впровадженням елементів штучного інтелекту, що сприяють автоматизації процесів обробки великих обсягів даних і підвищенню точності управлінських рішень. Перехід до інтегрованих цифрових екосистем управління на основі сучасних технологій створює передумови для формування гнучких, адаптивних систем планування, контролю та оцінювання результативності діяльності. Для українських підприємств ці процеси відкривають нові можливості підвищення конкурентоспроможності, удосконалення управлінських механізмів, гармонізації з європейськими стандартами корпоративного управління та інтеграції у світовий економічний простір.

Отже, впровадження аналітичних платформ у систему корпоративного управління є ключовим напрямом цифрової модернізації підприємств. Це сприяє підвищенню ефективності управлінських процесів, прозорості бізнес-діяльності, зміцненню стратегічного потенціалу та конкурентних позицій підприємства на ринку. Використання сучасних аналітичних інструментів трансформує дані у стратегічний ресурс, забезпечуючи стабільність, інноваційний розвиток і довгострокову стійкість бізнесу в умовах цифрової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сисоєва І. Digital-аналіз як інструмент підвищення ефективності корпоративного управління. *Development Service Industry Management.* 2025. № 1. URL : https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/54470/1/DSIM-2025-N1%2b%289%29%2b323-327%20%281%29.pdf (дата звернення: 29.10.2025).

2. Грінка Т. І. Інноваційні підходи до корпоративного управління в Україні: вплив штучного інтелекту та використання розвідувальних аналітичних інструментів. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки.* 2025. № 12 (45). URL : https://economics.kntu.kr.ua/pdf/12(45)/23.pdf (дата звернення: 29.10.2025).

3. Бегун С. І., Подзізей О. О. Інтеграція digital-технологій та економіко-математичного моделювання в умовах розвитку цифрової економіки. *Цифрова економіка та економічна безпека.* 2025. № 1 (16). URL : https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e6aced03-8ff2-45b1-aa35-349e8958bb00/content (дата звернення: 29.10.2025).

Анна Муренець,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
О. В. Лега,
канд. екон. наук, доцент,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Полтавський державний аграрний університет

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ТА ЛІКВІДАЦІЯ: СТРАТЕГІЧНИЙ ВИБІР У КРИЗОВИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В умовах нестабільної економічної ситуації, загострення конкуренції, зростання витрат і невизначеності на ринках усе більше підприємств стикаються з фінансовими труднощами, які можуть призвести до кризи платоспроможності. У таких обставинах виникає необхідність вибору між ліквідацією підприємства або пошуком шляхів його відновлення. Одним з ефективних інструментів збереження бізнесу є реструктуризація, яка дозволяє підприємству адаптуватися до нових умов, знизити витрати, оптимізувати внутрішні процеси та підвищити ефективність управління [1]. На відміну від ліквідації, що означає повне припинення діяльності та втрату економічного потенціалу, реструктуризація відкриває можливості для стабілізації фінансового стану, збереження робочих місць і поступового відновлення конкурентоспроможності. Це особливо важливо для економіки країни в цілому, оскільки дозволяє уникнути масових банкрутств, зменшити соціальну напругу та підтримати виробничий потенціал [2].

Розглядаючи можливі шляхи подолання кризових ситуацій, важливо чітко розуміти ключові відмінності між реструктуризацією і ліквідацією – табл. 1. Це дозволить оцінити переваги і недоліки кожного варіанту, а також вибрати найбільш доцільний спосіб виходу з кризи з урахуванням специфіки підприємства та економічної ситуації.

Порівняння реструктуризації та ліквідації підприємства чітко демонструє принципові відмінності між двома підходами до подолання фінансових і організаційних проблем. Реструктуризація спрямована на збереження та відновлення підприємства шляхом глибоких трансформацій у його структурі, фінансовій політиці, системі управління й виробничих процесах. Вона передбачає тривалий, але перспективний шлях стабілізації, що дозволяє відновити платоспроможність, підвищити ефективність, зберегти робочі місця та забезпечити соціальну стабільність. Такий процес потребує інвестицій, часу та активної участі керівництва, проте відкриває можливості для подальшого розвитку бізнесу.

Таблиця 1 – Порівняння реструктуризації та ліквідації підприємства

Критерій	Реструктуризація	Ліквідація
Мета	Відновлення фінансової стійкості та платоспроможності	Повне припинення діяльності підприємства
Основний зміст	Зміна організаційної, фінансової, виробничої структури	Припинення діяльності, розподіл майна та активів
Вплив на працівників	Часткове скорочення персоналу, збереження робочих місць	Повне звільнення, закриття підприємства
Вплив на кредиторів	Можливість реструктуризації боргів, відтермінування	Часткова або повна втрата боргів
Фінансові витрати	Інвестиції у реструктуризацію, витрати на впровадження	Витрати на ліквідацію, судові та адміністративні
Час на реалізацію	Залежить від складності змін, може тривати місяці/роки	Від кількох місяців до років (залежно від складності)
Соціальний ефект	Збереження соціального потенціалу, підтримка робочих місць	Зростання безробіття, соціальна напруга
Перспектива розвитку	Можливість подальшого розвитку та зростання	Відсутність перспектив, припинення існування
Правове регулювання	Регулюється нормами антикризового управління	Регулюється законами про ліквідацію та банкрутство

Джерело: побудовано за [1–4].

На відміну від цього, ліквідація означає повне припинення діяльності підприємства, розподіл його майна, погашення зобов’язань перед кредиторами та звільнення персоналу. Хоча вона може бути швидшим способом вирішення фінансових проблем, цей варіант супроводжується суттєвими адміністративними витратами, втратою економічного потенціалу та негативними соціальними наслідками. Отже, вибір між реструктуризацією та ліквідацією є стратегічним рішенням, що визначає подальшу долю підприємства. Якщо існує ресурсний, організаційний і кадровий потенціал для відновлення діяльності, доцільно обрати реструктуризацію як шлях оновлення та розвитку. Натомість ліквідація застосовується у випадках, коли відновлення є економічно невиправданим або технічно неможливим.

Узагальнюючи викладене, доцільно порівняти основні переваги та недоліки обох підходів, що дозволить об’єктивно оцінити їх наслідки для підприємства, працівників і кредиторів (табл. 2).

Таблиця 2 – Переваги і недоліки реструктуризації та ліквідації підприємства

Критерій	Реструктуризація	Ліквідація
Переваги	Збереження більшості робочих місць, що підтримує соціальну стабільність Відновлення фінансової стійкості та покращення платоспроможності. Адаптація бізнесу до нових ринкових умов і можливість подальшого розвитку. Підвищення ефективності управління, оптимізація витрат, зростання конкурентоспроможності. Збереження іміджу компанії та довіри партнерів.	Швидке і остаточне припинення діяльності, що дозволяє уникнути подальших збитків. Закриття фінансових зобов'язань і боргів. Мінімізація витрат на підтримку неефективного бізнесу. Очищення ринку від збиткових підприємств. Можливість швидко перейти до нових бізнес-напрямів.
Недоліки	Значні фінансові витрати на планування і реалізацію змін. Тривалість процесу (від кількох місяців до років). Опір персоналу або менеджменту до змін. Потреба у зовнішньому фінансуванні чи додаткових інвестиціях. Ризик неефективного впровадження, що може погіршити ситуацію. Необхідність комплексного управління та координації процесів.	Повна втрата робочих місць і посилення соціальної напруги. Втрата економічного потенціалу, майна й інтелектуального капіталу. Судові та адміністративні витрати, пов'язані з ліквідаційними процедурами. Відсутність можливості подальшого розвитку підприємства. Втрата репутації та довіри серед партнерів. Можливі складнощі з розподілом майна та задоволенням вимог кредиторів.

Джерело: побудовано за [1–4].

Порівняльний аналіз свідчить, що кожен із підходів має власні переваги й обмеження, по-різному впливаючи на фінансову стабільність, персонал і соціальне середовище. Реструктуризація створює умови для збереження бізнесу, відновлення ефективності та адаптації до ринку, підтримуючи зайнятість і ділову репутацію. Водночас вона потребує значних ресурсів, часу та належної координації. Ліквідація є швидшим способом завершення діяльності, проте супроводжується втратою економічного потенціалу, робочих місць і репутаційними ризиками.

Отже, вибір між реструктуризацією та ліквідацією має базуватися на ретельному аналізі фінансового стану, потенціалу відновлення та соціально-економічних наслідків. Якщо підприємство має ресурси й стратегічне бачення, реструктуризація є пріоритетним напрямом, тоді як ліквідація доцільна для мінімізації збитків і впорядкованого завершення діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грабовська І. Теоретико-практичні аспекти застосування інструментарію антикризового управління в умовах невизначеності. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences.* 2024. № 328 (2). С. 207–212. DOI : https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-328-47

2. Лаптєв М., Лаптєв С., Захаров О. Стратегії антикризового управління українськими підприємствами в умовах післявоєнної трансформації економіки. *Вчені записки Університету «КРОК».* 2025. № 2 (78). С. 193–212. DOI : https://doi.org/10.31732/2663-2209-2025-78-193-202

3. Антикризове управління в умовах воєнного стану: теоретичні засади та сучасні підходи / Скопенко Н., Северина І., Голобородько В., Загорулько А. *Розвиток міста.* 2025. № 2 (06). С. 136–144. DOI : https://doi.org/10.32782/city-development.2025.2-18

4. Лега О., Канцедал Н., Пешков А. Інвентаризація як інструмент забезпечення фінансової стійкості підприємства. *Підприємництво та інновації.* 2025. № 34. С. 37–44. DOI : https://doi.org/10.32782/2415-3583/34.5

Надія Параниця,
*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

РОЛЬ БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ В СТРАТЕГІЧНОМУ ПЛАНУВАННІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах глобальної конкуренції, цифровізації та постійної турбулентності зовнішнього середовища стратегічне планування стає ключовим інструментом довгострокового розвитку підприємства. Проте ефективність стратегічних рішень безпосередньо залежить від якості інформаційно-аналітичного забезпечення. У цьому контексті бізнес-аналітика виступає потужним інструментом, що дозволяє підприємствам формувати обґрунтовані стратегії, знижувати ризики та підвищувати конкурентоспроможність.

Бізнес-аналітика являє собою систему методів, моделей і технологій, спрямованих на збір, обробку та інтерпретацію даних для ухвалення управлінських рішень. У стратегічному вимірі вона забезпечує:

- Моніторинг зовнішнього середовища (ринкові тенденції, зміни у споживчій поведінці, діяльність конкурентів, макроекономічні фактори).
- Аналіз внутрішніх ресурсів підприємства (фінансових, виробничих, кадрових, інноваційних).
- Прогнозування сценаріїв розвитку з використанням математичних моделей і технологій штучного інтелекту.
- Оцінку ризиків і можливостей у довгостроковій перспективі.

Серед найбільш поширених інструментів бізнес-аналітики, які застосовуються у стратегічному плануванні підприємства, можна виокремити:

- SWOT-аналіз – для визначення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз.
- PESTEL-аналіз – для комплексної оцінки впливу зовнішніх факторів.
- Аналіз конкурентів (benchmarking) – для визначення позиції підприємства на ринку.
- Big Data та BI-системи – для роботи з великими масивами даних і побудови прогнозних моделей.
- Dashboards та KPI-метрики – для моніторингу результативності реалізації стратегій.

Попри широкі можливості бізнес-аналітики, її використання в Україні стикається з низкою проблем: недостатній рівень цифровізації підприємств, обмеженість кваліфікованих кадрів, висока вартість сучасних аналітичних платформ. Водночас зростання ролі штучного інтелекту, машинного навчання та автоматизації відкриває нові горизонти для стратегічного управління на основі аналітичних даних.

Бізнес-аналітика стає невід'ємним елементом стратегічного планування підприємства, забезпечуючи керівництво достовірною інформацією для прийняття рішень у довгостроковій перспективі. Її інтеграція у систему управління дозволяє підприємствам не лише адаптуватися до динамічних умов ринку, але й формувати власні конкурентні переваги. У майбутньому роль бізнес-аналітики у стратегічному розвитку буде лише зростати, особливо з огляду на активний розвиток цифрових технологій та інтелектуальних систем управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кащена Н., Остапенко Р., Велієва В. Бізнес-аналітика як інструмент обробки даних. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. DOI : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-14

2. Використання когнітивного моделювання в професії маркетолога / Параниця Н. В., Паянок Т. М., Савченко А. М., Кравчук А. О. *Наукові перспективи.* 2024. № 10 (52). С. 669–679. DOI : https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-10(52)-669-679

3. Академія YouControl. URL : https://youcontrol.com.ua/dashboard/?utm=serv_nooli&uol=plivd_ouks_1896237&poSlt=openData&utmShft=3&utmIrr=4&urm=plo_03i9

4. Business Analytics. O'Reilly Online Learning. URL : https://www.oreilly.com/library/view/business-analytics/9781466596092/

Вероніка Резнік,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Ю. І. Мискін,
*д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК І БІЗНЕС-АНАЛІЗ В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні економічні умови, що характеризуються високою динамічністю, невизначеністю та конкуренцією, потребують від підприємств оперативного прийняття ефективних управлінських рішень. У цьому контексті ключову роль відіграють управлінський облік і бізнес-аналіз, які разом формують інформаційно-аналітичну основу управління діяльністю підприємства. Управлінський облік забезпечує формування достовірної, релевантної та своєчасної інформації для внутрішніх користувачів, а бізнес-аналіз трансформує ці дані у практичні рекомендації для ухвалення стратегічних, тактичних та оперативних рішень [1].

Бізнес-аналіз визначається як застосування знань, навичок, інструментів і технік для виявлення проблем, визначення потреб бізнесу, розроблення і підтримки процесу прийняття стратегічних рішень [2]. Він виконує функцію з'єднувальної ланки між даними управлінського обліку та управлінськими рішеннями, забезпечуючи інформаційний зворотний зв'язок у системі управління.

За структурою, бізнес-аналіз охоплює чотири етапи: аналіз бізнес-стратегії, бухгалтерський аналіз, фінансовий аналіз та перспективний аналіз [3].

1. Аналіз бізнес-стратегії дозволяє оцінити ефективність обраного напряму розвитку підприємства, визначити його фінансові можливості та потребу у ресурсах.

2. Бухгалтерський і фінансовий аналіз надають змогу оцінити реальний фінансовий стан підприємства, структуру витрат і доходів, ефективність використання активів.

3. Перспективний аналіз формує прогнозні показники та є основою для стратегічного планування діяльності.

Управлінський аналіз, як зазначають Камінська Т. Г. та Рилєєва С. В., є складовою управлінського обліку та функцією управління, що спрямована на

оцінку минулих, поточних, майбутніх результатів діяльності підприємства [4; 5]. Він інтегрує три види аналітики: оперативний, поточний (тактичний) і стратегічний аналіз. На думку Сіменко І., управлінський аналіз є самостійним видом економічного аналізу, метою якого є підвищення ефективності управлінської системи підприємства на основі сучасних аналітичних методів [6].

Таким чином, управлінський облік виступає інформаційною базою, тоді як бізнес-аналіз є інструментом перетворення даних у рішення. Вони взаємодіють у межах єдиної системи управління підприємством, що включає етапи збору, узагальнення, аналізу та інтерпретації інформації. Впровадження таких підходів забезпечує:

– Підвищення точності оцінки фінансового стану підприємства;

– Ефективне прогнозування результатів діяльності;

– Виявлення резервів зростання та мінімізацію ризиків;

– Підвищення якості управлінських рішень і конкурентоспроможності.

Особливого значення набуває процесний підхід в управлінні, який розглядає підприємство як сукупність взаємопов’язаних бізнес-процесів [1]. Удосконалення цих процесів можливе через методи бенчмаркінгу, перепроектування та інжинірингу бізнес-процесів, що підсилюють ефективність управлінського обліку та бізнес-аналітики [7].

Отже, управлінський облік і бізнес-аналіз становлять єдиний інтегрований механізм, який забезпечує формування, аналіз і використання інформації для управління діяльністю підприємства. Їхня взаємодія створює аналітичну основу для стратегічного розвитку, фінансової стабільності та інноваційної адаптивності бізнесу. Ефективне впровадження управлінського обліку та бізнес-аналітики у практику управління дозволяє підприємствам не лише оцінювати минулі результати, але й прогнозувати майбутні тенденції, мінімізуючи ризики і підвищуючи прибутковість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Rubens J. Business analysis and requirements engineering: the same, only different? *Requirements Engineering.* 2007. № 2. С. 121–123.

2. Project Management Institute. The PMI Guide to Business Analysis. 2017.

3. Palepu K. G., Healy P., Bernard V. Business Analysis and Valuation: Using Financial Statements. South-Western, 2003.

4. Камінська Т. Г. Управлінський аналіз як вид економічного аналізу. 2019.

5. Рилєєва С. В. Сутність управлінського аналізу у системі управління підприємством. 2018.

6. Сіменко І. Управлінський аналіз як самостійний вид економічного аналізу. 2020.

7. Харрінгтон Д. Business Process Improvement. McGraw-Hill, 2010.

Юлія Руденко,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Ю. І. Мискін,
д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

БІЗНЕС-АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах динамічного розвитку ринкової економіки та зростаючої конкуренції ефективне управління підприємством неможливе без системного аналізу його діяльності. Бізнес-аналіз виступає важливим інструментом, який забезпечує обґрунтованість управлінських рішень, сприяє оптимізації ресурсів, виявленню резервів підвищення ефективності та мінімізації ризиків.

Розвиток інформаційних технологій значно розширив можливості бізнес-аналізу, перетворивши його з інструменту фінансової оцінки у комплексну систему підтримки управління. Завдяки застосуванню сучасних методів аналітики, бізнес-інтелекту (BI) та прогнозного моделювання підприємства отримують можливість оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища, аналізувати тенденції та формувати ефективні стратегії розвитку.

Бізнес-аналіз поєднує елементи фінансового, економічного та управлінського аналізу, формуючи єдину аналітичну базу для ухвалення стратегічних і тактичних рішень. Його впровадження у систему управління дозволяє підвищити рівень прозорості діяльності, покращити комунікацію між підрозділами підприємства та забезпечити стале зростання конкурентоспроможності.

Інформаційне забезпечення бізнес-аналізу формується на основі внутрішніх та зовнішніх джерел даних. До внутрішніх належать відомості оперативного бухгалтерського обліку, результати внутрішнього аудиту та дані звітності. Для їх отримання активно застосовується спеціалізоване програмне забезпечення, зокрема мова структурованих запитів (SQL). Зовнішні ресурси забезпечують доступ до аналітичної інформації про ринок, конкурентів і макроекономічні умови.

У процесі бізнес-аналізу застосовують як кількісні, так і якісні методи дослідження. Кількісні підходи ґрунтуються на використанні числових даних для виявлення закономірностей і перевірки гіпотез, включаючи статистичний

аналіз, економіко-математичне моделювання, фінансову аналітику та інші інструменти, що забезпечують об'єктивність і точність результатів. Якісні методи, своєю чергою, спрямовані на глибоке розуміння поведінки, мотивації та досвіду учасників бізнес-процесів. До них належать глибинні інтерв'ю, фокус-групи, спостереження та контент-аналіз [1].

Серед ефективних інструментів бізнес-аналізу значне місце займають SWOT-, MOST-, PESTEL-аналіз, моделювання бізнес-процесів і метод CATWOE [2]. SWOT-аналіз використовується для оцінки поточного стану підприємства та формування стратегій розвитку, адже дозволяє визначити сильні та слабкі сторони організації, а також зовнішні можливості й загрози. Метод MOST (Mission, Objectives, Strategies, Tactics) орієнтований на дослідження місії, цілей, стратегій і тактичних кроків підприємства з метою досягнення поставлених результатів. Моделювання бізнес-процесів дає змогу візуалізувати діяльність компанії, дослідити інформаційні потоки, ресурси та визначити напрями оптимізації.

Аналіз PESTEL застосовується для оцінки впливу зовнішнього середовища, враховуючи політичні, економічні, соціальні, технологічні, екологічні та правові чинники. Його результати допомагають підприємствам адаптувати стратегії до змін ринкових і регуляторних умов. Методика CATWOE орієнтована на вивчення зацікавлених сторін і їхніх позицій, що сприяє ухваленню більш збалансованих управлінських рішень.

Сучасний бізнес-аналітичний інструментарій охоплює широкий спектр програмних рішень для автоматизації, моделювання, моніторингу та вдосконалення бізнес-процесів. До таких систем належать ERP-системи, BI-платформи, CRM-рішення, BPM-системи, засоби аналізу даних, онлайн-платформи для комунікації з клієнтами та інструменти на основі штучного інтелекту [3, с. 296–302].

Одним із найпоширеніших підходів у процесі прийняття управлінських рішень є метод багатокритеріального аналізу, який дозволяє систематично оцінювати альтернативи за різними показниками та пріоритетами. Цей підхід включає використання як кількісних, так і якісних критеріїв, що дає змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення навіть у складних і динамічних умовах. Сучасні аналітичні платформи, такі як Power BI, Tableau та SAP Analytics Cloud, надають широкі можливості для візуалізації даних, створення інтерактивних панелей та моніторингу ключових показників ефективності. Платформи RapidMiner і KNIME забезпечують автоматизацію обробки великих обсягів інформації, інтеграцію різнорідних даних, побудову прогнозних моделей і застосування алгоритмів машинного навчання для оптимізації бізнес-процесів. Крім

того, ці інструменти дозволяють аналізувати сценарії розвитку подій, порівнювати альтернативні стратегії та формувати звіти для підтримки стратегічного та оперативного управління.

Для реалізації моделей на основі теорії ігор активно використовують Power BI – потужний інструмент бізнес-аналітики компанії Microsoft.

Також популярними залишаються Microsoft Excel, Google Sheets і Tableau, які забезпечують широкі можливості для комплексного аналізу даних та їх візуалізації. Застосування такого інструментарію сприяє ефективному аналізу інформації, прогнозуванню тенденцій, ухваленню обґрунтованих управлінських рішень, оптимізації процесів, зниженню витрат і підвищенню конкурентоспроможності підприємства.

Таким чином, бізнес-аналіз виступає невід'ємним елементом ефективного управління підприємством у сучасних умовах динамічного розвитку ринкової економіки та зростаючої конкуренції. Він забезпечує системний підхід до оцінки діяльності, дозволяє виявляти резерви підвищення ефективності, оптимізувати ресурси та мінімізувати ризики. Завдяки інтеграції фінансового, економічного та управлінського аналізу бізнес-аналіз формує єдину аналітичну базу для ухвалення стратегічних і тактичних рішень, підвищує прозорість діяльності підприємства та покращує взаємодію між підрозділами.

Сучасні методи та інструменти бізнес-аналізу: SWOT, MOST, PESTEL, CATWOE, моделювання бізнес-процесів – забезпечують комплексне дослідження внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на діяльність підприємства, та сприяють формуванню обґрунтованих стратегій розвитку. Інформаційне забезпечення бізнес-аналізу на основі внутрішніх даних підприємства та зовнішніх аналітичних джерел, у поєднанні із сучасними програмними платформами: Power BI, Tableau, SAP Analytics Cloud, RapidMiner, KNIME, Microsoft Excel та Google Sheets – дозволяє ефективно обробляти великі обсяги інформації, виконувати прогнозне моделювання, аналізувати сценарії розвитку подій і приймати управлінські рішення на основі достовірних даних.

Отже, впровадження бізнес-аналізу в систему управління підприємством сприяє підвищенню конкурентоспроможності, забезпечує швидке реагування на зміни ринкових умов, оптимізацію процесів та розвиток стратегічного мислення менеджменту. Це робить бізнес-аналіз ключовим фактором сталого розвитку, цифрової трансформації та підвищення ефективності діяльності компанії в сучасному економічному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методологія досліджень у галузі бізнес-аналізу, економіки та менеджменту / Кузнєцова Т., Банар О., Понедількчук Т., Кузнєцов Є. *Ефективна економіка.* 2024. № 6. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_6_8

2. Вільчавський І. 5 основних технік бізнес-аналізу, які повинен знати кожен аналітик. URL : https://www.ba.in.ua/2024/01/12/5-osnovnyh-tehnik-biznes-analizuyaki-povynen-znaty-kozhen-analityk/

3. Іжевський П., Піхняк Т., Самарічева Т. Сучасні підходи в аналізі та оцінці бізнес-проектів. *Економічний простір.* 2024. № 191. С. 296–302. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2024_191_51

Володимир Савченко,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня освіти,
Київський кооперативний інститут бізнесу і права

РОЛЬ БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ У ФОРМУВАННІ ESG-ОРІЄНТОВАНИХ СТРАТЕГІЙ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

Сучасні трансформації світового бізнес-середовища засвідчують стрімку конвергенцію фінансових, соціальних та екологічних чинників у системі управлінських рішень. Для підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічні операції та входять до складу міжнародних груп компаній, це означає переосмислення парадигми трансфертного ціноутворення – від податково-контрольної процедури до інструмента стратегічного управління стійкістю бізнесу. У цьому контексті бізнес-аналітика відіграє ключову роль як механізм інтеграції ESG-орієнтації в моделі формування, моніторингу та верифікації трансфертних цін.

Традиційно система трансфертного ціноутворення ґрунтувалася на принципі «витягнутої руки», що передбачає узгодження цін у контрольованих операціях із ринковими. Проте сучасна економічна реальність доповнює цей принцип вимогами до нефінансової результативності – екологічної безпеки, соціальної відповідальності, належного корпоративного управління. З огляду на це, формування політики трансфертних цін уже не може обмежуватися виключно порівнянням фінансових показників прибутковості. Воно потребує комплексного аналітичного підходу, який відображає вплив ESG-детермінант на створення вартості, розподіл доходів і репутаційний капітал підприємства.

Бізнес-аналітика в цій системі виступає ключовим комунікатором між економічними, управлінськими та етичними цілями компанії. Її інструментарій охоплює методи багатовимірного аналізу, оцінку нефінансових показників, ризик-моделювання, сценарне прогнозування, валідацію даних із різних джерел. Це дозволяє не лише підтверджувати ринковість цін, а й демонструвати стейкхолдерам – державним органам, інвесторам, громадам – відповідність господарських рішень принципам сталості. Таким чином, бізнес-аналітика стає не лише технічною функцією, а філософією управління даними, спрямованою на баланс між податковою ефективністю, соціальною користю та екологічною відповідальністю.

ESG-орієнтоване трансфертне ціноутворення передбачає переосмислення базових елементів функціонального аналізу. Якщо традиційно він фокусувався

на зіставленні функцій, активів і ризиків, то нині до нього додаються ESG-фактори вартості – рівень вуглецевого сліду, використання ресурсів, умови праці, корпоративна етика, дотримання прав людини. Бізнес-аналітика забезпечує їх кількісну та якісну оцінку, включення у внутрішні моделі визначення цін і прибутковості. Розробка ESG-метрик дає змогу формувати «подвійну аналітичну лінію»: фінансову (прибуток, маржа, податки) і нефінансову (соціальні та екологічні результати), що створює новий тип прозорості у звітності транснаціональних компаній.

Важливою передумовою впровадження такого підходу є цифровізація бізнес-аналітичних процесів. Використання data-driven систем, інтегрованих баз даних, інструментів BI-платформ (Power BI, Tableau, Qlik) забезпечує побудову аналітичних панелей, які поєднують економічні, екологічні й соціальні показники. Це формує основу для динамічного моніторингу ефективності контрольованих операцій, виявлення аномалій у ціноутворенні та відстеження прогресу щодо ESG-цілей. Аналітична автоматизація дозволяє зменшити суб'єктивність управлінських рішень і підвищити якість доказової бази у разі податкових перевірок.

Управлінський ефект бізнес-аналітики в ESG-контексті полягає у зміщенні фокусу трансфертної політики з мінімізації податкового навантаження на оптимізацію вартості сталого розвитку. Розрахунок рентабельності операцій доповнюється аналізом ефективності екологічних інвестицій, соціальних ініціатив і корпоративних практик. Бізнес-аналітика стає інструментом стратегічного планування, який дозволяє ідентифікувати «зелені зони створення вартості» – види діяльності, що одночасно генерують прибуток і позитивний ESG-ефект. У такий спосіб формується новий вимір конкурентоспроможності, де трансфертне ціноутворення стає механізмом внутрішнього балансування економічних і етичних пріоритетів групи компаній.

Особливого значення бізнес-аналітика набуває у процесі формування ESG-комплаєнсу у сфері трансфертного ціноутворення. Вона дозволяє проводити регулярні аудитні перевірки даних, оцінювати ступінь дотримання регуляторних вимог (OECD, BEPS 2.0, CSRD), забезпечувати узгодженість нефінансових показників із фінансовими результатами. Це підвищує якість управлінської звітності, знижує ризики маніпуляцій та підсилює довіру до корпоративної звітності в очах інституційних інвесторів і державних органів. Таким чином, бізнес-аналітика виступає основою доказової екосистеми ESG-трансфертного ціноутворення.

Водночас запровадження ESG-аналітики у трансфертне ціноутворення вимагає глибокої адаптації існуючих підходів до оцінки зіставності. Необхідно враховувати, що операції з однаковими фінансовими показниками можуть мати різну соціально-екологічну вагу, і навпаки. Отже, аналітична система має враховувати індекси сталості, корпоративні рейтинги, рівень вуглецевих викидів, сертифікації (ISO 14001, SA 8000, GRI Standards). Інтеграція цих параметрів у методику порівняльного аналізу створює передумови для формування «ESG-скоригованої ціни ринкової рівноваги», яка більш адекватно відображає реальну цінність операції для суспільства та довкілля.

Таким чином, роль бізнес-аналітики у формуванні ESG-орієнтованих стратегій трансфертного ціноутворення полягає у переході від описової функції аналізу до системної інтеграції даних сталого розвитку в економічне управління. Вона забезпечує нову якість аналітичної взаємодії між підрозділами фінансів, податкового планування, сталого розвитку та корпоративного управління. Завдяки цьому трансфертне ціноутворення стає не лише сферою регуляторного комплаєнсу, а платформою для формування інклюзивної, відповідальної й довгостроково ефективної бізнес-моделі. Отже, бізнес-аналітика виступає ядром аналітичної екосистеми сталого трансфертного ціноутворення, здатної поєднати вимоги податкової справедливості з принципами ESG-стратегії. Її стратегічна роль полягає у створенні механізмів обґрунтованої довіри між державою, бізнесом та суспільством, що є фундаментом сучасної парадигми прозорого й відповідального економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Савченко В. В. Еволюція концепції податкової відповідальності бізнесу в контексті ESG-підходу. *Український економічний часопис*. 2025. № 9. С. 127–131.

2. Савченко В. В. Модель формування параметризованого ESG-профілю контрольованих операцій в цілях трансфертного аналізу. *Економіка та суспільство*. 2025. № 77. DOI 10.32782/2524-0072/2025-77-102

Дар'я Сіденко,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Ю. І. Мискін,
*д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес аналітики,
Державний податковий університет*

SWOT-АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасне стратегічне управління бізнесом дедалі частіше базується на розумінні внутрішніх можливостей організації, її ресурсного потенціалу та здатності адаптуватися до динамічного зовнішнього середовища. Одним із базових інструментів такого аналізу є SWOT-аналіз, що забезпечує системний підхід до оцінки сильних і слабких сторін компанії, а також зовнішніх можливостей і загроз.

SWOT-аналіз – це потужний інструмент для стратегічного управління, який дозволяє компаніям здійснювати аналіз внутрішніх і зовнішніх аспектів свого бізнесу. Абревіатура SWOT походить від англійських слів: Strengths (сильні сторони), Weaknesses (слабкі сторони), Opportunities (можливості) та Threats (загрози) [1].

SWOT має перевагу в універсальності та простоті використання. Він може бути застосований у будь-якому типі організацій – від малого бізнесу до великих міжнародних корпорацій. Наприклад, для мережі ресторанів SWOT-аналіз швидко виявляє, що сильною стороною є унікальне меню та лояльна клієнтська база, слабкою – застаріле обладнання кухні, можливістю – розвиток доставки, загрозою – зростання цін на продукти. Натомість обмеженням SWOT є певна суб'єктивність оцінок, адже результати залежать від досвіду та сприйняття експертів. Практичне застосування цього методу можна розглянути на прикладі українського IT-стартапу, де сильними сторонами є висококваліфікована команда розробників та інноваційний продукт, слабкими – обмежений маркетинговий бюджет та відсутність міжнародного досвіду, можливостями – зростання попиту на цифрові рішення в Європі та доступ до міжнародних грантів, а загрозами – посилення конкуренції з боку глобальних гравців та відтік талантів за кордон.

У процесі стратегічного планування SWOT-аналіз виступає інструментом узгодження внутрішніх ресурсів компанії із зовнішніми викликами ринку. Цей метод створює інформаційну основу для управлінських рішень, інтегруючи оцінку поточного стану підприємства з перспективами майбутнього розвитку. Систематичне вивчення сильних сторін компанії дає змогу сформулювати її конкурентні переваги, натомість аналіз слабких сторін вказує на напрямки необхідних удосконалень. Дослідження ринкових можливостей окреслює потенційні траєкторії зростання бізнесу, тоді як ідентифікація загроз забезпечує превентивне управління ризиками. Виробник меблів з 15-річним досвідом може використати свою репутацію якісного виробника для виходу на експортні ринки ЄС, застосувавши стратегію SO (сильні сторони плюс можливості). За стратегією WO компанія долає обмежені виробничі потужності через залучення інвестицій від європейських фондів. Стратегія ST передбачає протистояння зростанню цін на сировину завдяки налагодженим відносинам з постачальниками, а стратегія WT спрямована на зменшення залежності від імпортної фурнітури через загрозу логістичних проблем шляхом пошуку локальних постачальників.

Практичним прикладом ефективного застосування SWOT-аналізу може слугувати кейс української мережі кав'ярень, що планувала відкриття першого закладу в Польщі. Аналіз виявив такі сильні сторони, як унікальні авторські рецепти напоїв, досвід управління мережею з 12 закладів та сильний бренд в Україні, проте слабкими сторонами стали відсутність знання польського ринку, обмежений бюджет на маркетинг та мовний бар'єр. Можливості включали велику українську діаспору у Варшаві, зростаючий інтерес до української культури та доступність комерційної нерухомості, тоді як загрози полягали у високій конкуренції понад 200 кав'ярень, вищих операційних витратах та складності з сертифікацією продукції. На основі проведеного SWOT-аналізу компанія прийняла стратегічні рішення про позиціонування як української автентичної кав'ярні, партнерство з українською громадою для початкового маркетингу, найм польського консультанта для адаптації бізнес-моделі та фокус на унікальності продукту для диференціації від конкурентів. Результатом стало успішне відкриття з окупністю за 8 місяців замість планованих 12.

Отже, SWOT-аналіз залишається фундаментальним інструментом стратегічного планування, який дозволяє поєднати оцінку внутрішніх ресурсів і зовнішнього середовища для формування ефективної бізнес-стратегії. А у поєднанні з ресурсно-орієнтованим підходом виступає ключовим елементом у системі стратегічного управління підприємством, що сприяє досягненню стабільного розвитку та довгострокової

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. SWOT-аналіз. URL : https://ukrainiandigital.com/swot-analiz/
2. Копчак Ю. С., Лобунець Т. В., Луковський Р. І. SWOT-аналіз як важливий інструмент у розробці стратегії бізнесу. URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3868/3788
3. SWOT-аналіз із прикладами. URL : https://esputnik.com/uk/blog/swot-analiz-iz-prikladami
4. Хіч Р. Я. Використання методики SWOT-аналізу як маркетингового інструменту стратегічного планування для оцінки перспектив розвитку молочної промисловості України.

Даніїл Скляров,
здобувач першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Н. В. Параниця,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ МОНТЕ-КАРЛО ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах високої волатильності фінансових ринків підприємства стикаються з необхідністю прогнозування та управління ризиками, які можуть суттєво впливати на їхню фінансову стійкість. Традиційні методи оцінки часто не враховують повний спектр можливих сценаріїв, що знижує точність прогнозів. У цьому контексті метод Монте-Карло є потужним інструментом імітаційного моделювання, який дозволяє оцінити діапазон ймовірних результатів та прийняти більш обґрунтовані управлінські рішення.

Фінансова стійкість підприємства визначає його здатність зберігати платоспроможність, виконувати зобов'язання та забезпечувати розвиток навіть в умовах ризиків і кризових явищ. Традиційні методи оцінки стійкості, такі як аналіз коефіцієнтів ліквідності чи платоспроможності, не завжди відображають реальні ризики майбутніх періодів. Тому метод Монте-Карло є перспективним інструментом, адже він дозволяє врахувати випадковість, невизначеність та широкий діапазон можливих сценаріїв.

Методи дослідження:

– Симуляційне моделювання методом Монте-Карло для прогнозування можливих сценаріїв розвитку фінансових показників.

– Сценарний аналіз (оптимістичний, песимістичний та базовий сценарії).

– Фінансові коефіцієнти стійкості (ліквідність, рентабельність, покриття боргів).

– Історичний аналіз даних для визначення ймовірнісних розподілів.

Моделювання фінансових потоків підприємства показало, що використання симуляції Монте-Карло дає змогу оцінити не лише середньоочікувані значення, а й імовірність екстремальних відхилень а також дозволяє виявити критичні параметри (обсяг продажів, собівартість, відсоткові ставки), що мають

найбільший вплив на стійкість бізнесу. Формує розподіл імовірних значень коефіцієнтів ліквідності й рентабельності, що дає можливість передбачити ризики банкрутства або дефіциту обігових коштів.

Практичний приклад. Припустимо, що підприємство має початкові фінансові параметри:

- середня річна виручка: 50 млн грн, стандартне відхилення ±10 %;
- операційні витрати: 35 млн грн, стандартне відхилення ±8 %;
- кредитні зобов'язання: 5 млн грн на рік;
- податкове навантаження: 18 % від прибутку.

Було проведено 10 000 симуляцій методом Монте-Карло.

Основні результати:

- Ймовірність збереження позитивного грошового потоку: 83 %.
- Середнє значення рентабельності (ROA): 7,5 % (діапазон від –5 % до +20 %).
- Ймовірність дефолту за боргами (DSCR < 1): 12 %.
- Медіанний рівень ліквідності (Current Ratio): 1,65.

Застосування симуляції Монте-Карло у фінансовому менеджменті підприємства забезпечує підвищення точності прогнозування та можливість адаптації стратегії до ризик-апетиту власників. Ефективне використання stress-testing для оцінки граничних умов діяльності підприємства.

Метод Монте-Карло є потужним інструментом у прогнозуванні фінансової стійкості підприємств. Його інтеграція у систему фінансового планування дозволяє виявити приховані ризики, сформувати адаптивні сценарії розвитку та зменшити невизначеність у прийнятті управлінських рішень. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на поєднання цього методу з машинним навчанням для побудови ще точніших адаптивних моделей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Параниця Н. В., Скляров Д. Г. Прогнозування ризиків інвестиційного портфеля з використанням симуляції Монте-Карло. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2025. № 4. С. 39–45. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2025_4_8

2. Портфоліо метод Монте-Карло. URL : https://www.portfoliovisualizer.com/financial-goals#analysisResults

3. Огінський Є., Огінський Є. Метод Монте-Карло у моделюванні процесів управління персональними фінансами. URL : https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/01/28.pdf

4. Рішення для бізнесу / YouControl : офіційний вебсайт. URL : https://youcontrol.com.ua/

Микола Томчук,
здобувач першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Н. В. Параниця,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики, Державний податковий університет

АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ (KPI) В УПРАВЛІННІ БІЗНЕСОМ

У сучасних умовах глобальної конкуренції ефективність управління підприємством визначається не лише якістю стратегічного планування, а й здатністю швидко оцінювати результати діяльності. Одним із найдієвіших інструментів контролю й оцінювання є система ключових показників ефективності (Key Performance Indicators – KPI). Її впровадження дозволяє підприємствам формувати прозору систему мотивації персоналу, виявляти «вузькі місця» бізнес-процесів та підвищувати результативність управлінських рішень.

KPI є кількісними та якісними показниками, що відображають рівень досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства. Згідно з міжнародною практикою, система KPI базується на принципах SMART (Specific, Measurable, Achievable, Relevant, Time-bound), які забезпечують конкретність, вимірюваність та досяжність цілей.

Для систематизації показників часто використовується концепція Balanced Scorecard (BSC), розроблена Р. Капланом і Д. Нортоном. Вона передбачає оцінювання діяльності підприємства за чотирма перспективами: фінансовою, клієнтською, внутрішніх процесів та навчання і розвитку.

Успішне впровадження KPI вимагає тісного зв’язку між стратегічними цілями організації та показниками результативності на всіх рівнях управління.

Підприємства використовують такі KPI, як EBITDA, ROI, ROA, Cash Flow, Debt Ratio для вимірювання прибутковості та ефективності використання капіталу. Ці показники є ключовими для інвесторів і власників бізнесу.

У маркетинговій діяльності популярними є KPI: Customer Acquisition Cost (CAC), Customer Lifetime Value (CLV), конверсія продажів, частка ринку, рівень утримання клієнтів (Retention Rate). Вони дозволяють виміряти результативність рекламних кампаній та ступінь лояльності клієнтів.

Ключовими є показники плинності кадрів, ефективності навчання, залученості персоналу (Employee Engagement Index). KPI у сфері управління персоналом створюють основу для системи мотивації, орієнтованої на досягнення стратегічних результатів.

Система KPI є невід'ємним елементом сучасного управління бізнесом. Вона забезпечує узгодженість між стратегічними цілями підприємства та індивідуальними завданнями працівників, сприяє підвищенню продуктивності, прозорості управлінських рішень і конкурентоспроможності організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рішення для бізнесу / YouControl : офіційний вебсайт. URL : https://youcontrol.com.ua/

2. Parmenter D. Key Performance Indicators: Developing, Implementing, and Using Winning KPIs. Wiley, 2019.

3. Ніколаєнко І. І. Ключові показники ефективності як інструмент оцінки управлінської діяльності підприємства. *Економіка і менеджмент.* 2023. № 2. С. 44–52.

4. Гриценко О. В. Сучасні підходи до впровадження системи KPI у вітчизняних компаніях. *Менеджмент XXI століття.* 2022. № 1. С. 33–41.

Марія Федчук,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Н. В. Параниця,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ SWOT- ТА PEST(EL)-АНАЛІЗУ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

У сучасному динамічному та висококонкурентному бізнес-середовищі, здатність організації приймати своєчасні та ефективні управлінські рішення є критично важливою умовою її сталого розвитку та успіху. Цей процес неможливий без систематичного та всебічного аналізу як внутрішнього потенціалу компанії, так і зовнішніх факторів впливу. У зв'язку з цим, методи стратегічного аналізу, зокрема SWOT та PEST(EL), набувають статусу фундаментального інструментарію менеджменту. PEST(EL)-аналіз (Політичні, Економічні, Соціальні, Технологічні, Екологічні та Правові фактори) забезпечує глибоку оцінку макросередовища, ідентифікуючи ключові зовнішні Можливості та Загрози, що формують ринковий контекст діяльності. Водночас, SWOT-аналіз (Сильні, Слабкі сторони, Можливості, Загрози) є інтегруючим механізмом, який поєднує виявлені зовнішні чинники з внутрішньою оцінкою ресурсів, компетенцій та недоліків організації. Комплексне та синергетичне використання цих двох методів дозволяє керівництву отримати обґрунтовану інформаційну базу для формування стратегічного бачення, мінімізації ризиків, раціонального розподілу ресурсів та розробки конкретних заходів, що підвищують конкурентоспроможність та забезпечують довгострокову життєздатність організації в умовах постійних змін.

SWOT-аналіз дозволяє компаніям систематично дослідити своє внутрішнє та зовнішнє середовище, що є необхідною умовою для визначення стратегічних пріоритетів. Шляхом ідентифікації ключових внутрішніх та зовнішніх чинників, які безпосередньо впливають на досягнення корпоративних цілей, SWOT-аналіз формує інформаційну основу для прийняття управлінських рішень. Зокрема, він є фундаментом для оцінки конкурентоспроможності фірми, допомагаючи їй не лише підготуватися до потенційних викликів з боку ринку, але й оперативно

адаптувати свою стратегію до змінних умов бізнес-середовища, забезпечуючи, таким чином, стійкий розвиток [1].

Сучасне застосування методу вимагає не простого перерахування факторів, а їхньої пріоритезації та кількісної оцінки – часто використовується система вагових коефіцієнтів або бальні оцінки для визначення важливості кожного фактора та його впливу на успіх, що підвищує об'єктивність кінцевих стратегічних висновків. Завершальним етапом аналізу є формулювання чотирьох груп стратегій на основі перехресного зіставлення факторів: стратегії SO (використання Сильних сторін для реалізації Можливостей), стратегії ST (використання Сильних сторін для нейтралізації Загроз), стратегії WO (подолання Слабких сторін для використання Можливостей) та стратегії WT (мінімізація Слабких сторін і уникнення Загроз) [1]. Це перетворює статичний аналіз на динамічний інструмент генерації конкретних, цілеспрямованих та проактивних управлінських рішень, які охоплюють такі сфери як інвестиції, розробка нових продуктів, оптимізація внутрішніх процесів та формування альянсів.

Метод PEST(EL)-аналізу є інструментом стратегічного менеджменту, який застосовується виключно для глибокої оцінки зовнішнього макросередовища організації, ідентифікуючи ключові неконтрольовані фактори, що формують Можливості та Загрози для бізнесу [2]. PEST(EL) фокусується лише на зовнішніх факторах, які є спільними для всіх суб'єктів у галузі, на відміну від внутрішніх факторів, які оцінює, наприклад, SWOT-аналіз. Фактори PESTEL-аналізу наведені в табл. 1.

Таблиця 1 – Фактори PEST(EL)-аналізу

Політичні фактори	Включають державну політику, стабільність уряду, податкову політику, торговельні бар'єри та рівень корупції, впливаючи на операційну легітимність та загальні умови ведення бізнесу
Економічні фактори	Охоплюють темпи зростання ВВП, рівень інфляції, відсоткові ставки, курси валют та купівельну спроможність споживачів, що визначає попит та доступність капіталу. Соціально-культурні фактори стосуються демографічних змін, стилю життя, культурних цінностей, ставлення до роботи та освіти, впливаючи на споживчу поведінку та ринок праці
Технологічні фактори	Включають швидкість інновацій, рівень автоматизації, державні інвестиції в дослідження, впливаючи на конкурентоспроможність, виробничі процеси та пропозицію нових продуктів
Екологічні фактори	Охоплюють законодавство про захист навколишнього середовища, зміни клімату, ставлення до сталого розвитку та доступність природних ресурсів, що вимагає відповідальності та адаптації бізнес-моделей
Правові фактори	Включають антимонопольне законодавство, закони про захист прав споживачів та трудове право, що встановлює юридичні рамки діяльності

Джерело: складено автором на основі [2].

У процесі прийняття управлінських рішень, PEST(EL)-аналіз є первинним етапом стратегічного планування, що дозволяє керівництву прогнозувати майбутні зміни у макросередовищі, які можуть створити Можливості (наприклад, лібералізація ринку, субсидії на інновації) або Загрози (наприклад, посилення регулювання, економічний спад). Результати цього аналізу використовуються для формування стратегічного бачення, управління ризиками та забезпечення стратегічної відповідності між внутрішніми компетенціями фірми та зовнішніми викликами.

Актуальним є кількісне ранжування виявлених PEST(EL) факторів за їхньою імовірністю настання та силою впливу на діяльність компанії, що дозволяє пріоритезувати стратегічні ініціативи та ефективно розподіляти ресурси для мінімізації негативного впливу загроз та максимального використання можливостей. Без ґрунтовного PEST(EL)-аналізу управлінські рішення можуть бути необґрунтованими та вразливими до непередбачуваних макроекономічних чи політичних шоків [3, с. 51–53].

Отже, саме поєднання цих двох методів забезпечує стратегічну відповідність між внутрішніми компетенціями фірми та вимогами зовнішнього ринку. Управлінські рішення, прийняті на основі такого подвійного аналізу, є більш стійкими до ризиків, оскільки вони враховують як потенціал компанії, так і зовнішні виклики. Актуальність цієї методики постійно зростає, вимагаючи кількісного посилення аналізу (через вагові коефіцієнти та ранжування), що перетворює SWOT і PEST(EL) з простих описових моделей на динамічні інструменти моніторингу, прогнозування та підвищення конкурентоспроможності організації. Таким чином, використання цих методів є обов'язковою передумовою для досягнення довгострокової успішності та життєздатності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Копчак Ю. С., Лобунець Т. В., Луковський Р. І. SWOT-аналіз як важливий інструмент у розробці стратегії бізнесу. *Економіка та суспільство.* 2024. Вип. 61. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-146 (дата звернення: 28.10.2025).

2. Марухленко О. В., Шульгіна Т. С. Розробка проекту аудиту персоналу як складового інструменту HR-аналітики. *Актуальні питання економічних наук.* 2025. Вип. 15. URL : https://doi.org/10.5281/zenodo.17195887 (дата звернення: 28.10.2025).

3. Ясіновська І. Ф., Ясіновська Х. В. Бізнес-аналіз: значення, методи, інструменти. *Scientific Innovation: Theoretical Insights and Practical Impacts* : European Open Science Space: collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference, March 10–12. 2025. Naples, Italy, 2025. № 26. P. 51–53. URL : https://www.eoss-conf.com/wp-content/uploads/2025/03/Naples_Italy_10.03.25.pdf (дата звернення: 28.10.2025).

Аліна Харченко,
здобувачка другого (магістерського) рівня освіти
Науковий керівник:
Н. В. Параниця,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики, Державний податковий університет

ВИКОРИСТАННЯ BIG DATA ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

У сучасному світі інформація стала ключовим стратегічним ресурсом. Керівники компаній дедалі частіше спираються не на інтуїцію, а на аналітику даних, що дає змогу приймати більш обґрунтовані управлінські рішення. Технології Big Data – це не просто інструмент обробки великих масивів інформації, а фундамент для побудови ефективних бізнес-моделей, оптимізації процесів і підвищення конкурентоспроможності організацій.

Під терміном Big Data розуміють обробку великих обсягів структурованих та неструктурованих даних, що надходять із різних джерел у режимі реального часу. Головною цінністю великих даних є не сам їх обсяг, а здатність отримувати з них інсайти – нові знання, які допомагають ухвалювати управлінські рішення. Основні характеристики Big Data описують «п’ять V»:

Volume (обсяг) – терабайти і петабайти інформації;

Velocity (швидкість) – безперервний потік даних у реальному часі;

Variety (різноманітність) – дані з датчиків, соціальних мереж, CRM-систем тощо;

Veracity (достовірність) – надійність джерел і якість даних;

Value (цінність) – здатність створювати користь для бізнесу.

Управлінські рішення традиційно базуються на аналітичних звітах, прогнозах і статистиці. Однак Big Data дозволяє перейти на якісно новий рівень – аналітику в реальному часі, що враховує тисячі змінних і надає гнучкі сценарії для реагування. Використання великих даних забезпечує:

підвищення точності прогнозування попиту, ризиків і ринкових тенденцій;

оптимізацію ресурсів (фінансових, людських, виробничих);

автоматизацію управлінських процесів завдяки машинному навчанню;

персоналізацію послуг і продуктів;

зменшення невизначеності при стратегічному плануванні.

Для роботи з Big Data застосовуються такі інструменти, як Hadoop, Spark, Cassandra, Tableau, Power BI, а також хмарні сервіси AWS, Azure, Google Cloud. Комбінація Big Data з технологіями AI (штучного інтелекту), IoT (Інтернет речей) і Machine Learning (машинне навчання) дозволяє створювати адаптивні системи управління, які самостійно генерують рішення на основі накопиченого досвіду.

Попри очевидні переваги, використання Big Data супроводжується певними труднощами:

потреба у значних інвестиціях в інфраструктуру;

дефіцит кваліфікованих кадрів;

ризики безпеки даних та етичні питання їх використання.

У майбутньому провідні компанії інтегруватимуть Big Data у всі рівні управління – від оперативного до стратегічного, що перетворить дані на основний актив організації.

Big Data – це не просто технологія, а інструмент управлінської революції. Завдяки великим даним підприємства можуть приймати рішення швидше, точніше та з меншими ризиками. Успішне впровадження Big Data сприяє підвищенню ефективності, конкурентоспроможності та стійкості бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The Influence of Big Data in Business and Decision-Making. 2023. URL : https://www.linkedin.com/pulse/influence-big-databusiness-decision-making-zo7sf/

2. Zhang, G., Lu, H., Zhang, H., & Zhang, H. (2020). Design and Application of Railway Intelligent Big Data Information Network Platform. Proceedings from ICBDEM '20: 2020 International Conference on Big Data Application & Economic Management. (pp. [specific pages, if available]). [Location]: [Publisher, if specified].

3. Paranytsia N. V. Accounting technologies and reporting in cost management of transfer pricing operations on the basis of sustainable development. Роль та значення бухгалтерського обліку, оподаткування, аналізу та контролю у підтримці інноваційно-інвестиційної активності підприємств для створення продукції з високим ступенем доданої вартості та сприяння післявоєнному відновленню економіки України : кол. моногр. / за заг. ред. Т. С. Гайдучок. Житомир : Поліський національний університет, 2024. С. 8–27.

Катерина Хом'як,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Ю. І. Мискін,
д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ОПТИМІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ СПЕЦІАЛЬНИХ ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ

У сучасних умовах господарювання питання ефективного ведення бухгалтерського обліку є одним із найважливіших для забезпечення стабільної фінансової діяльності підприємств, адже від нього залежить не лише точність фінансової інформації, а й здатність підприємства своєчасно приймати обґрунтовані управлінські рішення. Облік є основою для аналізу господарської діяльності, оцінки фінансового стану та планування подальших дій.

У зв'язку з розвитком цифрових технологій, автоматизація облікових процесів стала не лише популярною тенденцією, а й об'єктивною необхідністю. Застосування спеціалізованого програмного забезпечення дозволяє значно підвищити ефективність роботи бухгалтерії, мінімізувати людський фактор і прискорити обробку даних.

Інформаційні системи, призначені для автоматизації облікових процесів, забезпечують ведення обліку в режимі реального часу, оперативне формування звітності згідно з чинними нормативами, безпечне збереження даних і своєчасну адаптацію до змін у законодавстві. До того ж, подібні рішення часто інтегруються з іншими управлінськими системами – такими як управління персоналом, логістика, продажі чи складський облік – що дозволяє створити єдиний інформаційний простір підприємства. Це сприяє покращенню координації між підрозділами та підвищує загальну ефективність діяльності.

На вітчизняному ринку існує широкий спектр програмних продуктів, що орієнтовані на ведення бухгалтерського обліку. Найпоширенішими серед них є такі системи як: «BAS Бухгалтерія», «MASTER: Бухгалтерія», «M.E.Doc», «Bookkeeper», «Дебет Плюс» тощо. Ці програмні продукти мають різну функціональність, рівень складності впровадження, вартість, а також орієнтовані на підприємства різного розміру та галузевої спрямованості.

Наприклад, BAS є універсальною платформою для автоматизації як бухгалтерського, так і управлінського обліку, забезпечує можливість гнучкого налаштування під потреби конкретної організації, має зручний інтерфейс та підтримується регулярними оновленнями [1].

Водночас «M.E.Doc» орієнтований насамперед на електронний документообіг, подання звітності до контролюючих органів і обмін податковими накладними, що значно полегшує виконання обов'язків підприємств перед державою [2].

Оптимізація бухгалтерського обліку за допомогою спеціалізованих програм дозволяє вирішити цілу низку проблем, з якими стикаються підприємства в процесі своєї діяльності. Зокрема, це зниження витрат на обробку даних, покращення внутрішнього контролю, підвищення оперативності та аналітичності облікової інформації, що у свою чергу сприяє підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень. Також програмні забезпечення забезпечують гнучкість в адаптації до нових стандартів обліку, змін законодавства та особливостей ведення обліку в різних секторах економіки. Застосування таких рішень дає змогу підприємствам швидше реагувати на зміни у зовнішньому середовищі, уникати помилок у фінансовій звітності, зменшити ризики штрафних санкцій та забезпечити прозорість фінансової діяльності [3].

Для успішного впровадження програмного забезпечення необхідно враховувати низку ключових факторів: рівень кваліфікації персоналу, технічне забезпечення, специфіку діяльності підприємства, а також відповідність програмного продукту чинним обліковим стандартам. Важливу роль відіграють професійна підтримка, систематичне навчання користувачів і контроль якості

облікових процесів. Лише цілісний підхід до автоматизації дозволяє досягти очікуваних результатів та забезпечити стабільну ефективність у довгостроковій перспективі.

У сучасну епоху цифрових трансформацій використання програмних рішень в обліковій сфері набуває стратегічного значення. Це не тільки оптимізує робочі процеси, а й відкриває нові перспективи для компаній, які прагнуть залишатися конкурентоспроможними. Відмова від ручного введення даних на користь цифрових технологій сприяє прозорості бізнес-процесів, підвищенню рівня контролю та точності аналітики.

Таким чином, використання спеціалізованих програмних продуктів у бухгалтерському обліку є ефективним інструментом удосконалення внутрішніх процесів підприємства. Це не лише спрощує виконання щоденних завдань, а й формує підґрунтя для стійкого розвитку організації. Інтеграція цифрових рішень в облікову практику – це інвестиція в майбутнє, яка дозволяє бізнесу адаптуватися до нових умов, зберігаючи при цьому високу якість і надійність фінансової інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рішення для масового ринку. BAS Бухгалтерія. URL : https://www.bas-soft.eu/soft/bas-mass/bas-accounting/ (дата звернення: 10.04.2025).

2. Васильєва В. Г. Щодо організації електронного документообігу. *Трансформація бухгалтерського обліку, аналізу та контролю в умовах соціально-економічних викликів* : матеріали Міжнародного круглого столу, м. Тернопіль, 28 трав. 2021 р. Тернопіль, 2021. С. 30–33.

3. Птіцина Л. А. Інформаційні системи і технології в обліку та аудиті : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 071 «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Оподаткування, облік, контроль в управлінні підприємством». Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 127 с.

Євгеній Шевченко,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня освіти,
Державний податковий університет

ЦИФРОВИЙ СЛІД ПОСТАВОК ЯК ЕЛЕМЕНТ АНАЛІТИЧНОГО КОНТРОЛЮ ВИТРАТ У СИСТЕМІ GREEN LOGISTICS

Сучасна логістика перебуває у фазі глибокої трансформації, що зумовлена поєднанням екологічних, технологічних і управлінських чинників. Під впливом глобальної концепції сталого розвитку, декарбонізації транспортно-логістичних систем і цифровізації процесів постачання формується нова парадигма – Green Logistics, у межах якої ключовим стає не лише управління потоками матеріальних ресурсів, а й аналітичний контроль їх екологічних і економічних ефектів. У цій системі виникає поняття «цифрового сліду поставок» – інформаційно-аналітичного відображення ланцюга постачання, що фіксує кожну дію, операцію, витрату, переміщення та екологічний вплив на всіх етапах руху товару.

Цифровий слід поставок виступає інструментом трасування логістичних процесів у реальному часі, забезпечуючи прозорість і доказовість управлінських рішень. Його формування базується на інтеграції даних із різних джерел – ERP-, WMS-, CRM-систем, транспортних трекерів, сенсорних IoT-пристроїв, блокчейн-платформ і корпоративних облікових модулів. Сукупність цих даних створює «цифровий двійник» ланцюга постачання, який дозволяє здійснювати аналітичний контроль витрат, оцінювати енергоспоживання, викиди CO_2, відхилення від нормативних маршрутів і втрати продуктивності.

У системі Green Logistics цифровий слід набуває подвійної ролі – облікової та аналітичної. З одного боку, він формує інформаційну базу для відображення витрат на транспортування, зберігання, пакування, утилізацію, тобто забезпечує повноту облікової ідентифікації логістичних витрат. З іншого – створює підґрунтя для аналітичної оцінки екологічної ефективності операцій,

вимірювання «вуглецевого індексу» поставки, розрахунку енергоємності одиниці продукції, визначення частки відновлюваних ресурсів у процесі доставки. Таким чином, цифровий слід є інтегрованим аналітичним модулем управління витратами та сталими показниками одночасно.

Використання цифрового сліду у логістичній аналітиці змінює логіку прийняття управлінських рішень. Традиційно контроль витрат здійснювався на основі звітності постфактум, тобто після завершення логістичного циклу. У

цифровій парадигмі відбувається перехід до превентивного аналітичного контролю, коли інформація про витрати й екологічні наслідки формується в реальному часі. Це забезпечує можливість оперативного коригування маршрутів, способів транспортування або режимів зберігання задля мінімізації енерговитрат і негативного екологічного впливу.

Аналітична функція цифрового сліду реалізується через побудову візуалізаційних панелей (дашбордів), які поєднують фінансові та нефінансові метрики. У таких системах вартісні показники (паливо, амортизація, оплата праці, страхування) поєднуються з екологічними (викиди CO_2, споживання енергії, кількість переробленої упаковки, коефіцієнт повторного використання матеріалів). Завдяки цьому формується аналітична модель «Total Cost of Green Logistics», що відображає повний життєвий цикл витрат, включно з екологічними зовнішніми ефектами.

Важливим компонентом є використання технологій блокчейн і смарт-контрактів, які дозволяють зафіксувати дані про рух товарів і витрати у незмінному цифровому форматі. Це підвищує достовірність аналітичних висновків і формує довіру між учасниками ланцюга постачання. У свою чергу, застосування інструментів машинного навчання і прогнозної аналітики дає змогу моделювати сценарії оптимізації маршрутів, розподілу транспортних засобів, управління запасами з урахуванням екологічних KPI. Такі рішення перетворюють цифровий слід із пасивного джерела даних на активний механізм управління логістичними ризиками та витратами.

Особливого значення набуває інтеграція цифрового сліду з обліково-аналітичними системами підприємства. Це забезпечує узгодженість між фінансовими даними та даними про екологічну результативність. Витрати, що відображаються в бухгалтерському обліку, доповнюються інформацією про їх екологічну складову, а управлінські звіти включають показники ефективності логістичних операцій з урахуванням сталості. Такий підхід дозволяє створювати збалансовану систему аналітичних показників (Balanced Green KPI), у якій фінансові результати співвідносяться з індикаторами соціальної відповідальності та екологічного впливу. Упровадження цифрового сліду в систему Green Logistics сприяє підвищенню транспарентності ланцюгів постачань, зниженню рівня нецільових витрат, удосконаленню контролю за ресурсами та формуванню довіри між партнерами. На макрорівні це створює ефект інституційного вирівнювання – стандартизацію процедур обліку, гармонізацію даних між різними учасниками, підвищення якості регіональної статистики логістичних викидів. З погляду сталого розвитку, цифровий слід виступає механізмом відповідальної звітності

бізнесу перед суспільством, забезпечуючи доказову базу екологічної доброчесності компанії.

Отже, цифровий слід поставок є інноваційним елементом аналітичного контролю логістичних витрат у системі Green Logistics. Він дозволяє перетворити логістичні дані на стратегічний ресурс управління, інтегрувати облік, аналітику й контроль у єдиний цифровий контур, орієнтований на досягнення цілей сталості. Його застосування підвищує точність управлінських рішень, зменшує витратну асиметрію між учасниками ланцюга постачань і формує основу для розвитку екологічно ефективних бізнес-моделей. У результаті цифровий слід стає не лише інструментом оптимізації витрат, а й каталізатором «зелених» інновацій і прозорості у глобальних ланцюгах постачань, що відповідає сучасним вимогам бізнес-аналітики, корпоративної відповідальності та стійкого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Краєвський В. М., Шевченко Є. Д. Концепт-менеджмент логістичних витрат в інтегрованих ланцюгах постачань. *Галицький економічний вісник.* 2025. № 1 (92). С. 123–132.

2. Краєвський В. М., Шевченко Є. Д. Системна реконфігурація структури логістичних витрат у контексті впровадження принципів екологічної та кліматично відповідальної логістики. *Український економічний часопис.* 2025. № 9. С. 57–62.

СЕКЦІЯ 3
СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ, ЯВИЩ І СИСТЕМ

Керівник секції: Т. М. Паянок, кандидат економічних наук, доцент

Яна Бондарь,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Я. О. Остапенко,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ВИКОРИСТАННЯ СТАТИСТИКИ В МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Маркетингове дослідження – це систематичний процес збору, аналізу та інтерпретації даних, який дозволяє компаніям краще зрозуміти ринок, потреби споживачів та конкурентне середовище. Основна мета таких досліджень – надати інформацію, необхідну для обґрунтованого прийняття бізнес-рішень. Статистичні методи є невід'ємною складовою маркетингових досліджень: кількісні дані дозволяють оцінювати показники на кшталт частки ринку, частоти покупок чи рівня задоволеності клієнтів [1]. Аналіз даних – це послідовність логічних дій з перетворення відповідей респондентів у статистичні показники для ухвалення управлінських рішень [2]. За визначенням Котлера, маркетингова інформаційна система – це «постійно діюча система взаємозв'язку людей, обладнання і методичних прийомів, призначена для збору, класифікації, аналізу, оцінки і поширення актуальної, своєчасної і точної інформації» [3]. Це підкреслює важливість надійної статистичної обробки даних: завдяки їй отримана інформація стає корисною для ефективного планування і контролю маркетингових заходів.

Після збору даних маркетингових опитувань наступними етапами є введення результатів у комп'ютер (табуляція) та власне статистичний аналіз. На першому етапі відповіді респондентів кодуються і табулюються за допомогою спеціальних програм, наприклад, SPSS, Statistica, MS Excel. Другий етап –

статистична обробка даних: пошук зв'язків і відмінностей у вибірках, формулювання висновків та перевірка репрезентативності отриманих результатів. Для цього використовують як описові, так і інферентні методи [2].

Основні статистичні методи маркетингового аналізу:

• Показники центральної тенденції: мода, медіана, середнє арифметичне. Вони описують типового споживача за вивченими ознаками.

• Показники варіації: частотний розподіл, розмах, стандартне відхилення. Ці статистики показують, наскільки оцінки респондентів відрізняються від середнього (ризикованість або неоднорідність вибірки).

• Аналіз відмінностей: перевірка гіпотез (наприклад, t-тест або ANOVA) для виявлення статистично значущих різниць у відповідях різних груп споживачів.

• Аналіз зв'язків: кореляційний та регресійний аналіз. Зокрема, при лінійному зв'язку між ознаками застосовується рівняння регресії $y = a + bx$, що дозволяє прогнозувати значення залежної змінної за змінами незалежної.

Крім того, у маркетингових дослідженнях широко застосовують прогнозний аналіз. Його мета – передбачення розвитку ринкових тенденцій на основі наявних даних. При цьому використовують як експертні евристичні методи, так і статистичні моделі (часові ряди, регресійні моделі тощо). Наприклад, на основі історичних продажів та опитувань статистичні алгоритми можуть прогнозувати попит на продукт у найближчі місяці чи роки [2].

Згідно з результатами маркетингового дослідження рівня задоволеності клієнтів (за даними MarketingSherpa), 52 % задоволених клієнтів оцінюють, що компанія «дуже добре» розуміє їхні потреби, тоді як серед незадоволених клієнтів таких лише 7 % – тобто різниця становить 643 % [3]. Така статистика наочно демонструє, як аналіз опитувань виявляє важливі закономірності, без числового підтвердження суттєві відмінності у сприйнятті могли б залишитися непоміченими.

Іншим прикладом є сегментація ринку. Кластерний аналіз дозволяє виділити однорідні групи споживачів за демографічними чи поведінковими характеристиками. Згідно з підходом маркетингових досліджень, сегментування визначає демографічні, психологічні та поведінкові характеристики потенційних покупців. Це допомагає компаніям адаптувати пропозиції під окремі цільові групи. Аналогічно, прогнозування продажів (sales forecasting) оцінює очікуваний рівень попиту за умови певної ринкової кон'юнктури. Для цього використовують статистичні моделі, що враховують зібрані дані.

Інші джерела інформації, наприклад, дані соціальних мереж чи A/B-тестування в інтернет-маркетингу також піддаються статистичному аналізу. В результаті комплексна обробка даних дозволяє маркетологам формулювати чіткі висновки, оцінювати ефективність рекламної кампанії або визначати оптимальні ціни та канали розповсюдження товару. Ці висновки лягають в основу стратегічних рішень підприємства.

Отже, статистичні методи є основою сучасних маркетингових досліджень. Вони забезпечують структурну обробку великих обсягів даних і дозволяють виявляти важливі закономірності в поведінці споживачів та динаміці ринку. Використання таких методів дає змогу отримувати надійну інформацію про клієнтів, їхні потреби, оцінку продукту, задоволеність тощо. Прогнозувати майбутні тенденції. Завдяки статистичному аналізу підприємства можуть приймати обґрунтовані маркетингові рішення, оптимізувати рекламні бюджети та коригувати стратегії продажу. Тому, застосування статистики в маркетингових дослідженнях підвищує якість прийнятих рішень і дозволяє компаніям залишатися конкурентоспроможними у мінливому ринковому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Онлайн-ресурс «Маркетингові дослідження та їхній вплив на прийняття рішень у бізнесі» (Школа бізнесу «Нова пошта», 30.09.2024). URL : online.novaposhta.educationonline.novaposhta.education

2. Навчальний сайт «Маркетинг» (тема 2.6 «Аналіз даних і результати дослідження», Google Sites). URL : sites.google.comsites.google.com

3. MarketingSherpa (англ.) «Marketing Research Chart: How customer understanding impacts satisfaction». URL : marketingsherpa.com

4. Ostapenko, Ya. O., Braunakhel, A. V. Application of Statistical Methods and Modeling in Decision-Making: Theoretical Aspect. *Economy and Finance,* 2018. 9. P. 87–93.

Олександра Віхрова,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
В. М. Краєвський,
*д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ НА ОСНОВІ МІКРОДАНИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Соціальна нерівність є однією з ключових проблем сучасного суспільства, що впливає на економічний розвиток, соціальну стабільність та добробут населення. Одним із найбільш точних способів оцінки соціальної нерівності є використання мікроданих домогосподарств, які дозволяють вивчати розподіл доходів, споживчих витрат, доступу до соціальних благ та інших економічних і соціальних характеристик на індивідуальному рівні.

Мікродані домогосподарств збираються за допомогою опитувань доходів і витрат домогосподарств (Household Budget Surveys, HBS), а також через адміністративні дані, соціологічні дослідження та реєстри соціального страхування. Основні показники, які використовуються для аналізу соціальної нерівності:

1. Дохід на домогосподарство та на члена домогосподарства – дозволяє порівнювати рівень матеріального забезпечення різних груп населення.
2. Коефіцієнт Джині – статистичний індекс, що відображає нерівність розподілу доходів.
3. Пальмовий індекс та співвідношення між доходами верхніх і нижніх квінтилів – характеризують крайню нерівність.
4. Витрати на освіту, охорону здоров’я та житло – допомагають оцінити доступ домогосподарств до соціальних благ (рис. 1).

Аналіз мікроданих дозволяє виявити не лише абсолютні рівні доходів, а й структурні особливості нерівності, зокрема: взаємозв’язок між рівнем освіти та доходом, вплив розміру домогосподарства та демографічних характеристик на добробут та регіональні відмінності, які обумовлені економічною розвиненістю територій.

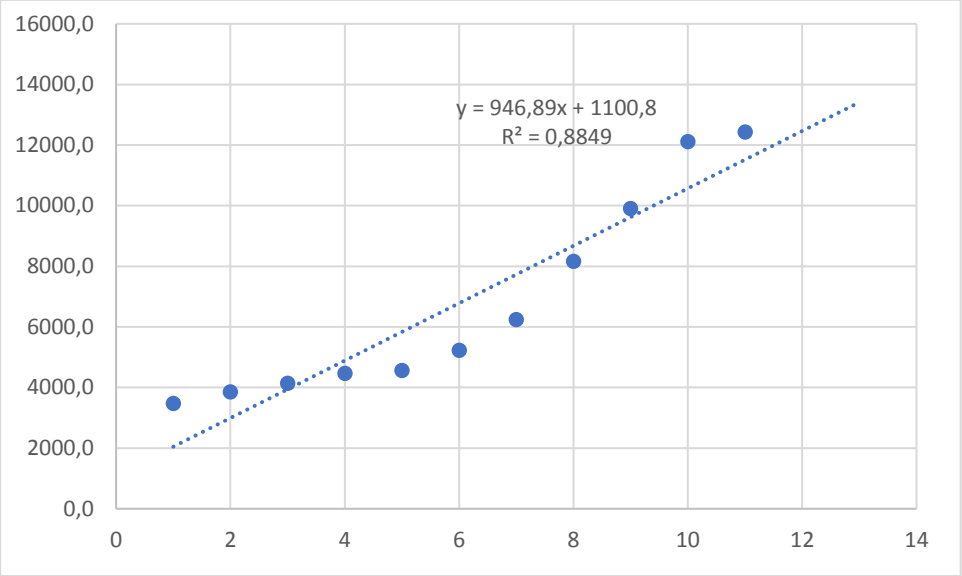

Рисунок 1 – Сукупні ресурси в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, 2010–2020 рр., грн

Ці результати важливі для розробки соціальної та економічної політики, спрямованої на зменшення нерівності, покращення умов життя малозабезпечених груп населення та підвищення соціальної мобільності.

Використання мікроданих домогосподарств для аналізу соціальної нерівності є ефективним інструментом, який дозволяє оцінити розподіл доходів та споживчих витрат на детальному рівні, а також виявити найбільш вразливі категорії населення.

Застосування цих даних у соціально-економічному плануванні дозволяє формувати більш цільові, справедливі та ефективні політики, спрямовані на зменшення нерівності та підвищення загального добробуту населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Краєвський В. М., Остапенко Я. О., Параниця Н. В. Статистика : навчальний посібник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. 218 с. (Серія «На допомогу студенту УДФСУ», т. 45).

2. Державна служба статистики України / Офіційний вебсайт. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/

3. Черенько Л. М. Український середній клас у новому тисячолітті: тенденції та перспективи. *Демографія та соціальна економіка.* 2020. № 4 (42). С. 71–92. URL : https://doi.org/10.15407/dse2020.04.071

Кирило Гладких,
здобувач першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
В. М. Краєвський,
д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ПРОГНОЗУВАННЯ РІВНЯ УРБАНІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Урбанізація є одним із найважливіших процесів сучасного розвитку суспільства, який безпосередньо впливає на структуру економіки, стан навколишнього середовища та якість життя населення. Станом на 2022 рік частка міського населення в Україні становила 69,3 %, що відповідає світовим тенденціям (ООН прогнозує досягнення 69 % у 2050 р.). В умовах глобальних викликів – демографічної депопуляції, війни, екологічних криз – урбанізаційні процеси набувають нових форм і потребують науково обґрунтованого прогнозування (табл. 1).

Таблиця 1 – Частка населення, чиї середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум, 2015–2020 рр.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Частка населення, чиї середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум, %	58,3	58,6	47,3	43,2	41,3	47,2
За віком: до 18 років	66,6	65,5	56,7	51,1	47,8	53,0
18–34 роки	59,4	57,9	47,4	44,3	40,1	44,7
35–59 роки	53,9	55,2	42,0	38,1	36,6	43,8
понад 60 років	57,0	58,9	47,6	43,5	44,4	50,6
За статтю: чоловіки	58,0	58,5	47,3	43,9	41,0	48,0
жінки	58,6	58,6	47,3	43,9	41,0	48,0
За наявністю дітей у домогосподарстві: із дітьми	66,5	65,2	55,1	49,9	47,3	53,6
без дітей	48,8	50,9	38,1	35,4	34,3	39,7

Джерело: побудовано на основі літератури [1].

Аналіз показників 2020–2023 років показав, що:

- Харківська область характеризується моделлю сталої урбанізації, що свідчить про узгоджений розвиток соціальної, економічної та екологічної сфер.
- Дніпропетровська область демонструє стійку контрурбанізацію: зниження щільності населення в центральних містах компенсується розвитком приміських зон.
- Одеська та Вінницька області відзначаються проявами несталої урбанізації, де зростання міст супроводжується погіршенням екологічних умов.
- Київська та Львівська області мають ознаки нежиттєздатної контрурбанізації через перевантаження інфраструктури й хаотичну забудову.

На основі цих результатів побудовано координатну площину прогнозу урбанізаційних процесів, що дозволяє передбачити динаміку зміщення регіонів між сценаріями до 2030 року. Очікується, що за умови реалізації регіональних стратегій сталого розвитку Харківська, Дніпропетровська та Київська області можуть перейти до зони стабільної урбанізації.

Прогнозування урбанізаційних процесів є необхідним інструментом стратегічного управління регіонами. Найперспективнішими є сценарії сталої урбанізації, що забезпечують баланс між економічним зростанням, соціальним добробутом і екологічною безпекою.

Для України актуальним є створення національної системи моніторингу урбанізації, яка б інтегрувала дані регіональної статистики, супутникових спостережень і стратегічного планування. Прогноз до 2030 року свідчить про потенційне зростання рівня урбанізації до 70–71 %, що вимагає посилення управлінських заходів для забезпечення сталого розвитку міст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України / Офіційний вебсайт. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/

2. Shen, L., Peng, Y., Zhang, X., & Wu, Y. (2012). An alternative model for evaluating sustainable urbanization. Cities, 29 (1), 32–39. DOI : https://doi.org/10.1016/j.cities.2011.06.008

3. Венгрин Д. Оцінка сталості урбанізованого простору на основі аналізу стратегій міст. Часопис соціально-економічної географії. 2023. Вип. 35. С. 28–36.

Олександра Зарицька,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
В. М. Краєвський,
*д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ СТАРІННЯ НАСЕЛЕННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ РЕГРЕСІЙНОГО АНАЛІЗУ

Старіння населення – це демографічний процес, який характеризується збільшенням частки осіб похилого віку у загальній чисельності населення. Цей процес є результатом тривалих змін у народжуваності, смертності та тривалості життя. Зниження рівня народжуваності та підвищення середньої очікуваної тривалості життя призводять до того, що у структурі населення зростає питома вага людей віком 60 або 65 років і старше.

Старіння населення є глобальною тенденцією, яка спостерігається у більшості розвинених країн світу та поступово поширюється на країни, що розвиваються. Це один із найважливіших демографічних процесів XXI століття, який має значний вплив на соціально-економічний розвиток держав.

Основними чинниками старіння є зниження народжуваності, що призводить до зменшення частки молодих вікових груп. Підвищення тривалості життя, завдяки розвитку медицини, покращенню умов життя та соціального забезпечення, а також міграційні процеси, які можуть впливати на вікову структуру, особливо якщо молоде працездатне населення виїжджає за кордон.

Регресійна модель старіння населення в загальному вигляді:

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 X_{1t} + \beta_2 X_{2t} + .. + \beta_n X_{nt} + \varepsilon_t \ ,$$

де Y_t – всього населення, тис. осіб у час t,
X_i – розподіл постійного населення за окремими віковими групами, а ε_t – випадкова похибка.

За даними державної служби статистики України [1], ми зробили регресійний аналіз старіння населення України та отримали рівняння:

$$Y=12{,}267-0{,}0042x_1+0{,}002x_2+x_3+x_4-0{,}01x_5+x_6+0{,}136x_7-0{,}055x_8$$

Отже, бачимо що із кожним роком вікова категорія населення від 0–14 років зменшується на 0,0042 тис. осіб, вікова категорія населення від 0–15 років зростає на 0,002 тис. осіб, наступні дві категорії незмінні, вікова категорія населення від 16–59 років знижується на 0,001 тис. осіб, вікова категорія населення від 60 і старше зростає на 0,136 тис. осіб, а от вікова категорія населення старше 65 років стрімко зменшується із кожним роком на 0,055 тис. осіб.

Таким чином, старіння населення – це об'єктивний демографічний процес, який відображає рівень соціально-економічного розвитку країни. Використання регресійного аналізу дозволяє не лише виявити наявні тенденції, але й прогнозувати подальші зміни вікової структури, що має важливе значення для формування державної демографічної політики, пенсійного забезпечення та системи охорони здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України / Офіційний вебсайт. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/

2. Краєвський В. М., Параниця Н. В., Петруха С. В. Методичні підходи до аналізу макроекономічних показників зовнішньої торгівлі України. *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування* : науковий фаховий журнал. Ірпінь, 2021. № 7. С. 52–60. DOI 10.33244/2617-5932.7.2021.52-60

3. Соціально-демографічна статистика: підручник / Підгорний А. З., Самотоєнкова О. В., Ольвінська Ю. О., Вітковська Ю. О. Одеса, 2016. 424 с.

Вікторія Карасевич,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Т. М. Паянок,
*канд. екон. наук, доцент, завідувач кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

МАРКЕТИНГОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ У СФЕРІ СПОЖИВАННЯ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ

Проблема споживання тютюнових виробів в Україні залишається однією з найгостріших соціально-економічних та медико-демографічних проблем сучасності. Незважаючи на впровадження державних програм щодо обмеження тютюнопаління, частка курців серед населення, особливо молоді, залишається значною. Паління не лише завдає шкоди здоров'ю, але й формує негативні соціальні та економічні наслідки: зниження продуктивності праці, зростання витрат на охорону здоров'я, скорочення тривалості життя та зменшення трудового потенціалу країни. В умовах розвитку ринку та посилення інформаційного впливу важливого значення набуває вивчення поведінки споживачів тютюнових виробів, їхніх мотивацій, уподобань і рівня залученості до цієї звички. Маркетингові дослідження у цій сфері дозволяють глибше зрозуміти чинники, що впливають на рішення про початок або припинення паління, а також оцінити соціальну відповідальність виробників тютюнової продукції.

Особливої актуальності дослідження набуває серед молоді, адже саме ця вікова група є найбільш уразливою до зовнішніх впливів, реклами, соціального тиску та бажання самоствердження. Результати таких досліджень можуть стати основою для розробки ефективних профілактичних програм, інформаційних кампаній та державних стратегій, спрямованих на зменшення рівня тютюнопаління. Таким чином, проведення маркетингового дослідження у сфері споживання тютюнових виробів є надзвичайно актуальним, оскільки воно поєднує соціальний, економічний і поведінковий аспекти, а отримані результати сприятимуть підвищенню рівня обізнаності населення, формуванню культури здорового способу життя та зменшенню негативних наслідків тютюнозалежності в українському суспільстві.

Метою дослідження було визначення рівня поширеності паління серед молоді, мотиваційних факторів, ставлення до тютюнових виробів та факторів вибору. Проведено пілотажне обстеження з метою апробації анкети. У межах дослідження було опитано 25 респондентів різних вікових категорій, що складає довірчу ймовірність 85%, похибку 14% від генеральної сукупності – загальної кількість студентів Державного податкового університету денної форми навчання. Основну частку становили молоді люди віком 18–24 роки (понад 70%), що відображає актуальність проблеми тютюнопаління серед молоді. Невелика частина респондентів належить до вікових груп до 18 років та 25–34 роки, що дозволяє оцінити тенденції в різних вікових сегментах. За результатами опитування, переважна більшість респондентів – чоловіки (близько 60%), що узгоджується з тенденціями більшої поширеності паління серед чоловічого населення. Серед усіх учасників 76% зазначили, що палять, а 24% роблять це іноді.

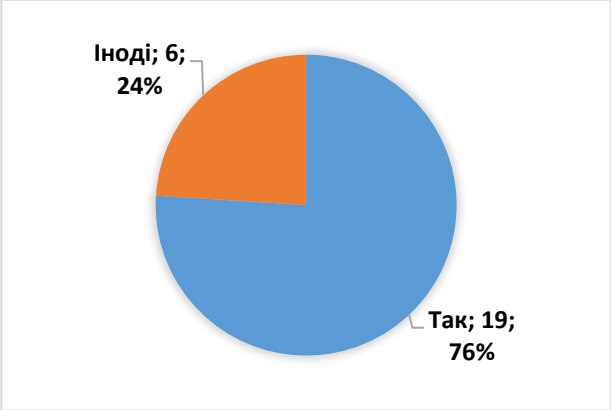

Рисунок 1 – Кількість паліїв тютюнових виробів

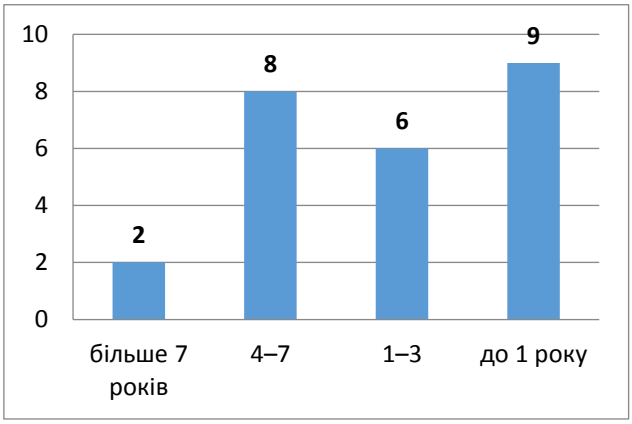

Рисунок 2 – Стаж паління

Джерело: сформовано авторами за даними [1].

Аналіз стажу паління показав, що найбільша частка курців має досвід до 1 року (близько 40 %), що може свідчити про недавнє залучення до паління. Ще 36 % респондентів мають стаж від 4 до 7 років, тоді як 12 % палять понад 7 років. Це вказує на стабільне поширення звички серед молоді, з тенденцією до її закріплення з часом.

За показником щотижневих витрат на тютюнові вироби, більшість респондентів витрачають до 100 грн або 100–300 грн (разом понад 60 %). Водночас, майже чверть опитаних витрачають понад 600 грн на тиждень, що свідчить про високий рівень споживання або вибір дорожчих тютюнових брендів (рис. 3). Стосовно причин паління, найчастіше респонденти називали: цікавість – 28 %, стрес – 24 %, вплив компанії друзів – 20 %, інші причини (звичка, бажання розслабитися тощо) – 28 % (рис. 4).

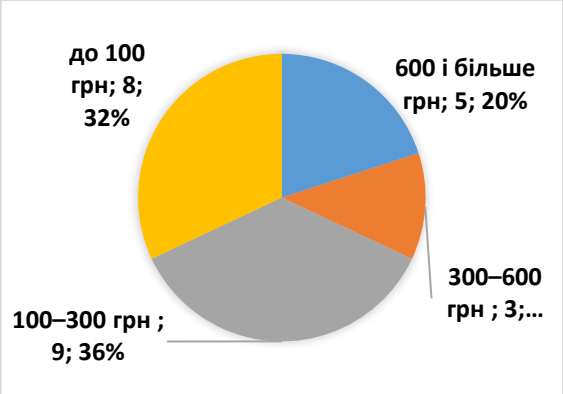

Рисунок 3 – Витрати на паління за тиждень

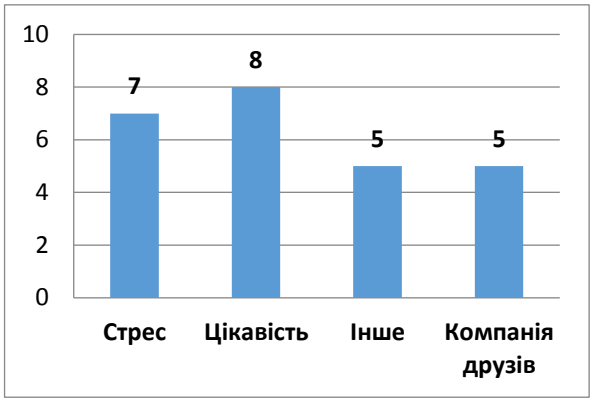

Рисунок 4 – Причини паління

Джерело: сформовано авторами за даними [1].

Найпопулярнішим видом продукції лишаються сигарети (52 %), тоді як електронні пристрої займають значну частку – 26 % та Pod-системи – 22 %. Варто зауважити, що шкідливість та залежність електронних сигарет значно вища від традиційних, про це вже наголошують медики. При цьому попри високу поширеність паління, 67 % респондентів підтримують заборону реклами тютюнових виробів. Дослідженням встановлено, що більшість курців готові відмовитися від паління у разі погіршення здоров'я або підвищення цін.

Таким чином, результати анкетування показують, що серед молоді зберігається високий рівень споживання тютюнових виробів, який зумовлений як соціальними, так і психологічними чинниками. Отримані дані можуть бути використані для формування маркетингових стратегій у сфері профілактики паління та популяризації здорового способу життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власні дослідження авторів на основі анкетування (2025).

Мар'яна Кошулько,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
В. М. Краєвський,
*д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

СТАТИСТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ДИНАМІКИ ВВП УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Валовий внутрішній продукт (далі – ВВП) є ключовим індикатором макроекономічного розвитку країни, який відображає обсяг виробництва товарів і послуг у певний період часу. В умовах воєнного стану динаміка ВВП України зазнає суттєвих змін, зумовлених руйнуванням інфраструктури, скороченням виробничих потужностей, міграцією населення та зміною структури державних витрат. Для прогнозування економічної ситуації надзвичайно важливим є використання статистичних методів моделювання, які дозволяють кількісно оцінити вплив основних факторів на динаміку ВВП.

Статистичне моделювання передбачає побудову економіко-математичних моделей, що відображають залежності між ВВП та сукупністю макроекономічних показників. Найчастіше використовуються регресійні, авторегресійні (ARIMA), VAR-моделі та методи панельного аналізу.

Модель загального вигляду можна подати у формі:

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 X_{1t} + \beta_2 X_{2t} + .. + \beta_n X_{nt} + \varepsilon_t ,$$

де Y_t – обсяг ВВП у час t,
X_i – факторні змінні (обсяги експорту, імпорту, інвестицій, державних витрат, рівень інфляції тощо), а ε_t – випадкова похибка.

Аналіз динаміки валового внутрішнього продукту України за чотири квартали показує поступове та стабільне зростання економічної активності протягом року (рис. 1).

- У І кварталі ВВП становив 1 629 400 млн грн, що є базовим рівнем для подальшого порівняння.
- У ІІ кварталі обсяг ВВП збільшився до 1 742 535 млн грн, тобто зріс приблизно на 6,9 %, що може свідчити про активізацію ділової діяльності після зимового періоду.

- У III кварталі спостерігається ще більш значне зростання – до 2 092 353 млн грн (+20 % порівняно з попереднім кварталом), що традиційно пов'язано з піковою фазою виробництва та експорту в літньо-осінній сезон.
- У IV кварталі ВВП досяг 2 194 371 млн грн, що становить приблизно +4,9 % до попереднього кварталу, зберігаючи позитивну тенденцію економічного відновлення.

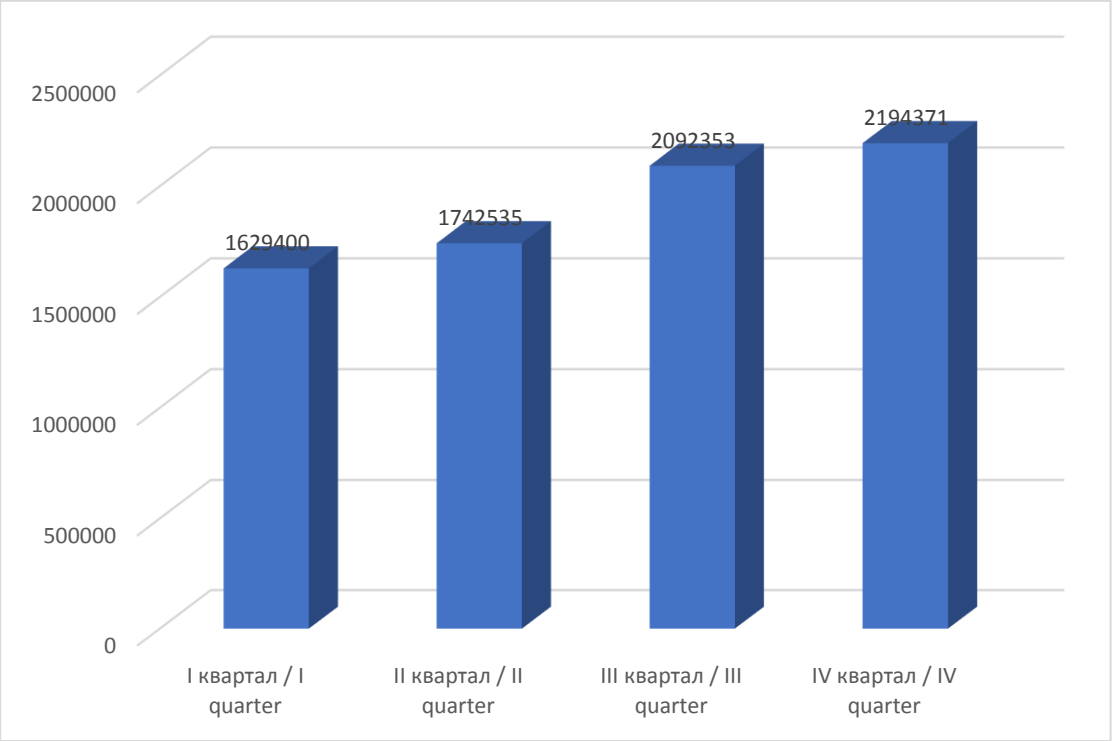

Рисунок 1 – Валовий внутрішній продукт за 2024 рік
(у фактичних цінах; млн грн)

Джерело: побудовано на основі літератури [1].

Загалом, річне зростання ВВП становить близько 34,6 %, що вказує на помітне відновлення економіки, можливе завдяки адаптації підприємств до воєнних умов, підтримці з боку держави та міжнародних партнерів, а також поступовому розширенню внутрішнього споживання.

Статистичне моделювання динаміки ВВП України в умовах воєнного стану дозволяє кількісно оцінити вплив ключових макроекономічних чинників на економічне відновлення. Отримані результати свідчать про поступову стабілізацію економіки за підтримки міжнародних партнерів і збереженні макрофінансової дисципліни. Модельні підходи можуть бути використані для формування державних програм відновлення економіки та прогнозування бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України / Офіційний вебсайт. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/

2. Макроекономічні показники / Національний банк України. URL : https://bank.gov.ua

3. Краєвський В. М., Параниця Н. В., Петруха С. В. Методичні підходи до аналізу макроекономічних показників зовнішньої торгівлі України. *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування* : науковий фаховий журнал. Ірпінь, 2021. № 7. С. 52–60. DOI 10.33244/2617-5932.7.2021.52-60

Віталій Крученюк,
здобувач першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
В. М. Краєвський,
*д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СТРУКТУРИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Демографічна ситуація є одним із ключових чинників соціально-економічного розвитку будь-якої держави. В Україні питання відтворення населення, динаміки народжуваності та смертності залишаються надзвичайно актуальними. Аналіз демографічних процесів дозволяє оцінити соціальні тенденції, прогнозувати потреби ринку праці та формувати ефективну державну політику у сфері охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення.

У роботі використано статистичні методи аналізу динаміки населення України за період 1990–2021 років. Основним джерелом інформації є дані Державної служби статистики України. Аналіз охоплює показники природного приросту, народжуваності та смертності, що відображають демографічну ситуацію в країні протягом останніх трьох десятиліть.

За результатами статистичного аналізу спостерігається тривала депопуляційна тенденція. Лише у 1990 році зафіксовано позитивний природний приріст населення – 27,6 тис. осіб. Починаючи з 1991 року, смертність стабільно перевищує народжуваність, що призвело до стійкого скорочення чисельності населення (рис.1).

Найбільш критичним виявився 2021 рік, коли смертність перевищила народжуваність на 442,3 тис. осіб. Цей показник свідчить про серйозні демографічні проблеми, що потребують комплексного вирішення [1].

До основних факторів, які зумовили таку ситуацію, належать:

- соціально-економічна нестабільність;
- погіршення рівня медичного обслуговування;
- трудова міграція активного населення;
- зниження рівня народжуваності внаслідок економічної невизначеності.

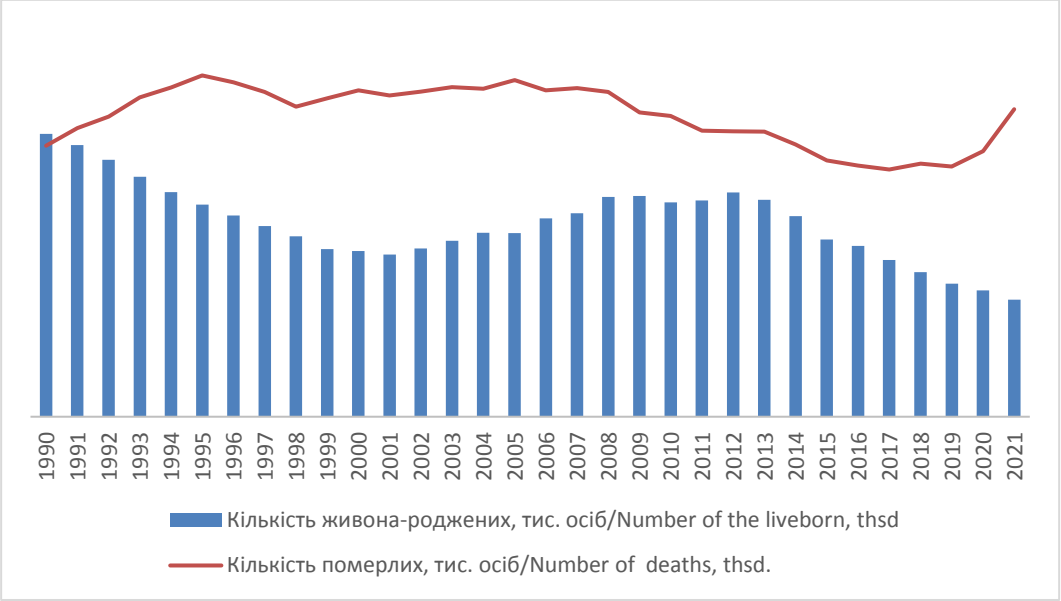

Рисунок 1 – Природний приріст, скорочення (–), тис. осіб, за 1990–2021 рр.

Проведений статистичний аналіз демонструє поглиблення демографічної кризи в Україні. Природний спад населення України набув системного характеру, що свідчить про глибоку демографічну кризу та потребує термінового реагування на державному рівні. Серед першочергових завдань демографічної політики слід виділити підтримку народжуваності — через посилення соціального захисту сімей, доступне житло та розвиток дитячої інфраструктури. Важливим напрямом є також модернізація системи охорони здоров'я, особливо в частині репродуктивного здоров'я, а також створення умов для повернення трудових мігрантів, які становлять значну частину працездатного населення. Загалом, підвищення якості життя громадян має стати ключовою умовою для стабілізації демографічної ситуації та забезпечення сталого розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України / Офіційний вебсайт. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/

2. Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002–2019 рр. : кол. моногр. / за ред. О. М. Гладуна ; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи. Київ, 2020. 174 с.

3. Краєвський В. М., Остапенко Я. О., Параниця Н. В. Статистика : навчальний посібник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. 218 с. (Серія «На допомогу студенту УДФСУ», т. 45).

Анастасія Купріянова,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Н. В. Параниця,
*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес- аналітики,
Державний податковий університет*

ПРОГНОЗУВАННЯ ЦІН НА ЕНЕРГОНОСІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ РЕГРЕСІЙНИХ МОДЕЛЕЙ

Регресійні моделі посідають провідне місце серед кількісних методів прогнозування, оскільки дають змогу встановити залежність між досліджуваним показником (результативною змінною) та факторами, що на нього впливають (пояснювальними змінними). Сутність регресійного аналізу полягає у виявленні та кількісному вимірюванні впливу незалежних змінних на залежну, що дозволяє не лише описати тенденції минулого, а й здійснити науково обґрунтоване прогнозування майбутніх значень.

У процесі прогнозування цін на енергоносії можуть застосовуватися різні види регресійних моделей залежно від характеру взаємозв'язків між змінними [3]:

– лінійна модель описує пропорційний зв'язок між ціною та впливовими факторами (наприклад, обсягом видобутку, рівнем попиту, курсом валюти);

– множинна модель використовується у випадку, коли на ціну одночасно впливають декілька незалежних змінних;

– логарифмічна модель застосовується для відображення залежностей, у яких зміна факторів має спадний або зростаючий ефект;

– експоненціальна модель доцільна при аналізі динамічних процесів, коли зростання або зниження цін відбувається прискореними темпами.

Побудова ефективної регресійної моделі є поетапним процесом, який передбачає виконання ряду послідовних дій [1; 2]:

1. Здійснюється вибір пояснювальних змінних, тобто факторів, які теоретично та практично впливають на ціну енергоносіїв. Це можуть бути обсяги видобутку, світові запаси, темпи інфляції, валютний курс, рівень промислового споживання, політична стабільність тощо.

2. Проводиться збір і попередня обробка статистичних даних. На цьому етапі важливо забезпечити достовірність, повноту й однорідність даних, здійснити їх очищення від викидів і пропусків, а за необхідності – привести до порівнянного вигляду.

3. Відбувається оцінювання параметрів моделі, найчастіше за допомогою методу найменших квадратів (МНК), який мінімізує суму квадратів відхилень фактичних значень результативної ознаки від розрахункових.

4. Проводиться перевірка якості моделі, що включає розрахунок коефіцієнта детермінації (R^2), який показує ступінь пояснення варіації результативної змінної впливом факторів, а також застосування t-критерію Стьюдента для оцінки значущості параметрів і F-критерію Фішера для перевірки адекватності моделі в цілому. За результатами перевірки модель може бути уточнена або перерахована.

Регресійний аналіз має низку переваг, які зумовлюють його широке використання в економічних дослідженнях. Основними перевагами є можливість кількісної оцінки впливу окремих факторів на ціну, побудова моделей будь-якої складності, відносна простота реалізації за допомогою сучасних програмних засобів (Excel, SPSS, EViews, Python). Крім того, регресійний підхід забезпечує високу наочність результатів і дозволяє отримувати коротко- та середньострокові прогнози з достатньою точністю [3].

Разом із тим, цей метод має певні обмеження. Його ефективність значною мірою залежить від якості вихідних статистичних даних та стабільності економічних зв’язків. За умов різких коливань ринкової кон’юнктури, воєнних ризиків або політичних змін точність прогнозів може знижуватись. Крім того,

регресійні моделі не завжди враховують нелінійні та стохастичні ефекти, характерні для енергетичних ринків.

Для побудови регресійної моделі прогнозування необхідним етапом є формування бази вихідних даних, що відображає динаміку цін на енергоносії у часовому вимірі. Наприклад, для аналізу можна використати щомісячні або квартальні дані щодо вартості нафти Brent чи природного газу за період 2015–2024 років. Такі дані зазвичай публікуються у відкритих статистичних джерелах – зокрема, на сайтах міжнародних енергетичних агентств або національних статистичних служб. Важливо забезпечити однорідність даних, їхню повноту та достовірність, оскільки саме якість вхідної інформації визначає точність майбутніх прогнозів.

Після підготовки вихідних даних здійснюється побудова лінійної регресійної моделі, яка описує залежність ціни на енергоносії від часу або від низки факторів – наприклад, курсу долара США, рівня світового попиту, обсягів видобутку чи геополітичних ризиків (рис. 1). Математично лінійна модель має вигляд:

$$Y = a + bx + \varepsilon ,$$

де (Y) – прогнозована ціна, (x) – пояснювальна змінна, (a) і (b) – параметри моделі, а (ε) – випадкова похибка. Для оцінювання параметрів використовується метод найменших квадратів, який мінімізує суму квадратів відхилень фактичних значень від розрахованих [1].

Після побудови моделі проводиться її економічна інтерпретація. Зокрема, аналізується знак і величина коефіцієнтів, що дозволяє оцінити напрям і силу впливу кожного фактора на ціну енергоносія. Наприклад, додатне значення коефіцієнта при змінній часу свідчитиме про наявність висхідного тренду цін, тоді як від'ємне – про тенденцію до зниження. Крім того, розраховується коефіцієнт детермінації (R^2), який показує, яку частку варіації залежної змінної пояснює модель, а також статистичні критерії (t- і F-тести), що дозволяють оцінити значущість параметрів [1; 3].

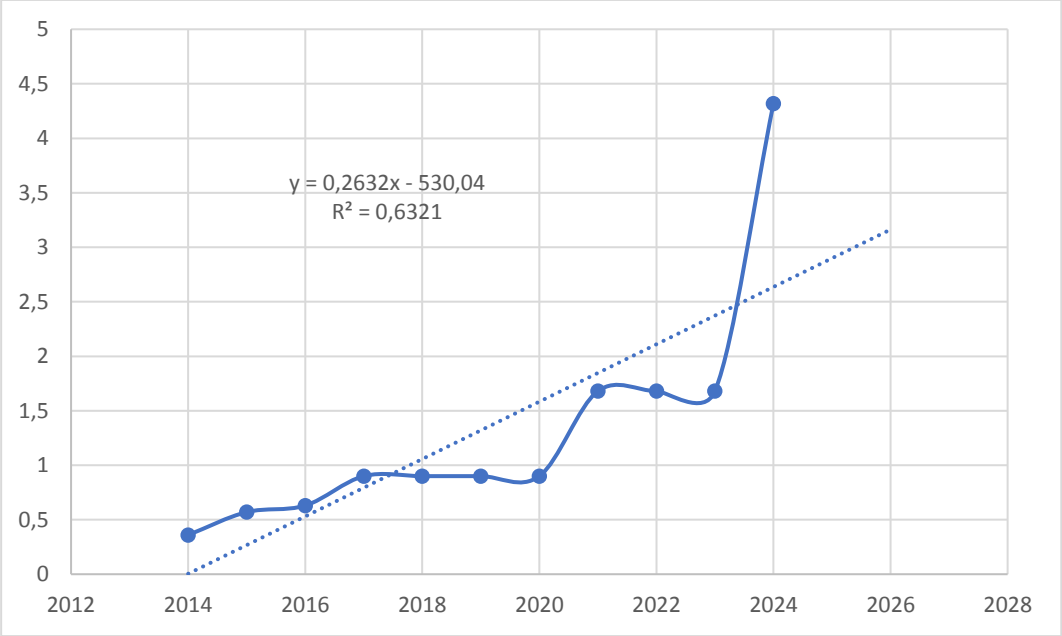

Рисунок 1 – Ціни на електроенергію, грн за 1 кВт-год за 2014–2024

На основі розробленої регресійної моделі здійснюється розрахунок прогнозних значень цін на обраний період – наприклад, на 1-2 роки вперед. Прогнозування дозволяє виявити можливі тенденції розвитку ринку енергоносіїв та слугує основою для прийняття стратегічних рішень у сфері енергетичної політики чи інвестиційної діяльності підприємств. На 2025 рік прогноз 2,9 грн, на 2026 рік 3,16 грн. Для підвищення надійності прогнозу доцільно враховувати сценарії зміни зовнішніх факторів, таких як коливання валютного курсу, зміна обсягів видобутку чи запровадження міжнародних санкцій [2].

Важливим завершальним етапом є оцінка точності побудованого прогнозу. Для цього використовуються статистичні показники, зокрема середня квадратична похибка (RMSE), середня абсолютна похибка (MAE) та середня відносна похибка (MAPE). Якщо модель демонструє значні відхилення між фактичними та прогнозними значеннями, доцільно переглянути набір пояснювальних змінних або застосувати нелінійні типи моделей (логарифмічну чи

експоненційну). Підвищити достовірність прогнозів також можна шляхом комбінування регресійного аналізу з іншими методами – наприклад, часовими рядами чи машинним навчанням, що забезпечує більш гнучке реагування на зміни ринкових умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Березюк О., Лемешев М. Регресійна залежність динаміки зростання кількості біогазових установок в Україні. *Вентиляція, освітлення та теплогазопостачання*. 2024. № 49. С. 16–25. DOI : https://doi.org/10.32347/2409-2606.2024.49.16-25 (дата звернення: 28.10.2025).

2. Ковбатю М., Семенюк Д. Порівняльний аналіз трендових методів прогнозування економічних показників на прикладі економіки України. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2025. № 24. С. 111–120. DOI : https://doi.org/10.32782/2708-0366/2025.24.11 (дата звернення: 29.10.2025).

3. Ставицький О. В. Оцінка фінансових показників підприємства за допомогою методів множинної регресії та спеціалізованого програмного забезпечення. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 7. DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.14754959 (дата звернення: 29.10.2025).

Анна Михайленко,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
В. М. Краєвський,
*д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ОСВІТНЬОГО РІВНЯ НА ЗАЙНЯТІСТЬ МОЛОДІ

У сучасних умовах соціально-економічного розвитку рівень освіти виступає ключовим чинником формування конкурентоспроможності молоді на ринку праці. Зайнятість молоді є важливим показником стабільності суспільства, адже саме молоде покоління визначає потенціал майбутнього розвитку країни. Проблема безробіття серед молоді часто пов'язана не лише з економічними труднощами, а й із невідповідністю отриманих освітніх кваліфікацій вимогам ринку праці.

Основні проблеми, що впливають на рівень зайнятості молодих людей це невідповідність між освітою та потребами ринку праці. Часто випускники не мають практичних навичок, затребуваних роботодавцями. Недостатній рівень досвіду. Навіть освічені молоді фахівці стикаються з труднощами через вимоги до стажу роботи. Низький рівень оплати праці для молоді. Це знижує мотивацію залишатися на офіційному ринку праці. Саме такі труднощі призводять до зниження закладів вищої освіти (рис. 1).

Моделювання впливу освітнього рівня на зайнятість молоді дає змогу встановити закономірності між інвестиціями в освіту та результатами у сфері праці. Отримані аналітичні дані можуть бути використані для оптимізації освітніх програм, сприяння професійному розвитку та формування стабільного ринку праці для молодого покоління.

Освіта залишається ключовим чинником соціально-економічного розвитку суспільства, а наукове моделювання таких процесів – ефективним інструментом для ухвалення управлінських рішень.

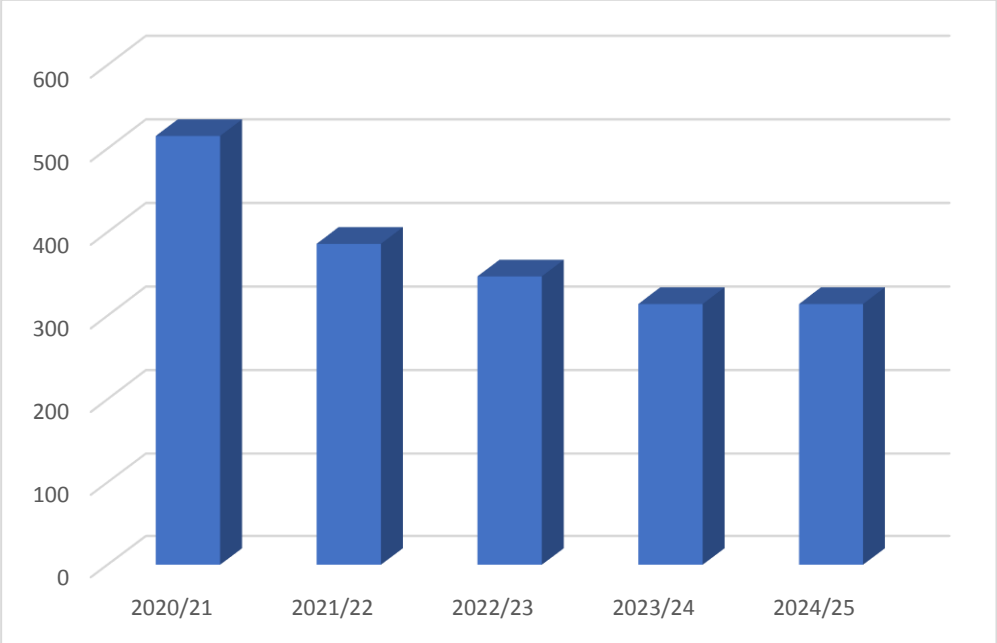

Рисунок 1 – Кількість ЗВО, за 2020–2025 н. р.

Моделювання впливу освітнього рівня на зайнятість дозволяє кількісно оцінити, як саме освіта впливає на можливість працевлаштування, рівень доходів та професійну мобільність молоді.

Освіта – це не лише засіб набуття знань, а й інвестиція в людський капітал. Згідно з теорією людського капіталу (Т. Шульц, Г. Беккер), вищий рівень освіти підвищує продуктивність працівника, що, у свою чергу, підвищує його конкурентоспроможність на ринку праці.

Аналіз абсолютних приростів показників діяльності закладів вищої освіти (ЗВО) за 2020/21–2024/25 навчальні роки свідчить про наявність нестійких тенденцій у розвитку освітньої сфери (табл. 1).

Таблиця 1 – Аналіз абсолютних приростів показників діяльності закладів вищої освіти (ЗВО) за 2020/2021–2024/2025

	Абсолютний приріс			
	Кількість ЗВО, од	Кількість осіб у ЗВО, тис.	Кількість осіб, прийнятих на навчання до ЗВО[5], тис.	Кількість осіб, випущених із ЗВО[6], тис.
2020/21				
2021/22	-129	-95	-38	-124
2022/23	-39	7	6	11
2023/24	-33	95	7	-62
2024/25	0	-193	-53	96

Кількість випускників ЗВО демонструє ще більш помітні коливання. Найбільше скорочення спостерігалося у 2021/2022 н.р. (–124 тис.), потім у 2022/2023 відбулося незначне зростання (+11 тис.), а у 2024/2025 році – суттєвий приріст (+96 тис.), що може бути наслідком завершення навчання збільшених наборів попередніх років.

Отже, у 2020–2025 роках система вищої освіти України зазнала значних структурних змін. Характерною є нестабільність основних показників, що відображає адаптацію ЗВО до соціально-економічних викликів, демографічних тенденцій і змін у державній освітній політиці. Незважаючи на загальне скорочення мережі закладів, зберігається потенціал для стабілізації системи за умови модернізації навчальних програм, підтримки абітурієнтів та підвищення престижу української вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Краєвський В. М., Остапенко Я. О., Параниця Н. В. Статистика : навчальний посібник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. 218 с. (Серія «На допомогу студенту УДФСУ», т. 45).

2. Державна служба статистики України / Офіційний вебсайт. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/

3. Гуль І. Г Ринок Робочої сили. Безробіття та інфляція URL : https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/20377/1/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F_11.pdf

Катерина Морозова,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Я. О. Остапенко,
*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

СОЦІАЛЬНА СТАТИСТИКА В МАРКЕТИНГУ

Соціальна статистика – це галузь статистичної науки, що вивчає масові соціальні явища та процеси, пов’язані з життям суспільства, умовами діяльності людей, їхнім добробутом, поведінкою, ціннісними орієнтаціями та соціальними зв’язками [2].

Вона є важливим інструментом дослідження суспільних процесів, оскільки дозволяє виявляти закономірності в розвитку соціальних явищ, оцінювати рівень і якість життя населення, ефективність соціальної політики та взаємозв’язок соціальних і економічних факторів [1]. Основна мета соціальної статистики полягає у кількісному відображенні та аналізі соціальної реальності. Її завданням є не лише збір та обробка даних, а й узагальнення показників, що характеризують соціальні аспекти розвитку суспільства – освіту, зайнятість, доходи, житлові умови, соціальну мобільність, доступ до послуг та участь у громадському житті [2]. Соціальна статистика досліджує структуру суспільства, виділяє різні соціальні групи (класи, верстви, професійні та вікові категорії), вивчає динаміку змін у них під впливом економічних, культурних і технологічних факторів. Вона розглядає суспільство не як сукупність окремих людей, а як систему взаємопов’язаних соціальних елементів, у якій проявляються загальні закономірності поведінки та розвитку [2]. Особливе значення соціальна статистика має в умовах ринкової економіки. Вона допомагає зрозуміти, як соціальні фактори впливають на економічну активність, споживчу поведінку та попит на товари й послуги [4]. Наприклад, такі показники, як рівень освіти, зайнятості, доходів, соціальної стабільності, мають прямий вплив на купівельну спроможність населення і визначають стратегії маркетингової діяльності підприємств [5].

Маркетинг спрямований на вивчення потреб споживачів і розробку способів їх задоволення [4]. Соціальна статистика надає кількісну основу для цього процесу, оскільки дозволяє визначити структуру споживчої аудиторії, оцінити масштаби та тенденції змін у споживчій поведінці [3].

Завдяки даним соціальної статистики маркетологи отримують об'єктивну інформацію про соціально-демографічні, економічні та культурні особливості населення, що допомагає точніше формувати маркетингові стратегії [5].

Об'єктом соціальної статистики в маркетингу є соціально-економічні процеси, пов'язані з формуванням, розвитком і зміною споживчої поведінки [2].

До основних об'єктів належать: населення в цілому або окремі його групи (за віком, статтю, освітою, професією); сім'ї та домогосподарства; соціальні групи та прошарки населення з різним рівнем доходів .

Предметом є кількісні закономірності, що характеризують соціальні сторони споживчої поведінки, рівень добробуту, умови праці, соціальні потреби, культурні запити та цінності населення.

Для маркетингових цілей соціальна статистика використовує широкий спектр джерел [4]:

- державна статистична звітність (переписи населення, дані про зайнятість, доходи, освіту);
- соціологічні опитування та фокус-групи [2];
- маркетингові дослідження попиту, споживчих переваг, іміджу брендів [5];
- інтернет-аналітика, дані соціальних мереж [5];
- адміністративні джерела – бази даних органів влади та підприємств [4].

Сучасні технології дозволяють об'єднувати різні джерела інформації для створення комплексного соціально-статистичного портрета споживача [5].

Сегментація ринку є однією з найважливіших функцій соціальної статистики у маркетингу [5]. Вона дозволяє поділити споживчий ринок на однорідні групи, що мають схожі характеристики, потреби і поведінку.

Соціально-демографічні: вік, стать, освіта, сімейний стан, розмір сім'ї [2; 4].

Економічні: рівень доходів, купівельна спроможність, види витрат.

Географічні: місце проживання, регіон, урбанізація [4; 5].

Поведінкові: стиль життя, звички, переваги у виборі товарів та послуг, лояльність до бренду [5].

Соціальна статистика дозволяє не лише виділити сегменти, а й оцінити їх потенціал: чисельність, обсяг покупок, динаміку попиту та соціально-економічні характеристики. Наприклад, сегментація за віком і доходом допомагає компаніям адаптувати асортимент товарів і формувати цінову політику, а сегментація за стилем життя – розробляти рекламні повідомлення, що максимально відповідають потребам конкретної групи [3]. Так, соціальна статистика забезпечує точне розуміння аудиторії, допомагає оптимізувати маркетингові зусилля та підвищувати ефективність рекламних кампаній [4].

Отже, соціальна статистика є фундаментальною складовою маркетингового аналізу. Вона забезпечує наукову основу для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень, допомагає підвищити конкурентоспроможність компаній і робить маркетингову діяльність більш точковою та ефективною [2; 3]. Використання соціальних даних дозволяє бізнесу не лише задовольняти існуючі потреби споживачів, але й прогнозувати майбутні, формуючи інноваційні пропозиції та створюючи додаткову цінність для ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевич В. Д., Баластрик Л. О. Статистика : підручник. Київ : Знання, 2021. URL : https://econom.knu.ua/wp-content/uploads/2017/12/Bazilevich-Balastryk.pdf

2. Герасименко Г. В. Соціальна статистика : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2019. URL : https://xn--e1ajqk.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/Gerasimenko-Statistika-KNEU-2000.pdf

3. Герасимчук В. Г., Котляревський Я. М. Маркетинг: теорія, методологія, практика. Львів : Магнолія, 2020. URL : https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi81/0061490.pdf

4. Державна служба статистики України / Офіційний вебсайт. URL : https://www.ukrstat.gov.ua

5. Європейська комісія. Eurostat / Statistical Office of the European Union. URL : https://ec.europa.eu/eurostat

6. Ostapenko Ya. O., Braunahel A. V. The using of the statistical methods and modeling in making managerial decisions: theoretical aspect. *Economy and Finance.* 2018. № 9. P. 87–93.

Микола Несененко,
вчитель географії та економіки, вища категорія;
Данило Коляса,
учень 9-Б класу,
Ірпінський ліцей № 2

АНАЛІЗ ДЕПОЗИТІВ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ

Грошова система України за період незалежності проходила складний шлях становлення. Будь-які негативні політичні зміни всередині країни чи зовнішній вплив, а саме світова фінансова криза, воєнна агресія росії призводять до знецінення гривні щодо інших «твердих» валют. Населення в такі періоди намагається стабілізувати свої заощадження, і одним із способів є вкладення вільних коштів на банківські депозити. Аналізуючи динаміку депозитів домашніх господарств в іноземній валюті за 2007–2025 роки, можна зазначити позитивну тенденцію, що вказує на збільшення довіри населення до банківської системи. В період повномасштабного вторгнення росії абсолютний приріст склав 105 млрд грн (392–287), а це майже обсяг депозитів за 2008 рік (рис. 1).

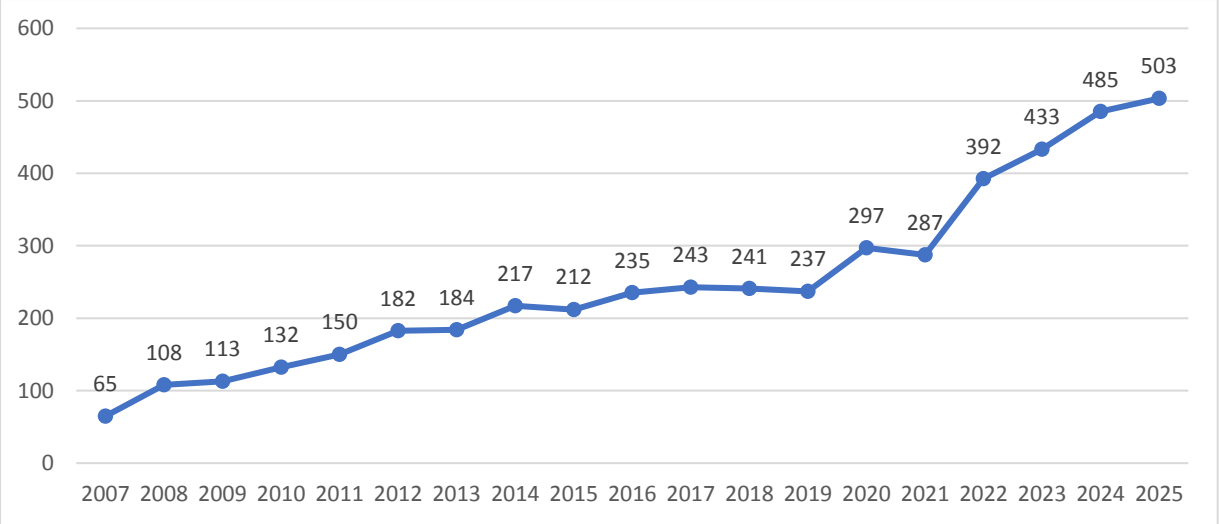

Рисунок 1 – Динаміка депозитів домашніх господарств в іноземній валюті за 2007–2025 рр., млрд грн

Джерело: побудовано авторами за даними [1].

Реакцією населення на світову фінансову кризу в 2008 році було збільшення обсягів депозитів в іноземній валюті на 66 % (108/65 × 100–100) порівняно з попереднімо роком, у 2014 році відносний приріст становив 18 % (217/184 × 100–100), а у 2022 р. – 37 % (392/287 × 100–100), відповідно.

Дані оцінюються в доларах США, виходячи із крос-курсів іноземних валют до долара США, розрахованих на базі офіційного курсу гривні до іноземних валют, встановленого Національним банком України на кінець періоду [1].

Проаналізуємо депозити домашніх господарств у розрізі строків погашення. У 2007 році в період відносної стабільності фінансово-економічної та політичної систем левова частка депозитів строком від 1 до 2-х років складала 55 %, другу позицію займають депозити до 1 року – 25 %, третю – депозити на вимогу – 13 % і 7 % від загальної суми становлять депозити строком більше 2-х років (рис. 2).

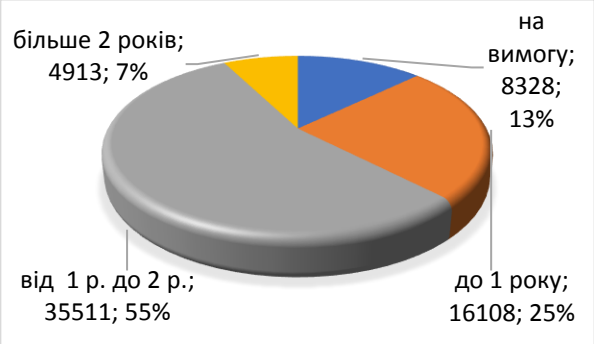

Рисунок 2 – Структура депозитів в іноземній валюті за 2007 р., млн грн

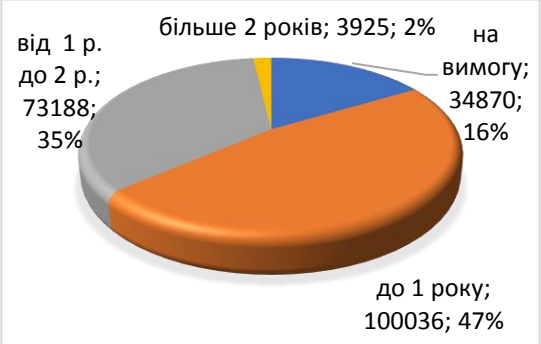

Рисунок 3 – Структура депозитів в іноземній валюті за 2015 р., млн грн

Варто зауважити, що за останнім показником це найбільша частка серед представлених років, а саме у 2020 році депозити строком більше 2-х років складають 3 % від загального обсягу, у 2015 році – 2 %, у 2025 році – 1 %, відповідно (рис. 2–5).

У 2015 році левову частку у структурі займають депозити до 1 року (47 %), другу позицію займають депозити від 1 до 2-х років (35 %). Простежується стабільне зростання депозитів на вимогу, так у 2007 році – це 13 %, у 2015 році – 16 %, у 2020 році – 43 %, а у 2025 році вже 68 %.

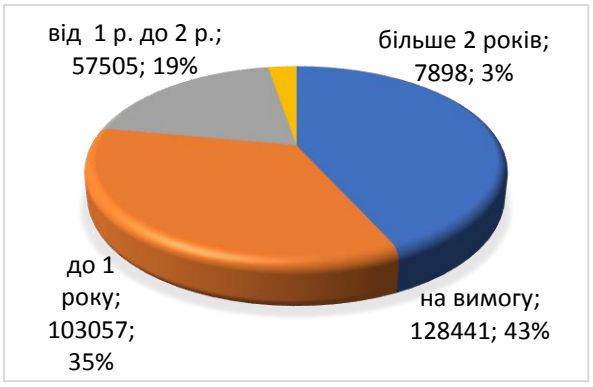

Рисунок 4 – Структура депозитів в іноземній валюті за 2020 р., млн грн

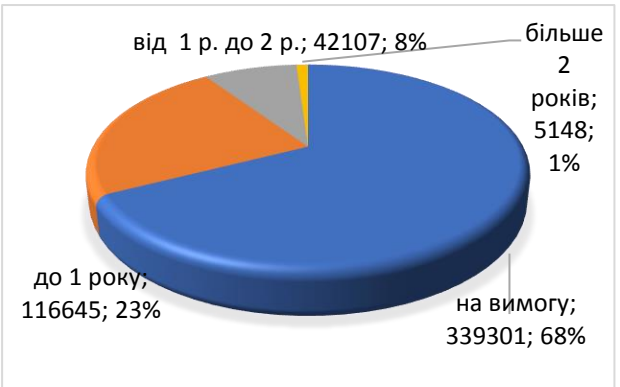

Рисунок 5 – Структура депозитів в іноземній валюті за 2025 р., млн грн

Так, грошова система України упродовж періоду незалежності пройшла складний етап становлення, який супроводжувався численними внутрішніми та зовнішніми викликами. Кожна політична чи економічна криза призводили до знецінення національної валюти та змін у поведінці населення щодо збереження коштів. Попри складні умови, спостерігається зростання довіри населення до банківської системи, про що свідчить поступове збільшення обсягів депозитів у іноземній валюті. Структура депозитів за строками погашення також зазнала істотних змін. Якщо у 2007 році переважали довгострокові депозити, то з часом зросла питома вага короткострокових і депозитів на вимогу. У 2025 році депозити на вимогу становлять уже 68 % від загального обсягу, що свідчить про прагнення населення зберігати ліквідність і мати швидкий доступ до власних коштів у період невизначеності.

Отже, сучасна депозитна політика домогосподарств України формується під впливом економічної нестабільності, рівня довіри до банків і потреби у фінансовій безпеці. Водночас позитивна динаміка обсягів валютних депозитів свідчить про поступове відновлення довіри до банківської системи навіть в умовах воєнного стану та макроекономічних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національний банк України / Офіційний вебсайт. URL : https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#metadata

Яна Остапенко,
*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

СТАТИСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ

Сфера гостинності є одним із ключових елементів сучасної економіки, оскільки поєднує послуги розміщення, харчування, туризму та розваг. Її ефективність безпосередньо впливає на зайнятість, формування доходів населення та розвиток інфраструктури. У зв'язку з цим постає потреба у глибокому статистичному аналізі прибутковості підприємств цієї галузі для виявлення тенденцій та визначення чинників, що впливають на фінансові результати діяльності.

За даними Державної служби статистики України, сфера тимчасового розміщення й організації харчування за останніх одинадцять років була здебільшого збитковою:

Рисунок 1 – Динаміка чистого прибутку підприємств тимчасового розміщування й організації харчування за 2014–2024 рр., тис. грн

Джерело: побудовано автором за [1].

Найбільша збитковість спостерігається у 2022 році і пояснюється повномасштабним вторгненням. Найбільшу прибутковість сфера гостинності мала у 2019 році.

Для дослідження причин збитковості доцільно проаналізувати чинники впливу. Чинниками впливу обрано: чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), інші доходи, операційні витрати, інші витрати, собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).

Таблиця 1 – Результати кореляційного аналізу

	Чистий прибуток (збиток), тис. грн	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	Інші доходи, тис. грн	Операційні витрати, тис.г рн	Інші витрати, тис. грн	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	1					
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	0,563183463	1				
Інші доходи, тис. грн	0,703189443	0,19899365	1			
Операційні витрати, тис. грн	0,448999258	0,98863439	0,11141091	1		
Інші витрати, тис. грн	-0,08005053	0,58539556	0,01767292	0,64717707	1	
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	0,48554768	0,9870563	0,12468553	0,98488113	0,67444503	1

Джерело: розраховано автором.

За результатами кореляційного аналізу, найбільший позитивний вплив на прибутковість галузі гостинності мають інші доходи, а найбільший негативний вплив – інші витрати.

Це підтверджують й результати регресійного аналізу:

Regression Statistics	
Multiple R	0,969531
R Square	0,93999
Adjusted R Square	0,87998
Standard Error	1225381
Observations	11

ANOVA

	df	*SS*	*MS*	*F*	*Significance F*
Regression	5	1,18E+14	2,35E+13	15,66394	0,004488
Residual	5	7,51E+12	1,5E+12		
Total	10	1,25E+14			

	Coefficients	*Standard Error*	*t Stat*	*P-value*	*Lower 95%*	*Upper 95%*	*Lower 95,0%*	*Upper 95,0%*
Intercept	-398564	4522454	-0,08813	0,933194	-1,2E+07	11226773	-1,2E+07	11226773
X Variable 1	0,115639	0,605155	0,19109	0,855973	-1,43996	1,67124	-1,43996	1,67124
X Variable 2	1,328759	0,530547	2,504507	0,054191	-0,03506	2,692573	-0,03506	2,692573
X Variable 3	-0,42798	0,443112	-0,96585	0,378477	-1,56704	0,711074	-1,56704	0,711074
X Variable 4	-1,78169	0,950518	-1,87445	0,119728	-4,22508	0,661689	-4,22508	0,661689
X Variable 5	0,721039	0,649149	1,110744	0,317217	-0,94765	2,38973	-0,94765	2,38973

Рисунок 2 – Результати регресійного аналізу

Джерело: розраховано автором.

За розрахунками маємо регресійну модель:

$$Y = -398564 + 0{,}12x_1 + 1{,}33x_2 - 0{,}43x_3 - 1{,}78x_4 + 0{,}7x_5 .$$

Отже, збільшення інших доходів на 1 тис. грн призведе до збільшення чистого прибутку на 1,33 тис. грн, а збільшення інших витрат на 1 тис. грн зменшить чистий дохід гостинного бізнесу на 1,78 тис. грн. На адекватність моделі вказують високі показники кореляції (0,97) та детермінації (0,94). Істотність моделі підтверджує критерій Фішера.

Підприємствам сфери гостинності слід звернути увагу на зазначені чинники впливу та прийняти відповідні міри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України / Офіційний вебсайт. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/

2. Остапенко Я. О. Дослідження прибутковості сфери гостинності: статистичний аспект. *Український журнал прикладної економіки та техніки.* 2024. Том 9, № 2. С. 50–54. URL : http://ujae.org.ua/publications/2024-2/

3. Остапенко Я., Верезомська І., Остапенко А. Тенденція розвитку готельної галузі в Україні. *Обліково-аналітичні й статистичні методи та моделі в оподаткуванні, бізнесі, економіці* : збірник тез за матеріалами XVIII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. С. 216–220.

4. Остапенко Я. О., Параниця Н. В., Макаренко О. Я. Статистичний аналіз і тенденції розвитку готельного господарства в Україні. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Вип. 1 (18). С. 311–316. DOI : https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-1-54

5. Остапенко Я. О., Морозовський П. А. Чинники впливу на формування доходу підприємства: обліково-аналітичний аспект. *Економічний простір.* 2020. № 154. С. 115–119. DOI : https://doi.org/10.32782/2224-6282/154-21

6. Остапенко Я. О. Доходи готельного господарства крізь призму статистики. *Актуальні проблеми економіки.* 2016. № 2 (176). С. 329–337.

7. Остапенко Я. О. Сфера послуг під кутом статистики. *Сучасні питання економіки і права* : зб. наук. праць. К., 2015. Вип. 1 (9). С. 15–22. URL : https://kymu.edu.ua/arkhiv-zbirnykiv-naukovykh-prats-suchasni-pytannya-ekonomiky-i-prava-2011-2018-rr-/

8. Остапенко Я. О., Верезомська І. Г., Остапенко А. В. Кореляційно-регресійний аналіз фінансових показників в дослідженні конкурентоспроможності готелю. *Актуальні питання у сучасній науці* (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»). 2023. № 5 (11). С. 39–50. DOI : https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-5(11)-39-49

9. Остапенко Я. О., Морозовський П. А., Браунагель А. В. Прийняття управлінських рішень через призму економіко-статистичного аналізу доходу. *Modern Economics*. 2019. № 14. С. 218–224. DOI : https://doi.org/10.31521/modecon.V14(2019)-34

Вікторія Петькун,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
В. М. Краєвський,
*д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РЕАЛЬНІ ДОХОДИ НАСЕЛЕННЯ

Інфляція є одним із найважливіших макроекономічних показників, що відображає рівень економічної стабільності держави. Вона безпосередньо впливає на добробут населення, купівельну спроможність доходів та соціальну рівновагу. В Україні інфляційні процеси, особливо в періоди економічних криз, значно зменшують реальні доходи громадян, формуючи диспропорції між номінальним зростанням заробітної плати та фактичним рівнем життя.

Інфляція – це зростання загального рівня цін, яке призводить до знецінення грошей та зниження їх купівельної спроможності. З позиції домогосподарств інфляція означає, що за ту саму кількість грошей можна придбати менше товарів і послуг, тобто зменшується реальний дохід.

Реальні доходи населення – це номінальні доходи, скориговані на індекс споживчих цін. Якщо темпи зростання номінальних доходів нижчі за темпи інфляції, купівельна спроможність знижується. Так, у 2014–2015 рр. реальна заробітна плата в Україні зменшилася на понад 20 %, що стало наслідком різкого зростання цін і девальвації гривні (таблиця 1).

За даними Держстату, у 2015 році інфляція сягнула 43,3 %, тоді як реальна заробітна плата знизилася до 77,3 % від рівня попереднього року. Лише у 2016–2017 рр. завдяки стабілізації валютного ринку та політиці НБУ щодо інфляційного таргетування вдалося сповільнити інфляцію до 12,4 % і 10,2 %, відповідно.

Водночас зростання номінальної зарплати (на 18–20% щорічно) не повністю компенсувало втрати купівельної спроможності, адже значна частина домогосподарств витрачала доходи на енергоносії, транспорт та продукти, ціни на які зростали швидше за середні.

Таблиця 1 – Аналіз впливу інфляційних процесів на реальні доходи населення

	Доходи, млн грн	Індексів споживчих цін	Реальні доходи, млн грн
2013	1548733,0	100,5	1541027,9
2014	1516768,0	124,9	1214385,9
2015	1772016,0	143,3	1236577,8
2016	2051331,0	112,4	1825027,6
2017	2652082,0	113,7	2332525,9
2018	3248730,0	109,8	2958770,5
2019	3744060,0	104,1	3596599,4
2020	4045191,0	105,0	3852562,9
2021	4863519,0	110,0	4421380,9
2022	4992428,3	126,6	3943466,3
2023	5425526,7	105,1	5162251,8
2024	5858625,0	112,0	5230915,2
2025	6291723,3	106,4	5913273,8

Джерело: побудовано на основі літератури [1].

У період 2013–2025 рр. номінальні доходи населення України зросли з 1 548,7 млрд грн до 6 291,7 млрд грн, тобто у 4,1 раза. Проте реальні доходи (скориговані на інфляцію) за цей самий період збільшилися лише у 3,8 раза – з 1 541,0 млрд грн до 5 913,3 млрд грн. Це свідчить, що інфляція суттєво знижувала купівельну спроможність доходів населення, особливо у кризові роки.

Інфляційні процеси мають безпосередній і тривалий вплив на реальні доходи населення, особливо в країнах із нестабільною економікою. В Україні зниження купівельної спроможності залишається ключовим викликом для соціальної політики. Лише поєднання ефективної антиінфляційної стратегії, прозорої монетарної політики та соціального захисту населення дозволить забезпечити зростання реальних доходів і покращити рівень життя громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України / Офіційний вебсайт. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/

2. Мінфін / Офіційний вебсайт. URL : https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/

3. Римар Г. Аналіз наслідків інфляції, її вплив на перерозподіл фондів та на об’єм національного продукту. *Наукові записки.* Тернопіль : Економічна думка, 2005. С. 111–119.

Дмитро Пілевич,
*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

ПРОГНОЗУВАННЯ ФОНДОВОГО РИНКУ: СУЧАСНІ НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ

Фондовий ринок на даний час являє собою важливу сферу інвестиційної діяльності, отже, дослідження ринкової активності та прогнозування коливань цін є об'єктом актуальних досліджень. Проте внаслідок хаотичності ринкової поведінки, високого ступеню залежності від великої кількості зовнішніх факторів, прогнозування фондового ринку та тенденцій його розвитку залишається складною задачею для науковців.

На сьогодні в Україні сформувався фондовий ринок із визначеною структурою учасників та розвиненою інфраструктурою, що свідчить про наявність діючого механізму розподілу вільних коштів та активного інвестиційного процесу, незважаючи на військову агресію та військовий стан. Отже, прогнозування ринкової динаміки з метою аналізу ситуації сьогодення та визначення подальших перспектив розвитку має велике значення в розрізі національної економіки та державної фінансової політики. Важливість операцій із цінними паперами на фондовому ринку обумовлюється спроможністю банківських установ, інвестиційних фондів, страхових компаній до диверсифікації своїх ресурсів завдяки операціям із цінними паперами. Розвиток операцій із хеджування в умовах підвищеного інвестиційного ризику також доводить доцільність подальшого становлення фондового ринку та використання сучасних методів прогнозування ринкової ситуації.

Прийняття інвестиційних рішень базується на прогнозах фондового ринку, що в подальшому впливають на розробку інвестиційної стратегії та забезпечення фінансової стабільності компанії. Проте вплив чисельних факторів, а саме показників розвитку макроекономіки та ринкової поведінки, не завжди дають змогу зробити якісний прогноз та врахувати складність ринкової системи. Традиційними моделями, що використовуються в якості технологій прогнозування фондового ринку, є ARIMA та GARCH, основними перевагами яких є можливість аналізу часових рядів з такими характеристиками, як автокореляція та кластеризація волатильності [1]. Проте використання традиційних математичних методів на основі історичних трендів та лінійних моделей обмежене у врахуванні стохастичної природи руху цін на акції, що потребує нових наукових

підходів, які здатні врахувати нелінійність поведінки ринкових суб'єктів та складність і непередбачуваність факторів впливу.

Питання прогнозування цін на цінні папери, зокрема акції, знайшло своє рішення із появою технологій штучного інтелекту, використання якого дозволяє отримати прогноз із високим рівнем статистичної достовірності. Серед багатьох методів штучного інтелекту найбільш ефективною технологією вважаються нейронні мережі, що використовуються у багатьох напрямках розв'язання багатокритеріальних завдань.

Нейронна мережа являє собою комп'ютерну модель, що сформована на основі взаємодії штучних нейронів. Технологія нейронних мереж доволі проста та полягає в перетворенні вхідних сигналів, що проходять через функцію активації, а потім передає їх далі через мережу. Математичний вигляд моделі представлений системою математичних рівнянь, що описують зважені суми вхідних сигналів, функції активації та оновлення вагових коефіцієнтів у процесі навчання. Функції активації, з'єднані один з одним, обчислюють при навчанні адаптивні ваги на історичних даних і використовуються для подальшого передбачення прогнозованих значень.

Використання нейронної мережі передбачає дотримання наступних етапів:

– збір даних;

– формування вибірки навчання та тестування, на основі яких буде працювати модель;

– визначення структури мережі;

– підготовка алгоритму навчання мережі;

– проведення навчання мережі із подальшою перевіркою [2].

Наприклад, рекурентні нейронні мережі можуть бути використані для моделювання часових залежностей, отже їхнє використання з метою розв'язання завдань прогнозування фондового ринку є цілком обґрунтованим. Головною їхньою перевагою є можливість виявлення закономірностей в часі. Нейронні мережі можуть працювати з великими масивами даних з високим ступенем точності як в довгостроковому, так і короткостроковому часовому періоді. Проте, їхня ефективність залежить від наявних високоякісних даних та потреби у процедурі перенавчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Milani F. Digital Business Analysis. Springer, 2019. P. 1–429. DOI 10.1007/978-3-030-05719-0

2. Haykin S. Neural networks. A comprehensive foundations. McMillan College Publ.Co. N.Y., 1994. 696 pp.

Павло Пінцура,
здобувач першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
В. М. Краєвський,
*д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

АНАЛІЗ ТА МОДЕЛЮВАННЯ ДИНАМІКИ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Інфляція є одним із ключових показників макроекономічної стабільності держави. У посткризовий період вона стає особливо важливим фактором, що визначає ефективність державної економічної політики, рівень добробуту населення та конкурентоспроможність національної економіки. Метою статті є проведення статистичного аналізу та побудова моделі, що описує динаміку інфляційних процесів у посткризовий період, а також прогнозування їх розвитку.

Інфляція визначається як зростання загального рівня цін на товари та послуги протягом певного періоду часу, що призводить до зниження купівельної спроможності грошей. У макроекономіці розрізняють кілька типів інфляції: попитова інфляція – виникає через перевищення сукупного попиту над пропозицією, витратна інфляція – зумовлена зростанням витрат виробництва (енергоносії, зарплати, сировина), інфляційні очікування – психологічний чинник, який впливає на рішення споживачів і виробників.

У посткризовий період, коли економіка поступово відновлюється, інфляційні процеси мають змішаний характер, що потребує комплексного аналізу (рис. 1).

Дані про індекс споживчих цін (ІСЦ) в Україні свідчать, що після кризових 2020–2022 років спостерігалася поступова стабілізація інфляційних темпів. У 2023–2025 рр. темпи інфляції знижувалися з двозначних до однозначних показників, що свідчить про ефективність монетарної політики НБУ. Основні фактори впливу: стабілізація валютного курсу, відновлення ланцюгів постачання, зниження світових цін на енергоносії, контрольована монетарна політика.

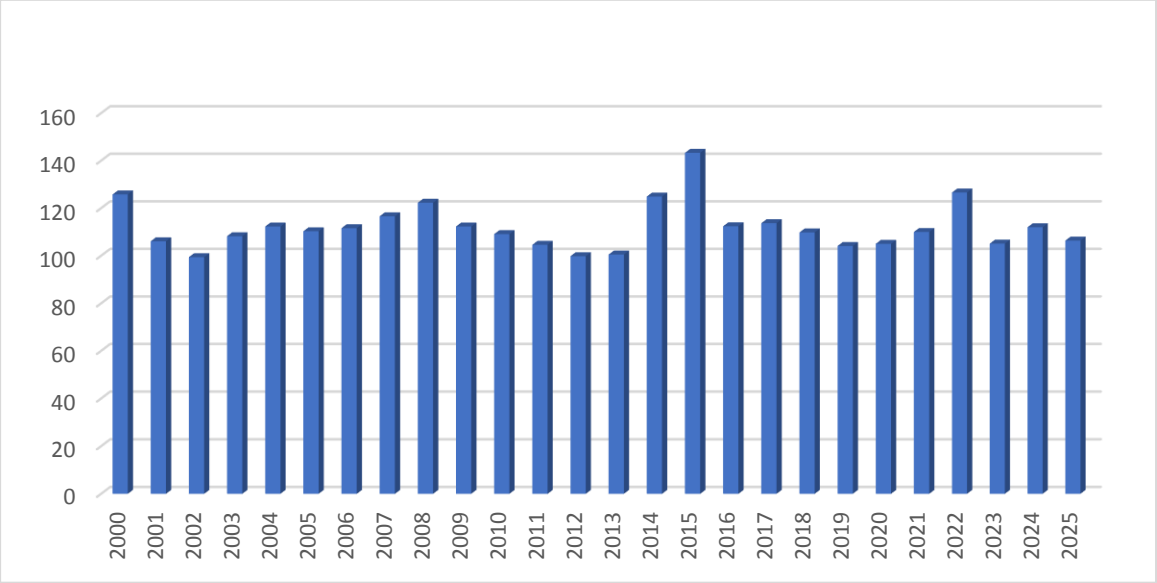

Рисунок 1 – Індексів споживчих цін з 2000 по 2025 рр., %

Моделювання динаміки інфляції за допомогою ARIMA(1,1,1) показало, що інфляційний тренд має тенденцію до уповільнення, за умови відсутності нових зовнішніх шоків.

Результати дослідження показали, що інфляційні процеси у посткризовий період мають складну структуру та залежать як від внутрішніх, так і від зовнішніх чинників.

Отже, статистичне моделювання є важливим інструментом для розуміння та управління інфляційними процесами, що сприяє стабілізації соціально-економічного розвитку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Краєвський В. М., Остапенко Я. О., Параниця Н. В. Статистика : навчальний посібник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. 218 с. (Серія «На допомогу студенту УДФСУ», т. 45).

2. Черенько Л. М. Український середній клас у новому тисячолітті: тенденції та перспективи. *Демографія та соціальна економіка.* 2020. № 4 (42). С. 71–92. URL : https://doi.org/10.15407/dse2020.04.071

3. Державна служба статистики України / Офіційний вебсайт. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/

Кіра Рум'янцева,
здобувачка третього бакалаврського рівня освіти;
Я. В. Белінська,
*д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

ВИКОРИСТАННЯ СТАТИСТИЧНИХ МЕТОДІВ У ПРОГНОЗУВАННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Статистичний аналіз є одним із ключових інструментів дослідження соціально-економічних процесів, оскільки він забезпечує кількісну оцінку явищ, визначення тенденцій розвитку та закономірностей змін у часі. За допомогою статистичних методів можливо виявити взаємозв'язки між макроекономічними показниками, такими як рівень ВВП, інфляція, безробіття, інвестиційна активність, що дозволяє приймати більш обґрунтовані управлінські рішення [1].

Моделювання соціально-економічних процесів передбачає створення математичних або імітаційних моделей, які відображають структуру, динаміку та взаємодію різних елементів економічної системи. Такі моделі дозволяють проводити аналіз сценаріїв розвитку, оцінювати наслідки управлінських рішень та формувати оптимальні стратегії економічного зростання. Моделювання є ефективним інструментом не лише для прогнозування, а й для виявлення ризиків та точок нестабільності [2].

Економіко-математичні методи, поєднані зі статистичним аналізом, формують основу сучасного економічного прогнозування. Їх використання дозволяє підвищити точність оцінок майбутніх змін, побудувати адаптивні моделі для коротко- та довгострокових прогнозів. Завдяки таким методам можливо не лише описувати поточний стан економіки, але й передбачати вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на її розвиток [2; 3].

Значну роль у вдосконаленні методів статистичного аналізу відіграють сучасні цифрові технології. Використання великих даних (Big Data), штучного інтелекту (AI) та машинного навчання (ML) відкриває нові можливості для обробки інформації та підвищення точності прогнозів. Ці технології дозволяють проводити комплексний аналіз соціально-економічних процесів у режимі реального часу, враховуючи величезну кількість показників та змінних [3].

Прогнозування соціально-економічних процесів є стратегічним інструментом державного управління. На основі результатів статистичного аналізу

формується соціально-економічна політика, розробляються програми регіонального розвитку, оцінюється ефективність бюджетних витрат. Прогнози дозволяють запобігати кризовим явищам, визначати пріоритетні напрями інвестування та раціонально розподіляти ресурси [1; 2].

Інтеграція статистичних, математичних та цифрових підходів у процес управління економікою сприяє підвищенню стійкості національної економіки та її конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Поєднання класичних методів аналізу з інноваційними технологіями забезпечує глибше розуміння соціально-економічних процесів та створює передумови для ефективного прийняття управлінських рішень у мінливих умовах сучасного світу [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герасимчук З. В. Статистичні методи аналізу соціально-економічних процесів. К. : КНЕУ, 2021.

2. Ковальчук І. Прогнозування соціально-економічних процесів: методологія та практика. Львів : ЛНУ, 2020.

3. Державна служба статистики України / Офіційний вебсайт. URL : https://ukrstat.gov.ua

Даніїл Савченко,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Я. О. Остапенко,
*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

ПРИКЛАДНА СТАТИСТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Прикладна статистика є важливою складовою сучасних економічних досліджень та управлінських рішень. Вона забезпечує наукове обґрунтування висновків про стан і тенденції розвитку економічних процесів на основі кількісних показників. Завдяки застосуванню статистичних методів можливо не лише фіксувати зміни у господарській діяльності, але й виявляти закономірності, прогнозувати розвиток подій та формувати ефективну економічну політику.

Основними завданнями прикладної статистики є збирання, систематизація, узагальнення та аналіз даних. Вона використовує широкий арсенал методів – від описової статистики до багатовимірного аналізу, регресійних моделей і методів кореляції. Ці інструменти дозволяють встановити взаємозв'язки між економічними показниками, оцінити вплив окремих факторів на результати діяльності підприємств, галузей та економіки загалом.

Сучасна прикладна статистика тісно пов'язана з цифровими технологіями. Завдяки використанню комп'ютерних програм, таких як Excel, R, SPSS, Python, дослідники мають змогу швидко обробляти великі обсяги даних, будувати моделі прогнозування та візуалізувати результати. Це значно підвищує ефективність статистичного аналізу, особливо у сфері бізнес-аналітики, фінансів і державного управління.

Важливою тенденцією сьогодення є використання Big Data – великих масивів неструктурованих даних, які дають змогу виявляти приховані закономірності у поведінці споживачів, економічній активності та соціальних процесах. Прикладна статистика, у поєднанні з методами машинного навчання, дозволяє створювати інтелектуальні системи прогнозування, що стають основою для прийняття стратегічних рішень.

Однак, поряд із перевагами, існують і певні труднощі. Зокрема, якість статистичних висновків залежить від достовірності вихідних даних, правильності

вибору методів та точності їх застосування. Тому в роботі статистика важливо дотримуватися принципів об'єктивності, репрезентативності та надійності джерел інформації.

У перспективі розвиток прикладної статистики пов'язаний із подальшою інтеграцією цифрових технологій, автоматизацією обробки даних і вдосконаленням методів аналізу. Це дозволить економістам швидше реагувати на зміни у ринковому середовищі та приймати рішення, засновані на достовірній статистичній інформації.

Таким чином, прикладна статистика є невід'ємним елементом сучасної економічної науки та практики управління. Її методи дозволяють не лише описувати фактичний стан економіки, а й передбачати її майбутні тенденції, забезпечуючи наукову основу для ефективного розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковальчук Т. Т. Прикладна статистика : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2022.

2. Краєвський В. М., Остапенко Я. О., Параниця Н. В. Статистика : навчальний посібник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. 218 с.

3. Митна статистика України : навч. посібник у 10 т. / Пашко П. В., Ушаков О. Ю., Краєвський В. М., Паянок Т. М., Остапенко Я. О., Параниця Н. В., Богдан С. В. ; Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь : УДФСУ, 2020. Т. 135. 380 с. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Pashko_Pavlo/Mytna_statystyka_Ukrainy.pdf

3. Державна служба статистики України. URL : https://ukrstat.gov.ua

4. OECD Data Portal. URL : https://data.oecd.org

5. Ostapenko, Ya O., Braunakhel, A. V. Application of Statistical Methods and Modeling in Decision-Making: Theoretical Aspect. *Economy and Finance*, 2018, 9. P. 87–93.

6. Єгорова О. В. Методи статистичного аналізу в економіці. Харків : ХНЕУ, 2021.

7. World Bank Open Data. URL : https://data.worldbank.org

Оксана Сахно,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
М. М. Теліщук,
*старший викладач кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

ІНФЛЯЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Повномасштабна війна радикально змінила архітектуру цінового простору України, трансформувавши інфляцію з класичного макроекономічного показника у багатофакторний індикатор стійкості держави. Цінові коливання сьогодні формуються не лише грошовими та фіскальними чинниками, а й структурними деформаціями економіки – руйнуванням виробничих ланцюгів, енергетичними шоками, логістичними обмеженнями та поведінковими реакціями населення. У цих умовах інфляція набуває змішаного характеру, поєднуючи витратну, очікувану та монетарну природу. Сучасний ціновий ландшафт України стає своєрідним «дзеркалом воєнного часу», у якому відображаються не лише економічні, а й соціальні, політичні та психологічні трансформації суспільства. Кожна коливальна хвиля цін – це сигнал про внутрішню напругу, про перебудову виробничих процесів, про адаптацію ринку до нових ризиків і невизначеностей. В умовах постійних шоків традиційні методи аналізу інфляції перестають бути достатніми: виникає потреба в інтегрованому підході, що враховує взаємодію монетарної політики, фіскальних стимулів, логістичних реалій та поведінкових моделей споживачів.

Інфляція – це процес поступового знецінення грошей, що проявляється у зростанні цін на товари та послуги і зменшенні купівельної спроможності наявних грошових ресурсів. Простими словами, це означає, що за ті самі кошти з часом можна придбати менше продукції або послуг. Зростання інфляції впливає не лише на особисті заощадження, а й на загальний економічний стан, відображаючи баланс між грошовими потоками, попитом і пропозицією [1].

Для наочності наведемо приклад із пальним. У 2021 році середня ціна літра бензину А-95 становила приблизно 30 гривень, і за 1 000 гривень можна було заправити бак об’ємом 33 літри. Сьогодні, у 2025 році, ціна того ж літра бензину зросла до 58 гривень. Та сама тисяча гривень тепер забезпечує лише

17 літрів пального, тобто приблизно половину бака. Цей приклад ілюструє, як інфляційні процеси зменшують реальну вартість грошей і впливають на повсякденну економічну активність населення. У сучасних умовах воєнної економіки інфляція стає комплексним економічним індикатором, що відображає не лише класичні монетарні та фіскальні чинники, а й структурні дисбаланси, пов'язані з порушенням виробничих ланцюгів, логістичними обмеженнями та поведінковими реакціями учасників ринку [2].

В умовах посилення інфляційного тиску Національний банк України зосередив свою політику на стабілізації цінового середовища та підтримці макрофінансової рівноваги. Головною метою стало стримання зростання цін, забезпечення передбачуваності курсу гривні та збереження довіри до національної валюти. Для цього регулятор застосував комплекс монетарних інструментів, поєднуючи жорсткі заходи зі збалансованою підтримкою економічної активності.

Одним із ключових кроків стало підвищення облікової ставки до 25 % річних у 2022 році, що дозволило зменшити тиск на валютному ринку та скоротити споживчий попит, стримуючи інфляційні процеси. Водночас було зафіксовано офіційний курс гривні до долара США, що допомогло стабілізувати очікування бізнесу та населення, запобігти панічним настроям і зберегти контроль над цінами на імпортні товари. Після досягнення короткострокової стабілізації НБУ перейшов до гнучкішої монетарної політики. Починаючи з 2023 року, він поступово пом'якшує окремі валютні обмеження, стимулюючи приплив валютної виручки та відновлення міжнародних резервів. Такий підхід дозволив зменшити спекулятивний тиск на ринок і водночас підтримати економічну активність у реальному секторі [3; 4].

Результатом послідовної політики стало істотне зниження темпів інфляції – з понад 26 % у 2022 році до близько 6,1 % у 2024 році. Цьому сприяли не лише монетарні заходи, а й взаємодія з фіскальною політикою держави, спрямованою на збалансування бюджетних видатків та обмеження дефіциту. Важливу роль відіграло також поступове відновлення логістики, енергетичної стабільності та поліпшення споживчих очікувань. Разом із тим інфляційне середовище залишається чутливим до зовнішніх і внутрішніх ризиків. До основних викликів належать залежність від міжнародної фінансової допомоги, коливання цін на енергоносії та продукти харчування, а також невизначеність безпекової ситуації. Саме тому НБУ проводить зважену політику поступового зниження облікової ставки, орієнтуючись на реальні інфляційні тенденції та валютну стабільність.

Інфляційне середовище в Україні за останні роки зазнало суттєвих трансформацій, пов'язаних із воєнними ризиками, дисбалансом внутрішнього ринку

та зовнішніми шоками. Попри складні умови, вдалося уникнути гіперінфляційних процесів, що свідчить про адаптаційну здатність економіки та ефективність проведених макроекономічних заходів. Загалом інфляційні процеси формувалися під впливом як фундаментальних факторів – зростання витрат на енергоресурси, порушення логістики, зміни у структурі споживчого попиту, – так і монетарних рішень регулятора. Політика Національного банку відіграла стабілізаційну роль, спрямовану на стримування інфляційного тиску та відновлення довіри до гривні. Використання жорстких інструментів, зокрема високої облікової ставки, валютних обмежень і контрольованого курсоутворення, дало змогу стабілізувати ціни й фінансову систему. Поступове уповільнення темпів інфляції засвідчує перехід від короткострокового антикризового реагування до системного управління цінами. Водночас інфляційне середовище залишається чутливим до ризиків безпекового, енергетичного та соціального характеру, що потребує гнучкого поєднання монетарних і фіскальних інструментів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Що таке інфляція та як вона впливає на ціни? / Гаразд : освітній вебсайт. URL : https://harazd.bank.gov.ua/ (дата звернення: 28.10.2025).

2. Економічна статистика: Середні споживчі ціни на товари / Державна служба статистики України : офіційний вебсайт. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 28.10.2025).

3. Параниця Н. В., Теліщук М. М., Сахно О. О. Інфляційне таргетування в умовах війни: особливості та обмеження монетарної політики України. *Інвестиції: практика та досвід.* 2025. № 20. С. 199–205. DOI 10.32702/2306-6814.2025.20.199 (дата звернення: 28.10.2025).

4. Економічна статистика: Ціни / Державна служба статистики України : офіційний вебсайт. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 28.10.2025).

Катерина Халімончук,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Н. В. Параниця,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ПРОГНОЗУВАННЯ ВІДТОКУ КЛІЄНТІВ У CRM ЗА ДОПОМОГОЮ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТА МАШИННОГО НАВЧАННЯ ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІЧНО ОБҐРУНТОВАНОЇ СТРАТЕГІЇ ЇХНЬОГО УТРИМАННЯ

Застосування статистичних методів та машинного навчання для прогнозування ймовірності того, що клієнт припинить користуватися послугами компанії називається предиктивною аналітикою в CRM. Цей підхід є фундаментальним для проактивного управління відносинами з клієнтами, оскільки утримання існуючого клієнта є значно дешевшим, ніж залучення нового.

Центральним елементом є модель відтоку, яка будується на основі історичних даних про клієнтів: їхні транзакційні патерни, поведінка використання продукту, історія звернень до служби підтримки та демографічні дані. Модель обробляє ці дані, щоб присвоїти кожному клієнту оцінку ризику відтоку (наприклад, від 0 до 1). Вдалим прикладом такої моделі є логістична регресія, Random Forest або градієнтний бустинг [3, с. 112].

На основі цього ранжування компанія формує цільову стратегію утримання. Замість того, щоб витрачати ресурси на всіх клієнтів, зусилля концентруються на тих, хто має високий ризик відтоку, але водночас високу потенційну довічну цінність. Такі дії можуть включати: надсилання персоналізованих пропозицій, проактивний зв'язок зі службою підтримки для вирішення можливих проблем, або цілеспрямоване покращення функціоналу продукту, що був ідентифікований моделлю як тригер відтоку. Таким чином, предиктивна аналітика перетворює реактивне управління кризами на керовану, економічно обґрунтовану стратегію утримання, максимізуючи прибутковість клієнтської бази [1].

Для більш детального розкриття теми пропоную розглянути SWOT-аналіз предиктивної аналітики відтоку в табл. 1.

Таблиця 1 – SWOT-аналіз предиктивної аналітики відтоку

Переваги (Strengths)	**Недоліки (Weaknesses)**
1. Проактивне управління: Здатність ідентифікувати клієнтів із високим ризиком до їхнього відходу. 2. Ефективність: Оптимізація витрат на утримання, фокусуючись лише на цільовій групі. Глибинне розуміння: Виявлення ключових факторів, що спричиняють відтік	1. Залежність від даних: Низька якість, неповнота або некоректність історичних даних унеможливлює точне моделювання. 2. Складність моделей: Потреба у висококваліфікованих дата-сайєнтистах для розробки та калібрування моделей. 3. Проблема "Чорного Ящика": Складні моделі (наприклад, градієнтний бустинг) можуть бути неінтерпретовані, що ускладнює розуміння причини відтоку
Можливості (Opportunities)	**Загрози (Threats)**
1. Персоналізація: Створення гіперперсоналізованих пропозицій та комунікацій на основі індивідуальної оцінки ризику. 2. Інтеграція в реальному часі: Вбудовування прогнозів безпосередньо в операційні системи CRM/маркетингу для автоматичної реакції. 3. Мультиканальний прогноз: Розширення моделі для прогнозування відтоку в різних каналах взаємодії	1. Конфіденційність (GDPR/CCPA): Жорсткіші регуляторні вимоги до використання та зберігання даних клієнтів можуть обмежувати доступ до необхідної інформації. 2. Зміна ринкових умов: Швидка поява конкурентів або зміна продукту може миттєво анулювати точність поточної моделі. 3. Висока вартість інфраструктури: Необхідність потужної обчислювальної інфраструктури для обробки великих масивів даних (Big Data)

Джерело: побудовано автором за даними [4, с. 24].

Прогнозування відтоку клієнтів – це фундаментальний елемент предиктивної аналітики в CRM, що трансформує реактивне управління відносинами з клієнтами на керовану, економічно обґрунтовану проактивну стратегію утримання. Суть підходу полягає у застосуванні статистичних методів та машинного навчання для кількісної оцінки ймовірності того, що конкретний клієнт припинить користуватися послугами компанії. Ця методологія ґрунтується на аксіомі, що утримання існуючого клієнта є значно дешевшим і прибутковішим, ніж залучення нового [1].

Центральне місце у цьому процесі займає модель відтоку, яка будується на основі історичних даних, що охоплюють транзакційну активність, патерни використання продукту чи послуги, історію звернень до служби підтримки та соціально-демографічну інформацію. Завдяки алгоритмам машинного навчання, таким як логістична регресія, Random Forest або градієнтний бустинг, модель навчається виявляти тонкі, але значущі кореляції та патерни в цих даних, які передували фактичному відтоку в минулому. На виході кожен активний

клієнт отримує оцінку ризику відтоку – числовий показник (наприклад, від 0 до 1), який відображає його схильність до припинення співпраці [4, с. 24].

Економічна обґрунтованість цієї стратегії досягається шляхом цільової активації. Замість того, щоб витрачати маркетингові ресурси на всіх клієнтів (що є неефективним), зусилля концентруються на сегменті, який має високий ризик відтоку та водночас високу потенційну довічну цінність. Таким чином, компанія максимізує окупність інвестицій в кампанії утримання. Практичні дії можуть включати надсилання персоналізованих пропозицій або знижок, проактивний зв'язок зі сторони менеджера чи служби підтримки для вирішення потенційних проблем до їхньої ескалації, або навіть цілеспрямоване покращення функціоналу продукту, що був ідентифікований моделлю як ключовий тригер відтоку [2, с. 182].

Отже, ця методологія, що інтегрує статистичний аналіз та машинне навчання, дозволяє організаціям трансформувати підхід до утримання: від витратної, реактивної ліквідації наслідків до проактивного, високорентабельного запобігання втратам. Однак ефективність цього інструменту нерозривно пов'язана з подоланням внутрішніх і зовнішніх викликів, окреслених у SWOT-аналізі. З одного боку, існують операційні недоліки, такі як залежність від бездоганної якості даних, висока потреба в експертних знаннях для розробки складних моделей та необхідність вирішення проблеми "чорного ящика" для забезпечення інтерпретованості результатів. З іншого боку, зовнішнє середовище створює загрози, включаючи регуляторні обмеження на використання даних (GDPR / CCPA) та динаміку ринку, що може швидко знецінити точність вже наявних моделей.

Таким чином, майбутній успіх у цій сфері лежить у площині реалізації стратегічних можливостей: перехід до гіперперсоналізованих комунікацій, інтеграція прогнозів у реальному часі для автоматизованих бізнес-процесів та розширення прогностичних можливостей на мультиканальну взаємодію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Янчук Т., Боєнко О. Впровадження CRM-систем як засіб підвищення ефективності маркетингової діяльності. *Економіка та суспільство.* 2023. № 48. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-89 (дата звернення: 28.10.2025).

2. Гаркавенко В. О., Стець О. В. Економіко-математична модель управління клієнтською базою підприємства. *Стратегія економічного розвитку України.* 2022. № 50. С. 177–196. URL : https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b10d37a0-0d7d-45fa-804a-58e0677779f0/content (дата звернення: 28.10.2025).

3. Цатурян Р. О., Федюк Б. О., Жовновач Р. І. Сучасний інструментарій клієнторієнтованого управління промисловим підприємством як виробничою корпорацією. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки.* 2024. № 11 (44). С. 110–119.

4. Жебка В. В. Дослідження методів машинного навчання та їх застосування для прогнозування відтоку користувачів телекомунікаційних послуг. *Зв'язок.* 2020. № 4. С. 22–26. URL : https://con.dut.edu.ua/index.php/communication/article/view/2462/2363 (дата звернення: 28.10.2025).

Максим Шеля,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Я. О. Остапенко,
*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

ВИКОРИСТАННЯ КОРЕЛЯЦІЙНО-РЕГРЕСІЙНОГО АНАЛІЗУ В ПРИКЛАДНІЙ СТАТИСТИЦІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Кореляційно-регресійний аналіз є одним із найпоширеніших методів прикладної статистики. Він допомагає дослідити, як зміна одного показника може бути пов'язана зі зміною іншого. Наприклад, у сфері економіки можна дослідити, як зміна рівня безробіття впливає на середній дохід населення, або як підвищення цін впливає на попит товарів. Такі дослідження дозволяють краще розуміти закономірності у даних і приймати обґрунтовані рішення.

Кореляційний аналіз визначає ступінь зв'язку між двома змінними. Коефіцієнт кореляції показує, наскільки сильно один показник змінюється разом з іншим. Якщо коефіцієнт близький до +1, це означає, що існує прямий зв'язок – обидва показники зростають або зменшуються одночасно. Якщо він близький до –1 – зв'язок обернений, тобто збільшення одного показника супроводжується зменшенням іншого. Якщо значення наближене до нуля, то зв'язок між змінними слабкий або відсутній.

Регресійний аналіз є продовженням кореляційного і дозволяє створити математичну модель, яка описує залежність однієї змінної від іншої. Наприклад, можна побудувати рівняння, яке показує, як рівень заробітної плати залежить від освіти та досвіду працівника. Такі моделі часто використовують для прогнозування показників, що робить регресійний аналіз важливим інструментом у прийнятті управлінських рішень.

Перевагою цього методу є те, що він дає можливість не лише виявити наявність зв'язку, а й оцінити його силу та напрямок. Однак варто пам'ятати, що кореляція не завжди означає причинно-наслідковий зв'язок. Іноді показники змінюються одночасно через вплив третіх факторів, які не були враховані під час аналізу. Тому при інтерпретації результатів необхідно бути уважним і поєднувати статистичний аналіз із логічними висновками.

У сучасних умовах цифровізації обробка великих обсягів даних стала набагато простішою завдяки використанню програмних засобів, таких як Excel, SPSS, R або Python. Ці інструменти дозволяють автоматично обчислювати коефіцієнти кореляції, будувати графіки, діаграми розсіювання та регресійні моделі. Вони значно полегшують роботу дослідника та зменшують ризик помилок у розрахунках.

Кореляційно-регресійний аналіз має велике практичне значення. Наприклад, компанії можуть використовувати його, щоб передбачити попит на продукцію в залежності від ціни або обсягу реклами. Державні органи можуть аналізувати, як податкова політика впливає на економічне зростання. А студенти - застосовувати цей метод у курсових і дипломних роботах для обґрунтування висновків на основі реальних даних.

Отже, кореляційно-регресійний аналіз є важливим інструментом статистичних досліджень, що поєднує математичну точність із практичною користю. Його правильне застосування дозволяє глибше зрозуміти взаємозв'язки між показниками, робити прогнози та приймати ефективні рішення як у науці, так і в бізнесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковальов В. В. Прикладна статистика: теорія і практика. Київ : КНЕУ, 2021. URL : https://kneu.edu.ua

2. Остапенко Я. О., Верезомська І. Г., Остапенко А. В. Кореляційно-регресійний аналіз фінансових показників в дослідженні конкурентоспроможності готелю. *Актуальні питання у сучасній науці* (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»). 2023. № 5 (11). С. 39–50. DOI : https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-5(11)-39-49

3. Остапенко Я. О., Пастух Д. Л. Кореляційно-регресійний аналіз факторів, що впливають на запаси виробничого підприємства. *Вісник Харківського 85 національного університету імені В. Н. Каразіна.* Серія: Економічна. 2021. Вип. 101. С. 124–129. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhE_2021_101_14

4. Остапенко Я. Кореляційно-регресійний аналіз прибутковості індустрії гостинності. *Синергетичні драйвери розвитку обліку, податкового аудиту та бізнес-аналітики* [Електронне видання] : збірник тез за матеріалами III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Ірпінь, 14 травня 2024 р. Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. С. 238–243.

5. Халатур С. М. Основи статистичного аналізу в економіці. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2022. URL : https://umsf.dp.ua

6. StatSoft. Correlation and Regression Analysis. URL : https://www.statsoft.com/Textbook/Correlation-and-Regression

Дмитро Яковенко,
*аспірант кафедри публічного управління та права
за ОП «Публічне управління та адміністрування»,
Комунальний заклад вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»;*
Тетяна Паянок,
*канд. екон. наук, доцент, завідувач кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

Аналіз чисельності наявного населення в Україні за 27 років вказує на постійне скорочення, щорічно в середньому відбувається зменшення на 379,48 тис. осіб. Причини різні – це високий рівень смертності (поганий стан системи охорони здоров'я, особливо в сільській місцевості, відсутність фінансових можливостей для профілактичного лікування особливо хронічних захворювань, високий рівень смертності серед чоловіків працездатного віку), низький рівень народжуваності (формування кар'єри у подружжя призводить до відкладання народження дітей і, відповідно, зменшення кількості дітей на одну жінку репродуктивного віку), низький рівень доходів і зайнятості – стимулюють міграцію робочої сили за кордон, недостатній соціальний захист сімей стримує населення від збільшення народжуваності, відбувається старіння населення (зростання частки осіб похилого віку) та інші фактори. Скорочення населення буде відбуватися і надалі, побудована функція дозволяє отримати короткостроковий прогноз: у 2023 році чисельність населення становила 40763 тис. осіб, при цьому кількість могла коливатися від 39709 тис. осіб до 41817 тис. осіб. Незважаючи на якісну модель, коефіцієнт апроксимації 0,977, зрозуміло, що зменшення чисельності населення України в результаті активних бойових дій відбулося швидшими темпами.

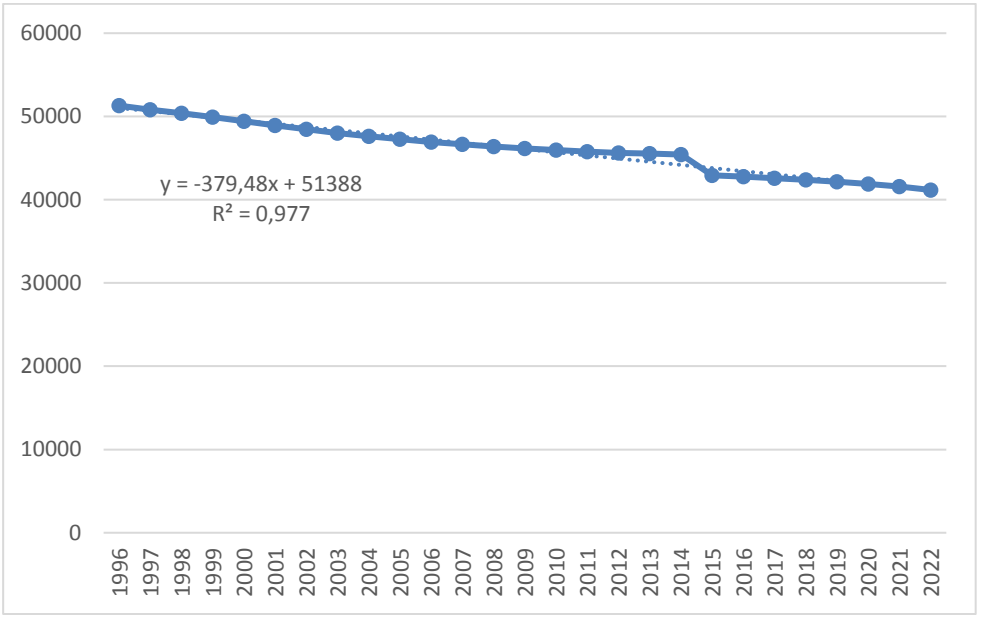

Рисунок 1 – Динаміка чисельності наявного населення за 1996–2022 рр., тис. осіб

Джерело: побудовано авторами за даними [1].

За відсутності статистичних даних в офіційних джерелах інформації важко спрогнозувати, яка кількість населення виїхала за кордон, скільки осіб гине щодня в результаті бойових дій, внутрішнє переміщення населення погіршує соціально-економічне становище сімей, адже доводиться адаптуватися на новому місці, погіршуються умови життя, зростає безробіття, а в результаті щоденних обстрілів посилюється психологічна нестабільність, яка, своєю чергою, активізує хронічні захворювання у населення.

Проаналізуємо чисельність та структуру наявного населення України за 2022 рік. Працездатне населення, а це вікова категорія від 18 до 59 років, становить 57 % від загальної кількості, люди похилого віку – 25 %, а це 10,152 млн осіб, і діти – 7,349 млн осіб, що становить 18 % (рис. 2). Порівняємо зі структурою чисельності населення у 1996 році: частка працездатного населення також становила 57 %, але це на 5,499 (28,996–23,497) млн осіб більше ніж у 2022 році, другу позицію посідала вікова категорія до 17 років – 24 %, що на 5,068 (12,417–7,349) млн осіб більше, вікова категорія 60 років і старше становила 19 %, що на 691 тис. осіб менше відповідно (рис. 2; 3).

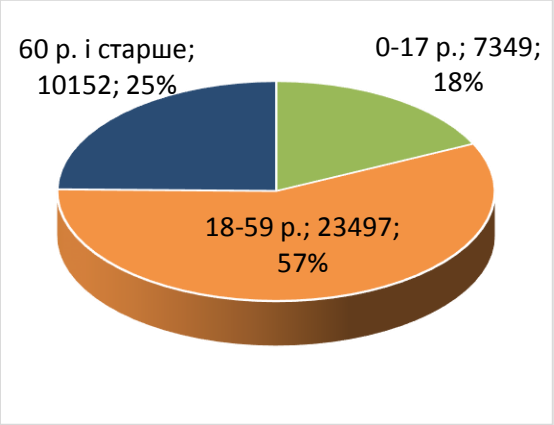

Рисунок 2 – Структура чисельності наявного населення за 2022 р., тис. осіб

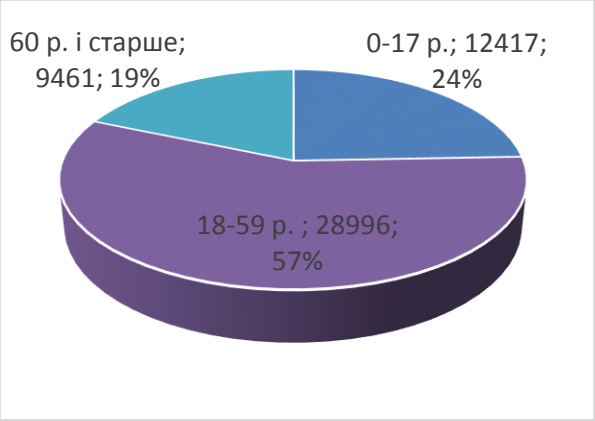

Рисунок 3 – Структура чисельності наявного населення за 1996 р., тис. осіб

Джерело: побудовано авторами за даними [1].

Висновки: тривале скорочення населення в Україні є стійкою тенденцією протягом останніх десятиліть. У середньому щороку кількість населення зменшується приблизно на 380 тис. осіб. Основними чинниками демографічного спаду виступають: високий рівень смертності, особливо серед чоловіків працездатного віку; низька народжуваність, що пов’язана із соціально-економічними труднощами та зміною пріоритетів молодих сімей; міграція працездатного населення за кордон у пошуках роботи; недостатній рівень соціального захисту сімей; старіння населення, що призводить до дисбалансу вікової структури. Воєнні дії, що тривають із 2022 року, суттєво поглибили демографічну кризу – через загибель цивільного населення, виїзд мільйонів громадян за кордон, внутрішнє переміщення осіб та зниження рівня народжуваності. Погіршення соціально-економічного становища сімей, безробіття, психологічна нестабільність і зростання хронічних захворювань стали додатковими факторами демографічного спаду. Порівняння структури населення 1996 та 2022 років свідчить про значне скорочення кількості дітей і працездатного населення при одночасному зростанні частки осіб похилого віку, що підвищує навантаження на економічно активне населення. Прогнозні оцінки підтверджують подальше зниження чисельності населення в найближчій перспективі, навіть за умов відновлення миру, через інерційність демографічних процесів і втрату трудового потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України / Офіційний вебсайт. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/

Іванна Ярмошук,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
В. М. Краєвський,
*д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ НАСЛІДКІВ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Трудова міграція є однією з ключових соціально-економічних проблем сучасної України та світу. Вона має подвійний характер: з одного боку – виступає як джерело валютних надходжень і зменшує напруження на ринку праці, а з іншого – призводить до втрати трудового потенціалу, демографічного старіння та соціальної депопуляції. Метою дослідження є моделювання впливу трудової міграції на економічний розвиток і соціальну структуру країни, а також визначення механізмів мінімізації її негативних наслідків.

Трудова міграція – це переміщення працездатного населення за межі країни або всередині неї з метою працевлаштування. Її масштаби визначаються економічними, політичними та соціальними факторами: рівнем заробітної плати, зайнятості, якістю життя, безпекою та державними регулюваннями.

Для кількісного оцінювання впливу міграції можна застосувати економіко-математичну модель, що враховує взаємозв’язок між обсягами міграції, ВВП, рівнем безробіття та споживання (таблиця 1).

Таблиця 1 – Аналіз соціально-економічних наслідків трудової міграції

	Кількість живонароджених, тис. осіб / Number of the liveborn, thsd	Частка дітей народжених жінками, які не перебували у зареєстрованому шлюбі, % / Children born to women in unregistered marriage, per cent	Кількість померлих, тис. осіб / Number of deaths, thsd.	Природний приріст, скорочення (–), тис. осіб / Natural increase in, decrease (–) population, thsd.	Міграційний приріст, скорочення (–), тис. осіб / Population migration between Ukraine and other counties Iincrease / decrease (–) in population thsd.
1990	657,2	11,2	629,6	27,6	78,3
1991	630,8	11,9	669,9	-39,1	151,3
1992	596,8	12,1	697,1	-100,3	287,8
1993	557,5	13,0	741,7	-184,2	54,5
1994	521,6	12,8	764,7	-243,1	-142,9
1995	492,9	13,2	792,6	-299,7	-131,6
1996	467,2	13,6	776,7	-309,5	-169,2
1997	442,6	15,2	754,2	-311,6	-136,0
1998	419,2	16,2	719,9	-300,7	-152,0
1999	389,2	17,4	739,2	-350,0	-138,3
2000	385,1	17,3	758,1	-373,0	-133,6
2001	376,5	18,0	746,0	-369,5	-152,2
2002	390,7	19,0	754,9	-364,2	-33,8
2003	408,6	19,9	765,4	-356,8	-24,2
2004	427,3	20,4	761,3	-334,0	-7,6
2005	426,1	21,4	782,0	-355,9	4,6
2006	460,4	21,1	758,1	-297,7	14,2
2007	472,7	21,4	762,9	-290,2	16,8
2008	510,6	20,9	754,5	-243,9	14,9
2009	512,5	21,2	706,7	-194,2	13,4
2010	497,7	21,9	698,2	-200,5	16,1
2011	502,6	21,9	664,6	-162,0	17,1
2012	520,7	21,4	663,1	-142,4	61,8
2013	503,7	22,1	662,4	-158,7	31,9
2014	465,9	21,1	632,3	-166,4	22,6
2015	411,8	20,6	594,8	-183,0	14,2
2016	397,0	20,1	583,6	-186,6	10,6
2017	364,0	20,5	574,1	-210,1	12,0
2018	335,9	20,5	587,7	-251,8	18,6
2019	308,8	20,5	581,1	-272,3	21,5
2020	293,4	20,5	616,8	-323,4	9,3
2021	272,0	20,5	714,3	-442,3	21,3

Джерело: побудовано на основі літератури [1].

Модель має вигляд:

$$Y = C + I + G + (X – M) + RY = C + I + G + (X – M) + RY = C + I + G + (X – M) + R,$$

(формула 1)

де:

YYY – ВВП країни;

CCC – внутрішнє споживання;

III – інвестиції;

GGG – державні витрати;

(X – M)(X – M)(X – M) – зовнішньоторговельне сальдо;

RRR – грошові перекази трудових мігрантів.

При зростанні міграції, спостерігається:

збільшення R (переказів), що позитивно впливає на сукупний попит і валютний баланс;

зменшення C та I, оскільки знижується кількість споживачів і внутрішніх інвесторів;

зменшення продуктивності праці у довгостроковій перспективі через втрату кадрів.

Таким чином, ефект трудової міграції на ВВП має нелінійний характер: короткостроково – позитивний, а довгостроково – негативний, особливо у сфері людського капіталу.

Моделювання показує, що трудова міграція має комплексний вплив на економічну систему: короткостроково вона стимулює грошові потоки, але довгостроково – знижує темпи економічного розвитку через втрату робочої сили та людського капіталу. Соціальні наслідки проявляються у зростанні демографічних ризиків, руйнуванні сімейних зв’язків та формуванні залежності від зовнішніх доходів.

Отже, оптимізація міграційних процесів потребує модернізації трудового ринку, розвитку людського потенціалу та створення економічних стимулів для повернення мігрантів. Тільки за умови комплексного підходу трудова мобільність може стати не загрозою, а чинником сталого розвитку держави.

Аналіз показників за 1990–2021 рр. демонструє глибоку демографічну кризу в Україні, яка має як природний, так і міграційний характер. Незважаючи на певні періоди покращення, загальний тренд залишається негативним: кількість померлих значно перевищує кількість народжених, а відтік трудових ресурсів поглиблює соціально-економічні проблеми.

Для зупинення депопуляції необхідно реалізувати комплексну стратегію демографічного відродження, що поєднує економічне стимулювання народжуваності, підтримку молодих сімей, підвищення якості життя та створення умов для повернення мігрантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України / Офіційний вебсайт. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/

2. Мінфін / Офіційний вебсайт. URL : https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/

3. World migration report 2018. URL : https://www.iom.int/sites/default/files/country/docs/china/r5_world_migration_report_2018_en.pdf

СЕКЦІЯ 4
СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ ТА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Керівник секції: М. О. Скорик, кандидат економічних наук, доцент

Ірина Богашко,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти;
Олександр Богашко,
канд. екон. наук, доцент кафедри маркетингу,
менеджменту та управління бізнесом,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Сталий розвиток регіонів України є одним із ключових пріоритетів державної політики у XXI столітті. В умовах євроінтеграційного курсу країни ця проблема набуває особливого значення, адже від ефективності регіональної політики залежить не лише добробут громад, але й здатність України гармонійно інтегруватися до європейського економічного, соціального та екологічного простору. Європейський Союз давно визначив сталий розвиток як фундаментальний принцип свого існування, і Україні, що прагне повноправного членства в ЄС, необхідно адаптувати свої інституційні, економічні та екологічні механізми до європейських стандартів.

Сталий розвиток – це збалансований процес соціально-економічних і екологічних змін, за якого задоволення потреб нинішнього покоління не ставить під загрозу можливості майбутніх поколінь. У контексті регіональної політики цей принцип означає раціональне використання природних ресурсів, розвиток людського потенціалу, соціальну згуртованість і рівні можливості для всіх територій.

В Україні регіональний розвиток тривалий час характеризувався диспропорціями: концентрація промислового потенціалу на сході та в центрі країни, депопуляція у сільських і гірських районах, нерівномірний доступ до освіти, медицини й інфраструктури. Дослідження показують, що міжрегіональні розриви

зростають. Відповідно, стратегія сталого розвитку покликана забезпечити вирівнювання цих дисбалансів шляхом підвищення конкурентоспроможності регіонів, розвитку малого та середнього бізнесу, а також посилення ролі місцевого самоврядування [1].

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС стало каталізатором глибоких реформ, спрямованих на імплементацію європейських норм і стандартів у сфері регіонального розвитку. Наприклад, в переговорному процесі з ЄС головною є глава 22 «Регіональна політика та координація структурних інструментів», що напряму стосується регіонального розвитку [2].

Основні напрями співпраці включають:

– децентралізацію влади – передання значних фінансових і адміністративних повноважень громадам, що дає змогу їм самостійно визначати пріоритети розвитку;

– підтримку місцевого економічного зростання через програми технічної допомоги й міжнародного фінансування (ПРООН);

– гармонізацію екологічних стандартів із нормами ЄС – частина «зеленого курсу» переходу до сталої економіки;

– інтеграцію транспортних, енергетичних та цифрових мереж у загальноєвропейський простір.

Таким чином, євроінтеграція виступає не лише політичним вибором, а й інструментом підвищення ефективності регіональної політики. Розвиток людського капіталу є центральним елементом сталого розвитку регіонів. Згідно з ПРООН, індекс людського розвитку України становить 0,734, що відносить країну до категорії країн із високим рівнем людського розвитку [6]. Проте варіації між регіонами залишаються суттєвими.

Для наочного відображення напрямів реалізації політики сталого розвитку в регіонах України наведено узагальнені дані щодо основних програм, ініціатив та їхніх очікуваних результатів. Таблиця 1 демонструє, як міжнародна технічна допомога, зокрема від Європейського Союзу та ПРООН, сприяє інституційному зміцненню громад, екологічній модернізації та підвищенню якості життя населення.

Таблиця 1 – Порівняння ключових показників підтримки регіонального розвитку в Україні

Напрямок підтримки	Приклади / інструменти	Основний цільовий результат
Інституційна спроможність громад	Стратегічні сесії за участі ПРООН (січень 2025) [6]	Оновлення регіональних стратегій розвитку
Фінансова допомога / міжнародні інвестиції	ЄС – €533 млн на транскордонне співробітництво 2021-2027 [3]	Підвищення співпраці регіонів з сусідами, розвиток інфраструктури
Екологічна модернізація	Програма RES: €16,5 млн на зелений енергоперехід в соцінфраструктурі [5]	Зменшення енергоспоживання, підвищення екологічності будівель
Децентралізація та місцевий розвиток	Програма ПРООН: понад 71 000 осіб у сільській Україні отримали підтримку [6]	Покращення якості життя у віддалених громадах
Стратегічне планування на національному рівні	Державна стратегія регіонального розвитку 2021–2027 [3]	Координований розвиток регіонів з акцентом на євроінтеграцію

Важливою умовою подолання цих диспропорцій є підтримка місцевих ініціатив, орієнтованих на розвиток соціального підприємництва, зеленої економіки, кооперативних форм господарювання. ПРООН реалізує програми місцевого розвитку, наприклад, у сільських територіях українських областей. Це створює можливості для: підвищення зайнятості; стимулювання інновацій у малих громадах; боротьби з міграцією та депопуляцією.

Екологічна складова є невід'ємною частиною сталого розвитку. Європейський Союз висуває високі вимоги до охорони довкілля, енергоефективності та управління відходами, тому Україна поступово гармонізує своє законодавство із директивами ЄС. Наприклад, у 2017 році був опублікований проект стратегічного документа «Стратегія сталого розвитку України до 2030 року» [6].

На місцевому рівні екологічна трансформація передбачає впровадження проектів із: відновлення лісів, очищення водних ресурсів; управління побутовими відходами; розвитку екотуризму та стійких форм господарювання. Зокрема, ПРООН та партнери запустили програму «Renewable Energy Solutions» (RES) з підтримкою зеленої енергії в Україні [5].

Ключовим чинником сталого розвитку є інституційна спроможність органів місцевого самоврядування. Децентралізаційна реформа, розпочата у 2014 році, надала громадам значні ресурси, однак не всі з них змогли ефективно ними

скористатися. Для успішної реалізації стратегій сталого розвитку потрібне поєднання трьох компонентів:

1. Стратегічне планування, що базується на аналізі місцевих потреб і ресурсів.

2. Прозоре управління фінансами та участь громадськості у прийнятті рішень.

3. Партнерство з бізнесом і міжнародними організаціями для залучення інвестицій і технологій.

Серед основних викликів, що стоять перед регіонами України, можна виокремити: низьку інституційну спроможність окремих громад; залежність економіки від сировинних галузей; недостатній рівень цифровізації; високий рівень енергетичних втрат; демографічну кризу та міграційні процеси.

Водночас євроінтеграційний процес відкриває значні можливості: участь у програмах транскордонного співробітництва, доступ до європейських фондів регіонального розвитку. Сталий розвиток регіонів України в умовах євроінтеграції – це не лише стратегічна мета, а й конкретний шлях до підвищення якості життя громадян. Реалізація цього курсу потребує комплексного підходу: поєднання децентралізації, екологічної модернізації, розвитку людського потенціалу та інституційної спроможності громад. Європейська інтеграція надає необхідні інструменти для цього – фінансову підтримку, технологічні інновації та управлінські стандарти.

Україна вже зробила важливі кроки в цьому напрямі, однак майбутній успіх залежить від здатності перетворити принципи сталого розвитку на повсякденну практику управління – від рівня держави до найменшої громади. Саме тоді можна буде говорити про справжню інтеграцію не лише до європейських структур, а й до європейських цінностей сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богашко О. Л. Стратегічний підхід оптимізації конкурентоспроможного розвитку області. *Економіка: проблеми теорії та практики* : зб. наук. праць. 2004. Вип. 189, том IV. С. 1204–1209. URL : https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/8617/1/Stratehichnyi_pidkhid.pdf (дата звернення: 31.10.2025).

2. Децентралізація в Україні. Європейська інтеграція: регіональна політика та координація структурних інструментів ЄС. URL : https://decentralization.gov.ua/en/european/entry (дата звернення: 31.10.2025).

3. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки (розроблена за підтримки ЄС) / Кабінет Міністрів України. URL : https://eu-ua.kmu.gov.ua/en/news/uryad-zatverdyv-derzhavnu-strategiyu-regionalnogo-rozvytku-na-2021-2027-roky-rozroblenu-za-pidtrymky-yes (дата звернення: 31.10.2025).

4. European External Action Service (EEAS). EU cohesion policy: over €530 million for territorial cooperation, including with Ukraine (2021–2027). URL : https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-cohesion-policy-over-€530-million-territorial-cooperation-including-ukraine_en (дата звернення: 31.10.2025).

5. Interfax-Ukraine. UNDP and Japan launch €16.5 mln programme to support renewable energy in Ukrainian social infrastructure. URL : https://interfax.com.ua/news/general/1112370-amp.html (дата звернення: 31.10.2025).

6. United Nations Development Programme. Sustainable Development Strategy: Ukraine – 2030. URL : https://www.undp.org/ukraine/publications/sustainable-development-strategy-ukraine-2030 (дата звернення: 31.10.2025).

Анна Горецька,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
І. Ю. Мискін,
д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

РОЗВИТОК «РОЗУМНИХ МІСТ» ЯК КАТАЛІЗАТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ВІДБУДОВИ

Актуальність впровадження концепції «Розумного міста» (Smart City) в Україні зумовлена необхідністю масштабного та системного відновлення, яке має бути кліматично-нейтральним і конкурентним із європейськими стандартами. Цифрова трансформація є пріоритетом державної політики, закладеним у Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України (2018–2020), та прямо відповідає національно закріпленим Цілям Сталого Розвитку (ЦСР) ООН до 2030 року. Це підтверджується також Стратегією розвитку сфери інноваційної діяльності до 2030 року [1]. Ключовим інституційним підґрунтям є Державна стратегія регіонального розвитку (2021–2027), яка акцентує на децентралізації, що дозволяє муніципалітетам більш динамічно інтегруватися в європейські процеси. Метою дослідження є визначення стратегічної ролі Smart City у забезпеченні стійкості регіонів в умовах прискореної євроінтеграції та відбудови [2].

Концепція «розумних міст» – це глобальна тенденція, спрямована на покращення якості життя через економічну, соціальну й екологічну сталість. Її філософія базується на принципах людино-центричності та цифрового гуманізму, де технології слугують засобом для досягнення суспільно важливих цілей. Для гармонізації з ЄС Україна прийняла міжнародні стандарти, зокрема ДСТУ ISO 37100:2019 (Словник сталого розвитку) та ключовий ДСТУ ISO 37106:2019 «Керівництво зі створення інтелектуальних операційних моделей міст», який вимагає оцінювати Smart City за показниками якості та ефективності міських послуг. Європейський Союз використовує цю концепцію як центральний елемент своєї кліматичної політики (Green Deal), що відображено у Місії «100 кліматично-нейтральних та розумних міст», спрямованій на скорочення викидів. Безпосереднім операційним інструментом інтеграції є ініціатива SUN4Ukraine,

що фінансується в рамках Horizon Europe. Вона допомагає 12 українським містам-лідерам (серед яких Київ, Харків, Дніпро, Вінниця) інтегрувати Плани кліматичної нейтральності у стратегії відновлення, забезпечуючи, щоб інвестиції відповідали вимогам Green Deal [4]. Ці міста, попри війну, демонструють рішучість будувати майбутнє на принципах кліматичної нейтральності, утворюючи партнерства з містами ЄС, як-от Чернігів – Амстердам чи Київ – Лейпциг. Фінансування Smart City проєктів в Україні, як правило, забезпечується за рахунок грантів та пільгових кредитів від міжнародних інституцій (ЄС, Світовий банк), що є найперспективнішим джерелом [5]. На практиці Smart City в Україні впроваджується секторально, зосереджуючись насамперед на транспорті, електронних сервісах та управлінні інфраструктурою. Національним успіхом у сфері Е-Урядування є платформа «Дія». Системи «Безпечне місто» (з відеоспостереженням) функціонують у Києві, Вінниці, Львові, а також запущені пілотні проєкти Smart Grid та «Розумне освітлення». Показовим кейсом системної модернізації є Запоріжжя, яке за підтримки Міжнародної фінансової корпорації та €2 млн від Climate Investment Funds, отримало €35 млн на оновлення транспорту (придбання електробусів) та розгортання мережі LoRaWAN для розумного управління трафіком та моніторингу комунальних систем [6]. Цей проєкт спрямований на зниження транспортних викидів CO2. Також приватний девелопмент активно впроваджує європейські Green-tech та Smart-рішення (сонячні панелі, інфраструктура для електротранспорту), що стимулює економічний ефект і створює внутрішній ринок технологій. Однак головною перешкодою залишається відсутність законодавчого визначення поняття «Розумне місто» на національному рівні, що призводить до фрагментації стандартів, ускладнює масштабування та залучення інвестицій. Крім того, військова агресія вимагає посилення кіберстійкості та захисту Великих Даних (Big Data).

Розвиток Smart City є не просто технологічною модернізацією, а ключовою передумовою для сталого та стійкого відновлення регіонів України та їхньої повноцінної інтеграції в Європейський Союз [7]. Цей підхід перетворює вимоги ЄС на фінансові можливості для муніципалітетів [8]. Для забезпечення успіху необхідно: 1) терміново забезпечити законодавчу уніфікацію терміну «Розумне місто» на основі ДСТУ ISO 37106:2019 для встановлення єдиних критеріїв оцінки; 2) системно використовувати набутий досвід партнерств SUN4Ukraine для поширення знань з кліматичної нейтральності в інші регіони; 3) створити фінансові стимули для Державно-Приватного Партнерства (ПДП) у сфері Green-tech та Smart-рішень, що забезпечить економічне зростання та ресурсоефективність під час відбудови [9].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Роль будівельних проєктів у перезапуску регіонів та впровадження Green-tech. URL : https://dengi.ua/ua/realty/9756652-chomu-budivelni-projekti-zdatni-perezapustiti-regioni-ukrayini

2. Партнерства SUN4Ukraine: українські та європейські міста. URL : https://eurocities.eu/latest/sun4ukraine-unveils-14-city-partnerships-for-climate-action/

3. Досвід Європейського Союзу з розвитку розумних міст та сталого розвитку. URL : https://www.researchgate.net/publication/376521707_Dosvid_Evropejskogo_souzu_z_rozvitku_rozumnih_mist_dla_Ukraini

4. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки: стратегічні документи. URL : https://periodicals.karazin.ua/db/article/download/27281/24144

5. Проблемні питання правового врегулювання Smart City: відсутність законодавчого визначення. URL : https://periodicals.karazin.ua/db/article/download/27281/24144/

6. Загальна концепція Smart City: комфорт, зручність, безпека та аналіз Big Data. URL : https://visitukraine.today/pl/blog/2183/smart-city-ukraine-what-it-is-and-how-it-works-in-ukrainian-realities

7. Smart City в Україні: досягнення, виклики, елементи системи «Безпечне місто» та «Дія». URL : https://clearenergy.ua/uk/?view=article&id=56&catid=11

8. Інструментальний підхід до концепції смарт-міст та людино-центричність). URL : https://periodicals.karazin.ua/apdu/article/download/24059/21796/

9. Національний стандарт ДСТУ ISO 37100:2019: Словник сталого розвитку міст та громад. URL : https://www.researchgate.net/publication/371366928_Standarti_smart_city_Smart_city_standards

Олександр Гуслєв,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
М. М. Теліщук,
старший викладач кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес аналітики, Державний податковий університет

РОЗВИТОК ЗЕЛЕНИХ МІСТ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ УРБАНІСТИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

Останні десятиліття відзначені глобальним усвідомленням необхідності переходу до моделі сталого розвитку, яка поєднує економічне зростання з охороною довкілля. Сучасне суспільство дедалі частіше стикається з екологічними викликами, пов’язаними зі зміною клімату, деградацією природних ресурсів та загрозами для сталого розвитку. У відповідь багато країн впроваджують комплексні стратегії та програми, спрямовані на зменшення негативного впливу людської діяльності на природу та забезпечення якісного життя майбутніх поколінь. Це підкреслює важливість інтеграції національної політики у сфері клімату з міжнародними ініціативами, зокрема Європейським зеленим курсом, ухвалений Європейською комісією в 2019 р. (далі ЄКЗ) [1].

Для України, яка рухається шляхом європейської інтеграції, він став важливим орієнтиром у цій сфері. Він передбачає скорочення викидів парникових газів, перехід на відновлювані джерела енергії, розвиток «зелених» технологій та комплексну трансформацію енергетики, транспорту, промисловості й міського середовища. У центрі цієї політики – концепція «зелених міст», які забезпечують комфортне середовище для життя, покращують якість повітря, мінімізують негативний вплив урбанізації на природу та створюють додаткові соціально-економічні переваги для населення. В Україні принципи ЄЗК почали втілюватися через законодавство, зокрема через ЗУ «Про засади державної екологічної політики на період до 2030 року» [2]. Він визначає пріоритети охорони довкілля, раціонального використання ресурсів та впровадження екологічно безпечних технологій. Для успішного впровадження цих принципів необхідна гармонізація національного законодавства з нормами ЄС, тісна взаємодія держави і громадськості, а також ефективне планування розвитку міського середовища.

Дослідження київської зеленої інфраструктури показують, що загальна площа зелених зон міста становить 452,8 км², або 54,8 % території, що є відносно високим показником для мегаполіса. Водночас розподіл зелених територій між районами є нерівномірним. Найбільше зелених зон зосереджено у Деснянському, Святошинському, Оболонському та Дарницькому районах. Ці території включають великі парки, сквери, лісопаркові масиви та природоохоронні зони, що забезпечує мешканцям високий рівень доступу до природного середовища та можливість для відпочинку й рекреації. Натомість у Солом'янському, Печерському та Шевченківському районах зелених зон значно менше, що створює суттєві диспропорції у доступі населення до природного простору і обмежує можливості для здорового способу життя. Забезпеченість населення зеленими зонами також варіюється: у Голосіївському районі на одного мешканця припадає 329,65 м² зелених територій, тоді як у Солом'янському районі – лише 15,75 м² на особу [3, с. 283–283].

Такі показники підкреслюють нагальну потребу у більш рівномірному розвитку зеленої інфраструктури та стратегічному плануванні доступу до природного середовища для всіх районів столиці. Соціально-культурний аспект також має ключове значення. Ефективне впровадження екологічної політики потребує не лише розвитку законодавчої бази та фінансових механізмів, а й прийняття змін населенням та бізнесом, а також прозорої інформаційної політики, що пояснює доцільність і користь «зелених» ініціатив. Лише поєднання правових, фінансових, управлінських та соціально-культурних механізмів здатне забезпечити системне впровадження принципів ЄКЗ та розвиток зелених міст як основного елементу сталого і комфортного урбаністичного середовища в Україні.

Розвиток зелених міст в Україні є не лише екологічною необхідністю, а й стратегічною соціально-економічною задачею. Забезпечення рівномірного доступу до зелених зон сприяє покращенню якості життя мешканців, підвищенню фізичного та психологічного здоров'я населення, зміцненню соціальної інтеграції та громадської активності. Ефективне управління та розширення зелених зон Києва допомагає формувати здорове та комфортне міське середовище, підвищує екологічну стійкість міста та його конкурентоспроможність на міжнародній арені, наприклад з точки зору туризму.

Впровадження принципів ЄКЗ у національне законодавство та містобудівну практику є ключовим кроком до сталого розвитку України, сприяє гармонізації урбаністичної політики з європейськими стандартами та формує основу для довгострокового стратегічного планування розвитку міст. У підсумку, зелені міста виходять за межі традиційного сприйняття як простих елементів

міської інфраструктури. Вони стають комплексним інструментом формування стійкого та збалансованого середовища, де екологічна, соціальна та економічна складові взаємодіють і підсилюють одна одну. Екологічно, зелені простори сприяють очищенню повітря, регулюванню мікроклімату та збереженню біорізноманіття, зменшуючи негативний вплив урбанізації на природу. Соціально, вони покращують фізичне та психологічне здоров'я мешканців, стимулюють активний відпочинок, сприяють розвитку громадських просторів і підвищують якість життя. Економічно, зелені міста створюють додаткові можливості для розвитку рекреаційної та туристичної інфраструктури, підвищують привабливість територій для інвестицій та сприяють зростанню вартості нерухомості.

Отже, зелені міста є ключовим елементом сталого розвитку урбаністичного середовища, оскільки забезпечують одночасне поєднання екологічних, соціальних та економічних переваг. Вони сприяють покращенню якості повітря, збереженню біорізноманіття, розвитку громадських просторів та фізичного й психологічного здоров'я населення. Крім того, зелені зони підвищують інвестиційну привабливість територій, розвиток рекреаційної та туристичної інфраструктури і зміцнюють соціальну інтеграцію громад. В Україні впровадження принципів Європейського зеленого курсу та розвиток зелених міст формує основу для стратегічного, екологічно стійкого та комфортного урбаністичного середовища, що відповідає міжнародним стандартам і сприяє довгостроковій стабільності та конкурентоспроможності міст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The European green deal. URL : https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/e%20n/ip_19_6691 (дата звернення: 29.10.2025).

2. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р. : Закон України від 28 лютого 2019 р. № 2697-XIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text (дата звернення: 29.10.2025).

3. Olena P. Havrylenko, Petro H. Shyshchenko, Yevhen Yu. Tsyhanok The green infrastructure within the framework of a compact city concept (by example of Kyiv). С. 283–284. URL : https://scispace.com/pdf/the-green-infrastructure-within-the-framework-of-a-compact-2yh10mdb4i.pdf (дата звернення: 29.10.2025).

Віталій Деркач,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
І. А. Максименко,
канд. філософ. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ІНФРАСТРУКТУРНІ ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Сучасні територіальні громади стикаються з комплексом інфраструктурних викликів, що впливають на якість життя населення, інвестиційну привабливість територій та темпи соціально-економічного розвитку. Формування ефективної інфраструктурної політики є ключовою передумовою забезпечення сталого розвитку громади.

Інфраструктура територіальної громади охоплює транспортну, інженерно-комунальну, соціальну, енергетичну та цифрову складові. Кожна з них потребує постійного оновлення, модернізації та інтеграції в єдиний стратегічний простір розвитку [1].

Одним із головних викликів є зношеність основних фондів, особливо у сферах водопостачання, теплопостачання та транспортної мережі. За оцінками Міністерства розвитку громад, середній рівень зносу об’єктів критичної інфраструктури у громадах перевищує 60 % [2], що значно ускладнює забезпечення безперебійних послуг для населення.

У пріоритетах Міністерство розвитку громад та територій України (Мінрегіон) на 2025 рік зазначено: «опалювальний сезон, функціонування критичної інфраструктури в умовах постійних обстрілів» [2]. Особливо в прифронтових чи деокупованих громадах: потреба у відновленні доріг, мостів, водо- та теплопостачання, енергетики. Наприклад, планується виділити кошти на ремонт та утримання доріг, зокрема для логістики в умовах безпеки. Тобто громади мають справу не лише зі старою або зношеною інфраструктурою, але й з пошкодженнями через війну, а також з умовами підвищеного ризику.

Другим викликом є недостатність фінансових ресурсів для реалізації масштабних інфраструктурних проєктів. Місцеві бюджети часто не мають змоги самостійно фінансувати реконструкцію чи будівництво нових об’єктів, тому важливою стає диверсифікація джерел фінансування – залучення державних

субвенцій, грантових програм ЄС, кредитів міжнародних фінансових інституцій та механізмів державно-приватного партнерства. Конкуренція за гранти, державні програми, інвестиційні кошти – одна з ключових тем.

Третій напрям викликів пов'язаний із необхідністю цифрової трансформації інфраструктури. Розвиток «розумних» систем управління містом, електронних сервісів, енергомоніторингу та ГІС-технологій дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів і прозорість рішень місцевої влади [3]. У І кварталі 2025 року середній показник Індексу цифрової трансформації регіонів становив лише ≈ 30 з 100 балів. У середньому громади оцифрували свої послуги для бізнесу лише на рівні ~10 % [4]. Модернізація інфраструктури – не лише дороги, комунікації, але й цифровий простір – є нагальною проблемою.

Водночас ефективне подолання інфраструктурних проблем потребує комплексного стратегічного планування. Важливою умовою є розроблення інтегрованих стратегій розвитку громади з урахуванням просторового планування, демографічних тенденцій, кліматичних ризиків і потреб бізнесу.

Отже, інфраструктурні виклики сучасних територіальних громад вимагають нових підходів до управління, інноваційного фінансування та партнерської взаємодії між державним, приватним і громадським секторами. Їх подолання є запорукою підвищення конкурентоспроможності регіонів і досягнення Цілей сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скорик М. О. Інфраструктурні виклики об'єднаних територіальних громад України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки».* 2021. № 8. DOI : https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-8-7507

2. Звіт про стан об'єктів критичної інфраструктури в громадах України / Міністерство розвитку громад і територій України. 2023. URL : https://mindev.gov.ua/

3. Скорик М. О., Марченко О. І. «Smart cities» та «urban-tech» екосистеми як драйвери сталого розвитку міст і територій. *Цифрова економіка та економічна безпека.* 2024. Випуск 5 (14). URL : http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/452

4. Цифровізація регіонів і громад: перші вимірювання 2025 року. URL : https://hromada.gov.ua/post/cifrovizaciya-regioniv-i-gromad-persi-vimiryuvannya-2025-roku?utm_source

Андрій Зінчук,
здобувач ступеня доктора філософії,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Сільське господарство є однією з ключових галузей економіки України, яка забезпечує продовольчу безпеку, зайнятість та експортний потенціал. Внаслідок повномасштабної війни аграрний сектор зазнав значних втрат, зокрема знищення інфраструктури, втрату земель та зменшення виробничих потужностей. Тому розробка та впровадження ефективної стратегії бюджетної підтримки сільського господарства є необхідною умовою для відновлення та сталого розвитку галузі.

Стратегія розвитку бюджетної підтримки сільського господарства – це системний план дій держави або органів місцевого самоврядування, спрямований на ефективне використання бюджетних коштів для відновлення, підтримки та розвитку аграрного сектору [1].

Простіше кажучи, це документ або концепція, яка визначає як, на що і з якою метою витрачатимуться державні або місцеві кошти для сільського господарства**,** щоб забезпечити його стійкий розвиток.

Загальною метою є забезпечення сталого розвитку сільського господарства через ефективне використання бюджетних ресурсів, сприяння відновленню та модернізації аграрної інфраструктури, підтримка малих та середніх фермерських господарств, інтеграція до європейських стандартів.

Основними завданнями є:

– оцінка поточного стану аграрного сектору та визначення пріоритетних напрямів підтримки;

– розробка механізмів бюджетного фінансування, орієнтованих на відновлення та розвиток;

– впровадження інноваційних технологій та сталих практик у сільському господарстві;

– підвищення прозорості та підзвітності використання бюджетних коштів;

– забезпечення інтеграції аграрного сектору до європейських стандартів та норм [2].

Основні напрями бюджетної підтримки:

1. Відновлення та модернізація інфраструктури:

– ремонт та відновлення зруйнованих об'єктів аграрної інфраструктури;

– модернізація систем зрошення, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції;

2. Підтримка малих та середніх фермерських господарств:

– фінансування через дотації, субсидії та пільгові кредити;

– навчання та консультування з питань ефективного ведення господарства;

3. Інвестиції в інновації та сталий розвиток:

– підтримка впровадження енергоефективних та екологічно чистих технологій;

– розвиток органічного землеробства та біоенергетики;

4. Інтеграція до європейських стандартів:

– адаптація законодавства та норм до вимог ЄС;

– підтримка експорту аграрної продукції на європейські ринки [3].

Відповідно від підтримки очікуємо певні результати, а саме: відновлення виробничих потужностей аграрного сектору, забезпечення продовольчої безпеки країни, збільшення експорту аграрної продукції, підвищення конкурентоспроможності українських фермерів на міжнародному ринку, забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Розробка та впровадження стратегії бюджетної підтримки сільського господарства у післявоєнний період є ключовим етапом у відновленні та розвитку аграрного сектору України. Ефективне використання бюджетних ресурсів сприятиме не лише відновленню виробничих потужностей, але й забезпеченню сталого розвитку сільських територій, підвищенню продовольчої безпеки та інтеграції до європейських стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2024 № 1163-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/1163-2024-p (дата звернення: 27.10.2025).

2. Державна підтримка агробізнесу під час війни / BDO в Україні. 2025. 7 березня. URL : https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2025/wartime-state-support-for-agribusiness (дата звернення: 27.10.2025).

3. Процес вступу України до ЄС з точки зору сільського господарства / Agrarausbildung Ukraine. 2025. URL : https://agrarausbildung-ukraine.de (дата звернення: 27.10.2025).

Вікторія Іонашку,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Я. В. Белінська,
д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС: ШЛЯХ УКРАЇНИ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У контексті посилення зовнішнього впливу на економічну, соціальну, культурну та політичну сфери України питання активної участі у формуванні глобальних процесів стає критично важливим для її подальшого розвитку й виживання. Протягом останнього десятиліття глобалізація значно вплинула на економічні, екологічні та соціальні аспекти, водночас зелена економіка здобула ключову роль як основа політики для забезпечення сталого зростання як у розвинених, так і в країнах, що розвиваються. У прагненні до сталого економічного розвитку світ стикається із численними викликами, серед яких особливо вирізняється проблема екології. Європейський зелений курс став однією з основних ініціатив глобальної політики у боротьбі зі зміною клімату та забезпеченні сталого розвитку.

Для України, яка зіштовхнулася зі значними екологічними та економічними викликами, цей курс є можливістю модернізувати економіку, залучити інвестиції та створити нові робочі місця. Зростаючий попит на чисті технології, розвиток відновлюваної енергетики та циркулярної економіки відкриває перспективи для українських регіонів, особливо в рамках післявоєнного відновлення. В умовах євроінтеграції адаптація до принципів цього курсу дозволить не лише виконувати міжнародні зобов'язання, але й сприятиме економічній стабільності та поліпшенню екологічної ситуації в Україні.

Європейський зелений курс є комплексною стратегією Європейського Союзу, спрямованою на досягнення кліматичної нейтральності Європейського континенту до 2050 року. Основними цілями курсу є скорочення викидів парникових газів, збільшення частки відновлюваної енергетики, збереження біорізноманіття та стимулювання сталого економічного росту.

Головні напрями Європейського зеленого курсу охоплюють чотири ключові аспекти:

1. Чиста енергія – підвищення долі відновлюваних джерел енергії до 55–60 % до 2030 року та стимулювання розвитку водневої енергетики.

2. Кліматичні дії – скорочення обсягів викидів парникових газів на 55 % щодо рівня 1990 року до 2030 року.

3. Стійка промисловість та мобільність – декарбонізація промисловості і транспорту з акцентом на розвиток електромобільної інфраструктури.

4. Захист біорізноманіття – збільшення заповідних територій до 30 % суші та морських просторів, а також зниження рівня забруднення довкілля.

Для підтримки програм Зеленого курсу ЄС планує інвестувати близько 1 трильйона євро у найближчі десять років через Європейський інвестиційний банк та спеціалізовані фонди. Ці фінансові ресурси сприятимуть впровадженню зелених ініціатив як усередині ЄС, так і за його межами.

Таким чином, Європейський зелений курс є не лише напрямком внутрішньої політики ЄС, але й важливим інструментом глобальної боротьби зі зміною клімату завдяки міжнародній співпраці й підтримці регіональних ініціатив. Переорієнтація на відновлювані джерела енергії стає основою світової стратегії забезпечення сталого розвитку та кліматичної безпеки, що сприятиме довгостроковій стабільності суспільства.

Україна має значний потенціал для розвитку відновлюваної енергетики, що підтверджується активним зростанням сектору та стратегічними ініціативами уряду. Станом на 2025 рік, встановлена потужність об’єктів відновлюваної енергетики досягла 9655,9 МВт, з яких 56 % припадає на сонячну енергію та 33 % на вітрову. Частка відновлюваних джерел енергії в загальному енергобалансі країни зросла до 9,8 % (рис. 1) [2].

Рисунок 1 – Потужність об’єктів відновлюваної енергетики

Джерело: сформовано автором на основі [2].

Альтернативна енергетика стрімко перетворює реальність, прокладаючи Україні шлях до сталого розвитку. Вона не лише скорочує вуглецевий слід, а й стає ключем до енергетичної незалежності. У той час як світ невпинно переходить на відновлювані джерела, Україна впевнено вписується в цей глобальний тренд.

Основними напрямами розвитку альтернативної енергетики в Україні є:

1. Сонячна енергетика. Україна входить до п'ятірки країн Європи за темпами розвитку сонячної енергетики. За підсумками 2024 року було встановлено понад 850 МВт нових потужностей сонячних електростанцій.

2. Вітрова енергетика. Потенціал цієї галузі досягає 140 ГВт, що робить її однією з найбільш перспективних у країні. У 2025 році планується запуск другої черги Тилігульської вітроелектростанції з додатковою потужністю у 500 МВт.

3. Інші джерела. Біоенергетика та геотермальна енергетика також розвиваються, хоча їхній внесок поки залишається скромнішим.

У планах збільшення потужностей біогенерації до 876 МВт та геотермальної генерації до 40 МВт до 2030 року.

Альтернативна енергетика разом із зеленою економікою відіграють важливу роль у сучасному економічному розвитку України, особливо у контексті глобальних викликів та євроінтеграції. Європейський зелений курс створює значний простір для модернізації української економіки, залучення інвестицій та формування нових робочих місць.

Україна володіє великим потенціалом у сфері відновлюваної енергетики, з акцентом на сонячну та вітрову енергетику, які вже займають вагому частку в енергетичному балансі країни. Подальше нарощування потужностей у цих секторах сприятиме досягненню енергетичної незалежності та екологічної безпеки.

Проте ключовими завданнями залишаються удосконалення законодавчої бази, розвиток інфраструктури та залучення міжнародних інвестицій. Орієнтація на принципи Європейського зеленого курсу дозволить Україні не лише виконати міжнародні зобов'язання, але й забезпечити стійкі перспективи економічного зростання та екологічного добробуту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Відновлювальні Джерела Енергії в Україні: Що Змінилось у 2025 році? URL : https://www.ifec.org.ua/vidnovlyuvalni-dzherela-energiyi-v-ukrayini-shho-zminylos-u-2025-roczi/ (дата звернення: 30.03.2025).

2. Як Європейський зелений курс вплине на країну. URL : https://greentransform.org.ua/yak-yevropejskyj-zelenyj-kurs-vplyne-na-krayinu/ (дата звернення: 30.03.2025).

3. Україна В. Як зміниться енергетика у 2025? Аналіз від BDO в Україні. URL : https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2025/what-will-be-the-trends-in-alternative-energy-in-2025 (дата звернення: 31.03.2025).

4. Сектор відновлювальної енергетики: чого чекати у 2025 році? / Економічна правда. URL : https://epravda.com.ua/experts/sektor-vidnovlyuvalnoji-energetiki-chogo-chekati-u-2025-roci-802779/ (дата звернення: 31.03.2025).

Софія Коваль,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Ю. І. Мискін,
д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

SMART CITY В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ

Концепція «розумного міста» (Smart City, SC) набуває дедалі більшої актуальності у світі та поступово утверджується в Україні. Її основна мета – підвищення якості життя населення за рахунок цифровізації, ефективного управління ресурсами й розбудови сталого середовища. Для українських міст упровадження Smart City означає не лише технологічний розвиток, а й стратегічну необхідність у контексті післявоєнної відбудови та інтеграції в європейський простір. Розумні міста можуть запропонувати інноваційні рішення в різних областях, таких як навколишнє середовище, економіка, мобільність та безпека [1].

У загальному розумінні «розумне місто» – це урбаністичний простір, де цифрові технології забезпечують ефективну взаємодію влади, бізнесу та громадян. Концепція тісно пов’язана зі сталим розвитком, оскільки спрямована на гармонійне поєднання економічних, соціальних та екологічних аспектів. За підходом П. Друкера, така модель має ґрунтуватися на самокерованості, адаптивності, ресурсозбереженні та технологічності. В управлінському контексті Smart City розглядається як комплексна муніципальна система, у якій взаємодіють інституційна, економічна, соціальна, екологічна й технологічна складові. Американським вченим П. Друкером запропонований підхід до розуміння того, яким має бути «розумне місто», за якими чіткими критеріями слід здійснювати управління, зокрема:

1) specific – конкретний (що необхідно досягнути?);

2) measurable – вимірюваний (у чому буде вимірюватися результат?);

3) attainable – досягнутий (за рахунок чого можливо досягнути мети);

4) relevant – актуальний (визначення істинності мети);

5) time-bounded – співвіднесення з конкретним строком (визначення часового проміжку, по закінченні якого мети має бути досягнуто) [2].

В українських реаліях процес розбудови «розумних міст» активізувався завдяки реформі децентралізації, високому рівню ІТ-фахівців і зростанню цифрової свідомості громадян. Найпомітніші результати спостерігаються у Києві, Львові, Харкові, Вінниці та Дніпрі.

Київ першим в Україні реалізував масштабну міську стратегію цифровізації, запустивши мобільний застосунок Kyiv Smart City, що об'єднав понад 40 проєктів у сферах транспорту, е-демократії, безпеки та прозорості влади. Концепція «Kyiv Smart City 2020» визначила орієнтири подальшої модернізації інфраструктури та надання послуг «у смартфоні».

Дніпро став піонером у створенні Ситуаційного центру – системи, яка інтегрує дані від комунальних служб, GPS-навігації громадського транспорту й понад 700 камер спостереження. Централізоване керування міськими процесами стало прикладом переходу до моделі «місто як єдина система».

Львів демонструє успіхи в розвитку електронної демократії. Його «Бюджет участі» – один із найпрозоріших в Україні, з електронним голосуванням через BankID або ЕЦП. Також функціонує Центр управління транспортом, який автоматично регулює дорожній рух, а система енергомоніторингу uMuni сприяє зниженню споживання ресурсів [3].

Харків вирізняється створенням масштабної геоінформаційної системи для управління міським господарством та проєктом QR-кодів «7 чудес Харкова», який популяризує культурну спадщину через технології NFC.

Можна констатувати, що сучасне трактування розумного міста тісно пов'язане з поняттям сталого розвитку, оскільки фактори, що формують кожну зі складових розумного міста, передбачають збалансоване поєднання економічних, соціальних та екологічних чинників, а також спрямованні на задоволення потреб та досягнення гідного способу життя не тільки для сучасного, але й для прийдешніх поколінь. Тобто визначення концепції розумного міста має бути нерозривно пов'язане з поняттям сталого розвитку [3].

Попри помітні досягнення, розвиток Smart City в Україні стикається з низкою викликів. Найперший – дефіцит фінансування. Реалізація інтелектуальних технологій потребує значних інвестицій, залучення приватного капіталу та міжнародної допомоги. Другим чинником є нестача висококваліфікованих кадрів, адже сучасне управління вимагає не лише технічних, а й аналітичних та стратегічних навичок. Третя проблема – відсутність єдиних державних стандартів і системного підходу. Поки що лише Київ має офіційно затверджену концепцію Smart City, інші міста діють у фрагментарному форматі.

Окремим викликом є воєнні події, які змінили пріоритети розвитку. Проте війна також стимулює оновлення підходів – інтеграція Smart-технологій у процеси післявоєнної відбудови дозволяє створити безпечніші, енергоефективніші та екологічно стабільні міста. Зокрема, інтелектуальні системи моніторингу допомагають швидше реагувати на надзвичайні ситуації, а цифрові реєстри сприяють прозорому розподілу ресурсів [3].

Важливим технологічним напрямом є використання міжнародних стандартів ISO 37100, що задають орієнтири сталого міського розвитку, «зрілості» систем управління та оцінки стійкості. Вони дозволяють українським містам порівнювати власні результати з міжнародними практиками та вибудовувати стратегії цифрової трансформації відповідно до європейських вимог [5].

Ключовим технологічним драйвером вважається блокчейн-технологія, яка забезпечує прозорість, надійність і безпеку інформаційних процесів у місті. Її використання у муніципальному управлінні дає можливість мінімізувати корупційні ризики, забезпечити відкритість фінансових потоків і спростити процедури, пов’язані з голосуванням, податками та обліком власності.

Окрім технологій, важливим чинником є участь громади. Smart City неможливе без залучення громадян до прийняття рішень. Цифрова грамотність, е-демократія, прозорі платформи голосування – це ті інструменти, що дозволяють містянам брати активну участь у формуванні політики розвитку та контролювати її реалізацію [3].

Таким чином, розвиток українських Smart City – це не лише шлях до модернізації міського управління, а й стратегічна передумова сталого розвитку країни. Поєднання інноваційного досвіду, системного підходу та громадської участі створює умови для формування безпечного, комфортного й технологічного середовища. Для ефективної інтеграції у європейський простір необхідно забезпечити узгодженість дій на всіх рівнях влади, залучати бізнес до партнерства й активно впроваджувати інноваційні рішення, зокрема на основі блокчейну та Інтернету речей (IoT). Саме це дозволить українським містам упевнено наближатися до рівня найкращих світових Smart City.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мураєв Є. В. Український досвід впровадження концепції смарт-міст: основні досягнення та проблеми. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2020. № 2. С. 91–96.

2. Малюхов О. С. Теоретичні аспекти упровадження smart-технологій у діяльність органів місцевого самоврядування. *Теорія та практика державного управління.* 2019. Вип. 1. С. 178–186.

3. Орлик О. В., Квашукова А. В. Особливості розумних міст та фактори впливу на розвиток процесів їх формування. *Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні* : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції. ВНТУ, 2024. С. 373–375.

4. Тур О. В. Концепція розумного міста як основа забезпечення сталого розвитку територій. *Східна Європа: Економіка, Бізнес та Управління.* 2018. Вип. 4 (15). С. 297–300.

5. Андрієнко А. О. Упровадження концепції «Smart City» в управління великими містами України : монографія. Вінниця : ГО «Європейська наукова платформа», 2023.

Марина Корж,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансових розслідувань та економічної безпеки,
Державний податковий університет

МІСТОБУДІВНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ТА РЕГУЛЯТОРНІ РІШЕННЯ

У сучасних умовах розвитку України містобудівна діяльність перебуває під впливом численних зовнішніх та внутрішніх факторів, зокрема економічної кризи, наслідків військових дій, руйнування інфраструктури та зростання соціального навантаження на регіони. Високий рівень внутрішньо переміщених осіб, пошкоджений житловий фонд та критична інженерна інфраструктура ускладнюють планування та реалізацію містобудівної політики, а також контроль за її виконанням.

Для ефективного розвитку міст і регіонів необхідний системний підхід до регулювання містобудівної діяльності, який передбачає аналіз стартових умов територій, оптимальне використання ресурсів та впровадження сучасних правових і регуляторних механізмів. Саме ці аспекти визначають актуальність дослідження та формують основу для обговорення сучасних правових викликів та регуляторних рішень у сфері містобудування в Україні та регіонах.

Саме від заданих державою «вихідних даних» для здійснення відновлення регіонів України значною мірою залежатиме ефективність і результативність роботи місцевих державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування, архітекторів, експертних організацій, будівельних компаній, громадськості, органів архітектури і містобудування, архітектурно-будівельного контролю, ін.

Містобудівна діяльність – це сфера, в якій надзвичайно тісно переплітаються соціальні та економічні інтереси людини, громади, суспільства, бізнесу і держави та яка тісно пов’язана з поліпшенням матеріальних умов людської життєдіяльності.

Подолання наслідків російської збройної агресії проти України потребуватиме багато людських зусиль і часу, а тому потребує завчасного розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України. Саме для цих цілей указом Президента України від 21.04.2022 № 266/2022 створено Національну раду з відновлення України від наслідків війни (далі – Рада), яка функціонує як консультативно-дорадчий орган при Президентові України. Для належної

роботи Ради та підготовки фахових пропозицій, які випливають із її завдань, при Раді утворено робочі групи з питань: європейської інтеграції; аудиту збитків, понесених внаслідок війни; відновлення та розбудови інфраструктури; відновлення та розвитку економіки; повернення громадян, які тимчасово переміщені, зокрема за кордон та їх інтеграції в суспільно-економічне життя держави; функціонування фінансової системи, її реформування та розвитку; розвитку військово-промислового комплексу; модернізації та розвитку сфери безпеки і оборони; енергетичної безпеки; державного управління; будівництва, містобудування, модернізації міст та регіонів; нової аграрної політики; діджиталізації; захисту прав ветеранів війни; освіти і науки; молоді та спорту; культури та інформаційної політики; юстиції; антикорупційної політики; охорони здоров'я; екологічної безпеки; соціального захисту; прав людини; захисту прав дітей та повернення дітей, які тимчасово переміщені за кордон [1].

Відбудова в післявоєнний період має здійснюватися на чітких прогностичних, програмних і комплексних засадах. На це, очевидно, спрямовані нові законодавчі положення про програму комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) (ст. 15-1, 15-2, 21-1 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності»). У цьому зв'язку варто підкреслити важливість норми пункту 4 постанови КМУ від 14 жовтня 2022 р. № 1159 про те, що програма має сприяти впровадженню таких сучасних підходів та практик розвитку регіонів, територіальних громад, населених пунктів та частин їх територій, як людиноцентризм та соціальна справедливість, раціональне просторове планування, забезпечення балансу розселення та розміщення робочих місць, стала міська мобільність, інклюзивність, енергоефективність, екологічність, збереження культурного розмаїття та національної пам'яті, а також відповідати Цілям сталого розвитку України на період до 2030 року [2, с. 26].

Створення єдиної інформаційної системи електронного містобудівного кадастру на державному рівні вимагає нагальності вирішення питань: низької частки містобудівної документації в цифровій формі в базах геоданих; відсутності оновлень даних і відсутності високо-якісних вихідних документів. Основним видом містобудівного документа на місцевому рівні є план просторового розвитку території територіальної громади, розроблений для всієї території територіальної громади. Однією з основних причин, що перешкоджає розробці такого плану, є відсутність необхідної карто-графічної інфраструктури [3].

Більшість будівельних норм сьогодні носять нормативний характер і часто не регламентуються. Усе це значно ускладнює процес, створює корупційні ризики та знижує інвестиційну привабливість України, що, зі свого боку, вимагає

нагальності проведення реформи містобудування України. Містобудівне законодавство ніколи не було досконалим і прозорим, тому реформа є дуже потрібною [4].

Сучасний стан містобудівного процесу в Україні потребує змін у підходах аналізу і прогнозу розвитку містобудівних систем, оцінки наслідків ризиків їх функціонування, що спричинені військовою агресією РФ проти нашої держави, та тісно взаємопов'язані із соціально-економічними, політико-правовими, функціонально-територіальними, екологічними факторами і умовами їх функціонування.

Містобудівна діяльність в Україні потребує сучасного підходу, який поєднує правове регулювання, цифровізацію та стратегічне планування розвитку територій. Впровадження Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва та створення електронного містобудівного кадастру відкривають нові можливості для прозорого управління, зменшення корупційних ризиків та підвищення ефективності прийняття рішень. Невідкладним завданням залишається модернізація містобудівної документації, розвиток картографічної інфраструктури та інтеграція сучасних технологій у процеси планування і контролю. Реформа містобудівного законодавства та впровадження програм комплексного розвитку територій створюють умови для збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів, стимулюють інвестиційну привабливість та формують основу для сталого розвитку міст і громад в умовах сучасних викликів.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що вдосконалення адміністративно-правового регулювання містобудівної діяльності в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови України безпосередньо зумовлене євроінтеграційними процесами, які передбачають прозорий доступ до інформації у сфері будівництва та забезпечення відкритого ринку будівельної продукції. У цьому контексті високий рівень цифрової трансформації держави та впровадження сучасних електронно-цифрових систем виступають ефективним інструментом у протидії корупційним проявам. Адаптація вітчизняного законодавства до європейських стандартів та діджиталізація будівельної галузі є природним наслідком європейського вибору України й одночасно визначає стратегічні напрями розвитку містобудівної діяльності в період післявоєнної відбудови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни : Указ Президента України від 21.04.2022 № 266/2022. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/266/2022 (дата звернення: 14.10.2023).

2. Апанасенко К. Другі наукові читання пам’яті професора Пронської Граціелли Василівни. *Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання правового регулювання* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 21 квітня 2023 р. / за заг. ред. В. В. Поєдинок. Київ : Ліра-К, 2023. С. 26–32.

3. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Будівництво, містобудування, модернізація міст та регіонів України». URL : https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grup

4. Ємельянова О., Титок В., Лаврухіна К. Реформа містобудування України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. DOI : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-28

Анастасія Костенко,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Д. С. Пілевич,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ МІСТА ІРПІНЬ

Ірпінь – одне з перших українських міст, що зазнало руйнувань під час війни і одне з перших, що почало активно відбудовуватись. У травні 2022 року, після відступу російської армії, ірпінці почали масово повертатися і братися за відновлення своїх домівок.

Місто зруйновано нерівномірно. Найбільш постраждалі будівлі знаходяться на околицях (фасадом виходять до Гостомеля і Бучі), також є безсистемні руйнування у різних районах. Тому це дуже різні будівлі: і старі зношені радянські малоповерхівки, і цегляні хрущовки, і дев’ятиповерхові панельки, і нові котеджі, і сучасні монолітно-каркасні висотки [1].

Основна мета управління економікою міста у 2025 році – забезпечення комплексного розвитку муніципальної освіти. Поставлена мета реалізується за допомогою конкретних планів та прогнозів, які дозволяють ефективно організувати діяльність та досягти намічених перспектив. Одним із інструментів досягнення цілей муніципального управління економікою є прогнозування та оцінка програм місцевого економічного розвитку. Ця сфера становить невід'ємну частину складного управління містом та за наявності інформаційно-технічних засобів в Адміністрації міста забезпечує ефективну підтримку вироблення рішення та його здійснення.

Засобом коректної розробки планів-прогнозів та обґрунтованого вибору подальшого розвитку є різні економіко-математичні методи. До них належать методи активізації інтуїції та творчих здібностей фахівців, які передбачають використання наукового, інтелектуального, дослідницького та творчого досвіду експертів. Зокрема, це: мозковий штурм, метод гірлянд та асоціацій, метод вирішальних матриць, морфологічний аналіз, метод сценаріїв [3, с. 14]. Однак перелічені методи не враховують хаотичність процесів, що протікають і можуть представити лише передбачувані якісні оцінки майбутнього.

Процеси ринкової економіки характеризуються інтенсивними змінами поточної ситуації, яка визначається як детермінованою, так і стохастичною складовою. Кожна нова проблема примушує управляючі органи виробляти нові управлінські рішення. Тому дуже актуальним і найефективнішим тут є попереджувальне (попереднє) управління причинами та впливаючими факторами, засноване на досить точному прогнозі та достовірних даних для його отримання і яке включає три етапи:

1) прогнозування;
2) моніторинг;
3) прийняття рішень управління.

При прогнозуванні розглядаються моделі, що описують ймовірну структуру послідовності спостережень, або стохастичні процеси [2]. Зробити прогноз – означає дізнатися ймовірнісний розподіл майбутніх спостережень щодо вибірки значень із минулого. Іншими словами, прогноз – не що інше, як виважене, різними способами середнє попередніх спостережень.

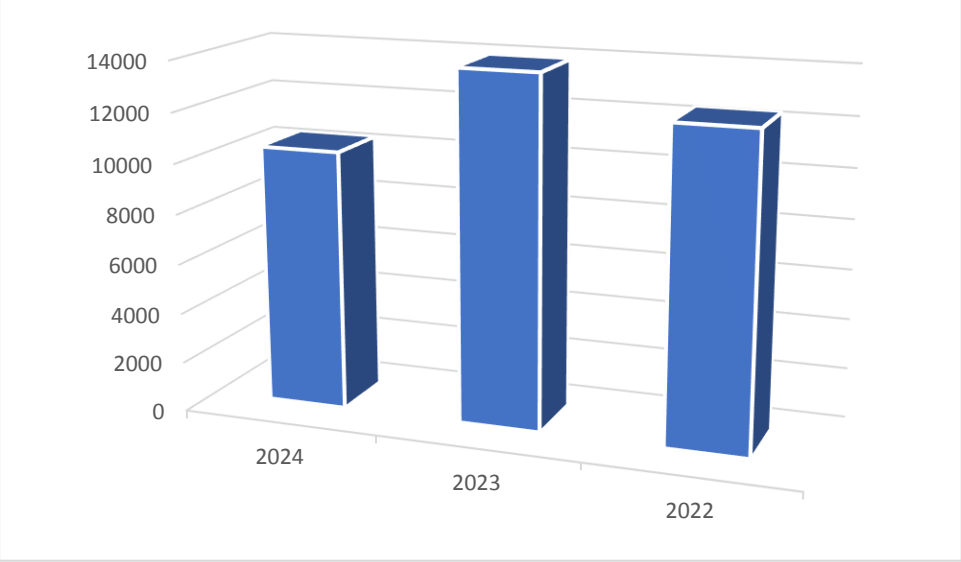

Рисунок 1 – Кількість бізнес-суб'єктів у м. Ірпінь

Джерело: [2].

Як бачимо на рис. 1, над економікою міста ще потрібно працювати.

Важливим етапом управління економікою є моніторинг, щомісячний контроль виконання основних показників, вироблення та вжиття заходів щодо їх виконання, розробка заходів щодо забезпечення сприятливих тенденцій соціально-економічного розвитку.

З метою підвищення його ефективності та обґрунтованого прийняття управлінських рішень передбачається використання відомих світових інструментів контролю якості: методів виявлення причин та факторів впливу на

контрольований критерій – метод розшарування, причинно-наслідкові діаграми, діаграми залежності та ін.

У зв'язку з тим, що нормативних контрольних кордонів більшості показників моніторингу немає, передбачається використання нижньої контрольної – прогнозної лінії, побудованої з урахуванням розглянутих вище інструментів, а верхньої контрольної кордону – верхньої межі довірчого інтервалу прогнозної лінії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виклики відбудови Ірпеня. 10 зрад і перемог. 2023. URL : https://hmarochos.kiev.ua/2023/06/12/vyklyky-vidbudovy-irpenya-10-zrad-i-peremog/ (дата звернення: 22.10.2025).

2. Малий та середній бізнес обирає Ірпінь – місто можливостей. 2023. URL : https://lb.ua/blog/volodymyr_karpliuk/541953_maliy_seredniy_biznes_obiraie.html (дата звернення: 22.10.2025).

3. Паянок Т. М., Задорожня Т. М. Статистичний аналіз даних : навчальний посібник. Ірпінь : Університет державної фіскальної служби України, 2020. 312 с. URL : https://dpu.edu.ua/inst-ekbezp-tamytnoi-spv?view=article&id=2066:statystychnyi-analiz-danykh&catid=2 (дата звернення: 22.10.2025).

Інна Костенко
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Я. В. Белінська,
*д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

В умовах економічної нестабільності, геополітичної напруги та регіональних диспропорцій питання державного регулювання цін набуває особливого значення. Для України, яка має значну протяжність державного кордону, важливим стає формування ефективної цінової політики у прикордонних регіонах, що відіграють роль «економічних воріт» країни. Цінове регулювання у таких регіонах не лише впливає на рівень життя населення, а й визначає конкурентоспроможність місцевої економіки, інвестиційну привабливість і динаміку сталого розвитку.

Державне регулювання цін – це система заходів, спрямованих на забезпечення збалансованості інтересів виробників, споживачів і держави, а також на недопущення цінових диспропорцій, монополізму й соціальної напруги. Основними інструментами державного впливу на ціни є встановлення граничних рівнів цін або торговельних надбавок на окремі соціально важливі товари; запровадження державного контролю за тарифами на комунальні послуги, енергоносії та транспорт; застосування субсидій, дотацій, компенсацій для населення та підприємств; використання податково-митних механізмів регулювання собівартості товарів.

Таке регулювання особливо необхідне у прикордонних регіонах, де ціни можуть суттєво коливатися через вплив сусідніх ринків, валютні коливання, різницю в митних ставках і транспортних витратах.

Прикордонні регіони України мають унікальні соціально-економічні умови, що зумовлені:

– близькістю до ринків інших держав (Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії, Молдови тощо);

– активним розвитком малого прикордонного руху та транскордонної торгівлі;

– високою залежністю від зовнішньоекономічних факторів і валютних коливань;

– значним рівнем трудової міграції населення;
– наявністю логістичних, митних і транспортних вузлів.

Такі особливості створюють неоднорідність у рівні цін на товари та послуги порівняно з внутрішніми регіонами країни. Наприклад, у прикордонних з ЄС областях (Закарпатська, Львівська, Волинська) ціни на продукти харчування та паливо часто коригуються під впливом європейського ринку. Це з одного боку підвищує доходи підприємців, а з іншого – створює додаткове навантаження на споживачів із нижчим рівнем доходів.

Сталий розвиток прикордонних територій передбачає збалансованість економічних, соціальних та екологічних складових. Цінова політика держави впливає на всі ці аспекти:

– Економічний аспект: стабільні ціни сприяють прогнозуваності бізнесу, зниженню інфляційних ризиків і залученню інвестицій у регіон.
– Соціальний аспект: контроль за цінами на товари першої необхідності забезпечує доступність харчових продуктів, медикаментів і комунальних послуг для населення.
– Екологічний аспект: державні субсидії на «зелені» технології та енергоефективність можуть стимулювати підприємства до сталого виробництва.

У контексті прикордонних регіонів державне регулювання цін виступає гарантією збереження соціальної стабільності та недопущення «цінових перекосів» між Україною та сусідніми країнами.

Основні проблеми регулювання цін у прикордонних регіонах: надмірна централізація регуляторної політики, контрабанда та «сіра» торгівля, валютні коливання та низька ефективність моніторингу цін.

Для забезпечення сталого розвитку прикордонних регіонів України доцільно реалізувати такі кроки:

– Децентралізація цінової політики: надання місцевим органам влади ширших повноважень у сфері цінового моніторингу та регулювання.
– Створення регіональних цінових індикаторів: систем, що дозволяють вчасно реагувати на коливання на локальних ринках.
– Розвиток транскордонного економічного співробітництва: узгодження цінової політики з сусідніми державами в межах спільних проєктів і програм ЄС.
– Підтримка малого бізнесу: запровадження пільгових податкових ставок, компенсацій транспортних витрат, що дозволить зменшити ціновий тиск на кінцевого споживача.
– Використання цифрових технологій: впровадження онлайн-платформ для прозорого контролю за цінами на соціально значущі товари.

Держава виступає гарантом рівноваги між ринковими механізмами та соціальною справедливістю. Її завдання полягає у забезпеченні прозорого ціноутворення, підтриманні конкурентного середовища, запобіганні ціновим спекуляціям й захисті споживачів у регіонах з обмеженими доходами. Ефективне державне регулювання цін створює передумови для гармонійного розвитку прикордонних регіонів, сприяє зростанню зайнятості, підвищенню добробуту населення та соціальній інтеграції України в європейський простір.

Отже, державне регулювання цін є важливим інструментом забезпечення сталого розвитку прикордонних регіонів України. Раціональне поєднання ринкових механізмів та державного контролю дозволяє мінімізувати соціальні ризики, підтримувати конкурентоспроможність підприємств і стабільність місцевих бюджетів. Для досягнення сталого розвитку необхідно вдосконалювати систему моніторингу цін, адаптувати національну політику до регіональної специфіки та посилювати взаємодію з міжнародними партнерами у сфері цінового регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про ціни і ціноутворення : Закон України від 21.06.2012 № 5007-VI.

2. Офіційні дані щодо рівня цін у регіонах / Державна служба статистики України.

3. Стратегія регіонального розвитку України на період до 2027 року.

4. Буряк П. Ю. Державне регулювання цін у контексті соціально-економічного розвитку регіонів. К. : Наукова думка, 2023.

5. Official EU Regional Policy Reports (2024). Cross-Border Cooperation and Price Stability.

Юрій Кравцов,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
М. О. Скорик,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ГРАНТІВ У ПРОЄКТАХ МІСЬКОЇ СПІВПРАЦІ

Міжнародні гранти є одним із найдієвіших механізмів підтримки міського розвитку в умовах обмежених місцевих бюджетів. Вони дозволяють реалізовувати проєкти, спрямовані на підвищення енергоефективності, цифровізацію управління, розвиток транспорту та охорону довкілля.

У контексті міжнародної міської співпраці грантова підтримка часто поєднує фінансову допомогу з експертною, що підвищує загальну ефективність використання ресурсів. Прикладом може слугувати реалізація проєкту «Partnership for Local Economic Development and Democratic Governance» (PLEDDG) [1], профінансованого урядом Канади. У межах проєкту низка українських міст (Вінниця, Полтава, Запоріжжя, Івано-Франківськ) отримали фінансову та консультативну підтримку для розвитку місцевого бізнес-середовища. Результатом стало створення індустріальних парків, центрів підтримки підприємництва та підвищення інвестиційної привабливості громад.

Ще одним успішним прикладом є грантові програми Європейського Союзу, зокрема «Мери за економічне зростання» (M4EG) та «URBACT», які сприяють трансферу європейського досвіду сталого урбаністичного розвитку. Згідно з даними Програми розвитку ООН (UNDP, 2024) [2; 3], кожен євро грантових інвестицій у рамках цих програм генерує від 2 до 4 євро додаткових надходжень у місцеві бюджети через мультиплікативний ефект інвестицій у комунальну інфраструктуру та малі та середні підприємства.

Економічна ефективність таких проєктів оцінюється не лише через показники окупності чи зростання ВВП на місцевому рівні, а й через соціально-економічні ефекти – підвищення рівня зайнятості, розвиток підприємництва, залучення додаткових інвестицій та покращення якості життя населення.

Важливою умовою досягнення високої ефективності є інституційна спроможність місцевих органів влади – здатність розробляти конкурентоспроможні

проєктні заявки, здійснювати моніторинг результатів і забезпечувати сталість досягнутих показників після завершення грантового фінансування. Інституційна спроможність місцевих органів влади – це не просто наявність структури чи штату, а інтегрована сукупність знань, навичок, процедур, ресурсів та мотивації, які дозволяють ефективно виконувати покладені на них функції [4].

Отже, грант – це безповоротна фінансова допомога**,** яку організація, фонд або держава надає іншій організації, підприємству чи фізичній особі для реалізації конкретного проєкту або програми. На відміну від кредиту, грант не потрібно повертати**,** але зазвичай його отримання пов'язане з виконанням умов або досягненням певних результатів. Міжнародні гранти у сфері міської співпраці довели свою економічну ефективність як каталізатор структурних змін на місцевому рівні. Вони не лише розширюють фінансові можливості громад, але й сприяють впровадженню сучасних підходів до управління міським розвитком. Подальше підвищення ефективності можливе за рахунок розвитку партнерств, підвищення прозорості бюджетного процесу та узгодження грантових проєктів із довгостроковими стратегіями сталого розвитку територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проєкт «Партнерство для розвитку міст» (PLEDDG) / Федерація канадських муніципалітетів. 2023. URL : https://pleddg.org.ua

2. UNDP Ukraine. Mayors for Economic Growth: Local Development in Action. UNDP. 2024. URL : https://m4eg.eu

3. URBACT Programme. Good Practices and Impact Report 2023 / European Union. 2023. URL : https://urbact.eu

4. Skoryk, M. (2024). Conceptual framework for sustainable development of rural areas. *Економіка розвитку систем*, 6 (1), 95–99. DOI : https://doi.org/10.32782/2707-8019/2024-1-14

Вероніка Ляхімець,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
М. М. Теліщук,
старший викладач кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

БЕЗБАР'ЄРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТА: ДОСВІД БУЧАНСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Сталий розвиток міста передбачає збалансоване поєднання економічного, соціального та екологічного вимірів, серед яких соціальна інклюзивність є одним із ключових аспектів. Забезпечення безбар'єрного середовища дозволяє всім групам населення, включно з людьми з інвалідністю та маломобільними категоріями, вільно користуватися міською інфраструктурою та соціальними послугами. На тлі зростаючої кількості осіб з обмеженими можливостями через демографічні та соціальні чинники, а також війни в Україні, створення фізично доступного простору набуває особливої актуальності. Досвід Бучанської міської територіальної громади у впровадженні стратегій та програм безбар'єрності демонструє практичні шляхи реалізації принципів сталого розвитку та формує модель для інших міст, підвищуючи якість життя громадян і забезпечуючи соціальну справедливість.

На Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (1992 р.) було визначено, що сталий розвиток - це «такий розвиток суспільства, який задовольняє потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність наступних поколінь задовольняти свої власні потреби» [1]. У Резолюції, прийнятій Генеральною Асамблеєю 25 вересня 2015 року, зазначено, що забезпечується сталий розвиток у трьох його вимірах – економічному, соціальному та екологічному [2].

Соціальною складовою сталого розвитку міста є забезпечення рівного доступу до послуг, освіти, праці, транспорту та відпочинку для всіх громадян - незалежно від віку, стану здоров'я чи соціального статусу. Фізична безбар'єрність є важливим елементом цього підходу, адже вона усуває фізичні перепони, які обмежують участь людей у суспільному житті. На сьогодні йдеться і про маломобільні групи населення (люди похилого віку, люди, які мають тимчасові труднощі зі здоров'ям, батьки з дитячими візочками тощо) і про прогресуючу кількість людей з інвалідністю через війну.

Згідно із Стратегією із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, усі об'єкти фізичного оточення повинні бути доступними для всіх суспільних груп незалежно, зокрема, від віку, статі, стану здоров'я, віросповідання, майнового стану, місця проживання [3].

Безбар'єрне середовище робить міський простір інклюзивним - тобто таким, де кожен може вільно пересуватись і користуватись інфраструктурою. Це відповідає Цілям сталого розвитку ООН, зокрема Цілі 11 – «Зробити міста і населені пункти інклюзивними, безпечними, стійкими та сталими» [2]. Забезпечення безбар'єрності врегульована рядом нормативно-правових актів:

1. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності», Указ Президента «Про забезпечення створення безбар'єрного простору», Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року.
2. Проєкт «Рух без бар'єрів» є ключовою ініціативою Міністерства розвитку громад та територій України, що втілюється в межах ініціативи першої леді Олени Зеленської «Без бар'єрів», реалізується в місті Буча Київської області.

Бучанською міською радою розроблено програму забезпечення доступності інфраструктури. З метою створення безбар'єрного простору та безперешкодного середовища для всіх груп населення, в тому числі осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення Бучанською міською радою 2024 році затверджено Стратегію зі створення безбар'єрного простору Бучанської МТГ на період до 2030 року (рішення від 19.11.2024 № 5021-65-VIII) [5].

Відновлено роботу місцевого Комітету доступності при місцевій міській раді, членами якого є представники громадських організацій, депутати, керівники служб та організацій міста. Завдяки роботі Комітету доступності здійснюється постійний моніторинг проєктів будівництва і реконструкції, а також житлових комплексів та об'єктів соціальної інфраструктури щодо їх фізичної безбар'єрності. Комітет доступності стежить за тим, щоб «інклюзивні» рішення втілювалися, а не залишалися на папері.

Прикладом безбар'єрності є Бучанський ЦНАП, Академія спорту, аптеки, навчальні заклади, басейн, лікарня, кав'ярні. У місті триває оновлення пішохідних зон, облаштування пандусів, підйомників, понижених бордюрів у центральних районах. На порядку денному реалізація амбітного комплексного проєкту безбар'єрної вулиці: центральна вулиця міста, яка повністю має стати інклюзивною [4].

Проблеми у створенні безбар'єрного простору все ж залишаються актуальними: доступність не завжди планується з самого початку, не всі архітектори, забудовники, посадовці чи мешканці усвідомлюють важливість інклюзивного підходу, багато будівель, вулиць і транспортних об'єктів в Бучі створювалися без урахування принципів доступності і досі не модернізовані, не всі зупинки та переходи відповідають стандартам безбар'єрності.

Безбар'єрне середовище є невід'ємною складовою сталого розвитку міста, оскільки забезпечує рівний доступ до інфраструктури, послуг та соціальних благ для всіх груп населення, включно з маломобільними категоріями та людьми з інвалідністю. Досвід Бучанської міської територіальної громади показує, що системне впровадження програм та стратегій безбар'єрності, моніторинг і участь громадських організацій дозволяють створювати інклюзивний міський простір, де принципи рівності та соціальної справедливості реалізуються на практиці.

Попри наявні проблеми, такі як недостатнє планування доступності на початкових етапах будівництва та обмежене усвідомлення важливості інклюзивного підходу серед забудовників та мешканців, докладені зусилля місцевої влади, бізнесу та громадськості формують позитивний потенціал для підвищення якості життя громадян. Таким чином, безбар'єрність не лише сприяє соціальній інтеграції, але й є практичним проявом реалізації Цілей сталого розвитку ООН у міському середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Декларація Ріо-де-Жанейро про навколишнє середовище та розвиток: Міжнародний документ від 03.06.1992. URL : https://ips.ligazakon.net/document/MU92340 (дата звернення: 26.10.2025).

2. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. URL : https://files.acquia.undp.org/public/migration/ua/Agenda2030_UA.pdf (дата звернення: 26.10.2025).

3. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р. Дата оновлення: 25.03.2025. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text (дата звернення: 27.10.2025).

4. У Бучі вулиця Енергетиків стане першим повноцінним безбар'єрним маршрутом у місті : новини від 15.05.2025 / Бучанська міська рада : офіційний вебсайт. URL : https://www.bucha-rada.gov.ua/content/u-buchi-vulycya-energetykiv-stane-pershym-povnocinnym-bezbaryernym-marshrutom-u-misti

5. Про затвердження Стратегії зі створення безбар'єрного простору Бучанської МТГ на період до 2030 року : Рішення Бучанської міської ради від 19.11.2024 № 5021-65-VIII. URL : https://bucha-rada.gov.ua/content/rishennya-65-pozachergovoyi-sesiyi-buchanskoyi-miskoyi-rady-viii-sklykannya-19112024

Кирил Мазій,
здобувач другого (магістерського) рівня освіти
Науковий керівник:
П. Б. Юр'єва,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

«ОЗЕЛЕННЯ МІСТ» ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

На сьогодні перед українськими містами, як і перед більшість міст світу стоїть тяжкий виклик. Як під час розростання та розбудови міст зупинити втрату зелених міських просторів та забезпечити створення нових.

Озеленення міст не є лише естетичною примхою окремих осіб чи громадських організацій, наявність комфортних, та обширних зелених міських просторів є стратегічною частиною сталого розвитку міста. Парки, сквери, сади та ліси є невід'ємним об'єктами міської політики, що впливає на екологічну економічну та соціальну підсистему міста.

Озеленення міст безпосередньо пов'язане зі сталим розвитком міст, оскільки покращує одразу декілька аспектів міста (екологічний, соціальний та економічний). У зв'язку з надмірною кількістю шкідливих викидів у повітря додаткове очищення повітря зеленими насадженнями є неоціненним. Також зелені зони знижують загальну температуру повітря в містах попереджаючи руйнацію вразливих до високих температур об'єктів, створюють безпечні місця для відпочинку в теплі періоди та зменшує споживання електроенергії для кондиціонування.

Зелені зони відпочинку позитивно впливають на психологічний стан містян створюючи комфортне природнє середовище в шумному та напруженому місті. Зелені зони часто використовуються для проведення культурних подій, організації офіційних заходів та спортивних змагань. Серед багатьох видів зелених зон існують міські сади – спеціально відведені території на яких містяни можуть вирощувати фрукти, овочі, квіти та будь які зелені насадження. Такі сади допомагають згуртованості суспільства та створенню громадських організацій, що позитивно впливає на функціонування громади.

Збільшення зелених зон створює для міста нові економічні можливості. Міста з розвиненими парками, скверами та садами є привабливими та заманюють не лише туристів але і бізнесменів, які з більшою імовірністю відкриває

свою справу в наповненому життям місті. Створення зелених зон створює умови для створення нових робочих місць в місті, не лише серед працівників з утримання насаджень, але і у сфері ландшафтного дизайну чи екологічного будівництва.

Озеленення міст є невід'ємною умовою інтеграції України до Європейського союзу. Європейський Союз визначив створення зелених зон в місті як частину EU biodiversity strategy (Стратегії Європейського Союзу щодо біорізноманіття) зазначивши, що ця стратегія має на меті зупинити втрату зелених міських екосистем. Сприяння розвитку здорових екосистем, зеленої інфраструктури та природних рішень слід систематично інтегрувати в міське планування, зокрема у громадські простори, інфраструктуру, дизайн будівель та їхнього оточення. [1, с. 12–13]. Крім EU biodiversity strategy (Стратегії европейського союзу щодо біорізноманіття), існує також The Green City Accord (Угода про зелене місто місто) це рух європейських міст, які прагнуть охороняти довкілля. Підписуючи «Зелену міську угоду», керівники міст погоджуються вжити подальших заходів, щоб зробити свої міста зеленішими, чистішими та здоровішими [2, с. 2]. На сьогодні цю угоду підписали 124 міста країн Європи.

Україна сьогодні робить значні кроки в озелененні міст, створюються нові насадження та парки, встановлюються природні лавки та збільшується кількість дерев на вулицях. Проте для досягнення євроінтеграційних вимог необхідними є більш рішучі дії. Перш за все необхідно привести нормативну базу до стандартів Європейського Союзу, та найголовнішим залишається розвиток зеленого простору в містах, збільшення кількості природних місць відпочинку, озеленення пішохідних частин, впровадження біологічного різноманіття в містах та збереження історичних насаджень.

Отже, враховуючи невід'ємність озеленення у процесі формування сталого розвитку міста та прагнення нашої держави стати повноправною учасницею Європейського Союзу, Україні необхідно створювати усі умови для розвитку зелених зон та створення комфортного природнього середовища. На сьогодні місто у якому відсутній розвинений зелений простір не може бути частиною сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. EU Biodiversity Strategy for 2030. Brussels, 20.5.2020. COM(2020) 380, Source link. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52020DC0380

2. Green City Accord brochure. European Union, 2020. 6, Ssource link. URL : https://eurocities.eu/projects/green-city-accord/

Іван Максименко,
канд. філос. наук, доцент кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

РОЗШИРЕННЯ ФОРМ АКТИВІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Зважаючи на багатоаспектність зовнішньоекономічної діяльності, важливим залишається визначення тих видів та форм економічної діяльності регіонів, які є першочерговими й за якими важливо розвивати єврорегіональне співробітництво, активне використання новітніх форм єврорегіональної взаємодії, таких як: транскордонних кластерів, промислових і преференційних зон, технопарків, транскордонних партнерств тощо, створених за участі регіонів України. Ці форми єврорегіональної співпраці можуть активувати канали зв'язків, надаючи або обмінюючись інформацією, координуючи заходи економічного співробітництва на міжрегіональному рівні.

Дієвими напрямами та формами активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону є:

– економічна кооперація єврорегіональних структур (єврорегіональне партнерство, єврорегіональні проєкти, єврорегіональні кластери, єврорегіональні бізнес-моделі);

– зовнішня торгівля (експортноімпортні операції, інноваційно-логістичні моделі:

– спільна господарська діяльність (робочі співдружності, єврорегіональні асоціації та альянси).

Необхідним є запровадження таких форм і видів зовнішньоекономічної діяльності регіону, які сприяли б побудові ефективної системи внутрішнього та зовнішнього управління регіоном, формуванню розвитку його цілісної стратегії й тактики.

Найгострішим питанням зовнішньоекономічної регіональної політики є розвиток експортного потенціалу регіонів шляхом збільшення обсягів експорту наукоємної, високотехнологічної продукції з високим ступенем переробки, поліпшення його структури, активізація міжрегіонального співробітництва, розширення ринків збуту [1].

Зовнішня торгівля відіграє вагому роль у забезпеченні засобами існування населення, яке бере участь у торгівлі, водночас зміцнюючи місцеве виробництво та стимулюючи надання послуг (складських, транспортних, допоміжних) на місцевих ринках; знижує імпортні ціни на товари, які доступні споживачам у прикордонних зонах, і дозволяє експортерам отримувати вигоди від більшої доданої вартості.

Найгострішим питанням зовнішньоекономічної регіональної політики є розвиток експортного потенціалу регіонів шляхом збільшення обсягів експорту наукоємної, високотехнологічної продукції з високим ступенем переробки, поліпшення його структури, активізація міжрегіонального співробітництва, розширення ринків збуту [1].

Зовнішня торгівля відіграє вагому роль у забезпеченні засобами існування населення, яке бере участь у торгівлі, водночас зміцнюючи місцеве виробництво та стимулюючи надання послуг (складських, транспортних, допоміжних) на місцевих ринках; знижує імпортні ціни на товари, які доступні споживачам у прикордонних зонах, і дозволяє експортерам отримувати вигоди від більшої доданої вартості [2]. З метою активізації просування товарів на ринки інших регіонів необхідна продумана система підтримки експортних ініціатив підприємств малого і середнього бізнесу. Для цього першочерговим кроком є розробка торгових планів й програм відбору для тих галузей економіки регіону, які володіють найбільшим експортним потенціалом. Завдяки цьому підприємства, які здійснюють експортно-імпортні операції, можуть давати максимально високу віддачу – забезпечувати населення регіону робочими місцями, що підвищить якість життя населення.

Пріоритетною формою ЗЕД є формування єврорегіональних логістичних моделей, адже на сьогодні розбудова єврорегіональних логістичних центрів в Україні – один із головних напрямків підвищення ефективності системи ЗЕД регіону.

В Україні розроблена концепція програми формування мережі логістичних центрів у системі міжнародних транспортних коридорів, у якій ідеться про плани будівництва близько 50 логістичних центрів в Україні. Варто уважити, що Україна знаходиться у вигідному геополітичному положенні, яке визначає її особливу роль у забезпеченні євразійських транспортно-торгівельних зв’язків. Країни Євросоюзу усвідомлюють необхідність і потенційну користь від участі українських партнерів у багатосторонній співпраці в цій галузі [2]. Це дозволить вийти на новий рівень забезпечення доступності, надійності та функціональності логістики для споживачів.

Необхідність підвищення рівня ефективності функціонування регіонів України зумовлює потребу в запровадженні системи інноваційно-логістичного управління ЗЕД, зокрема її експортним потенціалом. Тому актуальним є створення новітніх моделей інноваційно-логістичного розвитку регіонів. Логістична складова цієї моделі повинна синтезувати головні маркетингові завдання: прогноз попиту товарів та послуг, упровадження нових інструментів управління експортом, встановлення вимог до рівня якості продукції, стратегію на ринку збуту готової продукції тощо. Впровадження такої гнучкої логістичної системи сприятиме зростанню конкурентоспроможності, забезпечуючи системність і прозорість стратегії ведення сучасного бізнесу, найефективнішій зовнішньоекономічній співпраці регіонів.

Удосконалення інноваційно-логістичної моделі при управлінні ЗЕД регіону визначається за такими напрямами:

– упровадження інноваційних інструментів управління якістю (бенчмаркінг, аутсорсинг, інсорсинг, контролінг, консалтинг, бюджетування та ін.);

– врахування стохастичності поведінки на ринку та ліберальності у сприйнятті рівня якості різних послуг, що вирішується через формування уявлень про послугу в споживача та чітке розмежування ролі учасників процесу надання послуги;

– гнучкість та сприйнятність логістичних систем до формування експортного потенціалу країни [1, с. 13].

Однією з організаційних форм зовнішньоекономічної взаємодії регіону є єврорегіональне партнерство, що здійснюється на основі добровільної співпраці двох або кількох територіальних громад, їх представницьких органів, місцевих органів виконавчої влади, громадських організацій, юридичних та фізичних осіб із різних боків кордону, які діють відповідно до умов формалізованого договору з метою виконання спільних проєктів, програм і вирішення соціальних, доброчинних, культурних, освітніх, наукових та управлінських завдань.

До головних інструментів, що допомагають забезпечити виконання поставлених завдань у рамках єврорегіональної партнерської мережі, відносимо:

– проведення міжнародних науково-практичних конференцій, семінарів, виставок, аукціонів, торгів, симпозіумів, зустрічей та інших подібних заходів, що здійснюються на комерційній основі;

– спільні проєкти міжнародної технічної допомоги;

– засоби масової інформації, тренінги, роздаткові матеріали;

– угоди і плани дій у рамках єврорегіонального співробітництва з організаціями прикордонних регіонів сусідніх держав.

Позитивною стороною такої взаємодії є:

– інформаційна підтримка;

– консультаційна та експертна допомога;

– проведення аналізу, моніторингу, оцінки та іншої експертної роботи; розробка і впровадження транскордонних проєктів у різних сферах соціального та економічного розвитку; організація і проведення заходів, спрямованих на досягнення однієї мети, яка відповідає основним напрямкам співпраці [2]. У свою чергу, організація та здійснення спільної господарської діяльності в умовах єврорегіонального співробітництва потребує якісного інформаційного забезпечення, якому нині в Україні не відводиться належна увага. Досі не створена ефективна інформаційна система збору та обробки статистичної та іншої інформації про потенційних партнерів, пов'язаних із зовнішньою торгівлею, міжурядові угоди, інвестиційні програми та проєкти єврорегіональної діяльності; економічний та фінансовий стан і потенціал єврорегіональних структур регіону. Водночас необхідним є створення спеціалізованого відділу (департаменту) статистичного управління, або центру досліджень єврорегіональної статистики зі сторони як центральних, так і регіональних органів влади, який би постійно відстежував зовнішньоекономічні процеси, забезпечуючи належне інформаційне висвітлення результатів ЗЕД єврорегіональних структур на їхніх офіційних сайтах, що значно активізувало б зовнішньоекономічні зв'язки регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зелінська О. З. Концептуальні підходи до вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва. *Інноваційна економіка.* 2020. № 5–6. С. 5–84.

2. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки. URL : https://mtu.gov.ua/files/Avto/%D0%94%D0%BE_A4_ukr.pdf

Ілля Матвіїв, Леся Томчук,
здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Мик. М. Теліщук,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес аналітики, Державний податковий університет

УЧАСТЬ ГРОМАДЯН У ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

У сучасних умовах трансформації українського суспільства, що супроводжується децентралізацією влади, воєнними викликами та відновленням територій, ключового значення набуває активна участь громадян у процесах управління. Соціальна активність мешканців, довіра до місцевої влади та спільне формування рішень виступають фундаментом сталого розвитку громад.

Як зазначає Програма розвитку ООН (UNDP, 2023), «жоден розвиток не може вважатися сталим, якщо він не є інклюзивним і не ґрунтується на участі громадян у прийнятті рішень».

Участь громадян у прийнятті рішень — це процес, під час якого мешканці громади беруть безпосередню або опосередковану участь у визначенні пріоритетів місцевого розвитку, розподілі ресурсів, контролі діяльності органів влади.

Згідно з визначенням Ради Європи партисипація – це «вплив громадян на рішення, що впливають на їхнє життя, через різні форми діалогу, співпраці та контролю» [1]. Вона є ключовим компонентом сталого розвитку, оскільки поєднує соціальну, економічну та екологічну складові. У моделі Agenda 2030 (Цілі сталого розвитку ООН), участь громадян прямо згадується як умова досягнення Цілей № 11 («Сталий розвиток міст і громад») та № 16 («Мир, справедливість і сильні інституції»).

В Україні, після впровадження реформи децентралізації, створено низку інструментів, що дозволяють мешканцям безпосередньо впливати на управління територією.

Найпоширенішими серед них є:

• Громадські слухання – форма обговорення рішень органів місцевого самоврядування, що дозволяє громаді висловити свої позиції щодо стратегічних документів, планів забудови, екологічних проєктів тощо.

• Бюджет участі (громадський бюджет) – механізм, за якого мешканці подають власні проєкти і голосують за них. Кошти виділяються з місцевого бюджету. Станом на 2024 рік цей інструмент діє більш ніж у 250 громадах України [2].

• Електронна демократія (e-dem) – цифрові платформи для петицій, консультацій і голосування, що забезпечують прозорість рішень. Прикладом є державна система E-DEM, що інтегрована з порталом «Дія».

• Громадські ради при органах влади – консультативно-дорадчі органи, що сприяють залученню представників громадських об'єднань.

• Публічні консультації та стратегічні сесії – механізми спільного планування розвитку громади з активним залученням бізнесу, освіти та громадського сектору.

Досвід українських міст демонструє ефективність цих інструментів. Так, у Вінниці громадський бюджет сприяв реалізації понад 120 соціальних ініціатив, у Львові запроваджено систему «Е-сервіси громади», а у Хмельницькому розроблено «Стратегію розвитку до 2030 року» з активною участю мешканців через консультаційні сесії.

Громадська участь забезпечує:

• Соціальну стійкість – зменшення конфліктності, підвищення рівня довіри між владою і громадянами.

• Економічну ефективність – пріоритетність фінансування ініціатив, які реально потрібні громаді, підвищення відповідальності за використання коштів.

• Екологічну збалансованість – підтримку рішень, що враховують довгостроковий вплив на довкілля.

Згідно з дослідженням Київського міжнародного інституту соціології (2022) у громадах, де активно діють громадські ради та бюджети участі, рівень довіри до місцевої влади вищий на 27 %, ніж у громадах без таких практик [3].

Крім того, під час війни громадська участь стала важливим інструментом мобілізації ресурсів для гуманітарних і відновлювальних ініціатив. Багато українських ОТГ створюють «волонтерські штаби», які перетворюються на центри соціальної інтеграції, підтримки ВПО, розвитку місцевого бізнесу.

Попри позитивні тенденції, участь громадян в Україні стикається з низкою бар'єрів:

• низька обізнаність мешканців щодо своїх прав і механізмів участі;

• формальний підхід окремих органів влади до громадських консультацій;

• відсутність ефективного зворотного зв'язку після ухвалення рішень;

• обмежені ресурси у малих громадах для реалізації ініціатив.

Для подолання цих проблем необхідні:

1. Освітні програми з розвитку громадянських компетентностей.

2. Інституційна підтримка з боку держави та донорів.

3. Розвиток електронної демократії – створення інтегрованих онлайн-платформ для консультацій, голосувань і зворотного зв'язку.

Як зазначає професорка Т. Бурлаченко, «партисипація не є самоціллю, а засобом підвищення якості управлінських рішень і соціального капіталу громади» [4].

Участь громадян у прийнятті рішень – ключовий чинник сталого розвитку територій. Вона формує відповідальне громадянське суспільство, забезпечує ефективне використання ресурсів, зміцнює довіру між владою та громадою.

Український досвід демонструє, що навіть у кризових умовах громадська активність може стати рушійною силою відновлення. У перспективі післявоєнного розвитку саме інклюзивне управління та дієва участь громадян мають стати ядром стратегій сталого відновлення територій України.

Громадська участь є ключовим чинником сталого розвитку територій, оскільки сприяє ефективному використанню ресурсів, підвищує якість управлінських рішень та формує відповідальне громадянське суспільство. В умовах війни активність громадян стала важливим ресурсом соціальної стійкості, підтримки населення та відновлення інфраструктури. Основними бар'єрами залишаються низький рівень поінформованості, формалізм у взаємодії влади з громадянами та обмежені ресурси малих громад. Для подолання цих проблем необхідне посилення громадянської освіти, інституційної підтримки та розвитку електронної демократії. У післявоєнний період інклюзивне управління та дієва участь громадян мають стати основою стратегій сталого відновлення територій України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision-Making Process. Strasbourg: CoE / Council of Europe. 2021.

2. U-LEAD with Europe. (2024). Participatory Budgeting in Ukraine: Results and Challenges. Київ.

3. Довіра до органів влади та участь громадян у місцевому самоврядуванні / Київський міжнародний інститут соціології (КМІС). 2022.

4. Бурлаченко Т. Партисипативне управління в умовах децентралізації: український вимір. *Наукові записки НаУКМА*. 2023.

5. Програма розвитку ООН (UNDP). (2023). Human Development Report Ukraine 2023: Building Resilient Communities.

Микола Мельник,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
М. О. Скорик,
*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Трудова міграція залишається одним із ключових соціально-економічних викликів для сучасної України. Її вплив на регіональний розвиток має подвійний характер – з одного боку, забезпечує приплив валютних надходжень і зменшення безробіття, з іншого – спричиняє дефіцит трудових ресурсів, скорочення податкової бази та поглиблення демографічної кризи.

За даними Світового банку та НБУ, у 2024 році обсяг приватних грошових переказів в Україну перевищив 13 млрд дол. США, що становить близько 8 % ВВП країни [1; 4; 5]. Близько 2,8–3 млн українців перебували за кордоном із метою працевлаштування, причому понад 60 % із них – вихідці із західних областей [6]. Найвищий рівень зовнішньої трудової міграції зафіксовано в Закарпатській (до 20 % працездатного населення) та Чернівецькій областях (понад 15 %) [1; 3]. Водночас у регіонах із високим рівнем виїзду спостерігається зниження чисельності зайнятих у промисловості на 10–15 % і скорочення місцевих бюджетних надходжень на 5–7 % за останні роки [7].

Основними причинами трудової міграції є низький рівень заробітної плати, нестабільність ринку праці, слабка соціальна захищеність працівників і нерівномірність регіонального розвитку та військовий стан в Україні [2]. Західні регіони України (Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська області) мають найбільші обсяги міграційних потоків через географічну близькість до країн ЄС [3].

До позитивних економічних ефектів відносимо:

– збільшення обсягів грошових переказів, які стимулюють споживчий попит і підтримують малий бізнес;

– часткове зменшення безробіття та навантаження на соціальну інфраструктуру;

– розвиток людського капіталу через набуття мігрантами нових знань і навичок за кордоном [4].

Негативними наслідками для регіонів є:

– «Відтік кадрів» із високим освітнім рівнем, особливо серед молоді;

– скорочення робочої сили у виробничому секторі, що обмежує економічне зростання;

– зниження податкових надходжень до місцевих бюджетів;

– демографічне старіння населення, дисбаланс статево-вікової структури;

– зростання соціальної залежності від закордонних переказів [5; 6].

Регіони з високим рівнем міграції демонструють уповільнене зростання ВРП та низькі показники інвестиційної активності. Натомість міста, які залучають трудових мігрантів у внутрішньому перерозподілі робочої сили, отримують додаткові конкурентні переваги [7].

Щоб мінімізувати негативні ефекти варто зайнятися:

– стимулюванням повернення мігрантів через програми реінтеграції;

– розвитком регіональних кластерів зайнятості та підтримка підприємництва;

– підвищенням якості робочих місць і системи професійної освіти;

– створенням механізмів використання грошових переказів у місцевих інвестиційних проєктах [8].

Трудова міграція має амбівалентний вплив на економічний розвиток регіонів України. Для перетворення міграційних процесів із фактора втрат у чинник розвитку необхідна регіональна політика, орієнтована на підвищення якості зайнятості, створення умов для повернення мігрантів і ефективне використання фінансових потоків, що надходять із-за кордону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міграційний рух населення України у 2024 році / Державна служба статистики України. К. : Держстат, 2025.

2. Бочарова О. В. Трудова міграція населення України: соціально-економічні аспекти. *Економіка України.* 2023. № 4. С. 45–57.

3. Malynovska, O. Labour Migration from Ukraine: Key Trends and Policy Challenges. Kyiv : IOM Ukraine, 2023.

4. Світовий банк. Migration and Remittances Data 2024. Washington, D.C., 2024.

5. Гайдуцький П. І. Вплив трудової міграції на соціально-економічний розвиток регіонів України. *Регіональна економіка.* 2022. № 2. С. 67–75.

6. Кравченко І. В. Трудова міграція як чинник демографічних змін у прикордонних регіонах. *Демографія та соціальна економіка.* 2023. № 1. С. 90–101.

7. OECD. International Migration Outlook 2024. Paris : OECD Publishing, 2024.

8. Національна стратегія у сфері міграції 2024–2030 / Міністерство економіки України. К., 2024.

Софія Мосьпак,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
М. М. Теліщук,
старший викладач кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

МІСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Управління відходами є однією з найважливіших проблем сучасного міського розвитку в Україні. У контексті переходу до сталого розвитку, охорони довкілля та євроінтеграції питання ефективного поводження з твердими побутовими відходами набуває особливої актуальності. Накопичення сміття, нестача сучасних систем сортування, переробки та утилізації створюють значне екологічне навантаження на міське середовище. Більшість полігонів перевищують проєктні потужності або не відповідають екологічним стандартам, що спричиняє забруднення ґрунтів, водних ресурсів і повітря, а також становить загрозу для здоров'я мешканців. [1, с. 191].

Однією з головних екологічних проблем в Україні залишається нестача розвиненої інфраструктури для сортування та переробки відходів на рівні громад. У більшості міст переважає практика захоронення сміття на полігонах, які здебільшого не відповідають сучасним екологічним вимогам. Це спричиняє забруднення водних ресурсів, ґрунтів і повітря, а також погіршує санітарно-екологічний стан міських територій. Водночас європейський досвід доводить, що комплексна система управління відходами, заснована на принципах сортування, вторинної переробки та енергетичного використання, дозволяє суттєво зменшити негативний вплив на довкілля.

Важливим викликом є низький рівень екологічної освіти та свідомості населення. У більшості українських міст роздільний збір відходів реалізований лише частково або формально, що знижує ефективність системи переробки. У країнах ЄС вирішення цього питання відбувається через комплексне поєднання просвітницьких кампаній, фінансових стимулів та законодавчих норм, які стимулюють населення та бізнес до екологічно відповідальної поведінки.

Управління відходами в Україні наразі перебуває на етапі трансформації [2, с. 204]. З одного боку, існує потреба у створенні ефективної системи

роздільного збору, розвитку індустрії переробки, впровадженні принципів кругової економіки. З іншого – спостерігаються труднощі із законодавчим забезпеченням, фінансуванням та низьким рівнем екологічної свідомості населення. Значну роль відіграють місцеві громади та муніципалітети, які повинні не лише організовувати процес збору й вивезення відходів, а й залучати інвесторів до створення сучасних сміттєпереробних комплексів [3, с. 28].

Фінансування є ще одним критичним аспектом. Вартість будівництва сучасних сміттєпереробних комплексів та впровадження технологій переробки відходів є високою, що часто стримує українські міста. У ЄС фінансування таких проєктів здійснюється за рахунок поєднання державних програм, грантів ЄС, приватних інвестицій та механізмів розширеної відповідальності виробників. Для України впровадження подібних схем могло б стати поштовхом до розвитку індустрії управління відходами [4, с. 12].

Досвід країн Європейського Союзу може стати дороговказом для України. У більшості держав ЄС реалізовано систему «ієрархії відходів», де пріоритет надається запобіганню утворенню сміття, повторному використанню, переробці та компостуванню, тоді як захоронення є останнім варіантом. Наприклад, у Німеччині та Швеції впроваджено розвинену систему сортування, стимулювання вторинного використання матеріалів і навіть перетворення відходів на енергію. Ефективною є також модель розширеної відповідальності виробника, коли компанії відповідають за утилізацію упаковки та продукції після завершення їхнього життєвого циклу [5, с. 45].

Управління відходами є невід’ємною складовою сталого розвитку міст України та важливим чинником їхньої екологічної безпеки. Дослідження сучасного стану показує, що система поводження з твердими побутовими відходами перебуває на етапі трансформації та потребує комплексного підходу. Основними перешкодами залишаються недостатній розвиток інфраструктури сортування і переробки, обмежене фінансування, низький рівень екологічної культури населення та недосконаліть нормативно-правового забезпечення.

Водночас досвід країн Європейського Союзу демонструє ефективність інтегрованої моделі управління відходами, яка ґрунтується на принципах запобігання утворенню сміття, повторного використання, переробки та енергетичного відновлення. Адаптація цих підходів до українських реалій, поєднана з розвитком партнерства між державою, громадами та бізнесом, здатна забезпечити створення сучасної екологічно безпечної системи управління відходами. Реалізація таких заходів сприятиме зниженню негативного впливу на довкілля, підвищенню якості життя населення та наближенню України до європейських стандартів екологічної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мариненко Н., Вітенько Т., Крамар І. Європейський досвід управління відходами. *Науковий вісник Тернопільського національного технічного університету.* 2022. С. 191–194.

2. Петрук В. Г., Кватернюк С. М., Васильківський І. В. Управління та поводження з відходами. Тверді побутові відходи : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2016. 320 с.

3. Коцюба І. Г. Поводження з відходами: світовий досвід та українські реалії. *Екологічні науки.* Київ, 2021. Вип. 6. С. 28–34.

4. Шевчук В. Я. Природа визначила напрямок розвитку України. *Українська природа*. 2014. № 4. С. 12–15.

5. Логвиненко В. І. Механізми державного управління розвитком ЖКГ (на прикладі формування ринку теплової енергії). *Держава та регіони: серія «Державне управління»*. 2009. № 3. С. 45–50.

Руслан Мужайло,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня освіти
Науковий керівник:
М. О. Скорик,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ВПЛИВ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ПРОСТОРОВУ ОРГАНІЗАЦІЮ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Циркулярна економіка є однією з найновіших парадигм економічного розвитку, що орієнтована на формування замкнених циклів використання ресурсів, мінімізацію відходів та підвищення ефективності взаємодії між природними і виробничими системами. Її запровадження в аграрному секторі має не лише технологічний чи екологічний вимір, а й суттєво впливає на просторову організацію виробництва, оскільки змінює логіку формування територіальних зв'язків, розміщення підприємств, структуру агроландшафтів і міжгалузеву кооперацію. У цьому контексті циркулярна економіка постає не стільки як набір практик ресурсозбереження, скільки як новий тип просторової раціональності, у межах якої виробничі й екологічні процеси взаємодоповнюють одне одного, утворюючи стійкі локальні екосистеми.

Традиційна лінійна модель аграрного виробництва, що ґрунтується на послідовному русі потоків «ресурси – продукція – відходи», історично зумовила просторову фрагментацію аграрного простору, концентрацію виробництва у найбільш родючих регіонах і відокремлення виробничих, переробних та споживчих ланок. Така модель вичерпує свій потенціал через нераціональне використання природних ресурсів, зростання транспортних витрат, деградацію земель і зниження стійкості сільських територій. Перехід до циркулярної економіки вимагає іншої архітектоніки простору, заснованої на відновленні регіональних циклів речовини й енергії, на поєднанні аграрного, переробного й енергетичного сегментів у єдину екологічно збалансовану систему.

В умовах циркулярної парадигми територія розглядається не як фон для господарської діяльності, а як активний учасник виробничого процесу – просторова оболонка циклів відтворення. Це означає, що просторові рішення більше не визначаються лише природно-кліматичними та інфраструктурними чинниками, а залежать від можливості утворення ресурсних контурів – потоків, які

повертають органічні речовини в ґрунт, генерують відновлювану енергію, перерозподіляють біомасу між секторами. Відповідно, нова логіка просторової організації аграрного виробництва базується на принципах територіальної інтеграції, симбіозності та локальної замкненості.

У межах цієї логіки виникають локальні аграрно-екологічні системи, у яких виробництво, переробка, споживання і відновлення ресурсів взаємопов'язані в межах певного регіону. Такі системи можуть бути організовані у формі біоекономічних кластерів, регіональних кооперацій або агропромислових агломерацій, де взаємодіють суб'єкти різного масштабу – від фермерських господарств до переробних підприємств і муніципалітетів.

Просторова структура таких систем характеризується високим рівнем щільності горизонтальних зв'язків, що замінюють класичну вертикальну інтеграцію. Це сприяє скороченню логістичних відстаней, зниженню вуглецевого сліду транспортування, збереженню енергії та формуванню регіональної доданої вартості. Важливою особливістю просторової циркулярності є зміщення центрів господарської активності: якщо в лінійній моделі ядрами розвитку виступали великі аграрні підприємства або переробні вузли, то в циркулярній системі домінують мережеві центри обміну ресурсами. Це можуть бути агропромислові кластери, територіальні громади, кооперативи, що організовують повторне використання біомаси, енергетичних відходів, органічних залишків, водних та поживних речовин. У результаті формується нова територіальна морфологія аграрного простору, у якій розподіл господарських функцій підпорядкований не виробничій потужності, а здатності забезпечити регенерацію ресурсів і мінімізацію втрат.

Реалізація такої моделі потребує глибоких інституційних змін у системі регіонального управління. Стратегії сталого розвитку громад і областей мають інтегрувати принципи циркулярності у свої просторові плани, забезпечуючи гармонізацію між земельним, водним, енергетичним і аграрним балансами. Не менш важливою є інформаційно-аналітична підтримка – створення регіональних карт потоків біоресурсів, інвентаризація відходів, розвиток платформ обміну сировиною та енергією. Це формує основу для нової системи планування, де просторова ефективність вимірюється не лише продуктивністю на гектар, а й рівнем циркуляції ресурсів у межах території. У цьому контексті просторовий вимір циркулярної економіки тісно пов'язаний із концепцією сталого розвитку міст і регіонів. Саме регіональний рівень забезпечує оптимальний масштаб для реалізації замкнених ланцюгів, оскільки тут перетинаються виробничі, екологічні та соціальні інтереси. Просторова інтеграція циркулярних процесів сприяє

децентралізації економічної активності, диверсифікації зайнятості в сільських громадах і підвищенню територіальної стійкості до зовнішніх шоків. Водночас виникає нова функція аграрного простору – носій регенераційної здатності суспільства, який відтворює екосистемні послуги та підтримує баланс між природним і господарським середовищем.

Отже, циркулярна економіка трансформує просторову організацію аграрного виробництва, переводячи її з площини екстенсивного освоєння територій у площину їх функціонального оновлення. Простір стає не лише місцем розміщення виробництва, а й активною структурою обміну ресурсами, енергією та інформацією. Це зумовлює формування нових типів аграрних територій – поліцентричних, симбіотичних, мережевих, – де головною умовою конкурентоспроможності є не кількість виробленої продукції, а ефективність циркуляції ресурсів. Для України, яка перебуває на етапі євроінтеграції та екологічної модернізації, впровадження таких підходів має стратегічне значення. Вони відкривають можливості для підвищення регіональної самодостатності, розвитку біоекономічних кластерів, зменшення екологічного навантаження та забезпечення реальної просторової збалансованості аграрного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скорик М. О., Мужайло Р. В. Модель сталого розвитку агробізнесу: синергія циркулярності, ESG-стандартів і соціального партнерства. *Український економічний часопис*. 2025. № 9. С. 136–142.

2. Мужайло Р. В. Інтеграція принципів біоекономіки в управлінські процеси агрохолдингів як інструмент забезпечення їх екологічної та економічної стійкості. *Сучасні виклики та сталий розвиток економіки і бізнесу* : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 10 грудня 2024 року / Таврійський державний агротехнологічний університет ім. Дмитра Моторного. 2024. С. 210–212.

Дмитро Неділько,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Т. М. Паянок,
канд. екон. наук, доцент, завідувач кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ) було створено 16 квітня 2015 року на підставі спеціального закону як ключовий елемент нової антикорупційної інфраструктури [2]. Цей крок став однією з умов отримання Україною візової лібералізації з ЄС та міжнародної фінансової підтримки. Юрисдикція бюро поширюється виключно на високопосадовців – міністрів, депутатів, суддів, керівників державних компаній та інших публічних службовців, що відповідають критеріям закону. На відміну від інших правоохоронних органів, НАБУ не розслідує злочини звичайних громадян чи дрібних чиновників. Організаційна структура бюро включає сім ключових департаментів, серед яких найбільший – Департамент розслідувань, що спеціалізується на окремих категоріях злочинів. Також функціонують департаменти аналітики, міжнародного співробітництва, оперативної підтримки та інші. Крім центрального апарату в Києві, діє 20 територіальних управлінь у всіх областях України. Станом на 2024 рік штатна чисельність НАБУ становить 700 осіб, з яких 450 – це спеціально підготовлені детективи [7]. Відбір детективів проводиться через конкурс у три етапи з психофізіологічним тестуванням, ретельною перевіркою біографії та складним іспитом. Середня заробітна плата детектива сягає 70–90 тисяч гривень, що втричі-вчетверо вище, ніж у звичайних слідчих.

НАБУ має унікальні для України повноваження, зокрема проводити контрольовані передачі хабарів, використовувати приховане відеоспостереження, застосовувати оперативно-технічні засоби без додаткових дозволів. Бюро має безпосередній доступ до всіх державних реєстрів без необхідності отримувати рішення суду, а також право проводити анонімне тестування чиновників на детекторі брехні. Особливістю є наявність власного підрозділу фінансових розслідувань, який аналізує транзакції та рух активів підозрюваних. З 2020 року НАБУ отримало повний доступ до системи «Єдиний державний реєстр декларацій», що значно посилило можливості виявлення незаконного збагачення.

Міжнародне співробітництво є важливою складовою роботи бюро. НАБУ активно взаємодіє з Європолом у рамках спільних оперативних груп, обмінюється досвідом з ФБР у розслідуванні транснаціональної корупції, співпрацює з ОЛАФ у виявленні схем із фондами ЄС. У 2023 році було укладено 12 нових угод про співробітництво, зокрема з антикорупційними органами США, Великобританії та Швейцарії, що дозволило ефективніше відстежувати активи українських чиновників за кордоном [5]. За роки роботи НАБУ провело низку гучних розслідувань. Серед них справа «ПриватБанк», де виявлено 18 мільярдів гривень збитків через фіктивні кредити, справа «Велика будівля» про розкрадання 2,4 мільярда гривень при будівництві Міністерства оборони, справа «Медичний кисень» з махінаціями на 1,3 мільярда гривень під час пандемії. Також варто відзначити розслідування схем з «золотими паспортами» та корупційних практик в «Обленерго» на суму 900 мільйонів гривень [4].

Однак у своїй діяльності НАБУ стикається з численними проблемами. Щороку фіксується 30–40 випадків політичного тиску на бюро. Іншою серйозною перешкодою є недостатня кількість суддів Вищого антикорупційного суду – станом на 2024 рік лише 38 суддів розглядають понад 12,5 тисяч справ [6]. Також залишаються обмеженими можливості доступу до деяких державних реєстрів та відстеження криптовалютних операцій. Високий рівень плинності кадрів, що досягає 15 % співробітників щорічно, також ускладнює роботу бюро.

На 2024 рік заплановано низку важливих змін у роботі НАБУ. Передбачається створення спеціального підрозділу з кіберрозслідувань, впровадження штучного інтелекту для аналізу ризиків корупції, розширення співпраці з Національним агентством з питань запобігання корупції щодо виявлення конфліктів інтересів. Також планується створити єдиний реєстр корупціонерів для систематизації даних про осіб, визнаних винними у корупційних злочинах [1].

За дев’ять років роботи НАБУ стало ключовим інститутом у боротьбі з корупцією в Україні, проте для повноцінного функціонування потребує подальшого вдосконалення. Ефективність його роботи безпосередньо впливає на темпи європейської інтеграції та відбудови країни. Для досягнення максимальної результативності необхідно збільшити фінансування бюро щонайменше на 30 %, провести судову реформу для прискорення розгляду справ та залучити міжнародних партнерів для посилення тиску на корупційні схеми [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національне антикорупційне бюро України / Офіційний вебсайт. URL : https://nabu.gov.ua/

2. Про НАБУ : Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. Дата оновлення: 25.03.2025. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text

3. Щорічні звіти НАБУ за 2020–2023 рр. URL : https://nabu.gov.ua/activity/reports/

4. Матеріали антикорупційного порталу «НАШІ ГРОШІ». URL : https://nashigroshi.org/

5. Трансперенсі Інтернешнл Україна (щорічні звіти). URL : https://ti-ukraine.org/research/

6. Аналітична записка Центру протидії корупції. 2024. URL : https://antac.org.ua/news

7. Офіційні повідомлення Міжнародного валютного фонду щодо антикорупційних реформ. URL : https://nazk.gov.ua/uk/mvf-svitovyy-bank-nazk-spilna-implementatsiya-antykoruptsiynoi-strategii-do-2025-roku/

Поліна Перерва,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
П. Б. Юр'єва,
*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

В умовах повоєнного відновлення та євроінтеграції України питання екологічної трансформації економіки набуває особливої актуальності. Зелена економіка, що базується на принципах сталого розвитку, ресурсоефективності та екологічної відповідальності, стає ключовим орієнтиром для формування нової моделі господарювання. Водночас реалізація її принципів на регіональному рівні потребує ефективних фінансових механізмів, здатних стимулювати екологічні інвестиції, підтримувати інноваційні проєкти та забезпечувати довгострокову економічну стійкість громад.

Зелена економіка – це модель господарювання, що поєднує економічну ефективність із екологічною відповідальністю та соціальною справедливістю. Вперше концепція зеленої економіки була сформульована у звіті «Наше спільне майбутнє» Всесвітньої комісії ООН з довкілля й розвитку (1987), а згодом отримала розвиток у рамках міжнародних ініціатив.

Для України перехід до зеленої економіки слід розглядати як стратегічний напрям модернізації економіки, особливо в умовах євроінтеграції та реалізації Європейського Зеленого Курсу. Як зазначено у дослідженні І. Чугунова, Т. Канєвої та І. Любчак, зелена економіка охоплює не лише екологічну складову, а й фінансову, соціальну та інституційну, що вимагає комплексного підходу до її впровадження [1].

Зелені фінанси, як інструмент реалізації зеленої економіки, включають систему фінансових механізмів, спрямованих на підтримку екологічно орієнтованих проєктів. Це можуть бути бюджетні субвенції, податкові стимули, зелені облігації, гранти, а також інвестиції в енергоефективність і відновлювану енергетику. За даними аналітичного огляду WEAGRO, фінансові інструменти відіграють ключову роль у стимулюванні переходу до зеленої економіки, особливо на регіональному рівні, де формуються локальні екологічні ініціативи та інвестиційні проєкти [2].

Застосування фінансових інструментів для підтримки зеленої економіки в регіонах України має нерівномірний характер, що зумовлено різним рівнем інституційної спроможності, стратегічного планування та доступу до ресурсів. Успішна регіональна екологічна трансформація потребує не лише фінансування, а й формування соціально-економічних передумов – екологічної культури, міжсекторальної взаємодії та інтеграції екологічних цілей у місцеві політики. У багатьох територіальних громадах фінансові інструменти залишаються недостатньо задіяними. Причини цього: низький рівень обізнаності, кадрові обмеження та відсутність спеціалізованих структур, здатних супроводжувати екологічні проєкти.

Водночас окремі регіони демонструють позитивний досвід. Наприклад, у Тернопільській області реалізовано проєкти з енергоефективності в освітніх закладах за підтримки Державного фонду регіонального розвитку. У Закарпатті впроваджено систему збору біовідходів із залученням грантового фінансування. Як зазначено в офіційному повідомленні Держенергоефективності, запуск Фонду декарбонізації України створює нові можливості для регіонів, зокрема у сфері модернізації інфраструктури та переходу до відновлюваних джерел енергії [3].

У найближчій перспективі очікується зростання ролі місцевих органів влади у формуванні екологічно орієнтованої фінансової стратегії. Одним із ключових завдань є забезпечення доступності фінансування для екологічних проєктів на місцевому рівні. Це потребує не лише розширення інструментарію, а й створення умов для їх ефективного використання: прозорих процедур, кваліфікованих кадрів, цифрових платформ для управління проєктами. Водночас важливим чинником є розвиток партнерств між владою, бізнесом і громадськими організаціями, що дозволяє реалізовувати комплексні ініціативи з високим екологічним і соціальним ефектом.

Таким чином, фінансові інструменти відіграють ключову роль у підтримці зеленої економіки на регіональному рівні, створюючи умови для екологічної модернізації, енергоефективності та сталого розвитку територіальних громад. Їх ефективне застосування залежить від інституційної готовності, стратегічного планування та здатності залучати зовнішні ресурси. У перспективі важливо забезпечити інтеграцію екологічних пріоритетів у місцеву фінансову політику, розширити доступ до фінансування та зміцнити партнерства, що дозволить регіонам України реалізовувати комплексні екологічні проєкти з довгостроковим соціально-економічним ефектом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чугунов І. Я., Канєва Т. В., Любчак І. В. Фінансові інструменти реалізації Європейського Зеленого Курсу в Україні. *Економіка та суспільство.* 2023. № 56 URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3082/3005

2. Зелена економіка та зелені фінанси: що це та які перспективи для України / WEAGRO. 2025. URL : https://weagro.ua/blog/zelena-ekonomika-ta-zeleni-finansy-shho-cze-ta-yaki-perspektyvy-dlya-ukrayiny/

3. Замазєєва Г. Фонд декарбонізації України – прозорий, підзвітний та ефективний фінансовий інструмент / Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. 2025. URL : https://saee.gov.ua/news/hanna-zamazieievafond-dekarbonizatsii-ukrainy-prozoryi-pidzvitnyi-ta-efektyvnyi-finansovyi-instrument-dlia-realizatsii-enerhoefektyvnykh-i-klimatychnykh-proiektiv-v-ukraini

Ірина Романюк,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
М. О. Скорик,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ВИРОБНИЦТВО АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ

В умовах переходу світового суспільства на сталий розвиток та застосування санкцій проти країни агресора, виникає гостра потреба в додатковій енергетиці, яку власне можуть заповнити альтернативні джерела енергії, які активно розвиваються в Україні. Отож, на рис. наведено динаміку виробництва відновлювальних джерел енергетики (ВЕД) в структурі загального обсягу електроенергії, яка виробляється (рис. 1).

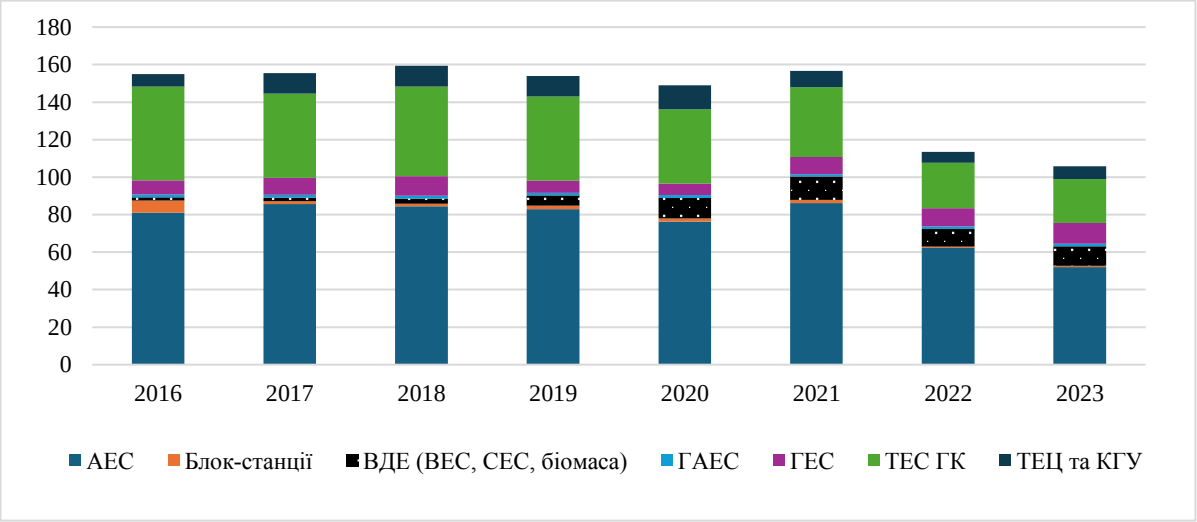

Рисунок 1 – Динаміка обсягу ВДЕ у структурі виробництва електроенергії в Україні в 2016–2023 рр, млн МВт·год

Джерело: [1].

Аналізуючи дані, зображені на рис. 1, можна зробити висновок, що протягом усього досліджуваного періоду провідну роль у виробництві електроенергії відігравали атомні електростанції. Однак після досягнення максимального показника у 2021 р. – 86,2 млн МВт·год, їхня генерація скоротилася до 52,1 млн МВт·год у 2023 р., що зумовлено окупацією Запорізької АЕС. Водночас обсяги

виробництва електроенергії з відновлюваних джерел – вітрових, сонячних електростанцій та біомаси, вони зросли майже у вісім разів, що свідчить про активне впровадження сучасних світових тенденцій розвитку відновлюваної енергетики в Україні. На рис. 2 представлено частку відновлюваної енергетики у загальній структурі виробництва електроенергії.

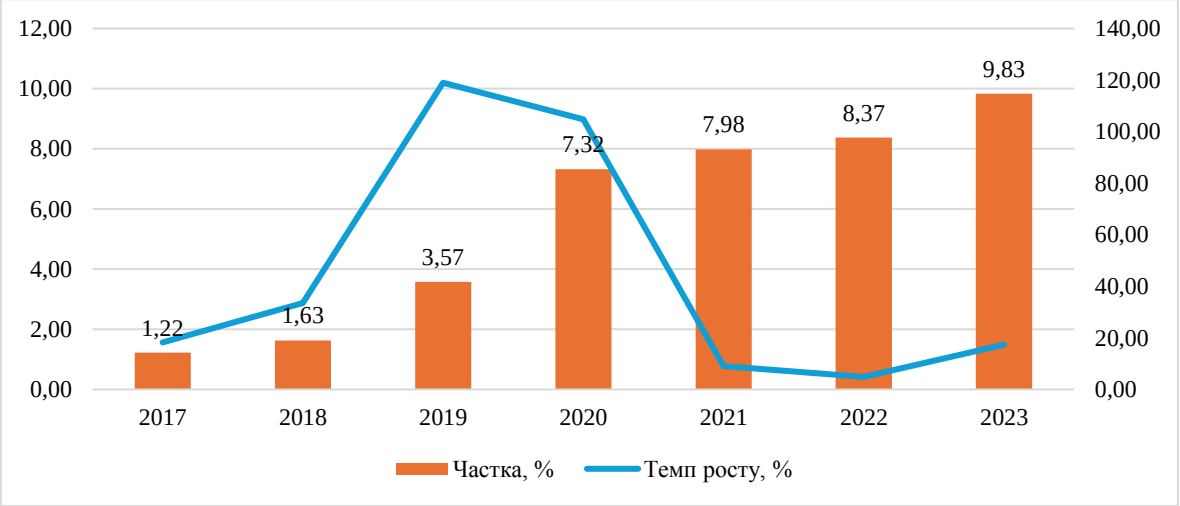

Рисунок 2 – Динаміка частки ВДЕ загального обсягу виробництва електроенергії України в 2016–2023 рр., %

Джерело: [1].

Аналізуючи дані рис. 2, можна зробити висновок, що у 2016–2023 рр. частка відновлюваних джерел енергії в енергетичному балансі України зросла з 1,03 до 9,83 %. Найінтенсивніше зростання відбулося у 2019–2020 рр., коли темпи приросту перевищували 100 % щороку. Така динаміка була результатом запровадження «зеленого» тарифу та поступової інтеграції українського енергетичного ринку до європейського простору в межах Європейської зеленої угоди. Після 2021 р. темпи розвитку сповільнилися через повномасштабну війну, що спричинила руйнування енергетичних об’єктів, зменшення обсягів інвестицій та підвищення ризиків для нових проєктів. Попри це, позитивна динаміка зростання зберігалася навіть у складних умовах, що підтверджує стратегічний курс України на розширення використання чистої енергії та поступову інтеграцію до європейської енергосистеми.

Для подальшого розвитку альтернативної енергетики, особливо у напрямі впровадження інноваційних технологій, важливо забезпечити залучення іноземних інвестицій, що власне стане вагомим чинником не лише для повоєнного відновлення аграрного сектору, а й для стимулювання економічного зростання загалом. Структура інвестиційних можливостей енергетичного сектору України відображена на рис. 3.

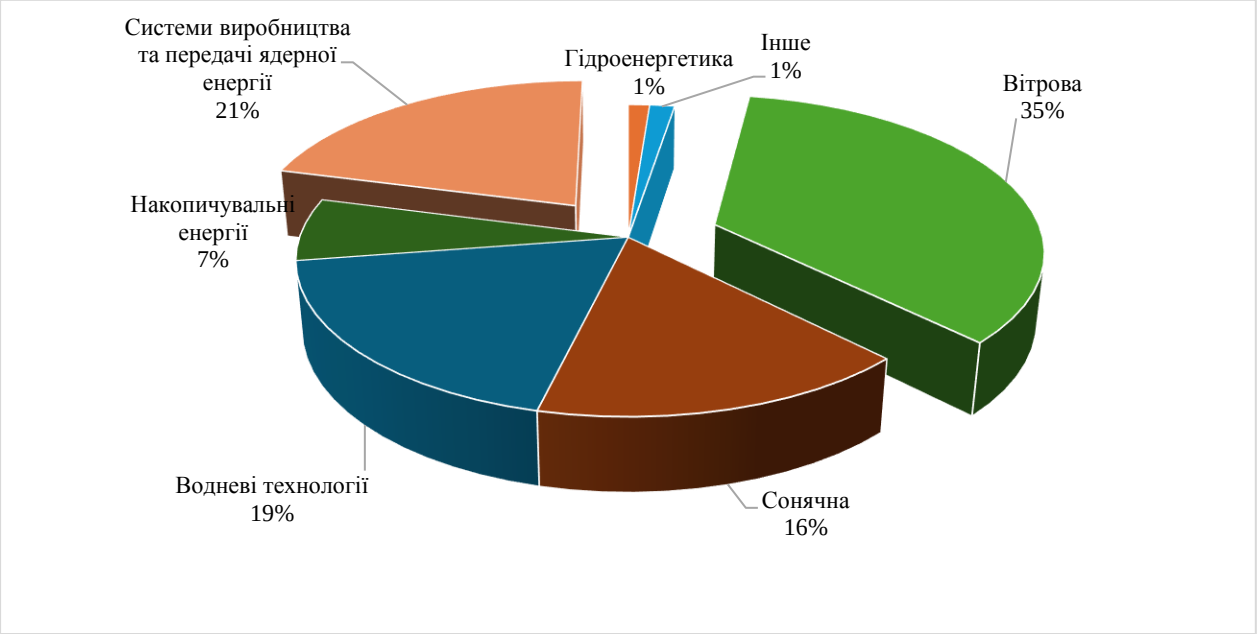

Рисунок 3 – Структура інвестиційних можливостей ВДЕ України в 2024 р, %

Джерело: [2].

На основі даних рис. 3 можна зробити висновок, що провідну позицію у структурі інвестиційних можливостей займає вітрова енергетика з часткою 35 %, що пояснюється сприятливими природними умовами України та глобальним трендом переходу на «зелену» енергію. Друге місце посідають системи виробництва та передачі ядерної енергії (20,9 %), які залишаються важливою складовою енергетичного балансу та гарантією енергетичної безпеки держави. Водневі технології формують 18,8 % загального обсягу інвестицій, що свідчить про значний інтерес до цього інноваційного напрямку, важливого для декарбонізації промисловості й транспорту. Сонячна енергетика займає 16,2 %, зберігаючи стабільний інтерес інвесторів завдяки вигідним кліматичним умовам та зниженню вартості технологій.

У контексті зміцнення енергетичної незалежності України залучення іноземних інвестицій відіграє ключову роль, оскільки інвестори можуть отримати прибуток як від економії витрат на електроенергію, так і від її реалізації. Додатковою перевагою є низький податок на прибуток, який в Україні залишається одним із найнижчих у Європі, що робить інвестиції в енергетичний сектор країни ще привабливішими (рис. 4).

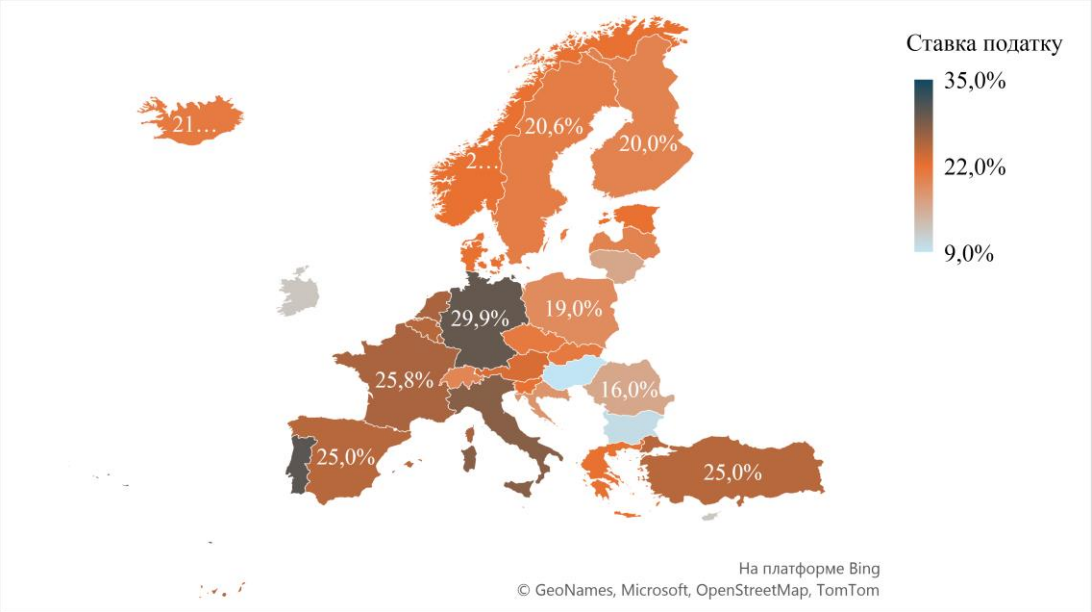

Рисунок 4 – Розмір податку на прибуток
підприємства в країнах-членах ЄС, %

Джерело: [3].

Отже, аналіз даних рис. 3 свідчить про те, що в Україні діють одні з найнижчих ставок податку на прибуток у Європі, що створює сприятливі умови для залучення іноземного капіталу у розвиток відновлюваної енергетики [4]. З огляду на це доцільним кроком є створення державної інвестиційної платформи, яка гарантуватиме прозору взаємодію між інвесторами, бізнесом і державними структурами. Такий підхід сприятиме активному розвитку відновлюваної енергетики, посиленню енергетичної незалежності України та підвищенню конкурентоспроможності національної економіки загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Електроенергія / UA Energy. 2025. URL : https://map.ua-energy.org/uk/dashboard/5 (дата звернення: 19.10.2025).

2. Інвестиційні можливості сектору енергетики / УкраїнаІнвест.(2024. URL : https://ukraineinvest.gov.ua/wp-content/uploads/2024/08/energy-sector-ua_compressed.pdf (дата звернення: 19.10.2025).

3. Enache, C. (2025). Corporate Income Tax Rates in Europe / Tax Foundation. 2025. URL : https://taxfoundation.org/data/all/eu/corporate-income-tax-rates-europe/ (дата звернення: 19.10.2025).

4. Al-Shetwi, A. Q., (2022). Sustainable development of renewable energy integrated power sector: Trends, environmental impacts, and recent challenges. *Science of The Total Environment*, 822, p. 153645.

Катерина Сатанівська,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Я. В. Белінська,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри економічної політики та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ЦІНОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Сталий розвиток регіонів є комплексною метою, що поєднує економічні, соціальні та екологічні аспекти. У цьому контексті цінова політика підприємств виступає важливим інструментом регулювання ринку, який здатен впливати на конкурентоспроможність компаній, доступність товарів для населення, стимулювання інновацій та економічне зростання регіону. Правильне формування цінової політики дозволяє досягати балансу між економічними інтересами підприємств та соціальними потребами населення, що є критично важливим для забезпечення сталого розвитку.

Метою дослідження є виявлення особливостей цінової політики підприємств та її впливу на розвиток регіонів, а також аналіз ефективних стратегій ціноутворення у регіональному контексті.

Зазначимо, що цінова політика підприємства визначається як комплекс управлінських рішень щодо встановлення, регулювання та коригування цін на продукцію та послуги з метою досягнення економічних і соціальних цілей. Вона виступає не лише економічним інструментом, а й важливим елементом регіональної стратегії розвитку, впливаючи на конкурентоспроможність компаній, фінансову стабільність, доступність продукції та стимулювання інновацій. Ефективна цінова політика дозволяє підприємствам утримувати або збільшувати ринкову частку, забезпечувати покриття витрат та отримання прибутку, а також створювати умови для соціальної підтримки населення, особливо малозабезпечених громадян. Крім того, цінова політика сприяє впровадженню інновацій, підвищенню якості продукції та розвитку технологій, що має безпосередній вплив на економічний розвиток регіонів [1].

Основні функції цінової політики підприємств проявляються у регулюванні попиту та пропозиції, стимулюванні інновацій, соціальній підтримці та адаптації до регіональних умов. Встановлення цін дозволяє збалансувати обсяги

продажів і виробництва, що особливо важливо для регіонів з обмеженими ресурсами. Гнучкі цінові стратегії стимулюють впровадження нових технологій та поліпшення продукції, а соціальна функція цінової політики забезпечує доступність соціально значущих товарів, таких як хліб, молоко або ліки, для малозабезпечених верств населення. Окрім цього, ціни можуть враховувати регіональні особливості, зокрема рівень доходів населення, логістичні витрати та доступність сировини, що дозволяє підприємствам більш ефективно адаптуватися до ринкових умов [1; 4].

Формування цінової політики залежить від ряду економічних, технологічних, логістичних, ринкових та соціально-психологічних факторів. До економічних факторів відносять собівартість продукції, рівень конкуренції та купівельну спроможність населення. Технологічні фактори передбачають впровадження нових технологій та автоматизацію виробництва, що здешевлює процеси й впливає на кінцеву ціну продукції. Логістичні чинники включають витрати на транспортування та доступність постачальників, а ринкові – попит, пропозицію та позиціонування бренду. Соціально-психологічні фактори враховують споживчі переваги та соціальний статус клієнтів, що дозволяє більш точно формувати ціни з урахуванням поведінкових характеристик ринку [1].

Для забезпечення сталого розвитку регіонів підприємства застосовують різні стратегії цінової політики. Гнучка цінова політика передбачає диференціацію цін для різних сегментів споживачів, що дозволяє враховувати регіональні особливості та потреби населення. Стратегія проникнення на ринок передбачає встановлення низьких цін для швидкого залучення клієнтів та збільшення ринкової частки, особливо у нових регіонах. Стратегія диференціації формує різні цінові категорії для різних сегментів споживачів, що дозволяє задовольняти різноманітні потреби населення. Соціальна цінова політика, своєю чергою, забезпечує доступність соціально значущих товарів, підтримуючи малозабезпечені верстви населення та соціальну стабільність у регіоні [2; 3].

Реальні приклади застосування цінової політики у регіонах України демонструють ефективність адаптації цін до місцевих умов. Так, у хлібопекарській промисловості ціни на продукцію встановлюються з урахуванням рівня доходів населення, вартості сировини та виробничих витрат. У Харківській області ціни на борошно вищі через більші виробничі витрати, тоді як у західних регіонах вони нижчі завдяки близькому доступу до сировини. Державне регулювання цін на соціально значущі продукти харчування та товари протиепідемічного призначення забезпечує їх доступність для населення та стабільність ринків. Аналіз даних підприємств хлібопекарської галузі свідчить, що адаптація

цінової політики до регіональних особливостей дозволяє підвищувати рентабельність та забезпечувати доступність продукції для різних категорій споживачів [1; 3].

Стратегія сталого розвитку спрямована на забезпечення економічної, соціальної та екологічної стабільності регіонів через ефективне використання ресурсів, впровадження інновацій та соціальну справедливість. Європейські горизонти розвитку передбачають адаптацію до стандартів ЄС, розвиток «зеленої» економіки та інтеграцію в європейські ринки, що підвищує конкурентоспроможність регіонів і сприяє їх сталому зростанню [4].

Отже, цінова політика підприємств є ефективним інструментом підтримки сталого розвитку регіонів, оскільки вона дозволяє балансувати економічні, соціальні та екологічні інтереси. Вона сприяє стимулюванню інновацій, підвищенню конкурентоспроможності підприємств та забезпеченню соціальної стабільності. Гнучкі цінові стратегії з урахуванням регіональних особливостей дозволяють підприємствам адаптуватися до ринкових умов та забезпечувати доступність продукції для населення, а державне регулювання цін на соціально значущі товари є важливим механізмом підтримки малозабезпечених громадян та стабільного розвитку регіонів. Таким чином, цінова політика виступає не лише економічним інструментом, а й соціально-екологічним механізмом, який формує умови для сталого розвитку регіонів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гордійчук О. Є. Обґрунтування цінової політики підприємства та напрямів її вдосконалення : магістр. кваліфікаційна робота : 051 Економіка / Дніпровський держ. аграр.-екон. ун-т, ф-т менеджменту і маркетингу, каф. економіки. Дніпро, 2024. 91 с.

2. Мельник С. І. Методологічні аспекти формування ефективної цінової політики вітчизняних підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 4, т. 3. С. 153–157.

3. Сарай Н. Напрямки розробки цінової політики підприємств регіону. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2014. № 19. С. 48–52.

4. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти : підручник / Якименко І. Л., Петрашко Л. П., Димань Т. М., Салавор О. М., Шаповалов Є. Б., Галабурда М. А., Ничик О. В., Мартинюк О. В. К. : НУХТ, 2022. 337 с.

Марина Скорик,
*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

РОЗВИТОК ПАРТНЕРСТВ МІСТ-ПОБРАТИМІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сучасні тенденції глобалізації та європейської інтеграції зумовлюють необхідність посилення ролі місцевого самоврядування у досягненні Цілей сталого розвитку (ЦСР), визначених Організацією Об'єднаних Націй. Міста дедалі активніше беруть участь у міжнародних процесах, формуючи партнерські відносини, що базуються на принципах солідарності, взаємодопомоги та обміну кращими практиками.

У сучасній науковій літературі з'явилося багато споріднених термінів до поняття «міста-побратими» («fraternal cities»): «подвійні міста» («double cities»), «міста-сестри» («sister cities»), «пов'язані міста» («related towns»), «з'єднані міста» («connected cities»), «транскордонні міста» («trans-border cities»), «двонаціональні міста» («bi-national cities»), «міста-сусіди» («neighboured cities»), «міста-партнери» («partner cities»), «міста-друзі» («friendship towns»), «міста-мости» («bridge-towns») тощо.

Ці терміни застосовуються несистемно, часто як взаємозамінні, хоча повного змістового збігу між ними немає [1; 2]. Вони всі використовуються для характеристики форм міжмуніципальної міжнародної співпраці. У межах даного дослідження ключовим є визначення особливостей розвитку поняття «міста-побратими» та виокремлення специфіки їхньої взаємодії.

Міста-побратими – це населені пункти з різних країн, між якими встановлено офіційні партнерські відносини з метою розвитку дружби, взаєморозуміння, культурного, економічного, освітнього та соціального співробітництва. Такі відносини зазвичай оформлюються угодами або меморандуми про партнерство, що передбачають спільну участь у проєктах, обміни делегаціями, підтримку громадських ініціатив, культурних та освітніх програм.

Партнерства між містами-побратимами розглядаються як ефективний інструмент реалізації локальних стратегій сталого розвитку, оскільки сприяють налагодженню економічного, культурного, освітнього та екологічного співробітництва. Така взаємодія дає змогу громадам залучати додаткові ресурси, підвищувати інституційну спроможність органів місцевого самоврядування та впроваджувати інноваційні підходи до управління міським простором.

Особливої ваги партнерські зв'язки набувають для українських міст у період післявоєнного відновлення. Вони стають не лише джерелом гуманітарної та фінансової підтримки, а й платформою для інтеграції європейських цінностей, принципів прозорості, екологічності та сталості.

На прикладі досвіду м. Ірпінь Бучанського району Київської області доцільно розглянути розвиток міжнародних партнерств міст-побратимів як ефективний механізм реалізації Цілей сталого розвитку на місцевому рівні. Місто Ірпінь активно розвиває співпрацю з містами-побратимами у Польщі (Пруднік, Пщина, Здруй), Німеччині (Борна, Вайсенбург), Литві (Алітус), Португалії (Віла-Нова-де-Фамалікан), Азербайджані (м. Лачин) та інших країнах.

У 2022–2024 рр. ці партнерські громади стали ключовими донорами у відбудові зруйнованих об'єктів соціальної інфраструктури — закладів освіти, охорони здоров'я та культури [2]. Реалізовані ініціативи сприяють досягненню ЦСР 11 «Сталий розвиток міст і громад», ЦСР 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура» та ЦСР 17 «Партнерство заради сталого розвитку».

Крім гуманітарного виміру, співпраця Ірпеня з містами-побратимами охоплює напрями енергоефективності, екологічної безпеки, цифровізації міських сервісів, молодіжних обмінів і розвитку громадських ініціатив. Підписані меморандуми про взаємодію створюють підґрунтя для довгострокового розвитку громади відповідно до європейських стандартів сталості.

Партнерства міст-побратимів відіграють ключову роль у формуванні стійких, відкритих і взаємопідтримувальних громад. Досвід Ірпеня демонструє, що міжнародне співробітництво може бути не лише інструментом відбудови, а й каталізатором переходу до моделі сталого розвитку, орієнтованої на людину, екологію та ефективне управління. Такий досвід може стати зразком для інших громад Бучанського району та України загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Радіонова Л. О., Семків В. О. До питання про критерії класифікації «міст-близнюків». *Актуальні питання розвитку світової економіки та міжнародного співробітництва* : матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Харків, 1–28 лютого 2022 р. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. С. 208–210. URL : http://surl.li/mgivta (дата звернення: 22.10.2025).

2. Петрик О. Р. Міста-партнери: історичний та правовий аспекти міжнародної співпраці. *Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences*. 2024. № 7 (2). С. 153–159.

3. Міста-побратими / Ірпінська міська рада : офіційний вебсайт. URL : https://imr.gov.ua/phones/ (дата звернення: 22.10.2025).

Олександр Скорик,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня освіти
Науковий керівник:
В. М. Краєвський,
*д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

КОРПОРАТИВНИЙ КОМПЛАЄНС ЯК ЧИННИК ІНСТИТУЦІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА

Сучасні процеси євроінтеграції, посилення прозорості ділових відносин і поширення стандартів сталого розвитку формують потребу у новій архітектоніці регіонального бізнес-середовища, заснованій на принципах доброчесності, відкритості та відповідальності. У цьому контексті корпоративний комплаєнс набуває ознак не лише внутрішнього контрольного інструменту підприємства, а й чинника інституційної зрілості територіальної економічної системи загалом. Його інтеграція у практику управління суб'єктів господарювання визначає здатність регіонального бізнес-простору функціонувати у межах правових, етичних і екологічних норм, що є невід'ємною складовою сталого розвитку.

У класичному розумінні комплаєнс означає відповідність діяльності підприємства чинним нормам законодавства, корпоративним політикам і міжнародним стандартам регулювання. Проте на сучасному етапі його функції виходять далеко за межі формальної правомірності. Він стає механізмом самоорганізації бізнесу, спрямованим на узгодження приватних і суспільних інтересів, попередження корупційних ризиків, забезпечення етичної поведінки та дотримання принципів корпоративного управління. Впровадження системи комплаєнсу трансформує внутрішню структуру підприємства, формуючи культуру відповідальності, прозорості та взаємної довіри. На макрорівні ці ефекти акумулюються в ознаках інституційної зрілості регіонального бізнес-середовища, під якою розуміють рівень упорядкованості, стабільності та передбачуваності економічних відносин у межах території.

Інституційна зрілість проявляється через якість взаємодії бізнесу, влади й громад, наявність усталених правил ринку, дієві механізми контролю й підзвітності, а також спроможність економічних акторів дотримуватися узгоджених норм поведінки. За відсутності комплаєнс-культури регіональне середовище

залишається фрагментованим і реактивним, що підвищує ризики неформальних практик, ухилення від зобов'язань, інформаційної асиметрії та тінізації операцій. Натомість комплаєнс-орієнтована модель ведення бізнесу підвищує рівень передбачуваності господарських рішень, створює умови для розвитку довіри між контрагентами, фінансовими установами, інвесторами та органами державної влади.

На мезорівні – тобто в межах регіональних економічних систем – корпоративний комплаєнс виконує функцію структуроутворювального інституту, що з'єднує мікроекономічні практики підприємств із макрополітичними цілями сталого розвитку. Наявність комплаєнс-механізмів у локальних суб'єктів господарювання є маркером інституційної спроможності регіону адаптуватися до вимог європейського ринку, інтегрувати стандарти ESG, антикорупційні політики та принципи належного корпоративного управління. Зрілість бізнес-середовища у такому випадку визначається не стільки кількістю підприємств чи обсягом інвестицій, скільки якістю їх управлінських і етичних стандартів, здатністю формувати прозорі ланцюги вартості та відповідальні партнерства.

Важливим є й аналітичний вимір комплаєнсу. Його інтеграція в обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством перетворює звітність із ретроспективного інструмента на механізм оцінки ризиків і запобігання порушенням. Дані бухгалтерського, управлінського та податкового обліку стають основою комплаєнс-аналітики, що дає змогу виявляти відхилення, формувати профілі ризику зовнішньоекономічних операцій, оцінювати стійкість контрагентів і дотримання санкційного законодавства. Застосування цифрових технологій і автоматизованих процедур моніторингу підсилює цей ефект, створюючи умови для інституційної прозорості регіональних ринків.

Комплаєнс як управлінська категорія тісно пов'язаний із принципами сталого розвитку. Прозорість, підзвітність, законність, екологічна відповідальність і соціальна справедливість – це водночас основні цінності комплаєнсу і критерії стійкості регіональних економічних систем. У цьому сенсі корпоративний комплаєнс можна розглядати як міст між мікроекономічним рівнем корпоративного управління та макрорівнем реалізації політики сталого розвитку регіонів. Його ефективність проявляється у здатності локальних економічних суб'єктів мінімізувати негативні зовнішні ефекти, дотримуватися принципів добросовісної конкуренції, забезпечувати соціальний діалог і підтримувати легальне бізнес-середовище.

Важливим аспектом інституційної зрілості є формування мережевих горизонтальних зв'язків між підприємствами, професійними асоціаціями, освітніми

та громадськими інституціями, які разом створюють культуру відповідального ведення бізнесу. Поширення добровільних стандартів, сертифікацій, кодексів етики та механізмів самооцінювання комплаєнсу підвищує стійкість локальних економік і знижує транзакційні витрати. Таким чином, комплаєнс виступає не лише юридичним чи контролінговим інструментом, а й інституційним каталізатором розвитку регіонального партнерства.

З точки зору євроінтеграційних процесів, впровадження корпоративного комплаєнсу в Україні є умовою гармонізації з регуляторною рамкою Європейського Союзу. Це сприяє доступу до міжнародних фінансових ринків, зменшенню бар'єрів у торгівлі, залученню інвестицій та посиленню репутаційного капіталу українських компаній. Водночас комплаєнс-практики виступають індикаторами цивілізаційної зрілості територій: чим вищий рівень дотримання корпоративної етики, правових і екологічних норм, тим більша довіра до регіонального бізнес-простору, а отже – більший потенціал його сталого розвитку.

Узагальнюючи, слід зазначити, що корпоративний комплаєнс поступово перетворюється на базову інституцію економічної модернізації регіонів України. Його впровадження сприяє зниженню рівня тінізації економіки, формуванню конкурентного середовища, розвитку системи етичного менеджменту та зміцненню легітимності бізнесу в очах суспільства. Комплаєнс не обмежується набором процедур чи перевірок – це система цінностей і поведінкових норм, які визначають рівень довіри, передбачуваності та відповідальності в економічних відносинах. Саме ці риси є маркерами інституційної зрілості регіонального бізнес-середовища, без якої неможливе стале зростання та інтеграція України у європейський економічний простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Краєвський В. М., Скорик О. В. Інституційна трансформація механізмів обліково-аналітичного супроводу зовнішньоекономічних операцій. *Галицький економічний вісник*. 2025. № 1 (92). С. 67–76. DOI 10.33108/galicianvisnyk_tntu2025.01.067

2. Скорик О. В. Парадигма інтегрованого комплаєнс-моніторингу в системі обліково-аналітичного забезпечення зовнішньоекономічних операцій. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 6 (57). С. 47–54. DOI 10.32782/2308-1988/2025-57-10

Марія Соболь,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Ю. І. Мискін,
д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ ТА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У сучасному світі сталий розвиток є основною концепцією державної політики країн, які прагнуть приєднатися до Європейського Союзу. Україна, обравши європейський напрям розвитку, активно впроваджує принципи сталого розвитку у свої соціально-економічні та екологічні стратегії.

Забезпечення сталого розвитку набуває стратегічного значення, адже воно не лише сприяє підвищенню якості життя населення, а й виступає важливим чинником конкурентоспроможності держави в європейському просторі. Впровадження принципів сталого розвитку в містах і регіонах спрямоване на досягнення економічної стабільності, соціальної справедливості та екологічної безпеки [1, с. 334].

Дослідження аспектів сталого розвитку українських міст і регіонів у процесі європейської інтеграції здійснювали такі вітчизняні науковці: Міняйленко І. В., Мацелюх Н. П., Буряк Є. В. та інші.

Сталий розвиток міст та регіонів – це підхід до планування й управління, який прагне забезпечити добробут у трьох вимірах: економічному, соціальному та екологічному в сучасному суспільстві. Його мета – не лише задовольнити потреби поточного покоління, але й зберегти ресурси та можливості для майбутніх поколінь.

Концепція сталого розвитку базується на чотирьох ключових принципах: збалансованому використанні ресурсів, захисті довкілля, соціальній справедливості та економічній ефективності [2].

Основні завдання сталого розвитку міст і регіонів України включають:

1. Покращення якості життя: забезпечення доступу до належного житла, якісної освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг.
2. Створення умов для бізнесу та інвестицій: формування конкурентного середовища, спрощення доступу до фінансів та розвиток інфраструктури.

3. Охорона довкілля: зменшення негативного впливу, розвиток відновлюваної енергії та впровадження ресурсозберігаючих технологій [3, с. 93].

Особливістю європейської інтеграції як чинника сталого розвитку міст і регіонів України є відкриття нових можливостей, що проявляються у кількох ключових напрямах:

1. Інтеграція до європейського простору сталого розвитку дає змогу Україні переймати досвід і найкращі практики країн ЄС у сфері екологічної, соціальної та економічної політики, спрямованої на довгострокове зростання та збереження ресурсів.

2. Отримання фінансової та технічної підтримки від Європейського Союзу забезпечує реалізацію проектів, спрямованих на підвищення енергоефективності, розвиток інфраструктури, відновлення довкілля та покращення якості життя громад.

3. Європейська інтеграція сприяє розвитку національної економіки та підвищенню конкурентоспроможності українських міст і регіонів на міжнародному рівні через розширення ринків, впровадження інновацій і модернізацію управлінських підходів.

4. В умовах війни, європейська інтеграція набуває ще більшої ваги, адже сприяє відновленню зруйнованих територій, розвитку системи стійких громад, підтримці соціальної згуртованості та формуванню безпечного, екологічно орієнтованого простору для життя післявоєнної України.

У процесі європейської інтеграції Україна взяла на себе зобов’язання впроваджувати стандарти Європейського Союзу у сферах екологічної безпеки, енергоефективності, управління відходами та розвитку «зеленої» енергетики. Важливим нормативним документом у цьому напрямі є Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка визначає основні орієнтири для досягнення цілей сталого розвитку [4].

Сталий розвиток міст і регіонів України в умовах європейської інтеграції може бути досягнутий шляхом реалізації комплексу взаємопов’язаних напрямів, спрямованих на збалансований розвиток економіки, соціальної сфери та охорону довкілля. Зокрема:

1. Упровадження інноваційних технологій і практик, що сприяють зменшенню викидів шкідливих речовин, підвищенню енергоефективності міської інфраструктури та розвитку використання відновлюваних джерел енергії.

2. Модернізація транспортної, енергетичної та комунікаційної інфраструктури з метою покращення мобільності населення, зниження заторів і забезпечення рівномірного розвитку територій.

3. Гарантування рівного доступу до освіти, охорони здоров'я, житла та соціальних послуг, а також створення сприятливих умов для розвитку громадянського суспільства та волонтерської діяльності.

4. Підтримка інноваційного підприємництва, розвиток бізнес-інкубаторів і технопарків, що стимулюють технологічні новації, залучення інвестицій та створення нових робочих місць.

5. Збереження та відновлення культурної спадщини, розвиток туризму як важливого чинника економічного зростання, що сприяє приваблennю інвестицій і підвищенню зайнятості населення.

6. Удосконалення системи управління – запровадження прозорих, ефективних механізмів прийняття рішень із залученням громадськості, що підвищує довіру та сприяє відповідальному розвитку територій.

7. В умовах воєнної агресії росії особливої актуальності набувають напрями, спрямовані на відбудову зруйнованих територій, підвищення стійкості громад, розвиток безпечної інфраструктури та створення умов для повернення населення до мирного життя.

Отже, сталий розвиток міст і регіонів є центральним елементом національної стратегії України на шляху до європейської інтеграції. Ця стратегія спрямована на побудову гармонійного, конкурентоспроможного та безпечного майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сталий розвиток: виклики та загрози в умовах сучасних реалій : матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 05 червня 2025 р. Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2025. 387 с.

2. Соціально-економічні аспекти сталого розвитку України в умовах війни (євроінтеграційні аспекти) / Буряк Є. В., Редько К. Ю., Чорновол А. О., Орленко О. В. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права.* URL : https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/617/568 (дата звернення: 26.10.2025).

3. Мацелюх Н. П., Поснова Т. В. Політики сталого розвитку міст і регіонів ЄС в умовах децентралізації: теоретико-методологічний аспект. *Modern Economics.* 2023. No 38. С. 90–98.

4. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 р. : Закон України від 18.02.2019 № 2697-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697 19#Text (дата звернення: 27.10.2025).

Іван Соколюк,
здобувач вищої освіти за освітньо-науковою програмою
доктор філософії (PhD),
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Фінансова децентралізація в Україні, розпочата з 2015 року, значно розширила бюджетні повноваження об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ). Фінансова децентралізація ОТГ – це процес передачі частини фінансових ресурсів і бюджетних повноважень від центральних органів влади до об’єднаних територіальних громад (ОТГ) для забезпечення їхньої самостійності у формуванні та використанні бюджетів. Іншими словами, громади отримують змогу самостійно розпоряджатися певними доходами, планувати видатки та фінансувати власні потреби без постійного погодження з державою. Водночас виникла потреба в ефективному управлінні бюджетними коштами для забезпечення сталого розвитку громад та підвищення якості надання публічних послуг.

Оцінка ефективності використання бюджетних коштів є ключовим інструментом для досягнення цих цілей, яка в ОТГ здійснюється за допомогою різноманітних індикаторів та методів, а саме:

кількісні показники: аналіз динаміки доходів і видатків, коефіцієнти фінансової автономії, рівень виконання бюджетних програм.

якісні показники: оцінка задоволеності громадян якістю публічних послуг, рівень прозорості та підзвітності органів місцевого самоврядування.

методологічні підходи: використання програмно-цільового методу, моніторинг та аудит бюджетних програм, громадський контроль [4].

Для наочного прикладу розглянемо Червоненську селищну раду, Дмитрівську ОТГ та Музиківську ОТГ.

У 2023 році Червоненська селищна рада провела оцінку ефективності використання бюджетних коштів на рівні освітніх установ та медичних закладів. Звіти про використання коштів були оприлюднені на офіційному сайті громади, що сприяло підвищенню прозорості та довіри громадян [1].

Дмитрівська ОТГ розробила план заходів щодо ефективного використання бюджетних коштів та посилення фінансово-бюджетної дисципліни. Зокрема, були визначені пріоритетні напрямки фінансування та механізми контролю за витратами, що дозволило оптимізувати бюджетний процес [2].

Музиківська ОТГ провела оцінку прозорості бюджету, включаючи аналіз доступності інформації про використання публічних коштів та рівень громадської участі у бюджетному процесі. Результати оцінки були використані для розробки рекомендацій щодо підвищення прозорості та ефективності використання бюджетних коштів [3].

Оцінка ефективності використання бюджетних коштів у ОТГ є необхідною умовою для забезпечення сталого розвитку громад в умовах фінансової децентралізації [5], оскільки вона дозволяє не лише оптимізувати розподіл ресурсів і підвищити якість надання публічних послуг, але й забезпечує прозорість та підзвітність органів місцевого самоврядування перед громадянами. Крім того, регулярна оцінка бюджетної ефективності сприяє підвищенню інвестиційної привабливості громади, стимулює економічне зростання та зміцнює довіру мешканців до місцевої влади. Вона дозволяє:

виявляти та усувати неефективні витрати;

оптимізувати розподіл бюджетних ресурсів;

підвищувати прозорість та підзвітність органів місцевого самоврядування;

залучати громадськість до процесу управління бюджетом.

Як рекомендації для ОТГ варто виокремити: регулярно проводити оцінку ефективності використання бюджетних коштів, використовувати сучасні методи та інструменти оцінки, забезпечувати доступність інформації для громадян та розвивати механізми громадського контролю та участі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Оцінка ефективності бюджетної програми селищної ради на 2023 рік / Червоненська селищна рада. 2024. URL : https://chervonenska-gromada.gov.ua/ocinka-efektivnosti-bjudzhetnoi-programi-selischnoi-radi-na-2023-rik-13-31-52-13-03-2024/ (дата звернення: 19.10.2025).

2. Звіт з оцінки управління фінансами об’єднаної територіальної громади / Дмитрівська ОТГ. 2024. URL : https://dmitrovka-otg.gov.ua/storage/documents/documents/dfcb83b4c5572d23269d3e283781705d.pdf (дата звернення: 19.10.2025).

3. Оцінка прозорості бюджету Музиківської ОТГ / Музиківська ОТГ. 2019. URL : https://muzykivskaotg.gov.ua/storage/documents/documents/6b4b88ba8f58044c8c1d613fb0b3cd6e.pdf (дата звернення: 19.10.2025).

4. Грановська І. Методологія оцінки ефективності фінансової діяльності ОТГ. *Економіка та суспільство*. 2025. № 73. URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5949 (дата звернення: 19.10.2025).

5. Комплексна оцінка впливу фінансової децентралізації на сталий розвиток регіонів України в умовах імплементації європейського досвіду / Мартиненко В., Корж М., Соколова О., Скорик М., Коляда Т., Джадалла О. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2025. 4 (63), 330–342.

Анастасія Солоп,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Я. О. Остапенко,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ПІСЛЯВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВИ

Повномасштабна війна призвела до масштабних руйнувань на території України, особливо постраждали міська інфраструктура та житловий фонд. Уже на початкових етапах бойових дій офіційна статистика засвідчила значні втрати, які продовжують зростати. Зокрема, було зруйновано понад 7,451 мільйона квадратних метрів житла, 122 медичні заклади та 1402,3 кілометра автомобільних доріг. Такий обсяг збитків потребує виняткової мобілізації ресурсів і зусиль, що підкреслює нагальну потребу у пріоритетному відновленні міської соціальної та житлової інфраструктури для забезпечення нормального функціонування та повернення населення [1].

Національна реакція на ці виклики була втілена в довгостроковій стратегії, що має амбітну мету – створення «Сильної європейської країни, привабливої для іноземних інвестицій». Ця концепція передбачає, що фізичне відновлення України – це не просто відтворення зруйнованого, а ключовий чинник прискорення сталого економічного розвитку та поглиблення європейської інтеграції. Процес відбудови розглядається як інструмент структурної трансформації держави, спрямований на послідовне виконання стратегічних завдань для швидкого наближення до базових європейських цінностей і стандартів.

Українська стратегія відновлення базується на дворівневому підході, покликаному забезпечити як швидке реагування на нагальні потреби громадян, так і реалізацію довгострокових структурних перетворень.

Комплексний план відновлення (National Recovery Plan) є стратегічною основою, що включає 17 національних програм. Вони охоплюють не лише фізичну реконструкцію, а й глибокі реформи в сферах економічного розвитку, енергетичної та екологічної безпеки, цифровізації й фінансової системи. Головна мета плану – трансформація України відповідно до європейських стандартів.

Попри пріоритетність відновлення міської інфраструктури, План також визначає низку стратегічних секторів, здатних забезпечити економічне зростання та залучити іноземні інвестиції (з мінімальним порогом у 1 млн доларів США). До таких ключових галузей належать енергетика, виробництво будівельних матеріалів, агропромисловий комплекс, транспорт, видобуток критичних матеріалів, ІТ, а також переробна й оборонна промисловість.

Зосередження уваги на цих секторах підтверджує, що відбудова – це не просто процес фізичного відновлення, а дієвий механізм структурної модернізації. Кожен інфраструктурний проєкт, реалізований за європейськими стандартами, водночас є внеском у прискорення євроінтеграції, що виступає ключовою умовою довготривалої політичної та економічної стабільності держави [2; 3].

Фінансування процесу відновлення українських міст здійснюється через багатоканальну систему, яка об'єднує внутрішні ресурси, широку міжнародну допомогу та можливе залучення заморожених активів країни-агресора.

Ключовим зовнішнім джерелом фінансової підтримки виступає Інструмент «Ukraine Facility», запроваджений Європейським Союзом. Цей механізм забезпечує Україні передбачувану та гнучку допомогу обсягом до 50 мільярдів євро, що свідчить про стратегічну відданість ЄС підтримці нашої держави як у період війни, так і на шляху до членства в Союзі. Показовим є те, що лише четвертий регулярний транш у межах програми перевищив 3,2 мільярда євро, що підтверджує стабільність цього фінансового потоку. Отримані кошти мають вирішальне значення для забезпечення макрофінансової стабільності, покриття бюджетного дефіциту та реалізації масштабних проєктів із відновлення інфраструктури [4].

Серед основних викликів, визначених експертами, виокремлюються надзвичайно великі масштаби необхідного відновлення, потреба у достатньому фінансовому забезпеченні та, найважливіше, ефективне визначення пріоритетів для реалізації найдоцільніших і найважливіших проєктів. Раціональний розподіл і цільове спрямування коштів є критично важливими для запобігання неефективному використанню ресурсів.

Найсерйознішим системним ризиком залишається корупція та питання ефективності використання фінансування. Цей ризик посилюється двома чинниками: по-перше, значними обсягами міжнародної допомоги, а по-друге, необхідністю спрощення бюрократичних процедур у період воєнного стану. Враховуючи стратегічний принцип, за яким процес відновлення має координуватися українськими державними органами, ключового значення набувають інституційна спроможність і прозорість органів влади [5].

Отже, процес післявоєнного відновлення України є не лише масштабним технічним і фінансовим завданням, а й стратегічним інструментом перетворення держави. Відбудова розглядається як можливість модернізувати країну відповідно до європейських стандартів, забезпечити сталий економічний розвиток і зміцнити політичну стабільність. Водночас успіх цієї стратегії залежить від ефективного управління ресурсами, прозорості державних інституцій та чіткої пріоритезації проєктів. Лише за умови поєднання міжнародної підтримки, внутрішньої відповідальності й системного підходу Україна зможе не просто відновитися, а вийти з війни сильнішою, стійкішою та більш конкурентоспроможною державою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. План відновлення України / Відновлення України. URL : https://recovery.gov.ua/

2. Draft Ukraine Recovery Plan. URL : https://unece.org/sites/default/files/2022-11/Draft%20Recovery%20Plan_construction-urban%20planning-modernization%20Ukraine.pdf

3. Recovery Plan. URL : https://www.urc-international.com/past-conferences/urc22/urc2022-recovery-plan

4. Інструмент «Ukraine Facility» / Європейська комісія : офіційний вебсайт. URL : https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility_uk

5. Напрямки та ризики для відновлення України в контексті європейської інтеграції у період відновлення. URL : https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/07/17.pdf

Данило Степанов,
здобувач другого (магістерського) рівня освіти
Науковий керівник:
П. Б. Юр'єва,
*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

СОЦІАЛЬНІ ІНІЦІАТИВИ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ПРОГРАМ ДОСТУПНОГО ЖИТЛА ТА ЗАЙНЯТОСТІ

Розвиток міст є однією з ключових умов забезпечення економічного зростання та соціальної стабільності держави. Соціальні ініціативи міст є комплексними заходами, спрямованими на створення умов для сталого економічного розвитку. Аналіз наукових джерел дозволив встановити, що соціальні ініціативи характеризуються різноманітністю форм і механізмів реалізації, включаючи державні, муніципальні та громадські програми. Особливе значення мають програми доступного житла та зайнятості, які виступають ключовими інструментами стимулювання економічної активності в містах. Соціальні ініціативи, зокрема державні програми доступного житла та зайнятості, є інструментами реалізації соціальної політики, спрямованої на підвищення рівня життя громадян, зменшення соціальної напруженості та створення сприятливого інвестиційного клімату в містах. Вони мають мультиплікативний ефект: розвиток будівельного сектору, створення нових робочих місць, зростання попиту на товари та послуги місцевих підприємств, підвищення доходів місцевих бюджетів.

Прямі втрати житлового фонду України внаслідок повномасштабної війни оцінюються майже у 60 млрд доларів США, що робить цю сферу найбільш постраждалою. Станом на кінець 2024 року кількість зруйнованих або пошкоджених житлових об'єктів оцінюється приблизно у 236 тисяч будівель. Це призвело до того, що без житла або з пошкодженим житлом залишилося близько 1,4 млн домогосподарств, тобто приблизно 3,4 млн осіб.

У відповідь на ці виклики держава запровадила низку програм. Програма «єВідновлення» спрямована на компенсацію пошкодженого або зруйнованого житла через видачу сертифікатів. Станом на вересень 2025 року програмою «єВідновлення» скористалися 131 432 родини, загальний обсяг виплачених компенсацій становив 44,375 млрд грн.

Програма «єОселя» передбачає доступну іпотеку під пільговий відсоток (3-7% річних), що робить кредитні ресурси відносно доступними для молодих сімей, ветеранів та внутрішньо переміщених осіб. Аналіз програми «єОселя» показав її значний вплив на економічний розвиток міст. З моменту запровадження програми житлові умови змогли покращити 18,3 тис. громадян, сумарний обсяг кредитування досягнув 30,4 млрд грн. Зростання попиту на житло активізує забудовників, що веде до створення великої кількості нових робочих місць. За оцінками фахівців, у 2023 році видача понад 7 тисяч кредитів за програмою сприяла створенню понад 50 тисяч нових робочих місць у будівельній сфері та суміжних галузях.

Не менш вагомим напрямом соціальної політики є підтримка зайнятості. Ринок праці в Україні зазнав істотних змін унаслідок війни. Держава зосередила зусилля на активній політиці зайнятості, що включає програми перепідготовки, гранти для підприємців, розвиток тимчасових і громадських робіт, а також цифровізацію послуг Державної служби зайнятості. Одним із найважливіших напрямів стало стимулювання підприємництва через мікрогранти на створення або розвиток бізнесу.

Вивчення міжнародного досвіду свідчить, що основним чинником ефективності соціальних програм у міському розвитку є їх комплексність і системність. У більшості розвинених країн соціальні ініціативи не розглядаються ізольовано від економічних, екологічних чи культурних процесів. Показовим є досвід країн Північної Європи, де програми базуються на принципах інклюзивності, рівних можливостей і співучасті громадян у процесі прийняття рішень.

На основі проведеного дослідження пропонується ряд заходів щодо вдосконалення соціальних ініціатив у містах України, а саме: створення системи довгострокового іпотечного кредитування з державною підтримкою; розвиток механізмів державно-приватного партнерства у сфері житлового будівництва; запровадження регіональних програм соціального орендування; формування гнучкої системи професійної освіти та перепідготовки кадрів; активна підтримка малого та середнього підприємництва; цифровізація ринку праці; підтримка вразливих категорій населення через спеціалізовані програми працевлаштування.

Отже, соціальні ініціативи є важливим інструментом стимулювання економічного зростання та підвищення якості життя населення в містах України. Інтеграція програм доступного житла та зайнятості створює синергетичний ефект, підвищуючи загальну економічну активність та соціальну стабільність міських поселень. Впровадження запропонованих механізмів дозволить забезпечити сталий розвиток міських поселень, підвищити доступність житла, стимулювати зайнятість населення, а також створити сприятливі умови для залучення інвестицій і розвитку місцевої економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блінова М. Ю., Ільченко С. А. Соціальні ініціативи, як фактор впливу на формування стратегії розвитку міського середовища на локальному рівні. *Науковий вісник будівництва.* 2020. Т. 100, № 2. С. 15.

2. Програма доступного кредитування житла «єОселя». URL : https://eoselia.diia.gov.ua/ (дата звернення: 13.09.2025).

3. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на листопад 2024 року. URL : https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/02/KSE_Damages_Report-November-2024-UA.pdf (дата звернення: 17.09.2025).

Єлизавета Тищенко,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
М. М. Теліщук,
старший викладач кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

РОЛЬ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

У сучасних умовах глобальних викликів, таких як повномасштабна війна, зміни клімату та економічна нестабільність, забезпечення сталого розвитку територій набуває особливої актуальності для України. Концепція сталого розвитку, визначена Цілями сталого розвитку ООН (ЦСР), передбачає досягнення балансу між економічним зростанням, соціальною справедливістю та екологічною стійкістю. У цьому контексті малий та середній бізнес (МСБ) виступає важливим механізмом підтримки локальної економіки, сприяючи децентралізації, створенню робочих місць та впровадженню інновацій на рівні територіальних громад.

За даними Державної служби статистики України, станом на 2022 рік у країні налічувалося 1,73 млн діючих суб'єктів МСБ, що становить 99,9 % від загальної кількості підприємств. Цей сектор забезпечує 63,8 % обсягу реалізації продукції, створює робочі місця для 4 млн осіб (74 % загальної чисельності працівників), формує 64 % доданої вартості економіки та забезпечує 37 % податкових надходжень до бюджетів. Такі показники свідчать про безпосередній вплив МСБ на фінансування місцевих проєктів сталого розвитку, включно з модернізацією інфраструктури та реалізацією екологічних ініціатив.

Дослідження підтверджують, що МСБ сприяє розвитку територій, поєднуючи економічну ефективність, соціальну відповідальність та раціональне використання ресурсів. Після децентралізації 2014 року малий та середній бізнес став одним із ключових факторів підтримки економіки місцевих громад, наповнення бюджетів та реалізації сучасних соціальних і екологічних програм. Так, вивчення впливу МСБ на сталий розвиток територій має практичне значення для розробки ефективних стратегій відбудови та розвитку України до 2030 року, передбачених державною стратегією розвитку малого та середнього підприємництва.

Аналіз статистичних і аналітичних джерел підтвердив провідну роль малого та середнього бізнесу (МСБ) у забезпеченні сталого розвитку України. У 2023 році сектор МСБ забезпечував 74 % робочих місць, хоча цей показник знизився на 5 % порівняно з 2022 роком. Водночас сектор прийняв на роботу 9,8 % внутрішньо переміщених осіб, що сприяло підтримці соціальної стабільності в громадах. З економічної точки зору, МСБ генерує 64 % доданої вартості, а відновлення виробничих потужностей у 2023 році досягло 53,4 %. Податкові надходження цього сектору, які становлять 37 % від загального обсягу, забезпечують фінансування місцевих проєктів, включаючи модернізацію інфраструктури громад.

У контексті сталого розвитку діяльність МСБ має важливе соціальне значення, оскільки створює велику кількість робочих місць (понад 80 % від усіх), сприяє підвищенню кваліфікації працівників – третина компаній планує інвестувати у навчання персоналу – та підтримує екологічні ініціативи, зокрема впровадження «зелених» технологій, що зменшують негативний вплив на довкілля і сприяють боротьбі зі зміною клімату.

Регіональна динаміка розвитку МСБ демонструє зростання на заході України, де кількість фізичних осіб-підприємців (ФОП) збільшилася на 10 %, тоді як на сході країни спостерігаються значні втрати, пов’язані зі складним соціально-економічним становищем у зоні конфлікту. Для наочності узагальнені дані щодо ключових показників внеску МСБ у сталий розвиток територій України за 2022–2023 роки наведено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Внесок малого та середнього бізнесу у ключові показники сталого розвитку територій України (2022–2023 рр.)

№	Показник	Значення (2022)	Значення (2023)	Джерело
1.	Кількість суб’єктів МСБ	1,73 млн (99,9 %)	+2 % зростання (99,98 %)	Держстат, ПРООН
2.	Зайнятість (від загальної)	4 млн (74 %)	–5 % (74 %)	Держстат, КМУ
3.	Додана вартість (від загальної)	64 %	64 %	КМУ
4.	Податкові надходження (від загальних)	37 %	37 %	КМУ
5.	Використання виробничих потужностей	45,7 %	53,4 % (прогноз 56 %)	ПРООН
6.	Найм ВПО (від працівників МСБ)	–	9,8 %	ПРООН

Джерело: складено автором на основі [1; 2; 3; 4].

Малий та середній бізнес виступає ключовим елементом сталого розвитку територій України, забезпечуючи економічну стійкість (64 % доданої вартості), соціальну інклюзію (74 % зайнятості, залучення ВПО) та екологічну відповідальність через впровадження інновацій. Незважаючи на воєнні виклики, сектор демонструє високу стійкість: у 2023 році відновлено 91 % підприємств, а загальне зростання становило 2 %.

Для подальшого зміцнення ролі МСБ у розвитку територій доцільно реалізувати такі заходи:

1. Сприяння цифровізації бізнесу – забезпечити підприємців доступом до сучасних цифрових сервісів, електронного документообігу, онлайн-звітності та державних платформ підтримки МСБ.

2. Покращення доступу до фінансування – розширити програми пільгового кредитування («5–7–9%»), мікрокредитів і грантів для нових бізнесів, особливо у постраждалих від війни регіонах.

3. Розвиток підприємництва серед ВПО та ветеранів – створити освітні та менторські програми для стимулювання відкриття власної справи.

4. Зменшення податкового навантаження – оптимізувати податкові процедури для МСБ, спростити адміністрування ПДВ та податку на прибуток.

5. Інвестиції в інновації – стимулювати впровадження нових технологій, зеленої енергетики та енергоефективних рішень.

6. Покращення бізнес-освіти – розширити мережу центрів підтримки підприємництва, бізнес-інкубаторів і навчальних курсів із фінансової грамотності та управління.

7. Розвиток публічно-приватного партнерства – залучати бізнес до спільних проєктів із громадами для створення нових робочих місць і економічного відновлення регіонів.

Реалізація цих заходів сприятиме зниженню безробіття до 11 % до 2027 року та формуванню міцного економічного потенціалу територій, забезпечуючи сталий розвиток і підвищення якості життя населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Погляд у майбутнє: розвиток мікро-, малого та середнього бізнесу в Україні до 2030 року. Київ : ПРООН, 2022. 120 с. URL : https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/pohlyad-u-maybutnye-rozvytok-mikro-maloho-ta-serednoho-biznesu-v-ukrayini-do-2030-roku (дата звернення: 30.10.2025).

2. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. Київ : ПРООН, 2024. 68 с. URL : https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-smb-2024.pdf (дата звернення: 30.10.2025).

3. Підтримка малого і середнього підприємництва / Кабінет Міністрів України : офіційний вебсайт. 2024. URL : https://www.kmu.gov.ua/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva (дата звернення: 30.10.2025).

4. Уряд схвалив Стратегію розвитку малого та середнього бізнесу до 2027 року / Кабінет Міністрів України : офіційний вебсайт. 2024. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-skhvalyv-stratehiiu-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-do-2027-roku-ta-operatsiinyi-plan-zakhodiv-na-2024-2027-roky (дата звернення: 30.10.2025).

5. Кірілюк М. Роль малого та середнього бізнесу у відбудові економіки України. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2024. 15 с. URL : https://econom.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/11/Kyryliuk-M.pdf (дата звернення: 30.10.2025).

Андрій Ткаченко,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
М. О. Скорик,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ЕКОНОМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ МІЖ МІСТАМИ-ПОБРАТИМАМИ

Міста-побратими (sister cities, twin towns) є формою міжнародної співпраці, яка передбачає встановлення довгострокових партнерських відносин між містами різних країн. Така співпраця відкриває можливості для економічного розвитку, залучення інвестицій, розвитку туризму та культурного обміну [1]. Історично програма побратимства виникла після Другої світової війни як інструмент зміцнення міжнародного миру, дружби та взаєморозуміння між громадами.

У сучасних умовах міста-побратими відіграють важливу роль у розвитку локальної економіки, залученні інвестицій, підвищенні туристичної привабливості та впровадженні інноваційних рішень у сфері управління міським розвитком. Водночас співпраця між містами потребує системного підходу, чітких стратегій та ефективних механізмів реалізації спільних проєктів для досягнення сталого економічного, соціального та культурного ефекту.

Дослідження теми «міста-побратими» є актуальним у контексті глобалізації, євроінтеграції та розвитку міжмуніципальної співпраці, оскільки дозволяє оцінити як економічний, так і соціальний потенціал таких партнерств для місцевих громад.

У нашому дослідженні ми виділяємо такі основні економічні перспективи:

інвестиційні можливості, а саме співпраця міст-побратимів сприяє залученню прямих іноземних інвестицій у локальні проєкти, зокрема у сферу інфраструктури, промисловості та IT (зокрема, у 2025 році Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) надав понад 46 мільйонів євро фінансування для покращення енергоефективності, міського транспорту та муніципальних послуг у містах України, включаючи Київ. Ці кошти спрямовані на оновлення міського транспорту, зокрема закупівлю нових автобусів, що сприяє зменшенню викидів та покращенню якості повітря [2]);

розвиток малого та середнього бізнесу це і обмін досвідом та відкриття ринків збуту для локальних підприємств та участь у спільних ярмарках, виставках та грантових програмах;

туризм та культурна економіка, а саме спільні культурні та туристичні проєкти збільшують надходження до місцевих бюджетів. Для прикладу: Львів та Краків ще до початку повномасштабного вторгнення реалізували спільні туристичні маршрути, що підвищило відвідуваність міст та надходження від туристичної сфери;

інноваційний розвиток це і обмін технологіями та управлінським досвідом у сфері енергоефективності, цифровізації та міського планування, що підвищує ефективність використання місцевих ресурсів та бюджетних коштів.

Зрозуміло, що під час реалізації виникає ряд викликів та існують умови ефективності, а саме:

необхідність узгодження правових та фінансових механізмів між містами;

висока роль місцевого менеджменту та спроможності органів влади;

забезпечення сталість проєктів після завершення міжнародного фінансування;

підтримка громадської участі та прозорості використання ресурсів.

Співпраця між містами-побратимами має значний економічний потенціал, який проявляється у залученні інвестицій, розвитку малих та середніх підприємств, туризму та інноваційних технологій. Для реалізації економічних перспектив необхідні:

1. Стратегічне планування спільних проєктів.
2. Підвищення інституційної спроможності міст.
3. Забезпечення прозорості та підзвітності у використанні міжнародних ресурсів.
4. Сприяння активній участі громади у партнерських ініціативах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сталий розвиток міст і регіонів ЄС: кращі практики для України : навчальний посібник / Мартиненко В. В., Скорик М. О., Корж М. А., Соколова О. М., Коляда Т. А., Джадалла О. І. ; за заг. ред. В. В. Мартиненко. Ірпінь : Державний податковий університет, 2025. 352 с.
2. ЄІБ надає понад 46 мільйонів євро на покращення енергоефективності, міського транспорту та муніципальних послуг в українських містах. 2025. URL : https://www.eib.org/en/press/all/2025-403-eib-provides-over-eur46-million-to-improve-energy-efficiency-urban-transport-and-municipal-services-in-ukrainian-cities?utm_source

Ярина Черкас,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Я. В. Белінська,
д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ФОРМУВАННЯ ЦІН НА КОМУНАЛЬНІ ПОСЛУГИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ УКРАЇНИ ТА СТАНДАРТІВ ЄС

В умовах економічної трансформації України, загострення енергетичних викликів і поступової інтеграції в європейський простір набуває особливого значення питання розробки економічно обґрунтованих, соціально справедливих та екологічно відповідальних тарифів на комунальні послуги. Вартість водопостачання, теплопостачання та електроенергії має безпосередній вплив на якість життя населення, конкурентоздатність підприємств, фінансову стабільність місцевих бюджетів і швидкість впровадження енергоефективних та екологічних технологій. Тарифна політика стає не лише фінансово-економічним інструментом, але й ключовим механізмом реалізації принципів сталого розвитку міст, спрямованого на досягнення балансу між економічною ефективністю, соціальною справедливістю та раціональним споживанням природних ресурсів.

У рамках євроінтеграційного курсу Україна має адаптувати систему формування тарифів до стандартів Європейського Союзу, враховуючи положення Директиви 2000/60/ЕС (Рамкової директиви щодо управління водними ресурсами), Директиви 2012/27/EU про підвищення енергоефективності, а також Європейського зеленого курсу і принципу «споживач оплачує використання ресурсу, забруднювач – компенсує завдану шкоду». Однак національна тарифна політика нерідко залишається однією з найбільш політично чутливих тем, що характеризується високою дотаційністю, недостатньою прозорістю у формуванні тарифів, зношеністю інфраструктури та залежністю від імпорту енергоносіїв, що створює додаткові перешкоди для її відповідності європейським підходам.

Формування тарифів на комунальні послуги є важливим компонентом економічної політики держави та органів місцевого самоврядування, оскільки воно забезпечує фінансову сталість підприємств житлово-комунальної сфери та впливає на рівень соціальної захищеності громадян. В українських умовах

тарифи на послуги водопостачання, теплопостачання та електроенергії формуються на засадах покриття економічно обґрунтованих витрат, до яких належать операційні витрати, зокрема виробництво, транспортування і розподіл, амортизаційні витрати, інвестиційна компонента, податки та інші фінансові потреби підприємств. Проте актуальні економічні виклики засвідчують, що через значну деградацію інфраструктури, енерговитратність технологічних процесів, суттєві втрати у мережах і недостатній обсяг капіталовкладень тарифний рівень часто не дозволяє покривати реальні витрати. Це, у свою чергу, спричиняє дотаційну залежність галузі, накопичення боргів і зниження якості надання послуг.

Житлово-комунальний сектор України залишається однією з найбільш енергозатратних галузей економіки. Більшість теплових мереж була введена в експлуатацію понад 25–30 років тому, тоді як системи водопостачання характеризуються до 40 % втрат води, а теплопостачання стає джерелом до 20 % теплових втрат у мережах. Ці аспекти значно збільшують собівартість комунальних послуг і суперечать принципам сталого розвитку. Додатково ситуацію ускладнює залежність від імпортованого природного газу разом із недостатнім розвитком відновлюваної енергетики, що створює певну стратегічну вразливість. У таких умовах тариф слід розглядати не лише як економічний інструмент, але й як стимул до підвищення енергоефективності, впровадження інновацій і модернізації екологічної складової.

У контексті євроінтеграції Україна зобов'язана гармонізувати своє законодавство відповідно до стандартів і директив Європейського Союзу. У сфері водопостачання ключовою є Водна рамкова директива 2000/60/ЕС, яка зобов'язує забезпечувати повне відшкодування витрат, включно з екологічними та ресурсними, і виключає неправомірне перехресне субсидіювання. У галузі енергетики важливими орієнтирами є Директива 2012/27/EU про енергоефективність, європейська Зелена угода, а також принципи «забруднювач платить» та «енергоефективність передусім». Європейська модель тарифоутворення акцентує увагу на прозорому обліку споживання енергоресурсів, створенні конкурентного середовища, розподілі функцій виробництва, транспортування та розподілу енергії, а також залученні громадськості до моніторингу тарифів та супутніх інвестиційних програм.

Аналіз української та європейської моделей тарифоутворення демонструє суттєві розбіжності в їх структурі та принципах функціонування. В Україні тарифи для більшості послуг встановлюються централізовано через Національну комісію з регулювання енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), що характеризується значною політичною залежністю, а також підтримуються системою

субсидій для населення. Європейська модель, натомість, ґрунтується на реальних витратах, врахуванні екологічних аспектів та принципах економічної обґрунтованості, забезпечуючи при цьому адресну соціальну підтримку вразливих груп. До складу тарифів у Європі входить інвестиційна складова, яка використовується для модернізації мереж, впровадження інтелектуальних технологій, таких як лічильники та теплові насоси, когенераційні установки, системи повторного використання води. Проте в Україні інвестиційна складова є обмеженою, а модернізація здебільшого фінансується за рахунок кредитів Світового банку, Європейського банку реконструкції і розвитку (ЄБРР) та через грантові програми.

Одним із найсучасніших підходів до формування тарифів на електроенергію в Європі є впровадження системи динамічних тарифів, яка знайшла застосування в Німеччині, Данії та Нідерландах. Ця система передбачає зміну тарифів кожної години, залежно від умов на ринку, зокрема стану генерації «зеленої» енергії у загальному обсязі виробництва. Коли виробництво електроенергії з відновлюваних джерел, таких як вітер та сонце, є значним, тариф може суттєво знижуватися, аж до негативних значень, коли споживачі фактично отримують компенсацію за використання надлишкової енергії. У періоди, коли частка енергії з відновлюваних джерел зменшується, тариф підвищується. Такий підхід стимулює встановлення автономних акумуляторів, сонячних станцій чи теплових насосів на приватному рівні та сприяє більш раціональному й усвідомленому поводженню споживачів із ресурсом.

Україна також розпочала впровадження аналогічних систем тарифоутворення. З 2023 року в комерційному та муніципальному секторах запроваджується система тарифів, диференційованих залежно від часу доби (Time-of-Use tariffs), за якої електроенергія у нічний час є дешевшою порівняно з денним. Наприклад, у Києві для підприємств різниця між піковими денними та нічними тарифами становить 30–40 %, що мотивує такі установи, як лікарні, водоканали та теплокомуненерго, перенести електроспоживання на нічний період. Натомість масове впровадження таких тарифів серед побутових споживачів обмежене недостатньою кількістю «розумних лічильників». На даний момент лише приблизно 20 % домогосподарств мають пристрої обліку, здатні реєструвати електроспоживання помежах часових інтервалів.

Іншим перспективним напрямком розвитку є концепція взаємозв’язку між енергогенерацією та водопостачанням (Water Energy Nexus). У містах Європейського Союзу вже впроваджують технології використання надлишкового тиску в трубопроводах для виробництва електроенергії за допомогою мікрогідроустановок. Це дозволяє частково покривати витрати на водопостачання через

генерацію додаткової енергії. Наприклад, у Парижі ці системи забезпечують виробництво до 1,2 млн кВт·год електроенергії на рік. В Україні цей напрямок лише починає досліджуватися в таких містах, як Львів та Івано-Франківськ, однак він має значний потенціал для зниження собівартості ресурсів водопостачання та їх ефективного використання.

Отже, система тарифоутворення для комунальних послуг повинна базуватися на збалансованому підході, що враховує економічну ефективність, екологічну безпеку та соціальну справедливість. Орієнтація на стандарти Європейського Союзу потребує прозорого обліку витрат, цифровізації управлінських процесів, модернізації інфраструктури, переходу до використання відновлюваних джерел енергії та раціонального використання природних ресурсів. Лише за таких умов тарифи можуть перетворитися з джерела соціальної напруги на механізм стимулювання регіонального розвитку та реалізації принципів сталого господарювання міської громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про житлово-комунальні послуги : Закон України від 09.11.2017 № 2189-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2018. № 1. Ст. 1.

2. Фігурка М. Формування тарифів на житлово-комунальні послуги для населення України. *Сталий розвиток економіки*. 2015. № 1 (26). С. 21–26.

3. Амортизація і відтворення основних фондів житлово-комунальних підприємств : монографія / Бубенко П. Т., Тітяєв В. І., Димченко О. В., Таряник О. М. та ін. ; за заг. ред. П. Т. Бубенка. Х. : ХНАМГ, 2010. 257 с.

4. Біла С. Роль держави у реформуванні житлово-комунального господарства. *Вісник Національної академії державного управління.* 2005. № 2. С. 150–158.

Поліна Юр'єва,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ФОРМУВАННЯ КОМФОРТНОГО МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК КЛЮЧОВА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ

Ключовими елементи сталого розвитку міських поселень є люди, екологія та економічна вигода. У сучасній економіці міста головний ресурс – це не природні ресурси, а люди та їх творчий потенціал. Міським поселенням незалежно від їхнього розміру необхідно конкурувати за людей, пропонуючи новий рівень якості життя, можливості для гармонійного та безпечного зростання дітей, розвитку та самореалізації молоді, активного старіння громадян похилого віку та комфортного життя людей з обмеженими можливостями, умови для відпочинку та ведення бізнесу. Сталий розвиток міських поселень сприяє покращенню здоров'я, зростання тривалості життя населення, підвищенню економічного добробуту мешканців та покращенню екологічної ситуації. Таким чином, для досягнення цілей стійкого розвитку місцевим органам самоврядування необхідно створити сучасне комфортне міське середовище.

Формування комфортного міського середовища є природним процесом сталого розвитку територій, оскільки створює умови для ефективного формування та поліпшення основних соціально-економічних показників розвитку даної території та її соціуму. Під формуванням комфортного міського середовища слід розуміти діяльність органів місцевого самоврядування щодо забезпечення гідного рівня побутового обслуговування, збалансованості транспортної інфраструктури, можливості для безперешкодного переміщення різних категорій громадян, задоволення соціальних, культурних, освітніх, рекреаційних потреб городян, грамотного районування, адекватний рівень шумового та інформаційного забруднення, сприятливого бізнес-середовища та інвестиційного клімату.

Процес формування комфортного міського середовища комплексний та охоплює сферу комунального господарства та житлового комплексу, сферу освіти та охорони здоров'я, пенсійне та страхове забезпечення населення, виробничі процеси тощо. Так, поняття комфортного міського середовища включають три ключові компоненти: економічну, соціальну та екологічну. Створення комфортного середовища є головним завданням, у тому числі й для архітектурного

планування та рішень у місті. Тому доцільно говорити й про урбаністичну комфортність міського середовища. Ці чотири компоненти взаємопов’язані та посилюють одна одну: екологічна комфортність впливає на соціальну через здоров'я мешканців, соціальна комфортність підвищує привабливість міста для інвестицій, урбаністична комфортність створює основу для економічної активності, економічна комфортність забезпечує ресурси для розвитку урбаністичної інфраструктури.

Формування комфортного міського середовища сталого міста – це поступовий перехід від моделі «місто для автомобілів та економіки зростання» до моделі «місто для людей». Виокремлено головні шляхи цього процесу, які структуруємо за ключовими компонентами:

1. У соціальній сфері:

– залучення городян до прийняття рішень з питань міського розвитку;

– забезпечення балансу у розміщенні робочих місць та розселенні населення, створення робочих місць у периферійних районах міста;

– забезпечення безпеки дорожнього руху на автомобільних дорогах міста;

– збільшення кількості закладів соціальної сфери: охорони здоров'я, соціального захисту, освіти, фізичної культури та спорту та ін. за необхідності;

– організація заходів народної творчості, ярмарків, виставок, загальноміських свят;

– підвищення забезпеченості міста місцями масового відпочинку та покращення їх якості: міські та дитячі парки, набережні, сквери;

– розробка та впровадження програм доступного орендного та соціального житла, запобігання сегрегації;

– забезпечення доступність громадських просторів, транспорту, будівель для всіх категорій громадян;

2. У економічній сфері:

– ефективна політика щодо залучення об'єктів нерухомості до господарського обігу міста;

– створення сприятливих умов для підприємницької діяльності, спрямованої на розв’язання соціальних проблем міста;

– організація допомоги щодо продовження будівництва на незавершених житлових об'єктах;

– створення економічних стимулів для перетворення занедбаних промислових територій на креативні або «зелені» кластери, технопарки, бізнес-центри чи житлові квартали;

– надання субсидій та податкових пільг для фірм, що займаються переробленням відходів, відновлюваною енергетикою, енергоефективними технологіями, виробництвом екологічних матеріалів;

– підтримка бізнесу у сфері культури, мистецтва, гастрономії, дизайну;

– випуск муніципальних облігацій на фінансування конкретних екологічних проєктів: модернізація громадського транспорту, створення парків, енергоефективна реновація житлового фонду;

– залучення приватних інвестицій у будівництво та експлуатацію соціально значущих об'єктів (інфраструктуру): транспортних вузлів, систем очищення води, енергоефективного житла;

– розвиток коворкінгів та цифрової інфраструктури для підтримки віддаленої зайнятості, що знижує навантаження на транспорт;

3. У сфері просторової організації території міста:

– організація необхідних робіт із заміни зношених комунікацій, ремонту комунальних об'єктів та вулично-дорожньої мережі;

– перехід до гнучких зон, де в пішій або велосипедній доступності знаходяться робота, освіта, медицина, магазини, парки та сервіси;

– знос ветхого та аварійного житла;

– інтеграція історичної забудови в сучасну міську архітектуру;

– освоєння порожніх і занедбаних територій усередині сформованої міської межі;

– перерозподіл вуличного простору на користь громадського транспорту, пішоходів та велосипедистів;

– створення нових паркомісць, зокрема підземний паркінг;

– використання big data та IoT для оптимізації транспортних потоків;

– підтримання благоустрою території міста;

– створення пов'язаної системи парків, скверів, бульварів та набережних [1; 2].

Отже, формування комфортного міського середовища – це стратегічна інвестиція в стале майбутнє для міських поселень. Воно безпосередньо впливає на здоров'я, добробут та економічну активність городян. Комфортні для життя міста стають перспективним для інвестування, інновацій і довгострокового розвитку. Без цієї основи будь-які інші міські ініціативи досягнення цілей сталого розвитку будуть мати обмежений успіх. Формування комфортного міського простору в сталих містах має ґрунтуватися на синтезі людино-орієнтованому підході, екологічній розумності та економічній доцільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Формування міського середовища великого міста / О. Завальний та ін. *Містобудування та територіальне планування*. 2021. № 78. С. 236–246. URL : https://doi.org/10.32347/2076-815x.2021.78.236-246

2. Миргородська М. Публічне управління в сфері розвитку комфортного міського середовища : дис. … д-ра філос. : 281 «Публічне управління та адміністрування». Дніпро, 2025. 229 с.

Аліна Ягодіна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Я. В. Белінська,
д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ЖИТЛОВУ НЕРУХОМІСТЬ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Ринок житлової нерухомості України у 2022–2025 роках зазнав безпрецедентного впливу зовнішніх і внутрішніх чинників. Повномасштабна війна зумовила значні територіальні диспропорції у рівнях цін, структуру попиту, обсяги будівництва та інвестиційну активність. Вартість житла сьогодні визначається не лише економічними показниками, а й безпековими, соціальними й екологічними критеріями [1].

У прифронтових і постраждалих регіонах (Харківська, Донецька, Херсонська області) ціни на вторинне житло у 2024–2025 рр. знизилися на 30–60 % порівняно з довоєнним періодом через руйнування інфраструктури, високу міграцію населення та обмежену платоспроможність. Водночас у відносно безпечних західних областях (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська) зафіксовано стале зростання вартості квадратного метра – у середньому на 20–35 % за останні два роки [2].

Таблиця 1 – Динаміка середніх цін на житло в регіонах України у 2021–2025 рр., грн/м²

Регіон	2021	2025	Зміна, %
Київ	39 000	48 000	+23
Львів	32 000	42 000	+31
Івано-Франківськ	27 000	36 500	+35
Дніпро	30 000	29 000	–3
Харків	29 000	20 000	–31
Одеса	33 500	38 000	+13
Полтава	22 000	25 000	+13

Джерело: складено на основі даних [2].

Як видно з таблиці, ціноутворення на житло сьогодні відображає не лише регіональну економічну нерівність, а й рівень безпеки. Безпечні міста демонструють приріст вартості завдяки внутрішній міграції та підвищенню попиту, тоді як у прифронтових зонах житло втрачає ліквідність.

Важливим є також фактор сталого розвитку, який формує нову модель ціноутворення. Інвестори дедалі частіше враховують енергоефективність, «зелені» технології, наявність укриттів, автономних джерел енергії та систем водопостачання. Такі будинки стають більш привабливими, хоча їхня вартість вища на 10–15 %, проте вони забезпечують економію витрат у майбутньому [3].

Окрім економічних та безпекових аспектів, на формування цін впливає і психологічний фактор – очікування населення. Після початку війни частина населення почала сприймати нерухомість як захисний актив, що призвело до короткострокових стрибків попиту у безпечних регіонах. Проте у 2024–2025 рр. спостерігається певна стабілізація ринку, а ключовим фактором стає якість житла та його стійкість до криз.

У довгостроковій перспективі відновлення житлового сектору має спиратися на принципи сталого розвитку – енергоощадність, інклюзивність, доступність. Саме поєднання ринкових механізмів ціноутворення та державного регулювання забезпечить збалансований розвиток регіонів, підвищить інвестиційну привабливість і сприятиме євроінтеграційним процесам України [5].

У майбутньому саме збалансована цінова політика, орієнтована на сталість, соціальну відповідальність і прозорість, стане фундаментом для економічного зростання, зміцнення соціальної довіри та розвитку України як сучасної європейської держави.

Економічна складова сталого розвитку у сфері житлової нерухомості полягає у формуванні цін, які стимулюють ефективне використання ресурсів та інвестицій. Державна політика має створювати умови, за яких вартість житла відображає не лише витрати на будівництво, а й довгострокову економію завдяки енергоефективності. Запровадження пільгового оподаткування для забудовників, що використовують відновлювані джерела енергії, сприяє зменшенню собівартості житла й розвитку «зелених» інвестиційних проєктів [3].

Соціальний аспект ціноутворення передбачає забезпечення доступності житла для різних груп населення. В умовах післявоєнного відновлення важливим є розвиток соціального та орендного житла, державних і муніципальних програм кредитування молодих сімей та ВПО. Збалансована цінова політика має гарантувати не лише прибутковість девелоперів, а й можливість громадян реалізувати базове право на житло. Таким чином, соціально орієнтоване ціноутворення сприяє підвищенню рівня соціальної справедливості та зміцненню довіри до державних інститутів [4].

Екологічна складова формує нову парадигму ринку житла – «зелена нерухомість». Вартість об'єктів дедалі частіше залежить від екологічних стандартів, сертифікацій енергоефективності, використання екологічних матеріалів і мінімізації вуглецевого сліду. У контексті євроінтеграції Україна має інтегрувати європейські стандарти будівництва (BREEAM, LEED), що не лише підвищить якість забудови, а й стимулюватиме формування нової цінової культури на ринку [5].

Загалом дослідження свідчить, що ринок нерухомості стає індикатором не лише економічного стану, а й соціальної стабільності країни. В умовах війни ціноутворення виступає відображенням довіри до держави, її безпекової політики та перспектив відновлення. Вирішення проблеми регіональної диспропорції цін вимагає комплексного підходу: модернізації міст, стимулювання будівництва у безпечних зонах, впровадження інноваційних підходів до планування та забудови.

Ціни на житло сьогодні відображають не лише ринкову кон'юнктуру, а й ступінь екологічної свідомості, соціальної відповідальності та інституційної спроможності держави. Формування збалансованої системи ціноутворення, що враховує економічні, соціальні й екологічні чинники, стане фундаментом для відновлення довіри інвесторів, підвищення якості життя населення та інтеграції України в європейський простір сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваленко Т. В. Регіональні особливості ринку житлової нерухомості України в умовах відновлення. *Економіка та держава.* 2025. № 6. С. 12–17.
2. Середні ціни на житло в Україні, 2024–2025 рр. / Державна служба статистики України. URL : https://ukrstat.gov.ua
3. Бєлова І. О. Сталий розвиток та його вплив на формування цінової політики у будівництві. *Бізнес Інформ.* 2024. № 3. С. 55–60.
4. European Commission. Sustainable Urban Development and Green Housing in Europe. Brussels, 2024.
5. Стратегія сталого розвитку міст до 2030 року / Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. Київ, 2024.

СЕКЦІЯ 5
АНАЛІТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ГЛОБАЛЬНИХ РИНКІВ У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Керівник секції: Я. В. Белінська, доктор економічних наук, професор

Анастасія Альошина,
здобувачка другого (магістерського) рівня освіти
Науковий керівник:
Я. В. Белінська,
д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНИХ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ У ПРОЦЕСАХ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У сучасних умовах глобалізації фінансові ринки відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності та динаміки міжнародної економічної інтеграції. Вони виступають не лише каналом мобілізації капіталу, а й механізмом перерозподілу ресурсів між країнами та регіонами. Зростання взаємозалежності національних економік зумовлює необхідність дослідження тенденцій розвитку глобальних фінансових ринків, їх впливу на інтеграційні процеси та можливих викликів [1].

Одним із провідних чинників є поглиблення регіональної фінансової інтеграції. Європейський Союз, Північноамериканська зона вільної торгівлі (USMCA) та інтеграційні об’єднання в Азії формують спільні підходи до регулювання фінансових ринків, що сприяє підвищенню їх стійкості та прозорості. Водночас глобальна цифровізація та розвиток фінансових технологій, включно з блокчейн-рішеннями, електронними валютами центральних банків і новими платіжними системами, радикально трансформують фінансові ринки. Ці процеси стимулюють інтеграцію фінансових потоків, але разом із тим створюють нові ризики, зокрема у сфері кібербезпеки [2; 3].

Зростає й роль міжнародних фінансових організацій. МВФ, Світовий банк, Банк міжнародних розрахунків і регіональні банки розвитку посилюють координацію політик, підтримують країни у кризових ситуаціях та сприяють гармонізації фінансового регулювання. Проте глобальні фінансові ринки залишаються чутливими до геополітичних ризиків, інфляційних процесів та кризових шоків, серед яких особливо відчутними стали пандемія COVID-19 та війна в Україні. Це підвищує значення міжнародної координації та регуляторних механізмів [4].

Важливим трендом є зростання значення сталого фінансування. Інтеграція екологічних, соціальних та управлінських факторів (ESG) у фінансові стратегії поступово стає глобальним стандартом. Капітальні ринки дедалі більше орієнтуються на підтримку «зеленої» економіки та інноваційних проєктів, що відповідають принципам сталого розвитку [5].

Таким чином, функціонування глобальних фінансових ринків у контексті міжнародної економічної інтеграції відображає складний баланс між можливостями та ризиками. З одного боку, інтеграція забезпечує розширення доступу до капіталу, підвищує ефективність ринкових механізмів та стимулює розвиток інновацій. З іншого боку, вона загострює проблему кризових явищ та посилює залежність національних економік від глобальних трендів. Подальші перспективи розвитку фінансових ринків визначатимуться здатністю міжнародних інституцій забезпечити ефективне регулювання, координацію та управління ризиками у світовій економіці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кругман П., Обстфельд М., Меліц М. Міжнародна економіка: теорія і політика. 2020. Випуск 11. URL : https://elibrary.pearson.de/book/99.150005/9781292409795 (дата звернення: 03.10.2025).

2. Звіт про глобальний фінансовий розвиток 2023 / Світовий банк. Вашингтон, 2023. URL : https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099092823161580577 (дата звернення: 03.10.2025).

3. Світовий економічний прогноз: Навігація глобальними розбіжностями / МВФ. Вашингтон, 2023. URL : https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/10/10/world-economic-outlook-october-2023 (дата звернення: 03.10.2025).

4. Классенс С., Косе М. А. Фінансова інтеграція та глобалізація. 2020. URL : https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2006/wp06189.pdf (дата звернення: 03.10.2025).

5. Організація економічного співробітництва та розвитку. Тенденції у сфері сталого фінансування. Париж : Видавництво ОЕСР, 2022. URL : https://www.oecd.org/en/publications/oecd-review-on-aligning-finance-with-climate-goals_b9b7ce49-en.html (дата звернення: 03.10.2025).

Дарина Борисенко,
здобувачка другого (магістерського) рівня освіти
Науковий керівник:
О. В. Коляда,
*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

РОЛЬ РЕГІОНАЛЬНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ УГОД У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОДОВОЛЬЧИХ РИНКІВ

Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується посиленням вразливості та системної нестабільності глобальних продовольчих ринків. Кризові явища, спершу спричинені логістичними збоями внаслідок пандемії COVID-19, набули безпрецедентного масштабу після повномасштабного військового вторгнення РФ в Україну в 2022 році. Ця агресія трансформувала латентні ризики на гостру глобальну продовольчу кризу. Слід зазначити, що криза проявилася не стільки у фізичній нестачі продовольства у світі, скільки у одночасному руйнуванні ключових елементів продовольчої безпеки: доступності (через екстремальну волатильність та зростання цін на енергоносії, добрива і саме продовольство) та стабільності (через руйнацію усталених ланцюгів постачання) [2, с. 112–114]. Фізична та економічна блокада чорноморських портів України, яка історично виступає одним із ключових гарантів світової продовольчої безпеки та провідним експортером зернових і олійних культур, поставила під пряму загрозу продовольче забезпечення десятків країн, особливо в регіонах Близького Сходу та Африки [1, с. 66].

В умовах очевидної стагнації та інституційної слабкості багатосторонньої торговельної системи, зокрема Світової організації торгівлі (СОТ), яка виявилася нездатною оперативно реагувати на виклики безпекового характеру, центр прийняття рішень у сфері регулювання міжнародної торгівлі змістився на регіональний рівень. Саме регіональні торговельні угоди (РТУ) стали головним інструментом адаптації та кризового менеджменту. На відміну від громіздких, консенсусних механізмів СОТ, РТУ демонструють значно вищу гнучкість, дозволяючи країнам-членам швидко впроваджувати необхідні регуляторні зміни. Метою даних тез є аналіз цієї нової ролі РТУ як механізмів забезпечення стійкості продовольчих ринків крізь призму теорії та практики міжнародних економічних відносин.

Найбільш показовим прикладом такої трансформації є еволюція торговельних відносин між Україною та Європейським Союзом. Базова Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі (ПВЗВТ), що є частиною Угоди про асоціацію, заклала фундамент для глибокої економічної інтеграції. Однак в умовах воєнного шоку її інструментарію виявилося недостатньо. У відповідь, ЄС у травні 2022 року прийняв безпрецедентний Регламент про тимчасову лібералізацію торгівлі, відомий як «торговельний безвіз» [4, с. 20]. Цей крок, що повністю скасував усі тарифи, квоти та антидемпінгові мита на українську продукцію, включно з аграрною, перетворив ПВЗВТ із стандартної угоди про лібералізацію на потужний інструмент економічної підтримки та кризового реагування. З позиції міжнародних економічних відносин, це був акт свідомої асиметричної лібералізації, спрямований на забезпечення макроекономічної стійкості України шляхом підтримки її експортного потенціалу, що, в свою чергу, мало стабілізуючий ефект і для глобальних ринків [3, с. 24].

Водночас, саме кейс українського агроекспорту висвітлив фундаментальні виклики та суперечності, притаманні поглибленій регіональній інтеграції. Стрімке переспрямування експортних потоків з морських шляхів на сухопутні («Шляхи солідарності») та повна лібералізація доступу на ринок ЄС призвели до критичного зростання імпорту української агропродукції (зернових, олійних, м’яса птиці) до сусідніх країн Євросоюзу. Це, у свою чергу, спричинило значні ринкові викривлення та падіння цін на внутрішніх ринках Польщі, Угорщини, Словаччини, Болгарії та Румунії. Як наслідок, у 2023 році ці країни, попри спільну торговельну політику ЄС, вдалися до односторонніх обмежувальних заходів та заборон на імпорт, що суперечило духу та букві РТУ [5, с. 3–5].

Дана ситуація демонструє класичне для міжнародних економічних відносин протиріччя між наднаціональними інтересами інтеграційного об’єднання (забезпечення стійкості в Україні та стабілізація глобальних ринків) та протекціоністськими інтересами національних виробників (польських чи угорських фермерів). Виявилося, що правова рамка РТУ, сфокусована на усуненні бар'єрів, є недостатньою для управління масштабними шоками пропозиції. Стійкість у даному контексті вимагає не лише нульових тарифів, але й наявності потужної фізичної та інституційної інфраструктури: розвинених логістичних коридорів (як «Шляхи солідарності»), механізмів фінансової компенсації для секторів, що зазнають збитків, та дієвих інструментів моніторингу й швидкого реагування на ринкові дисбаланси.

Таким чином, можна зробити висновок, що регіональні торговельні угоди у сучасних турбулентних умовах відіграють подвійну та суперечливу роль.

З одного боку, вони є ключовими інструментами оперативної підтримки ліквідності та стійкості аграрних ринків, дозволяючи гнучко адаптувати торговельні режими для уникнення глобального дефіциту. Їхня гнучкість та швидкість дають їм перевагу над глобальними інституціями. З іншого боку, вони посилюють взаємозалежність та чутливість внутрішніх ринків до зовнішніх шоків, вимагаючи від країн-членів незрівнянно вищого рівня координації. Майбутнє стійкості глобальної продовольчої системи залежить від того, чи зможуть РТУ нового покоління еволюціонувати. Вони мають перетворитися із простих зон вільної торгівлі, сфокусованих на тарифах і стандартах, на комплексні «союзи економічної стійкості». Такі союзи повинні обов'язково включати спільні інфраструктурні проєкти, фонди кризової компенсації та гармонізовані механізми антикризового управління, що єдине здатне збалансувати інтереси глобальної стабільності та внутрішньої економічної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лисюк В. В., Гапоненко Г. В. Вплив російсько-української війни на глобальну продовольчу безпеку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2023. Вип. 48. С. 65–70.

2. Маслак О. М., Атаєва О. А. Світова продовольча безпека: тенденції та виклики. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. № 1 (15). С. 110–121.

3. Пріоритети забезпечення стійкості промисловості й аграрного сектору економіки України в умовах повномасштабної війни : аналітична доповідь / за заг. ред. Ю. В. Омельченко. Київ : НІСД, 2023. 52 с.

4. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. *Національна безпека і оборона*. 2022. № 3–4 (187–188). С. 18–25.

5. Власюк О. Р., С'єдіна В. В. Вільна торгівля між Україною та ЄС: перспективи та виклики. *Центр економічної стратегії*. 2023. 14 с. URL : https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/vilna-torgivlya-mizh-ukrayinoyu-ta-yes.-perspektivi-ta-vikliki-1.pdf (дата звернення: 28.10.2025).

Єлизавета Василюк,
здобувачка другого (магістерського) рівня освіти
Науковий керівник:
О. В. Коляда,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ОЦІНКА СТРАТЕГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ НА УКРАЇНСЬКОМУ РИНКУ (НА ПРИКЛАДІ NESTLÉ)

Глобалізаційні процеси та посилення міжнародної економічної інтеграції визначають сучасний формат розвитку світового бізнесу, де транснаціональні корпорації виступають ключовими учасниками глобальних ринків. Їх діяльність формує структуру міжнародних торговельно-інвестиційних потоків, впливає на конкурентне середовище та забезпечує трансфер інновацій і управлінських практик [1]. Для України участь транснаціональних корпорацій у національній економіці є важливим чинником інтеграції до світового економічного простору, оскільки саме вони приносять із собою нові технології, стандарти якості, корпоративну культуру та сучасні методи менеджменту.

На українському ринку одним із найвпливовіших представників транснаціонального бізнесу є компанія *Nestlé Україна*, яка функціонує в нашій країні з 1994 року [3]. Протягом цього періоду корпорація сформувала стійкі виробничі, логістичні та збутові ланцюги, які дозволили адаптувати глобальну бізнес-модель до умов українського ринку. Основна стратегія *Nestlé* базується на принципі поєднання глобальної стандартизації управлінських процесів із глибокою локалізацією діяльності.

Дослідження стратегії компанії свідчить, що одним із ключових напрямів її розвитку є локалізація виробництва. В Україні діють потужні виробничі підприємства *Nestlé* у Львові [3], Волині та Харкові, що забезпечують значну частку національного ринку продуктів харчування. Це дозволяє не лише скоротити логістичні витрати, а й підвищити рівень зайнятості, забезпечити стабільність поставок і швидку реакцію на зміни споживчого попиту [2]. Окрім того, корпорація реалізує масштабні інвестиційні проєкти з модернізації виробництва, впроваджує енергоефективні технології та здійснює цифровізацію операційних процесів.

Маркетингова стратегія *Nestlé Україна* ґрунтується на глибокому вивченні споживчих переваг. Компанія поєднує глобальні бренди – *Nescafé, KitKat, Maggi, Nesquik* – з продуктами, розробленими спеціально для місцевого ринку. Такий підхід дозволяє зберігати впізнаваність бренду, водночас зміцнюючи емоційний зв'язок із локальним споживачем. Значна увага приділяється формуванню позитивного іміджу компанії через програми корпоративної соціальної відповідальності: підтримку місцевих громад, розвиток освітніх проєктів, екологічні ініціативи з переробки пакування та мінімізації відходів виробництва.

Економічні показники свідчать про стабільне зростання результатів діяльності компанії. Протягом останніх років *Nestlé Україна* демонструє позитивну динаміку основних показників: обсяг реалізації продукції зріс у середньому на 12–15 % щорічно, рентабельність операційної діяльності підвищується завдяки оптимізації витрат, а частка компанії на ринку кави перевищує 35 %. Водночас *Nestlé* активно розширює експортну складову, що сприяє інтеграції українських виробничих потужностей у глобальні ланцюги постачання та формуванню позитивного іміджу України як надійного партнера у сфері харчової промисловості [3].

Поведінка компанії на українському ринку демонструє збалансованість між стратегічною стабільністю та гнучкістю управління [4]. З одного боку, *Nestlé* дотримується глобальних стандартів корпоративного управління, якості продукції, екологічної відповідальності; з іншого – враховує національні особливості споживчого ринку, економічні ризики, законодавчі зміни та політичну ситуацію. Саме така модель – поєднання глобального досвіду з локальною адаптацією – забезпечує корпорації конкурентні переваги навіть у періоди макроекономічної нестабільності.

В умовах міжнародної економічної інтеграції діяльність *Nestlé Україна* має важливе значення не лише з погляду корпоративних результатів, а й у контексті впливу на національну економіку. Компанія сприяє розширенню інвестиційної співпраці, розвитку суміжних галузей, створенню нових робочих місць і підвищенню технологічного рівня вітчизняного виробництва [3]. Крім того, участь у міжнародних програмах сталого розвитку та екологічної модернізації дозволяє інтегрувати українське виробництво у глобальні ініціативи корпоративної відповідальності [1].

Таким чином, дослідження діяльності *Nestlé Україна* показує, що стратегія транснаціональної корпорації в нашій країні базується на принципах інноваційності, соціальної відповідальності та глибокої ринкової аналітики. Застосування ефективних управлінських методів дає змогу компанії підтримувати стабільне зростання, підвищувати ефективність операційної діяльності й водночас робити значний внесок у розвиток економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Base Erosion and Profit Shifting (BEPS) Project / OECD. URL : https://www.oecd.org/tax/beps/

2. Digital Economy Report 2023: Creating Value in a Digital World / UNCTAD. Geneva : United Nations, 2023. URL : https://unctad.org

3. Пиріг О. Integration of Ukrainian Economy into European Value Chains: Modeling of Economic Complexity / SEMI. 2024. 42 с.

4. Інтерв'ю / оновлення: Nestlé в Україні – «Nestlé has invested UAH 900 mln in factories in Ukraine … increasing exports by 76 %». 2025.

Анастасія Гаврищук,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Я. В. Белінська,
*д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ВПЛИВУ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ НА ІНТЕГРАЦІЮ УКРАЇНИ В СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ

Транснаціональні корпорації (далі – ТНК) відіграють ключову роль у формуванні сучасної світової економіки. Вони є головними рушіями глобалізації, забезпечуючи переміщення капіталу, технологій, знань і робочої сили між країнами. Саме через діяльність ТНК формуються міжнародні виробничі ланцюги, відбувається передача інновацій та створюються умови для глибшої економічної інтеграції держав. Для України, яка перебуває у процесі відновлення економіки та прагне до європейської інтеграції, залучення транснаціонального капіталу має важливе значення, оскільки сприяє підвищенню конкурентоспроможності, модернізації виробництва й інтеграції у глобальний економічний простір.

Транснаціональні корпорації є найбільшими інвесторами у світовому масштабі. Вони контролюють понад дві третини світової торгівлі товарами й послугами, а також забезпечують більшу частину прямих іноземних інвестицій. Для України процес транснаціоналізації економіки активізувався після 2000 року, коли почали активно залучатися іноземні інвестори у банківську, промислову, енергетичну, аграрну та ІТ-сфери. Важливу роль у цьому відіграла лібералізація зовнішньоекономічної діяльності, приватизаційні процеси, а також підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, що відкрило доступ до європейського ринку [1].

На сьогодні в Україні функціонує понад шістсот представництв іноземних компаній, серед яких найбільш відомі транснаціональні корпорації: Nestlé, ArcelorMittal, Coca-Cola, Shell, Philip Morris, Siemens, Metro Group, EPAM Systems, SoftServe, GlobalLogic. Вони працюють у сферах металургії, енергетики, харчової промисловості, машинобудування, ІТ, банківських послуг і роздрібної торгівлі. За даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD) і Державної служби статистики України, частка прямих іноземних інвестицій,

що надходять через транснаціональні корпорації, становить приблизно 75–80 % загального обсягу іноземного капіталу. Основними країнами-інвесторами виступають Нідерланди, Німеччина, Австрія, Франція та Сполучені Штати Америки. Це свідчить про поступове поглиблення інтеграції України у європейський і світовий економічний простір [2].

Вплив транснаціональних корпорацій на українську економіку проявляється в кількох напрямках. По-перше, вони забезпечують потужний притік іноземних інвестицій, сприяють модернізації виробництва та створенню нових підприємств. Наприклад, компанія ArcelorMittal Kryvyi Rih інвестувала понад десять мільярдів доларів у розвиток металургійного комплексу, що дало змогу підвищити якість продукції та посилити конкурентоспроможність української сталі на міжнародних ринках. По-друге, діяльність ТНК сприяє технологічному прогресу та впровадженню сучасних методів управління, маркетингу, логістики та цифровізації бізнес-процесів. Вони формують нову бізнес-культуру, яка орієнтується на ефективність, прозорість і соціальну відповідальність.

По-третє, завдяки присутності транснаціональних компаній Україна активно інтегрується у глобальні виробничі ланцюги. Особливо це помітно в ІТ-секторі, де українські компанії співпрацюють з такими корпораціями, як Microsoft, Amazon, Google та іншими міжнародними технологічними гігантами. Це сприяє розвитку експорту ІТ-послуг, створенню нових робочих місць і зростанню частки інноваційної економіки. Водночас підприємства з іноземним капіталом формують значну частину українського експорту, забезпечуючи надходження валютних ресурсів і сприяючи стабілізації платіжного балансу.

Проте діяльність транснаціональних корпорацій має не лише позитивні, а й суперечливі наслідки. Серед основних ризиків варто відзначити виведення прибутків у офшорні зони, ухилення від сплати податків через механізми трансфертного ціноутворення, монополізацію окремих ринків і витіснення національних виробників. Висока концентрація іноземного капіталу може призводити до залежності від зовнішніх інвесторів і уразливості економічної безпеки. Зокрема, у стратегічних галузях – енергетиці, фармацевтиці, телекомунікаціях – надмірна присутність ТНК зменшує можливості держави для проведення самостійної економічної політики [3].

Аналітична оцінка свідчить, що позитивні наслідки діяльності транснаціональних корпорацій в Україні переважають над негативними за умови належного державного регулювання. ТНК сприяють підвищенню продуктивності праці, залученню іноземних технологій, створенню робочих місць, розширенню експортних можливостей і формуванню сучасної інфраструктури. Проте для

збереження економічної стабільності необхідно вдосконалювати законодавчу базу, контролювати фінансові потоки й забезпечувати прозорість трансфертних операцій.

Важливим завданням державної політики є формування ефективного інституційного середовища для діяльності ТНК. Необхідно створити механізми, які стимулюватимуть корпорації інвестувати у локалізацію виробництва, розвиток інноваційних проектів і створення високотехнологічних робочих місць. Варто впроваджувати міжнародні стандарти фінансової прозорості, зокрема ініціативи Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) щодо протидії виведенню прибутків з-під оподаткування (BEPS). Це дозволить запобігати втратам бюджету та забезпечить більш справедливі умови конкуренції між національними й транснаціональними компаніями [4].

Крім того, держава має сприяти створенню партнерських програм між іноземними інвесторами та українським бізнесом, аби забезпечити розвиток спільних підприємств, передання технологій і підвищення кваліфікації кадрів. Особливу увагу варто приділити залученню ТНК до реалізації проектів «зеленої економіки» та цифрової трансформації, оскільки ці напрями є стратегічно важливими для сталого розвитку України та її подальшої інтеграції в європейський економічний простір [5].

Отже, у цілому вплив транснаціональних корпорацій на інтеграцію України у світову економіку можна оцінити як переважно позитивний. Вони виступають каталізатором економічного зростання, модернізації виробництва та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Водночас цей вплив має бути збалансований продуманою державною політикою, спрямованою на захист національних інтересів і запобігання надмірній залежності від зовнішнього капіталу. Лише за умови гармонійної взаємодії держави та транснаціонального бізнесу Україна зможе повноцінно інтегруватися у світову економічну систему, зберігаючи при цьому власну економічну самостійність і забезпечуючи сталий розвиток у довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пузікова В. Прямі іноземні інвестиції в Україні: тенденції та виклики / Econstor. 2023. 25 с.

2. Дорошенко Т. Розвиток транснаціональних корпорацій та їх вплив на економіку України / Econa. 2023. 18 с.

3. Атаманенко О. Розширення та функціонування транснаціональних корпорацій в Україні: виклики та можливості. *Ukrainian Journal of International Relations.* 2023. 22 с.

4. Вплив вторгнення Росії в Україну на фінансові ринки та їх стійкість / ОЕСР. Париж, 2022. 40 с.

5. Гао Б. Коригування інвестицій у ланцюги поставок транснаціональними корпораціями у відповідь на кризу в Україні та геополітичні ризики. 12 с.

Вікторія Гарнаженко,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Я. В. Белінська,
*д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАБІЛЬНОСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ

Міжнародне право відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності глобальних фінансових ринків, виступаючи не лише як сукупність формальних норм і договорів, а й як цілісна система правових механізмів, що регулює взаємодію держав, міжнародних організацій, фінансових установ та приватних суб'єктів у сфері руху капіталів. У сучасних умовах глобалізації фінансова система світу стала взаємопов'язаною: коливання валютних курсів, зміни облікових ставок або дефолт однієї країни можуть викликати ланцюгову реакцію на різних континентах. Такі процеси свідчать, що стабільність фінансових ринків давно перестала бути виключно внутрішньою справою окремих держав і потребує узгодженого міжнародного правового регулювання.

Завдяки міжнародному праву формується система універсальних норм, що забезпечує стабільність фінансових відносин між державами. Міжнародні договори та конвенції організацій визначають принципи прозорості, відповідальності і запобігання фінансовим правопорушенням, сприяючи гармонізації національних законодавств і створенню узгодженого правового середовища для ефективного функціонування глобального фінансового ринку.

Роль міжнародного права у забезпеченні стабільності фінансової системи полягає не лише в регуляторних механізмах, а й у підвищенні прогнозованості рішень та підтриманні балансу між національним суверенітетом і глобальною взаємозалежністю, є основою подальшого аналізу його ключових аспектів.

По-перше, міжнародні договори та рамкові угоди формують законодавчо-інституційне підґрунтя для глобальної фінансової архітектури. Прикладами такого впливу є обов'язкові або квазі-обов'язкові стандарти, розроблені міжнародними організаціями, наприклад, IMF, BCBS (Базельський комітет з банківського нагляду), FATF (група розробки фінансових заходів щодо відмивання коштів), які транслюються у національні законодавства та практику регуляторів.

Через стандарти Basel та рекомендації FATF покращується управління ліквідністю, капіталом та боротьба з фінансовими зловживаннями, що знижує імовірність локалізованих шоків, які можуть перерости у глобальні кризи [1, с. 6].

По-друге, міжнародне право відіграє важливу роль у координації макрофінансової політики та управлінні кризами. Міжнародні фінансові інституції, насамперед МВФ, здійснюють моніторинг фінансової стабільності та надають підтримку країнам у разі дефіциту платіжного балансу чи економічних потрясінь. Програми та аналітичні оцінки МВФ допомагають узгоджувати дії держав, зменшуючи ризик неузгоджених рішень, що можуть викликати нові кризи [2].

По-третє, міжнародне право забезпечує стандарти правової визначеності та захисту інвесторів, що важливо для довгострокової стабільності. Наявність чітких міжнародних норм щодо захисту прав кредиторів, правил банкрутства та інвестиційних гарантій знижує трансакційні витрати і невизначеність, стимулюючи перетік капіталу в прозоріші та більш стабільні юрисдикції. При цьому окрему увагу набувають механізми вирішення спорів, адже ефективні арбітражі й судові процедури дозволяють пом'якшувати юридичні конфлікти, що інакше могли б затягнути відновлення після фінансових потрясінь.

По-четверте, міжнародне право реагує на нові виклики, пов’язані з розвитком цифрових фінансів, криптоактивів і фінтеху. Ці інновації підвищують ефективність ринків, але водночас створюють нові канали системних ризиків. Міжнародні організації, зокрема OECD (Організація економічного співробітництва та розвитку), FATF та G20, формують узгоджені підходи до оподаткування цифрової економіки, регулювання віртуальних активів і запобігання відмиванню коштів [3]. Для держав, що інтегруються у глобальні фінансові потоки, імплементація таких стандартів допомагає зменшити трансграничні ризики та уникнути регуляторної фрагментації. Водночас постає питання суверенітету, наскільки національні правові системи готові адаптувати зовнішні норми, зберігаючи контроль над ключовими інструментами фінансової політики.

Водночас міжнародне право має певні обмеження. Багато його норм носять рекомендаційний характер і залежать від добровільної імплементації, що призводить до нерівномірного рівня захисту та нагляду в різних державах. Політичні та геополітичні чинники, такі як санкції, торговельні суперечки, військові конфлікти, можуть обмежувати ефективність міжнародних механізмів, про що свідчить підвищена волатильність ринків під час війни в Україні. Хоча міжнародне право не здатне повністю нейтралізувати зовнішні потрясіння, забезпечує механізми пом’якшення їхніх наслідків і сприяє підтриманню стабільності глобальної фінансової системи.

Для посилення його ролі у забезпеченні фінансової стабільності важливо: підвищити імплементацію міжнародних стандартів і контроль за їх виконанням, розвивати обмін інформацією між регуляторами з дотриманням прозорості та конфіденційності. Також варто формувати узгоджені правила для нових фінансових інструментів і технологій і посилювати роль багатосторонніх інституцій у наданні оперативної допомоги та стимулюванні структурних реформ.

Підсумовуючи, міжнародне право не вирішує всі проблеми, але забезпечує необхідну рамку для зменшення невизначеності, координації політик та управління транснаціональними ризиками. У світі, де фінансові ринки стають дедалі більш інтегрованими, підсилення міжнародно-правових механізмів, покращення національної імплементації та розвиток інституцій співпраці є ключовими умовами для підтримання глобальної фінансової стабільності. Напрями подальших досліджень включають оцінку ефективності імплементації Basel / FATF-рекомендацій у країнах із різними інституційними можливостями та розробку правових інструментів для регулювання ринків криптовалют у міжнародному вимірі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародні стандарти щодо боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та розповсюдження зброї масового знищення: Рекомендації FATF / Держ. служба фін. моніторингу України. Київ : ДСФМУ, 2025. 122 с. URL : https://www.mof.gov.ua/storage/files/Міжнародні%20стандарти%20FATF.pdf (дата звернення: 06.10.2025).

2. Міжнародний валютний фонд і його діяльність в Україні. URL : https://studentam.net.ua/content/view/5140/132/ (дата звернення: 06.10.2025).

3. Інформаційна довідка щодо оподаткування цифрової економіки: ключові аспекти, особливості регулювання в ЄС, зміни та виклики. Київ : Дослідницька служба ВРУ, 2023. 4 с. URL : https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33394.pdf (дата звернення: 06.10.2025).

Ірина Далінчун,
здобувачка (першого) бакалаврського рівня освіти
Науковий керівник:
Ю. І. Мискін,
д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ МИТНИХ РИЗИКІВ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЯХ

Оцінка митних ризиків у зовнішньоекономічних операціях базується на ідентифікації ризиків, їх аналізі та оцінці. Ключові підходи включають використання систем управління ризиками на різних рівнях (стратегічному, тактичному, оперативному) для визначення форм і обсягів митного контролю, а також аналіз ресурсів та очікуваних результатів.

У зовнішньоекономічних операціях оцінка митних ризиків є систематичним процесом виявлення, аналізу та мінімізації ймовірності та наслідків порушень митного законодавства. У цьому процесі застосовуються різноманітні підходи, які можна класифікувати як кількісні, якісні та комбіновані.

За своїм внутрішнім змістом якісні підходи ґрунтуються на експертному досвіді та логічних методах, які не передбачають застосування складних математичних розрахунків. До їх числа відносяться: метод експертних оцінок, метод «сценаріїв», метод контрольних списків (чек-листів). Кожен із них має складну внутрішню суть, свою специфіку та особливості застосування [1]. Тому пропонуємо розкрити їх внутрішній зміст більш ґрунтовно.

Так, метод експертних оцінок полягає в залученні фахівців, які мають значний досвід у митній справі, для оцінки потенційних ризиків. Його перевагами є висока ефективність у виявленні неочевидних загроз, які важко виявити за допомогою формалізованих алгоритмів, а негативна сторона заключається в суб'єктивності оцінок та високого рівня прямої залежності від кваліфікації експертів.

В свою чергу метод «сценаріїв» полягає у розробленні можливих сценаріїв розвитку зовнішньоекономічної операції для виявлення потенційних ризиків на кожному етапі. До його переваг можна віднести те, що за його допомогою можна виявити взаємозв'язки між різними ризиками та оцінити можливі наслідки їх реалізації. В свою чергу його вагомими недоліками є великий часовий ресурс необхідний для застосування та складність у прогнозуванні всіх можливих сценаріїв.

Останній з групи якісних підходів – метод контрольних списків (чек-листів) являє собою використання заздалегідь підготовлених переліків типових ризиків для оцінки конкретної операції. До його переваг належать простота у використанні, швидкість аналізу. В той же час його негативні сторони полягають у нездатності виявити нові або нетипові ризики.

Що стосується кількісних підходів, які використовуються при оцінці митних ризиків у зовнішньоекономічних операціях то вони передбачають використання математичних і статистичних методів для об'єктивної оцінки рівня ризику. До їх числа відносять такі методи як статичний, метод імітаційного моделювання та метод китичних значень [2]. Як і у передній методологічний групі, кожен з має свою складну внутрішню суть, переваги та недоліки. Проаналізуємо їх біль детально.

Так статистичний метод являє собою використання статистичних даних про минулі порушення та виявлені ризики для прогнозування майбутніх подій. До його сильних сторін відносяться об'єктивність, точність, здатність виявляти закономірності та тенденції. Недоліками цього методу є те, що він вимагає наявності великого обсягу достовірних статистичних даних, не завжди враховує унікальні аспекти нової операції.

На рахунок методу імітаційного моделювання то його суть полягає у **с**творенні математичних моделей, що імітують процес здійснення зовнішньоекономічної операції, для оцінки впливу різних ризикових факторів. До переваг цього методу варто віднести, що він дозволяє аналізувати складні взаємозв'язки та оцінювати наслідки реалізації ризиків за різних умов. В той час слабкими сторонами є висока складність моделювання, значні обчислювальні ресурси.

Останній метод з групи кількісних підходів – метод критичних значень полягає у визначенні критичних значень показників, перевищення яких свідчить про наявність підвищеного ризику. Його перевагами є чіткість і простота критеріїв оцінки, а недоліками – складність визначення адекватних критичних значень для всіх видів ризиків.

Як показує практика використання якісних чи кількісних підходів поодинці нині є неефективним і тому пропонується використовувати комбіновані підходи для оцінки ризиків досліджуваної сфери. До їх числа відносять: матричний метод, систему управління ризиками митних органів, застосування машинного навчання та штучного інтелекту. Пропонуємо зосередитись на кожному з них більш детально.

Так, матричний метод полягає в проведення оцінки ризиків за двома основними параметрами: імовірність настання та можливі наслідки. Результати заносяться до матриці, що дозволяє візуалізувати ризики та визначити пріоритетні

напрямки для мінімізації. Його перевагами є наочність, можливість порівняння різних ризиків. До недоліків цього методу варто віднести складність визначення точних значень імовірності та наслідків [3].

В свою чергу система управління ризиками митних органів поєднує різні методи оцінки ризиків, включно з аналізом даних, автоматизованим профілюванням, використанням розвідувальної інформації та постмитним аудитом. Її основними перевагами є те що вона дозволяє митним органам зосередити контроль на найбільш ризикованих операціях, тим самим прискорюючи оформлення для сумлінних суб'єктів. Серед недоліків відзначим те, що її впровадження і використання вимагає значних інвестицій у технології та навчання персоналу.

Останній метод – метод застосування машинного навчання та штучного інтелекту полягає у використанні алгоритмів машинного навчання для автоматичного аналізу великих масивів даних (декларацій, маніфестів) з метою виявлення нетипових операцій та прогнозування ризиків. Його перевагами є висока швидкість та точність аналізу, здатність виявляти складні патерни та приховані загрози. В той ще час, серед недоліків варто відзначити необхідність великих обсягів якісних даних для навчання моделей, ризик «чорного ящика» (складність пояснення рішень, прийнятих ШІ).

Як бачимо, нині існує широкий спектр підходів до визначення і оцінки митних ризиків у зовнішньоекономічних, а вибір кожного з них для практичного застосування залежить від ресурсів суб’єкта використання та поставленої при здійсненні аналізу задачі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Болдовська К. П. Особливості та складові облікового забезпечення міжнародних операцій суб’єктів господарювання. *Економіка та суспільство.* 2022. Вип. 35. URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1100 (дата звернення: 27.10.2025).

2. Воскресенська Т. І., Вінярський Б. І. Формування обліково-аналітичного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємств в розрізі її видів. *Економіка та суспільство.* 2024. Вип. 59. URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3532 (дата звернення: 27.10.2025).

3. Гурський Ю. Я. Економічне оцінювання інструментів економічного захисту підприємств в умовах міжнародної діяльності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Проблеми економіки та управління».* 2024. Вип. 8, № 1. С. 11–21. DOI : https://doi.org/10.23939/ semi2024.01.011 (дата звернення: 27.10.2025).

Карина Дідківська,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
О. В. Пернарівський,
доцент кафедри фінансових ринків та технологій,
Державний податковий університет

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ Й СУСПІЛЬСТВО

Глобалізація – це складне багатогранне явище, що охоплює економічні, соціальні, технологічні та політичні процеси світового масштабу. Вона проявляється через активний розвиток міжнародної торгівлі, усунення тарифних бар'єрів, обмежень на рух капіталу й інвестицій.

Зростання ролі транснаціональних корпорацій сприяє поширенню аутсорсингу, що дозволяє великим компаніям залучати малі та середні підприємства до виробничих процесів за найнижчою ціною. Разом із цим виникають проблеми контролю за дотриманням прав людини та соціальної відповідальності бізнесу [1]. Глобалізація впливає на всі сторони життя суспільства - політичну, культурну та соціальну. Вона змінює спосіб взаємодії між країнами, формує спільні цінності й відкриває нові можливості для розвитку. У таблиці нижче подано основні прояви впливу глобалізації в різних сферах.

Таблиця 1 – Вплив глобалізації на різні сфери життя

Сфера	Опис
Політична сфера	Глобалізація зробила держави більш взаємозалежними, тому внутрішні події однієї країни часто впливають на політичні процеси інших. Зростання економічної та фінансової концентрації зменшує роль національних політиків і послаблює демократичний контроль
Культурна сфера	У культурному вимірі глобалізація сприяє поширенню спільних цінностей, звичок і стилю життя. Вона розвиває міжкультурний обмін, появу нових форм мистецтва й глобальних комунікаційних спільнот. Проте зростання впливу великих медіа-корпорацій викликає занепокоєння щодо втрати культурної різноманітності та об'єктивності інформації
Соціальна сфера	У соціальній площині глобалізація вплинула на зайнятість і умови праці, стимулюючи перенесення виробництва до країн із дешевшою робочою силою. Це призводить до соціального демпінгу та зниження трудових стандартів у розвинених державах

Джерело: сформоване автором на основі [1].

Фінансова глобалізація означає посилення взаємозалежності між національними ринками капіталу, що призводить до швидкого поширення кризових явищ між країнами. Нинішні умови підкреслюють важливість міжнародного фінансового співробітництва та наднаціонального регулювання для забезпечення стабільності світової економіки [2].

Цифрові стратегії мають значний вплив на ефективність глобального ринку, змінюючи його структуру, способи взаємодії між учасниками та умови конкуренції. Серед ключових напрямів цифрового маркетингу важливе місце посідають технології штучного інтелекту й аналізу великих даних. Вони дають збирати змогу опрацьовувати великі масиви інформації про тенденції ринку, поведінку споживачів і результативність маркетингових дій. Завдяки цьому компанії можуть точніше прогнозувати попит, вдосконалювати ціноутворення та підвищувати рівень персоналізації маркетингових комунікацій [3].

Індекс розвитку електронного урядування оцінює стан електронного урядування в країнах-членах ООН, враховуючи доступність, інфраструктуру та рівень освіти громадян. Він відображає, як країни використовують інформаційні технології для онлайн-послуг, комунікацій та розвитку людського потенціалу. EGDI порівнює ефективність національних урядів між собою, а не показує абсолютний рівень розвитку [6].

Індекс обчислюється як середньозважене значення трьох нормалізованих показників: онлайн-послуг (OSI), телекомунікаційної інфраструктури (TII) та людського капіталу (HCI) [5].

$$EDGI = \frac{OSI + TII + HCI}{3}.$$

Перед нормалізацією кожного компонента застосовується процедура стандартизації Z-оцінки, щоб гарантувати, що загальний EGDI однаково визначається трьома компонентними індексами, тобто кожен компонентний індекс має порівнянну дисперсію після стандартизації Z-оцінки. Без процедури стандартизації Z-оцінки EGDI в основному залежав би від компонентного індексу з найбільшою дисперсією.

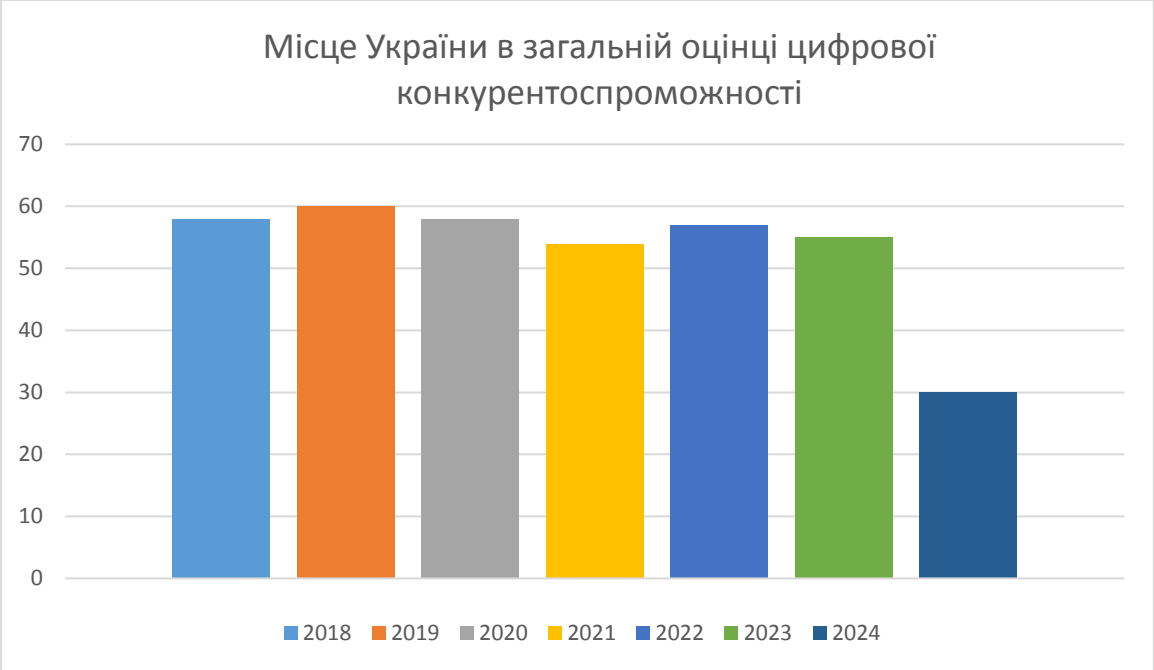

Рисунок 1 – Рейтинг цифрової конкурентоспроможності України в 2017–2024 рр. [4]

На рис. 1 показано рейтинг цифрової конкурентоспроможності України в період з 2017 по 2024 рік. Станом на 2024 рік Україна піднялась на 30-е місце, що є значним успіхом і свідчить про суттєве покращення в загальній оцінці цифрової конкурентоспроможності країни.

Глобалізація формує тісніші зв'язки між країнами, впливаючи на різні сфери життя та породжуючи як можливості, так і виклики. Цифрові інструменти та розвиток електронного урядування стають ключовими чинниками модернізації і підвищення ефективності державних процесів. Високі позиції України у цифровій сфері свідчать про її прогрес у використанні сучасних технологій для розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткач Д., Білокур Г. Вплив глобалізації на розвиток міжнародних соціально-економічних процесів. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 4. С. 28–35. URL : https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-68-28-35 (дата звернення: 26.10.2025).

2. Гетманець О. П., Коробцова Д. В., Єжелий Ю. О. Глобалізація та міжнародна економіка: складність інтеграції ринків та економічні наслідки на рівні країн (український досвід). *Академічні візії*. 2023. № 20. URL : https://doi.org/10.5281/zenodo.8159428 (дата звернення: 27.10.2025).

3. Жмуренко В. Г., Олефіренко Т. В., Ткаленко Д. Д. Аналіз стратегій цифрової економіки для підвищення ефективності глобального ринку. 2025. URL : https://doi.org/10.5281/zenodo.15458954 (дата звернення: 28.10.2025).

4. Смаглюк А. А., Кондрат О. Б. Оцінка впливу цифровізації на економічний розвиток: перспективи переходу до цифрової економіки. *Академічні візії*. 2025. № 42. С. 15. URL : https://doi.org/10.5281/zenodo.15363710 (дата звернення: 29.10.2025).

5. E-Government Development Index (EGDI). URL : https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/About/Overview/-E-Government-Development-Index (date of access: 29.10.2025).

Андрій Карпік,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
О. В. Коляда,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ІНТЕГРАЦІЯ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ В СИСТЕМУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасних умовах глобалізації електронний бізнес виступає потужним чинником трансформації міжнародних економічних зв'язків. Цифровізація торгівлі, розвиток онлайн-платформ і формування віртуальних ринків забезпечують нові можливості для інтеграції національних економік у світову систему. Електронний бізнес стає не лише інструментом комерційної діяльності, а й важливим елементом економічної дипломатії, технологічного обміну та міждержавної співпраці [1, с. 22].

Розвиток електронного бізнесу створює умови для підвищення ефективності міжнародної торгівлі. Завдяки автоматизації процесів, онлайн-комунікації та цифровим фінансовим сервісам компанії можуть виходити на зовнішні ринки без фізичної присутності, скорочуючи транзакційні витрати. Такі технології, як електронний документообіг, блокчейн та хмарні обчислення, забезпечують прозорість і надійність міжнародних операцій, зменшуючи ризики та підвищуючи довіру між контрагентами [2, с. 18–20].

Інтеграція електронного бізнесу у міжнародну економічну систему має декілька ключових напрямів.

1. Розвиток глобальних платформ e-commerce (Amazon, Alibaba, eBay, JD.com), які виступають посередниками у міжнародній торгівлі. Вони забезпечують стандартизацію процесів, уніфікацію логістики та фінансових розрахунків, що сприяє гармонізації економічних зв'язків.

2. Формування цифрових екосистем навколо фінансових технологій (PayPal, Revolut, Binance, Wise), що створюють єдиний простір для міжнародних платежів і капітальних потоків.

3. Інтеграція малого та середнього бізнесу у глобальні ланцюги постачання завдяки використанню цифрових маркетплейсів і сервісів B2B-комерції.

Попри очевидні переваги, інтеграція електронного бізнесу стикається з низкою викликів. Одним із головних є регуляторна асиметрія: у різних країнах діють відмінні норми щодо захисту персональних даних, оподаткування цифрових послуг і кібербезпеки. Відсутність єдиних міжнародних стандартів ускладнює транскордонну діяльність компаній [3, с. 35]. Іншим викликом є цифрова нерівність – різний рівень розвитку інфраструктури та доступу до інтернету в країнах світу створює бар'єри для повноцінної участі у глобальному цифровому просторі.

Крім того, важливою проблемою залишається залежність від великих цифрових корпорацій, які контролюють значну частину світового онлайн-ринку. Така концентрація впливу може призводити до монополізації, обмеження конкуренції та зменшення інноваційної динаміки. Саме тому міжнародні організації, зокрема СОТ, ОЕСР та ООН, активно розробляють політику з регулювання цифрової торгівлі й формування глобальних правил гри у сфері e-commerce [4, с. 29–31].

Перспективи інтеграції електронного бізнесу у міжнародну економічну систему пов'язані насамперед із розвитком цифрової інфраструктури, гармонізацією регуляторних норм і поширенням інноваційних фінансових технологій. Зокрема, впровадження технологій штучного інтелекту, великих даних (Big Data) та інтернету речей (IoT) дає змогу формувати аналітично керовані ринки, прогнозувати споживчий попит і підвищувати ефективність міжнародної торгівлі [6, с. 12–15].

У майбутньому електронний бізнес може стати основою нової парадигми міжнародної економічної інтеграції – цифрової інтеграції, де ключовими чинниками розвитку будуть не лише товари та капітали, а й інформаційні потоки, дані та технології. Саме тому країни, які інвестують у цифрову інфраструктуру та підтримують розвиток інноваційного підприємництва, отримають стратегічну перевагу у глобальній економічній конкуренції [7, с. 47].

Отже, інтеграція електронного бізнесу у систему міжнародних економічних зв'язків відкриває широкі можливості для розвитку національних економік, стимулює інновації та сприяє формуванню відкритих цифрових ринків. Водночас для ефективного використання цього потенціалу необхідна координація на рівні міжнародних інституцій, гармонізація нормативно-правового середовища й забезпечення цифрової безпеки. Саме поєднання технологічного прогресу з економічною інтеграцією стане основою сталого розвитку світового електронного бізнесу [7, с. 56–59].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Турко О. М. Електронна комерція в умовах цифрової економіки. К. : КНЕУ, 2021. 156 с.

2. Баранов В. Г. Інтернет-маркетинг і глобальні ринки. Харків : ХНУ, 2020. 214 с.

3. Кузьменко І. С. Цифровізація міжнародних економічних відносин. Львів : Видавництво ЛНУ, 2022. 188 с.

4. Digital Economy Outlook 2022 / OECD. Paris : OECD Publishing, 2022. 312 p.

5. Digital Single Market Strategy / European Commission. Brussels, 2021. 87 p.

6. E-Commerce and Development Report / UNCTAD. Geneva : United Nations, 2022. 254 p.

7. Стратегія цифрової економіки України до 2030 року / Міністерство цифрової трансформації України. Київ, 2021. 74 с.

Анастасія Ковбаса,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
О. В. Коляда,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ ЯК ДРАЙВЕР ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

У сучасних умовах глобалізації цифрові інновації стають ключовим чинником розвитку світової економіки. Цифрова трансформація охоплює всі сектори — від промисловості до сфери послуг, змінюючи бізнес-моделі, підходи до управління та створення доданої вартості [1]. Впровадження новітніх технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн, хмарні обчислення, Інтернет речей та великі дані, сприяє підвищенню ефективності економічних процесів, зменшенню транзакційних витрат і розширенню можливостей міжнародної співпраці [2].

Завдяки цифровим інноваціям відбувається прискорення глобальних потоків інформації, капіталу та товарів. Це створює умови для формування нових конкурентних переваг країн, що активно впроваджують технологічні рішення у державному та приватному секторах. Розвинені економіки ЄС та США стимулюють розвиток цифрової інфраструктури через програми підтримки стартапів, досліджень і штучного інтелекту. Для країн, що розвиваються, цифровізація стає інструментом подолання структурних бар'єрів, забезпечення доступу до міжнародних ринків та фінансових ресурсів [3].

Аналітичні дані показують, що цифрові інновації істотно впливають на продуктивність праці, темпи економічного зростання й конкурентоспроможність національних економік. Наприклад, країни, які інвестують понад 3 % ВВП у дослідження та розробки, демонструють на 25–30 % вищі темпи зростання цифрового сектору [2]. У промисловості автоматизація виробництва та впровадження передиктивної аналітики дозволяють зменшити витрати на 15–20 %, а у фінансовому секторі поширення фінтех-платформ, електронних платежів і блокчейн-технологій підвищує прозорість операцій і знижує ризики шахрайства.

Цифрові інновації активно трансформують сектор освіти та науки. Онлайн-платформи, хмарні сховища та системи штучного інтелекту забезпечують

швидкий обмін знаннями, розвиток компетенцій та формування людського капіталу нового типу. Це створює основу для економіки знань, де головним ресурсом стають інформація та аналітика. Державна політика у сфері освіти має адаптувати навчальні програми до потреб цифрового суспільства, стимулювати розвиток інноваційних центрів та венчурного підприємництва [4].

Цифровізація також змінює структуру ринку праці. Автоматизація та роботизація процесів зменшують попит на низькокваліфіковану працю, водночас зростає потреба у фахівцях із програмування, аналітики даних, кібербезпеки та цифрового маркетингу. Це створює нові професійні ніші та вимагає від систем освіти і державної політики гнучкого реагування на зміни [5].

У глобальному контексті цифрові технології трансформують ланцюги постачання та міжнародну торгівлю. Автоматизовані логістичні платформи та системи управління виробництвом дають змогу оптимізувати доставку товарів, знижувати витрати та підвищувати швидкість обігу ресурсів. Це особливо важливо для міжнародних корпорацій, де цифровізація стає стратегічним інструментом підтримки конкурентоспроможності та інтеграції на світові ринки [3].

Крім того, цифрові інновації сприяють сталому розвитку економіки. Використання «зелених» технологій, систем розумного енергоменеджменту та цифрових платформ у логістиці знижує викиди CO_2, раціоналізує використання ресурсів і підвищує ефективність підприємств. Це відкриває нові можливості для інвестицій у сфері «зеленої» цифрової економіки, що поєднує інновації та екологічну відповідальність [4].

Разом із перевагами цифровізація породжує і ризики. Нерівність у доступі до інтернету та цифрових сервісів може посилювати соціально-економічні розриви як у межах країни, так і між державами. Питання кібербезпеки, захисту персональних даних та етичного використання штучного інтелекту стають критично важливими напрямами державного та міжнародного регулювання [3].

Отже, цифрові інновації виступають не лише інструментом економічного розвитку, а й ключовим чинником формування нової моделі глобальної економіки. Вони підвищують продуктивність, стимулюють інвестиції, інтегрують національні економіки у світовий простір та створюють умови для сталого розвитку. Ефективна реалізація потенціалу цифровізації можлива лише за умови комплексної політики, що поєднує інноваційний розвиток, правове регулювання, освітню реформу та міжнародну співпрацю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Global Digital Economy Report 2023: Shaping the Future of Digitalization / World Economic Forum. Geneva : WEF, 2023.
2. Digital Economy Outlook 2022 / OECD. Paris : OECD Publishing, 2022.
3. Ляшенко В. І., Підоричева І. Ю. Цифровізація економіки: тенденції, ризики, перспективи. *Економічний вісник Донбасу.* 2021. № 2. С. 18–27.
4. Ілляшенко С. М. Цифрова трансформація економіки як чинник сталого розвитку. *Маркетинг і менеджмент інновацій.* 2022. № 1. С. 10–19.
5. Краус Н. М. Цифрова економіка: тренди, ризики, перспективи розвитку. *Економічний часопис-XXI.* 2023. № 2. С. 5–12.

Дарія Коломієць,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Я. В. Белінська,
д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет

АНАЛІТИКА МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У сучасних умовах глобалізації міжнародна торгівля виступає ключовим чинником формування та розвитку системи міжнародних економічних відносин. Вона забезпечує взаємозв'язок національних економік, сприяє спеціалізації та кооперації виробництва, а також впливає на динаміку економічного зростання держав [5, с. 22]. Процеси міжнародної економічної інтеграції створюють нові можливості для розширення торговельних зв'язків, але водночас загострюють конкуренцію на глобальних ринках [3, с. 41].

Аналітика міжнародної торгівлі дає змогу оцінити тенденції розвитку світового ринку, визначити основні напрями змін у структурі експорту та імпорту, а також проаналізувати вплив інтеграційних об'єднань на зовнішньоекономічну політику країн [4, с. 33]. Міжнародна торгівля є базовим елементом системи міжнародних економічних відносин, оскільки саме через торговельні операції реалізуються інші форми взаємодії держав – інвестиційна, фінансова, технологічна співпраця [7, с. 78]. Ключовим елементом аналітики є застосування сучасних економетричних моделей (наприклад, гравітаційної моделі), методів Big Data аналізу та прогнозного моделювання, що дозволяє оцінювати вплив торговельних політик та нетарифних бар'єрів [3, с. 92].

У XXI столітті спостерігається зростання ролі транснаціональних корпорацій, цифровізації торговельних процесів та появи нових форм міжнародного бізнесу, що зумовлює необхідність постійного аналізу тенденцій розвитку глобальних ринків [2, с. 15]. За даними Міжнародної торгової палати, близько 80 % світового експорту контролюють великі ТНК, що підкреслює їхню вагу у глобальних економічних відносинах [2, с. 27]. Цифровізація не лише спрощує транскордонні операції, а й створює виклики, пов'язані з кібербезпекою та регулюванням електронної торгівлі послугами [4, с. 101].

У контексті глобальної інтеграції міжнародна торгівля виступає не лише механізмом економічного обміну, а й інструментом політичного впливу. Торговельні союзи, митні угоди та преференційні режими визначають рівень взаємозалежності країн, впливаючи на їхню зовнішню та внутрішню економічну стабільність [3, с. 54]. Сучасний етап глобальної інтеграції характеризується зростанням геоекономічної фрагментації та посиленням протекціонізму, що зумовлює переформатування глобальних ланцюгів постачання (процеси решорингу та френд-шорингу) [1, с. 84].

За даними Світової організації торгівлі (СОТ), у 2024 році обсяг світової торгівлі товарами та комерційними послугами зріс на 4 %, досягнувши 32,2 трильйона доларів США, після зниження на 2 % у 2023 році [6, с. 12]. Торгівля товарами зросла на 2 %, тоді як послуги продовжили демонструвати сильне зростання, збільшившись на 10 %, що є найвищим показником з 2005 року [7, с. 37]. Частка послуг у світовій торгівлі зросла до 27,2 %, що є рекордним рівнем [7, с. 40]. Прогноз СОТ на 2025 рік передбачає уповільнення темпів зростання обсягу світової торгівлі товарами до 2,4 % через зниження попиту та торговельні обмеження, зокрема в Європі, але очікується, що зростання торгівлі послугами компенсує це уповільнення [6, с. 19].

Важливим аспектом сучасної торгівлі є регіональна інтеграція, яка стимулює розвиток економічної взаємодії між країнами:

1. Європейський Союз – найбільший торговельний блок, де внутрішня торгівля складає понад 70 % всього експорту [5, с. 65].
2. Асоціація АСЕАН – активно розвиває взаємну торгівлю та інфраструктурні проєкти [3, с. 82].
3. Північноамериканська угода (USMCA) – стимулює виробничу кооперацію та підвищує конкурентоспроможність регіону [1, с. 104].

Для України міжнародна торгівля є стратегічним фактором економічної стабільності. У 2024 році експорт товарів зріс на 6 %, найбільші партнери – ЄС, Китай та Туреччина [8, с. 25]. Серед ключових товарів – агропродукти, металургійна продукція та промислові товари. Імпорт зріс на 4 %, що свідчить про поступове відновлення виробничих та логістичних ланцюгів після економічних потрясінь 2022–2023 років [8, с. 28].

Таким чином, міжнародна торгівля в умовах глобальної інтеграції є не лише економічним процесом, а й ключовим механізмом розвитку міжнародних економічних відносин, впровадження нових технологій і формування стійких економічних коаліцій між державами [5, с. 98]. Для України важливо використовувати ці можливості через аналітичний підхід, модернізацію виробництва та активну участь у міжнародних торговельних угодах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. World Economic Outlook, October 2024: Navigating Global Divergences / IMF. Washington, D.C. : International Monetary Fund, 2024. 192 с. URL : https://www.imf.org

2. Global Trade: Trends and Outlook 2024 / International Chamber of Commerce (ICC). Paris : ICC Publications, 2024. 56 с. URL : https://iccwbo.org

3. Economic Outlook 2024: Global Integration and Trade Fragmentation / OECD. Paris : OECD Publishing, 2024. 120 с. URL : https://www.oecd.org

4. Trade and Development Report 2024: Structural Transformation and Global Trade Dynamics / United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). New York and Geneva : UN, 2024. 198 с. URL : https://unctad.org

5. Global Economic Prospects 2024 / World Bank. Washington, D.C. : The World Bank, 2024. 172 с. URL : https://www.worldbank.org

6. World Trade Outlook and Statistics 2024 / World Trade Organization. Geneva : WTO Publications, 2024. 45 с. URL : https://www.wto.org

7. World Trade Report 2024: Re-globalization for a Secure, Inclusive and Sustainable Future / World Trade Organization. Geneva : WTO, 2024. 210 с. URL : https://www.wto.org

8. Зовнішня торгівля України у 2024 році : статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ : Держстат, 2025. 84 с. URL : https://ukrstat.gov.ua

Богдан Коломієць,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
М. М. Теліщук,
старший викладач кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес аналітики,
Державний податковий університет

ШВЕЦІЯ ЯК ПРИКЛАД ЗБАЛАНСОВАНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ЗАДОВОЛЕННЯ ПОТРЕБ НАСЕЛЕННЯ

Економічні потреби становлять фундаментальну категорію економічної науки, адже саме вони визначають мотиви поведінки людини в господарській діяльності, структуру виробництва, напрями державної політики та загальну динаміку розвитку суспільства. У сучасних умовах глобалізації, цифрової трансформації та переходу до «зеленої» економіки спостерігаються суттєві зміни в структурі економічних потреб, що зумовлює необхідність їх переосмислення та наукового аналізу.

Особливої актуальності дана проблема набуває для країн із високим рівнем добробуту, таких як Швеція, де пріоритетними стають не лише матеріальні, а й соціальні, інформаційні, екологічні та духовні потреби населення. Вивчення механізмів їх формування та задоволення дозволяє глибше зрозуміти, яким чином держава може забезпечити стале економічне зростання, соціальну справедливість і високу якість життя громадян.

Економічна потреба розглядається як усвідомлена необхідність у конкретних благах або послугах, задоволення якої обмежується наявними ресурсами. Наявне протиріччя між безмежністю потреб та обмеженістю ресурсів виступає потужним стимулом для впровадження інновацій, оптимізації використання ресурсів та підвищення економічної ефективності. У контексті Швеції державна політика спрямована на забезпечення рівного доступу населення до базових благ та створення умов для рівних соціально-економічних можливостей, що зменшує нерівність, підтримує попит та сприяє сталому розвитку економіки.

Швеція є показовим прикладом держави, економічна політика якої ґрунтується на поєднанні інноваційного розвитку та соціальної відповідальності, що забезпечує збалансоване задоволення матеріальних і нематеріальних потреб населення [1]. Дослідження економічних потреб дозволяє визначити пріоритети державної політики, сприяти інноваційному зростанню та підвищенню якості життя. Державні витрати Швеції відображають баланс між соціальною

відповідальністю та інноваційним розвитком. Для наочності структуру державних витрат наведено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Структура державних витрат Швеції (SCB, 2024)

Стаття витрат	Частка, %
Освіта	25
Медицина	20
Соц. захист	25
Інше	30

Джерело: Statistics Sweden [1].

Сучасне населення Швеції демонструє високий рівень усвідомленості щодо екологічних питань та активно інтегрує екологічні практики у повсякденне життя. Згідно з даними Swedish Institute (2023), 60 % шведів віддають перевагу купівлі еко-продуктів, тоді як 40 % населення поки не включають їх у свій споживчий кошик. Ці показники свідчать про значну поширеність екологічної свідомості серед населення та її вплив на формування сталого попиту, що сприяє розвитку ринку екологічних товарів і послуг [2].

Інформаційне суспільство створює додатковий попит на високошвидкісний зв’язок, онлайн-сервіси та електронну комерцію. За даними OECD, 95 % домогосподарств у Швеції мають доступ до високошвидкісного інтернету, 90 % користуються онлайн-сервісами держави, а 70 % здійснюють покупки через інтернет [3]. Ці показники відображають високий рівень цифровізації та активну інтеграцію населення у сучасні інформаційні процеси.

Інноваційні потреби бізнесу зумовлені необхідністю постійного оновлення технологій, залучення кваліфікованих кадрів та модернізації інфраструктури. Провідні підприємства, такі як Ericsson та Volvo, активно інвестують у розвиток 5G, штучного інтелекту, хмарних сервісів, електрифікації та безпеки продукції. Зростання інвестицій у наукові дослідження та розробки (R&D) сприяє зміцненню експортного потенціалу та підвищенню конкурентоспроможності шведської економіки [4].

Отже, формування сучасної структури потреб населення від базових до інноваційних є ключовим фактором соціальної стабільності, сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності економіки. Досвід Швеції демонструє, що державна політика, орієнтована на забезпечення рівних можливостей, підтримку екологічної свідомості та цифровізацію, сприяє підвищенню якості життя та розвитку економічного потенціалу в умовах цифрової та інноваційної епохи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Economic and Social Indicators 2024 / Statistics Sweden (SCB). Stockholm : SCB Publishing, 2024. 256 p.

2. Digital Economy and Society in Sweden 2023 / Swedish Institute. Stockholm : SI Press, 2023. 198 p.

3. Sweden Economic Survey 2024 / OECD. Paris : OECD Publishing, 2024. 320 p.

4. Annual Innovation Report 2024 / Ericsson Research. Stockholm : Ericsson, 2024. 210 p.

Олена Коляда,
*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ

Досліджуючи тенденції розвитку світової торгівлі слід зазначити, що у 2024 році світова торгівля товарами та комерційними послугами, на основі платіжного балансу, зросла на 4 % до 32,2 трильйона доларів США після 2 % скорочення у 2023 році. Торгівля товарами зросла на 2 %, тоді як послуги продовжували стрімко зростати, збільшившись на 10 %, перевищивши зростання, зафіксоване у 2023 році. Частка послуг у світовій торгівлі зросла до 27,2 %, що є найвищим показником з 2005 року (рис. 1) [1].

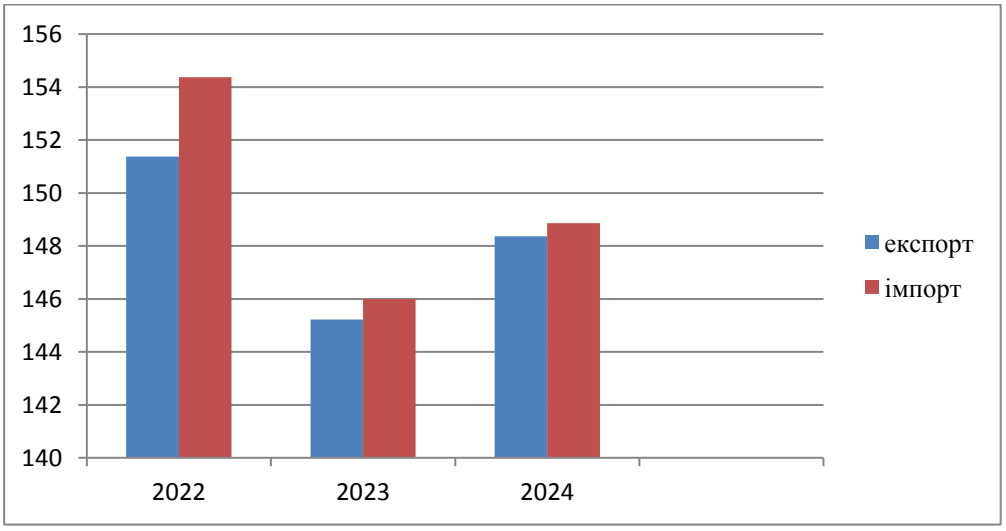

Рисунок 1 – Динаміка обсягу світової торгівлі товарами,
2022–2024 рр. (млн дол. США)

У першій половині 2025 року, за даними Світової організації торгівлі (СОТ), обсяг торгівлі товарами зріс на 4,9 % порівняно з аналогічним періодом 2024 року, зростаючи швидшими темпами, ніж очікувалося. Експерти пояснюють це впливом кількох факторів, які сприяли розширенню торгівлі, зокрема, різко зріс імпорт до США напередодні очікуваного підвищення тарифів та сприятливі макроекономічні умови (наприклад, дезінфляція, сприятлива фіскальна політика, сильне зростання на ринках, що розвиваються) та зростання попиту на товари, пов'язані зі штучним інтелектом.

Однак вже в другій половині 2025 р. та у 2026 р. враховуючи вищі тарифи, що вже діють, та високу невизначеність торговельної політики, експерти очікують, що початкове поповнення закупівель зменшиться, оскільки накопичені запаси будуть вичерпані, а зростання ВВП уповільниться. У розвинених країнах спостерігаються можливі ознаки послаблення торгівлі та виробництва, включаючи зниження ділової та споживчої довіри, а також уповільнення зростання зайнятості та доходів.

На відміну від товарів, річне зростання світової торгівлі комерційними послугами сповільнилося до 5 % у першому кварталі 2025 р. Загалом експерти очікують за 2025 рік зменшення зростання в транспортних послугах (2,5 %, порівняно з 4,5 % у 2024 році) та подорожах (3,1 %, порівняно з 11 % у 2024 році). Зростання в категорії «інші комерційні послуги» повинно бути незначним у 2025 році, ніж у 2024 році (5,8 % порівняно з 6,3 %), але послуги, що надаються цифровим способом, мають тенденції до незначного збільшення (6,1 % порівняно з 5,7 %) [2].

Отже, тенденції розвитку світової торгівлі залежать від багатьох факторів, однак за прогнозними оцінками в цілому за 2025 та у 2026 рр. можливе скорочення обсягів торгівлі, як товарами так і послугами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. World trade statistics. Key insights and trends in 2024. URL : https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/world_trade_statistics_e.htm

2. Global Trade Outlook and Statistics. URL : https://www.wto.org/english/news_e/news25_e/stat_07oct25_e.pdf

Єлизавета Леонова,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
М. О. Скорик,
*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
Державний податковий університет*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ ВАРТОСТІ ПІСЛЯ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Глобальні ланцюги вартості, що формувалися з 1990-х років, базувалися на принципах максимальної ефективності та мінімізації витрат. Модель «just-in-time», концентрація виробництва в країнах з низькою вартістю праці та глибока спеціалізація дозволяли оптимізувати витрати. Проте події 2020–2024 років – пандемія COVID-19, загострення геополітичної конфронтації між США та Китаєм, логістичні кризи та повномасштабна війна в Україні – виявили критичну вразливість цієї системи.

Пандемія стала каталізатором найглибшої кризи глобальних ланцюгів поставок з часів Другої світової війни. За даними ЮНКТАД, торгівлі товарами скоротилася на 5,6 % у 2020 році порівняно з попереднім роком, а торгівля послугами постраждала ще сильніше, скоротившись на 15,4 % [1]. Особливо вразливими виявилися галузі з високим ступенем інтеграції у глобальні ланцюги: автомобілебудування, електроніка, фармацевтика.

Найдраматичнішим проявом вразливості став дефіцит напівпровідників 2020–2022 років. Зупинка заводів у Південно-Східній Азії та зростання попиту на електроніку під час локдаунів створили дисбаланс, який паралізував виробництво автомобілів по всьому світу. За оцінками консалтингової компанії AlixPartners, дефіцит чіпів коштував автомобільній індустрії $210 млрд втрачених доходів, а виробництво 7,7 млн автомобілів було втрачено [2].

Торгова війна США-Китай, розпочата у 2018 році, перетворилася на стратегію технологічного розмежування, що включає контроль за експортом напівпровідників. Геополітика стала критичним фактором ризику для ланцюгів поставок, що підтверджено санкціями проти Huawei та обмеженнями на експорт чіпів. Крім того, повномасштабна війна Росії проти України виявила залежність Європи від російського газу та світового ринку від українського зерна, що яскраво продемонструвало небезпеку надмірної концентрації постачань стратегічних ресурсів.

У відповідь бізнес переосмислює принципи побудови ланцюгів поставок. Чотири ключові стратегії стали домінуючими: friendshoring, nearshoring, reshoring та диверсифікація за принципом «China+1».

Friendshoring – переміщення виробництва до країн, які мають міцні політичні, економічні та культурні зв'язки з країною-експортером, що дозволяє знизити вразливість до торговельних конфліктів та забезпечити більшу стабільність ланцюгів поставок. Nearshoring – переміщення виробничих потужностей до географічно близьких країн з метою скорочення логістичних витрат та часу доставки. Reshoring – виробничих назад до країни базування компанії, яка раніше винесла їх за кордон [3].

Одночасно набула популярності стратегія «China+1» – диверсифікація ланцюгів поставок шляхом додавання виробничих потужностей в інших країнах при збереженні присутності в Китаї. Основними альтернативами Китаю стали В'єтнам, Індія, Таїланд та Індонезія. В'єтнам залучив $22,4 млрд прямих іноземних інвестицій у 2022 році, що на 13,5 % більше порівняно з попереднім роком [4]. Індія продемонструвала динамічне зростання у секторі електроніки: за фінансовий рік 2023–2024 експорт мобільних телефонів зріс на понад 40 %, досягнувши $15,6 млрд проти $11,1 млрд у попередньому фінансовому році [5].

Показовим прикладом реалізації цих стратегій є компанія Apple, яка активно диверсифікує виробництво поза межами Китаю. Лише за першу половину 2024–2025 року Apple експортувала з Індії iPhone на суму близько $6 млрд, що на 33 % більше, ніж за аналогічний період минулого року [6]. За оцінками аналітиків, до кінця 2025 року Індія може досягти 15–20 % загального виробництва iPhone. Паралельно В'єтнам став ключовим виробничим хабом для інших продуктів: близько 20 % виробництва iPad та 90 % збірки носимих пристроїв, включаючи Apple Watch, зосереджені у цій країні [7].

Модель «just-in-time» поступилася «just-in-case», який передбачає створення запасів та резервних постачальників для забезпечення стійкості до криз. Компанії почали жертвувати короткостроковою ефективністю заради довгострокової надійності.

Трансформація глобальних ланцюгів поставок має суперечливі наслідки для характеру міжнародної економічної інтеграції. У першій половині 2025 року товари торгувалися на рекордній середній відстані 4 990 км, а частка торгівлі всередині основних світових регіонів впала до історичного мінімуму 50,7 % [8]. Це суперечить очікуванням, що пандемія та геополітичні шоки призведуть до масштабного скорочення відстаней постачань.

Натомість відбувається вибіркова регіоналізація у формі nearshoring у межах певних регіонів. Найяскравіше це проявляється у Північній Америці, де Мексика стала основним бенефіціаром. У 2023 році країна отримала 42,93 млрд доларів прямих іноземних інвестицій, що на 27 % більше порівняно з попереднім роком [9]. Мексика обігнала Китай як найбільшого експортера до США у 2023 році, що стало результатом як торговельної війни США-Китай, так і стратегічного переміщення виробництв ближче до американського ринку.

Системні кризи виявили вразливість моделі, що базувалася на максимальній ефективності та концентрації виробництва. Падіння світової торгівлі товарами на 5,6 % у 2020 році та втрати автоіндустрії у 210 млрд доларів стали переломними моментами.

У відповідь бізнес впроваджує стратегії nearshoring, friendshoring, reshoring та «China+1», що призвело до зростання інвестицій у Мексику (42,93 млрд доларів), В'єтнам (22,4 млрд доларів) та Індію (зростання експорту телефонів на 40 %).

Всупереч очікуванням, середня відстань торгівлі у 2025 році досягла рекордних 4 990 км, а внутрішньо-регіональна торгівля впала до історичного мінімуму 50,7 %. Глобалізація трансформується у модель «регіональної глобалізації», де стійкість стає рівноцінною економічній ефективності. Подальший розвиток міжнародної інтеграції залежатиме від балансу між стійкістю та ефективністю, але високий рівень транскордонних потоків капіталу, технологій і людей вказує на малоймовірну повна де-глобалізація.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. COVID-19 drives large international trade declines in 2020 / UNCTAD. URL : https://unctad.org/news/covid-19-drives-large-international-trade-declines-2020

2. Timothy Yost. Shortages related to semiconductors to cost the auto industry $210 billion in revenues this year, says new AlixPartners forecast. AlixPartners. 2021. URL : https://www.alixpartners.com/newsroom/press-release-shortages-related-to-semiconductors-to-cost-the-auto-industry-210-billion-in-revenues-this-year-says-new-alixpartners-forecast/

3. Stefan Ellerbeck. What’s the difference between ‘friendshoring’ and other global trade buzzwords? / World Economic Forum. 2023. URL : https://www.weforum.org/stories/2023/02/friendshoring-global-trade-buzzwords/

4. Michaela Madden. Everything You Need to Know About China Plus One / Z2Data. 2025. URL : https://www.z2data.com/insights/everything-you-need-to-know-about-china-plus-one

5. Smartphones now fourth largest export item from India, up 42 % to $15.6 billion in FY24. 2024. URL : https://www.livemint.com/economy/smartphones-fourth-largest-export-item-from-india-up-42-percent-to-15-6-billion-in-fy24-apple-samsung-wistron-pegatron-11716436491522.html

6. IPhone exports soar 33 % to $6 billion in April-September. 2024. URL : https://timesofindia.indiatimes.com/business/india-business/iphone-exports-soar-33-to-6-billion-in-april-september/articleshow/114754174.cms

7. Arjun Kharpal. Here's where Apple makes its products – and how Trump's tariffs could have an impact / CNBC. 2025. URL : https://www.cnbc.com/2025/04/03/apple-iphone-production-in-china-india-in-focus-after-trump-tariffs.html

8. Steven A. Altman, Caroline R. Bastian. Special Update: Shifts in global business amid trade policy turbulence / DHL. 2025. URL : https://www.dhl.com/global-en/microsites/core/global-connectedness/tracker.html

9. Foreign direct investment in Mexico totaled over US $36B in 2023 / Mexico News Daily. 2024. URL : https://mexiconewsdaily.com/business/foreign-direct-investment-in-mexico-totaled-over-us-36b-in-2023/

Євгеній Редзюк,
канд. екон. наук, доцент, старший науковий співробітник сектору міжнародних фінансових досліджень,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ГЛОБАЛЬНИХ РИНКАХ КАПІТАЛУ

Глобальні фінансово-інвестиційні ринки у контексті міжнародної економічної інтеграції в першу чергу пов'язані з активним розвитком транснаціональних корпорацій (далі – ТНК) в світі. Так, майже всі ТНК активно представлені на провідних ринках капіталу, що пов'язано з відповідною корпоративною політикою фінансово-інвестиційного розвитку (так корпорація підкреслює міжнародну транспарентність, юридичну прозорість, звітність та ефективність своєї діяльності). При такому підході залучення коштів ТНК на свій розвиток стає більш швидким, ефективним і диверсифікованим.

У топ-25 компаній світу щодо ринкової капіталізації на світових фондових біржах в основному входять ті ж ТНК, що і в попередньому рейтингу «Fortune Global 500», але місця вони займають вже згідно з очікуваннями інвесторів. Так, в сучасних умовах фінансової глобалізації капіталізація компаній іноді в рази перевищує активи і доходи відповідної компанії. Тому представимо світовий рейтинг ТНК із найкращою капіталізацією станом на 10.03.2025 (табл. 1) [1].

Таблиця 1 – Ринкова капіталізація найбільших компаній світу станом на 10.03.2025

Рейтинг	Назва компанії	Ринкова капіталізація, *млрд дол. США*	Ціна за акцію *в дол. США*	Країна-емітент
1	*Apple* (AAPL)	3391	225.77	США
2	*Microsoft* (MSFT)	2834	381.26	США
3	*NVIDIA* (NVDA)	2631	107.86	США
4	*Amazon* (AMZN)	2047	193.24	США
5	*Alphabet* (GOOG)	2031	167.64	США
6	*Saudi Aramco* (2222.SR)	1696	7.02	Саудівська Аравія
7	*Meta Platforms* (META)	1502	593.11	США
8	*Berkshire Hathaway* (BRK-B)	1074	498.20	США

Рейтинг	Назва компанії	Ринкова капіталізація, *млрд дол. США*	Ціна за акцію *в дол. США*	Країна-емітент
9	*TSMC* (TSMC)	884	170.51	Тайвань
10	*Broadcom* (AVGO)	865	183.96	США
11	*Eli Lilly* (LLY)	756	841.47	США
12	*Tesla* (TSLA)	745	231.48	США
13	*Walmart* (WMT)	710	88.40	США
14	*Visa* (V)	662	342.98	США
15	*JPMorganChase* (JPM)	649	232.02	США
16	*Tencent* (TCEHY)	603	65.88	Китай
17	*Mastercard* (MA)	494	541.99	США
18	*Exxon Mobil* (XOM)	483	111.20	США
19	*UnitedHealth* (UNH)	448	489.41	США
20	*Procter & Gamble* (PG)	418	178.21	США
21	*Costco* (COST)	417	939.55	США
22	*Oracle* (ORCL)	414	148.01	США
23	*Johnson & Johnson* (JNJ)	407	169.05	США
24	*AbbVie* (ABBV)	385	218.24	США
25	*Home Depot* (HD)	376	378.81	США

Джерело: глобальний рейтинг капіталізації найбільших компаній світу.

Дані табл. 1 показують, що значна кількість ТНК із найбільшим доходом і прибутком у світі також займають провідні позиції і за ринковою капіталізацією на фондовій біржі, яка в основному в 1,5–10 разів вища за доходи відповідних компаній. Відзначається й тенденція, що інвестори в світі більше довіряють компаніям із США, їх серед 25 найкращих компаній щодо ринкової капіталізації – 22. Успіхи технологічних гігантів істотно вплинули на глобальні фондові індекси США: S&P 500 зріс на 23,3 %, а Nasdaq – на 28,6 % у 2024 р. [2].

Аналіз капіталізації ринку акцій в світі показує збільшення компаній, при цьому на світових фондових ринках відзначається асиметрична динаміка. Значна капіталізація сконцентрована в невеликій кількості великих фірм, переважно зі США та Китаю. З 2000-х років кількість лістингових компаній збільшилась на 25 %, а більшість емітентів реєструється в АТР (табл. 2) [3].

Таблиця 2 – Капіталізація світового ринку акцій та кількість емітентів

Роки	Капіталізація світового ринку акцій		Кількість зареєстрованих компаній на внутрішніх біржах
	млн дол. США	*% ВВП*	
2000	30 925 434	101,1	39 892
2005	40 512 446	92,6	39 096
2010	54 259 518	87,3	43 427
2015	62 268 184	94,5	43 983
2020	93 686 226	133,4	49 839
2021	111 159 259	131,8	51 337
2022	93 688 922	106,2	47 926
2023	104 852 552	99,4	50 336
2024	104 295 859	101,0	49 048
2025	123 715 759	111,81	50 327

Джерело: Equity – Domestic market capitalization (USD millions). Market Statistics / The World Federation of Exchanges. January 2020–2025. URL : https://focus.world-exchanges.org/issue/january-2025/market-statistics

Аналіз табл. 2 показує, що можна відзначити кореляцію між капіталізацією світового ринку акцій та світовим ВВП. Наразі у США 6 062 компаній-емітентів, що торгуються на біржі, сукупна вартість яких становить 60,1 трлн дол. США. При цьому компанії США становлять 49 % світового фондового ринку, що свідчить про їх домінування у світі. Китай має другий за величиною фондовий ринок у світі, який оцінюється в 15,6 трлн дол. США та включає 7061 публічну компанію, де цей сектор відіграє домінуючу роль. Фондовий ринок Індії зараз більший, ніж фондовий ринок Великої Британії та Латинської Америки разом узятих. Частка Східноєвропейського регіону мізерна – 1–1,5 % світового [4].

Провідні фондові ринки світу функціонують стабільно і нарощують свою діяльність. Водночас ПІІ в економіки, що розвиваються, впали на 2 % у 2024 р., падіння відбувається другий рік поспіль. На тлі економічного спаду та зростання геополітичної напруженості глобальні ПІІ скоротилися на 2 % – до 1,3 трлн дол. США у 2023 р. Падіння міжнародного проєктного фінансування було особливо різким, значно знизившись (–31 %). Сильно постраждали Африка та Азія: майже на 200 оголошених проєктів менше в Африці та майже на 150 – менше в Азії (рис. 1). Інвестиції пов’язані з ЦСР, скоротилися на 11 % у 2024 р., причому проєктів стало менше, ніж у 2015 р., коли були прийняті цілі [5].

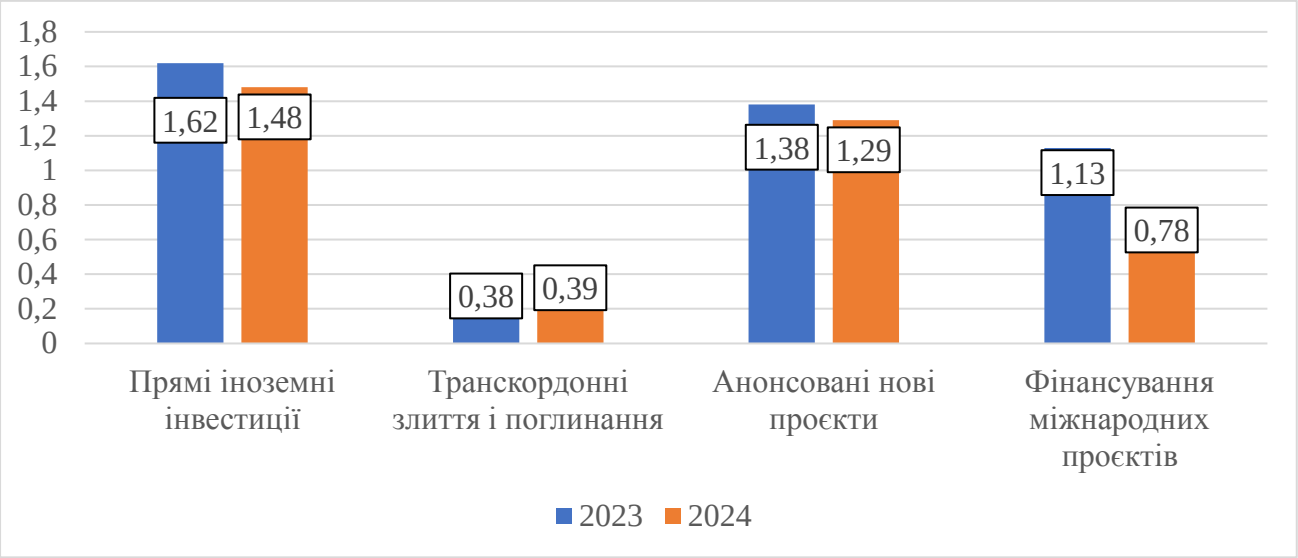

Рисунок 1 – Глобальні інвестиційні тенденції в 2023–2024 рр., трлн дол. США

Незважаючи на низький рівень розвиненості фінансового і фондового ринку та емітентів, що обслуговуються на ньому, на території України представлена значна кількість ТНК, які активно продають свої товари та послуги в Україні (Microsoft, Alphabet /Google/, Samsung Electronics, Metro Cash&Carry, Auchan, Visa Inc., Mastercard Inc., Procter&Gamble, Johnson&Johnson, Coca-Cola та ін.). Але є і такі, що мають свої розвинені філії, значну кількість персоналу та виробничі потужності. До таких ТНК можна віднести: Philip Morris International; Cargill; Bunge; Carlsberg Group; Mondelēz International; Nestlé; Arcelor Mittal; McDonalds. ТНК в Україні діють в основному у торговельно-посередницькій сфері, що посилює залежність від імпорту та втрату компетенцій у значній кількості галузей економіки. Відзначається й сировинна спрямованість: більшість ТНК, що працюють в Україні, зацікавлені в доступі до сировинних ресурсів, особливо в аграрному секторі. Це зумовлює експортну орієнтацію їхньої діяльності та потенційно обмежує розвиток переробної промисловості.

З одного боку, ТНК створюють робочі місця, сплачують податки та інвестують в інфраструктуру, що позитивно впливає на українську економіку. Але їх діяльність може мати й негативні наслідки, такі як витіснення місцевих виробників, примітивізація структури економіки, соціальні та екологічні проблеми. При залученні ТНК для України відзначаються й інституційні виклики. Так, ті ТНК, що працюють в Україні, стикаються з такими проблемами, як корупція, недосконаліть законодавства й нестабільність політичної ситуації. Вторгнення РФ в Україну (2022–2025 рр.), суттєво вплинуло на роботу ТНК, їх присутність і бізнес-активність у нашій країні. Значною мірою ТНК призупинили або зменшили обсяги інвестицій та виробництва, відреагувавши на виклики втрат від прямих воєнних дій, логістичні та енергетичні обмеження, мобілізацію тощо.

ТНК в XXI ст. змагаються не лише за прибуток, а й за інноваційне лідерство. ТНК формують свої умови у світовій інноваційній діяльності та міжнародному поділі праці. Незважаючи на значні недоліки впливу для країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою, ТНК залишаються рушійною силою в процесі розширення інвестиційної діяльності, вони є активними гравцями на ринку злиттів та поглинань. Законодавство приймаючої країни має встановити норми контролю при залученні ТНК, забезпечити відповідну зайнятість місцевих трудових ресурсів, здійснювати захист конкуренції та власну участь у проведенні НДДКР, контролювати відповідність ПІІ-проекту екологічним і санітарним вимогам, сприяти розвитку інфраструктури тощо [6; 7]. Концепції розвитку МСП, залучення ПІІ і цифрової трансформації є вузькими, спеціалізованими концепціями з позиції активного економічного розвитку і домінування в світі. Вони більше орієнтуються на широку зайнятість населення, залучення інвестицій і трансфер певних технологій, а також на виявлення певних ніш у інформаційно-комунікаційній сфері й фокусуванні на їх розвитку [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Global Top 100 companies by market capitalization-2024 / Pricewaterhouse Coopers LLP. 2025. 10.03. URL : https://www.pwc.co.uk/audit/assets/pdf/global-100/global-top-100-companies-2024.pdf ; Largest Companies by Marketcap. Globalranking. 2025. 10.03. URL : https://companiesmarketcap.com/

2. Largest Companies by Marketcap. Globalranking. 2025. 10.03. URL : https://companiesmarketcap.com/ ; Плюс $2 трлн на рік. Nvidia стала світовим лідером за приростом капіталізації у 2025 році / Forbes.ua. 2025. 02 січня. URL : https://forbes.ua/ratings/50-golovnikh-eksporteriv-kraini-2024-07032025-27820

3. The World Federation of Exchanges. Equity – Domestic market capitalization (USD millions) / Market Statistics – January 2020–2025. URL : https://focus.world-exchanges.org/issue/january-2025/market-statistics ; Список країн за капіталізацією фондового ринку. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_stock_market_capitalization

4. The World Federation of Exchanges. Equity – Domestic market capitalization (USD millions) / Market Statistics – January 2020–2025. URL : https://focus.world-exchanges.org/issue/january-2025/market-statistics

5. Foreign investment in developing economies fell 2 % in 2024, marking second year of decline / UNCTAD. Home News. URL : https://unctad.org/news/foreign-investment-developing-economies-fell-2-2024-marking-second-year-decline

6. Шкляр В. Сучасний стан та наслідки діяльності транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації світової економіки. *Збірник наукових праць ДУІТ. Серія «Економіка і управління»*. 2019. Вип. 45. С. 125–134. URL : https://em.duit.in.ua/index.php/home/article/view/118

7. Редзюк Є. В. Формування конкурентних кластерів України в умовах глобальних викликів. *Стратегія економічного розвитку України* : збірник наукових праць КНЕУ ім. В. Гетьмана. Київ, 2023. Том 53. С. 63–77.

8. Redziuk, Y. V. (2024). Leading risks of geopolitical and geoeconomics for business activity in Ukraine during the war. *Actual problems of International Relations.* Vol. 1, No. 159, p. 138–145.

Альбіна Цикулова,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Г. М. Калач,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри управління та бізнес-адміністрування,
Державний податковий університет

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Сучасна економіка дедалі більше переходить у цифровий формат, що зумовлено стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій. Вони докорінно трансформують традиційну економічну діяльність, орієнтуючи її з фізичного виробництва на створення, обробку й використання даних як головного ресурсу. У цих умовах цифровізація стає ключовим чинником, який визначає конкурентоспроможність держав і підприємств на світових ринках.

Розвиток цифрової торгівлі є одним із найяскравіших проявів цієї трансформації, адже саме вона забезпечує швидкий доступ до глобальних ринків, знижує транзакційні витрати, усуває географічні бар'єри та відкриває нові можливості для малого й середнього бізнесу. Водночас цифровізація зовнішньоекономічної діяльності створює нові виклики – пов'язані з регулюванням електронних транзакцій, забезпеченням кібербезпеки, захистом персональних даних і рівним доступом до цифрових технологій [1].

У контексті глобальної інтеграції розвиток цифрової торгівлі набуває особливої актуальності, адже він не лише сприяє економічному зростанню та розширенню міжнародної співпраці, а й визначає нові форми конкурентної боротьби на світових ринках. Тому дослідження процесів, механізмів та наслідків цифрової трансформації торгівлі є важливим для формування ефективної політики інтеграції України у світовий цифровий простір [2].

Цифрова торгівля охоплює транскордонні операції з товарами та послугами, що здійснюються або замовляються в електронному форматі та можуть доставлятися як цифровим, так і фізичним шляхом. Вона охоплює як традиційні сектори економіки (виробництво, агропромисловість, послуги), так і нові цифрові напрями, сприяючи зниженню торгових витрат і розширенню доступу до глобальних ринків для малого й середнього бізнесу.

Розвиток цифрових технологій стимулює появу нових форм послуг – хмарних, посередницьких, мобільних додатків – і комплексних «розумних» продуктів, що поєднують властивості товарів і послуг. Цифровізація спрощує митні процедури, впроваджує електронні підписи, контракти та документообіг, підвищуючи ефективність торгівлі [3].

Водночас зростання обсягів онлайн-торгівлі створює нові виклики, зокрема у сфері управління великими потоками даних, забезпечення кібербезпеки, захисту інтелектуальної власності й регулювання електронних транзакцій. Розвиток цифрової торгівлі дає змогу компаніям, особливо невеликим, зменшувати витрати, використовувати хмарні сервіси, краудфандинг і цифрові платформи для виходу на світовий ринок [2].

Глобальна економіка протягом останніх десятиліть демонструє довгострокову тенденцію до відновлення та розвитку. Якщо на кінець XIX століття частка експорту у світовому виробництві становила менше ніж 10 %, то на сьогодні сукупна величина експорту товарів і послуг сягає приблизно 29 % ВВП світу (дані за 2023–2024 рр.) [3]. При цьому загальний коефіцієнт торгівлі (експорт + імпорт) від глобального ВВП становить приблизно 56 % у 2024 році. Однак важливим застереженням є те, що темпи зростання як виробництва, так і торгівлі наразі сповільнюються: прогноз росту світової економіки на 2025 рік становить близько 3 %, що нижче середнього за 2000–2019 роки (~3.7 %) [4].

Особливе місце у сучасній міжнародній торгівлі займає електронна (цифрова) торгівля, яка за останні роки перетворилася на один із найдинамічніших секторів світової економіки (табл. 1). На 2021 рік частка e-commerce у світових продажах становила майже 20 %, а за прогнозами, до 2026 року цей показник зросте до чверті загального обсягу торгівлі. Це свідчить про те, що цифрові платформи, онлайн-платежі та віртуальні маркетплейси стають ключовими елементами глобальної торговельної інфраструктури, забезпечуючи швидкий обмін товарами та послугами без географічних і часових обмежень.

Таблиця 1 – Динаміка розвитку цифрової торгівлі у світі

Рік	Експорт цифрових послуг (трлн USD)	Частка в експорті послуг (%)	e-commerce у світовій торгівлі (%)
2015	2,1	43	11
2018	3,0	49	14
2020	3,7	52	17
2023	4,25	54	22

Джерело: складено на основі [5].

Таким чином, розвиток цифрової торгівлі є не просто наслідком технологічного прогресу, а фундаментальним чинником глобальної економічної інтеграції, який формує нову парадигму світових економічних відносин [4].

Цифрові технології стали визначальним чинником посилення конкурентоспроможності держав у світовій економіці. У сучасних умовах саме рівень цифрової зрілості країни визначає її здатність ефективно інтегруватися у глобальні виробничі ланцюги, підвищувати продуктивність національного господарства та зміцнювати позиції у міжнародній торгівлі. Використання цифрових інновацій сприяє подоланню бар'єрів виходу на зовнішні ринки, зниженню транзакційних витрат і створенню сприятливого середовища для розвитку підприємництва та інновацій [1].

Такі інструменти, як електронна комерція, великі дані, блокчейн і штучний інтелект стали основою ефективного управління міжнародними торговельними процесами. Вони забезпечують автоматизацію логістики, цифровізацію митного контролю, аналітику споживчого попиту та прозорість фінансових операцій. Зокрема, блокчейн підвищує безпеку й надійність угод, а використання алгоритмів штучного інтелекту допомагає компаніям оперативно реагувати на зміни кон'юнктури ринку та краще прогнозувати потреби споживачів.

Отже, глобальна цифрова трансформація змінює традиційну структуру міжнародної торгівлі і стає невід'ємним елементом світової економіки, формуючи нову систему взаємодії між виробниками, посередниками та споживачами [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гетманенко О. О., Фізеші Й. Й. Цифрова трансформація міжнародної торгівлі у вимірах цифрового розриву. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* 2024. Випуск 52. С. 44–49.

2. Сташенко Ю. В., Гавриловський О. С. Впровадження цифрової трансформації в торгівлі та особливості обліку. *Економіка та суспільство.* 2024. Випуск 65/2024.

3. World – Exports Of Goods And Services (% Of GDP). URL : https://tradingeconomics.com/world/exports-of-goods-and-services-percent-of-gdp-wb-data.html

4. Global Growth: Divergent and Uncertain. URL : https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2025/01/17/world-economic-outlook-update-january-2025

5. Гамова І. Вплив е-торгівлі на глобалізаційні перетворення у світі та в Україні. *ЕКОНОМІКА*. 2023. № 1 (222). С. 27–33.

6. Харенко В., Скрипник Н. Цифрова трансформація міжнародної торгівлі в контексті посилення глобальної конкуренції. *Галицький економічний вісник.* 2025. № 2 (93). С. 172–182.

Наукове електронне мережеве видання

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ Й СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ ТА МОДЕЛІ В ОПОДАТКУВАННІ, БІЗНЕСІ, ЕКОНОМІЦІ

Матеріали XXI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції

3 листопада 2025 року

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

Укладач	*Т. М. Паянок*
Відповідальний за випуск	*Н. Б. Добрянська*
Верстка	*Д. П. Завальніцька*

Друк. арк. 19,6
Замовлення № 1175

Підготовлено до друку науково-організаційним відділом
Державного податкового університету
08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 7669 від 20.09.2022